

ΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΔΕΤΕΙΟΝ
ΧΡΗΣΤΟΥ Ι. ΠΑΠΑΝΩΝΑ
ΜΙΤΟΣ ΣΑΡΗΣ 15 - ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Σ 10' 1970 ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΙΔΙΟΚΤΗΤΑΙ - ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ
 ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
 ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

Ἐπιτροπὴ Ἐπιμελείας - Ἰλῆς
 ΑΡΣΕΝΗΣ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ
 ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
 ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ
 ΠΑΝΟΣ Γ. ΦΑΝΤΗΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

Σ Τ Ν Δ Ρ Ο Μ Α Ι

Ἐσωτερικοῦ: Ἐτησίᾳ	Δραχ.	150.—
Νομικῶν προσώπων	Δραχ.	300.—
Ἐξάμηνος κ.λ.π. ἀναλόγως		
Ἐξωτερικοῦ: Ἐτησίᾳ	Δολλ.	10—
ἢ Λίραι Ἀγγλίας		3½
ΤΙΜΗ ΓΕΤΧΟΥΣ	ΔΡΧ.	50.—

Ἀντεπιστέλλοντα Μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς

ΚΩΝ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ (Βενετία)
 Λ. Ι. ΒΡΑΝΟΤΣΗΣ (Ἀθήναι)
 ΧΡΥΣ. ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσσαλονίκη)
 ΜΙΧ. ΠΕΡΑΝΘΗΣ (Ἀθήναι)
 ΤΑΚΗΣ ΤΣΙΑΚΟΣ (Ἀθήναι)

Εμβάσματα: «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ΕΣΤΙΑΝ» Ὀδὸς Σμύρνης, ἀριθ. 23 - 25, Ἰωάννινα, Τηλ. 66.59

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Παύλου Βρεῆλη	: «Ἡμέρα καὶ Νύχτα» (γλυπτό)	Σελ.	2
Κων. Δ. Μέρτζιου	: Δυὸ πληρεξούσια ἐξ Ἰωαννίνων τοῦ 1669 (ἱστορ. στοιχεῖα)	»	3
Κων. Α. Διαμάντη	: Ἀναγνώστης καὶ Βασίλειος Κατουφὸς (ἱστορικὴ μονογραφία)	»	7
Π. Χ. Νούτσου	: Παρατηρήσεις σὲ μιὰ ἐνθύμηση τοῦ 1857 (ἱστορ. στοιχεῖα)	»	22
Ἀναστασίου Εὐθυμίου	: Παλαιὰ ἔγγραφα καὶ ἱστορικὲς ἐπιγραφὰς καὶ ἐνθυμήσεις ἐκ τῆς ἐπαρχ. Κονίτσης (ἱστορ. στοιχ.)	»	26
Φιλαρέτου Βιτάλη	: Ὁ Κῶδιξ Β' τῆς ἐν Πρεβέζῃ Ἱερᾶς Μητροπόλεως (1873—1885) (ἱστορ. στοιχεῖα)	»	31
Στεφ. Μπέττη	: Δούκας καὶ Κοραῆς (ἱστορικὴ μονογραφία)	»	40
Τίτου Γιογάλα	: Μικρὰ προσθήκη εἰς τὰ περὶ Μάνθου Ἰωάννου καὶ τοῦ ἔργου του (ἱστορ. στοιχεῖα)	»	53
Νίκου Χρ. Τσάκα	: Πάργα — Στεριά (λαογρ. μελέτη)	»	55
Ἡλία Βασιλά	: Συμπληρώματα εἰς τὸ θησαυροῖσμα τοῦ Νικ. Τσάκα: «Πάργα — Στεριά» (λαογρ. στοιχεῖα)	»	62
Πάνου Γρίσπου	: Δασικὴ Λαογραφία (λαογρ. πραγματεία)	»	64
Σωκρ. Δ. Γεωργούλα	: Σπλάντζα — Spriaggia—Ἀμμουδιά (λαογρ. μελέτη)	»	72
Σπύρου Μουσελίμη	: Τὸ Πόποβο (λαογραφικὴ μονογραφία)	»	78
Δημ. Παντελοδήμου	: Ὁ ποιητὴς Πεῦκος Ὀρεινός (φιλολογ. πραγματ.)	»	84
Χρυσάνθης Ζιτσαίας	: «Ἄσπρον τριαντάφυλλο κρατεῖ» (ὁδοιπορικὸ)	»	101
Βασ. Μάργαρη	: Ἄστεϊο (ποίημα)	»	110
Τ. Μαροῦ	: Στιγμὲς (ποίημα)	»	110
Γ. Μ. Πολιτάρχη	: Χωρὶς ἱστορία (διήγημα)	»	111

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ: Σημειώματα: Διὰ τὴν Φιλεκπαιδευτικὴν Ἐταιρείαν («Η.Ε.») — Λαογραφικὸ Μουσεῖο Ἰωαννίνων (Δ. Κόκκινου). — Κριτικὴ τοῦ βιβλίου: Φ. Οἰκονόμου: «Ἡ Ἐκκλησία ἐν Βορείῳ Ἠπείρῳ» (Α. Παπαθεοδώρου) — Δ. Βρανούση: «Ἱστορικὰ καὶ τοπογραφικὰ τοῦ μεσαιωνικοῦ κάστρου τῶν Ἰωαννίνων» (Ν. Τωμαδάκη). — Χαράλ. Δ. Πέτσου: «Πρὶν ἀπὸ τὸ ἡλιοβασιλεμα» (Δ. Κόκκινου).

ἩΠΕΙΡΩΤΙΚῆ ἙΣΤΙΑ

ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΤΟΥΤΟ
ἘΞΕΔΟΘΗ
ΧΟΡΗΓΙΑ ΤΗΣ ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟΜΟΣ ΙΘ' - ΤΕΥΧΗ 213 - 214
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1970
ΙΩΑΝΝΙΝΑ

«*ΗΜΕΡΑ καὶ ΝΥΧΤΑ*»
(*Παύλου Βρέλλη: γλυπτό*)

Ἡ ΠΡΩΤΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΘ'

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ · ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1970

ΤΕΥΧΟΣ 213 · 214

Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ

ἀ. μ. τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΔΥΟ ΠΛΗΡΕΞΟΥΣΙΑ ΕΞ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΥ 1669

Δημοσιεύονται κατωτέρω δύο πληρεξούσια πρὸ τριῶν ἀκριβῶς αἰῶνων ἐν τῇ Μητροπόλει Ἰωαννίνων ἐνώπιον τοῦ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου, τῶν κληρικῶν καὶ τῶν ἀρχόντων τῆς πόλεως Ἰωαννίνων, τὰ ὁποῖα, σταλέντα εἰς Βενετίαν, ἀνεγνωρίσθησαν ὡς ἔγκυρα παρὰ τοῦ νοταρίου Βενετίας Νικολάου Βέλανο καὶ κατεχωρήθησαν εἰς τὸ Κατάστιχόν του.

Ἐπὶ τῶν δύο τούτων ἐγγράφων ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν α') ὅτι εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 1 τὸ γερόμενον τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1669 τὸ ὁποῖον ὑπογράφει ὁ ἱερομόναχος Σάββας ὡς ἐπίτροπος τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων, ὑπάρχουν ὄχι ὀλίγα ἀνορθογραφίαι, τοῦθ' ὅπερ μαρτυρεῖ ὅτι ὁ Σάββας δὲν ἦτο ἐγγράμματος, ἐνῶ εἰς τὸ δεύτερον πὺν ἔγινε τὸν Ἰούνιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους καὶ φέρει τὴν ὑπογραφήν τοῦ πρωτοσυγκέλλου Σιλβέστρου ὡς ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου, μόνον τέσσαρα ὀρθογραφικὰ λάθη, παρουσιάζονται, εἰς κείμενον διπλάσιον τοῦ προηγουμένου. Ἄρα ὁ Σιλβέστρος ἠμποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ἦτο ἐγγράμματος.

Εἰς τὸ δεύτερον ἀναφέρεται ὅτι ἦτο ἀπὸν ὁ Μητροπολίτης Κύριλλος, ἐνῶ εἰς τὸ πρῶτον δὲν γίνεται μνεία τοῦ ὀνόματος τοῦ Μητροπολίτου. Εἶναι δὲ περίεργον ὅτι ἐπὶ δύο καὶ πλέον μῆνας ἀπουσίαζεν ἀπὸ τὴν ἔδραν του ὁ Κύριλλος. Διατί ἄραγε; Ἄς κυτιάξωμεν τί λέγει ἡ προσφάτως δημοσιευθεῖσα ἀξία λόγου Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἰωαννίνων ὑπὸ τοῦ Γυμνασιάρχου κ. Φωτίου Οἰκονόμου (Ἡ ἐν Ἰωαννίνοις Ἐκκλησία ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων — Ἀθῆναι 1966). Οὗτος ἐν σ. 44 γράφει διὰ τὸν Καλλίνικον ὅτι ἐχηρίματισε Μητροπολίτης Ἰωαννίνων κατὰ τὰ ἔτη 1639 - 40, 1644 - 1666 καὶ 1669 - 1670. Τὸ 1643, κατόπιν καταγγελίας τῶν κατοίκων, καθηρέθη διὰ συνοδικῆς πράξεως ἐπὶ Πατριάρχου Παρθενίου τοῦ Α'. Τοῦτον διεδέχθη τὸ 1643 ὁ Εὐρύπου Ἰωάσαφ. Ἀλλὰ καὶ οὗτος καθηρέθη τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1644, ὡς «κληστικῶς καὶ ἐπιβατικῶς εἰσπηδήσας» εἰς τὴν Μητρόπολιν τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἐνεθρονίσθη καὶ πάλιν διὰ συνοδικῆς πράξεως ὁ καθαιρεθεὶς Καλλίνικος, ὁ ὁποῖος καταγγελεῖς ὑπὸ τῶν κατοίκων διὰ «παρανομίας, ἀδικίας καὶ παντοειδῆς ἐπιβουλᾶς» καθηρέθη καὶ δευτέραν φορὰν ἐπὶ Παρθενίου τοῦ Δ', ἀλλὰ δὲν μετέπεσεν εἰς τὴν τάξιν τῶν μοναχῶν, διότι τὸ 1667 ἔλαβε προεδρικῶς τὴν Ἐπισκοπὴν Δουίνουπόλεως.

Μετὰ τὸν Καλλίνικον ὁ κ. Οἰκονόμου ἀναφέρει τὸν Κύριλλον (1666 - 1669) τὸν ὁποῖον ὅμως ἐξετόπισεν ἐπὶ ἐν σχεδὸν ἔτος ὁ δὶς καθαιρεθεὶς Καλ-

λίνικος και ο Κύριλλος επανέρχεται δια δευτέραν φοράν (1670 - 1676). Και εἶναι ὁ Κύριλλος πού ἀναφέρει ὡς ἀπουσιάζοντα τὸ δεύτερον πληρεξούσιον.

Κατὰ ταῦτα, μεγάλη ἀναταραχὴ εἶχε σημειωθῆ τότε εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, ὡς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ἰωαννίνων. Εἶναι φανερόν ὅτι ὁ καθαιρούμενος και ἀποκαθιστάμενος Καλλίνικος εἶχεν ἰσχυροὺς προστάτας μεταξὺ τῶν Συνοδικῶν, διαφορετικὰ δὲν ἐξηγοῦνται αὐταὶ αἱ ἀξιοκατάκριτοι παλινωδία. Φαίνεται δὲ ὅτι ὁ Κύριλλος ἐγκατέλειπε τὴν ἐπαρχίαν του και μετέβη εἰς Κων/πολιν ἵνα ἀντιδράσῃ και ἐξουδετερώσῃ τὰς μηχανορραφίας τοῦ Καλλινίκου, ἀλλὰ δὲν τὸ ἐπέτυχε, διότι ὁ Καλλίνικος, ὁ δις καθαιρεθεὶς, ἀνῆλθε και τρίτην φοράν εἰς τὸν θρόνον τῶν Ἰωαννίνων, ἔστω και δι' ὀλίγους μῆνας.

Ἔτσι, κατὰ τὴν γνώμην μου ἐξηγεῖται ἡ ἐπὶ δίμηνον και πλέον ἀπουσία τοῦ Κυρίλλου ἀπὸ τὰ Γιάννινα.

✱

Ἄλλη διαπίστωση ἀπὸ τὴν μελέτην τῶν δύο πληρεξουσίων εἶναι ὅτι τὸ 1669 ὑπῆρχε Γάλλος Πρόξενος στὰ Γιάννινα, ὁ ὁποῖος και λαμβάνει μέρος εἰς τὴν συνεδρίασιν τῶν κληρικῶν και ἀρχόντων και ὑπογράφει ὡς μάρτυς. Εἶναι ἡ πρώτη φορά πού συναντῶμεν Γάλλον Πρόξενον εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων. Συνήθως τὰ Προξενεῖα ἰδρύοντο εἰς λιμένας (σκαλώματα, ὡς ἐλέγοντο τότε) ὅπου ὑπῆρχε κινήσεις πλοίων και ἐμπορευμάτων. Φαίνεται ὅτι τὰ Γιάννινα ἦσαν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην σπουδαῖον ἐμπορικὸν κέντρον και ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται ὁ διορισμὸς Γάλλου Προξένου.

Ἴδου τώρα τὰ δύο πληρεξούσια:

Κρατικὸν Ἀρχεῖον Βενετίας — Νοτάριος Νικόλαος Βέλανος — Δέσμη ἀρ. 13573
(Κατάστιχον, φύλλα 133/134)

28 Δεκεμβρίου 1669.

Ἰταλιστί

«Ὁ κύριος Νικόλαος Πουλημένος παρουσίασεν εἰς ἐμὲ τὸν νοτάριον τὴν κάτωθι ἀναφερομένην εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν πληρεξουσιότητα τὴν γενομένην κατὰ τὸν μῆνα Ἀπρίλιον, παρελθόντα, παρὰ τοῦ Ἰωάννου Πουλημένου ἀδελφοῦ του και με παρεκάλεσε νὰ τὴν καταχωρήσω εἰς τὰς νοταριακὰς μου πράξεις.»

Ἴδου πῶς ἔγει τὸ πληρεξούσιον (ἀντιγράφεται ὡς ἔχει εἰς τὸ Κατάστιχον).

«Ἐννόπιον ἡμῶν και τῶν ἐντιμοτατων κληρικὸ και ἀρχόντων τῶν ὑποκάτωθεν μελλοντων ὑπογραφαι ἦλθεν ὁ Ἰωάννης Πουλημένος τοῦ ποτε κυρ στεφανῆ με τον καλλίτερον τρόπον που μπορεῖ και γνωρίζει να εκλέγει και διαλεγει διὰ καθολικὸν του επιτροπον, αποντα ὡς νὰ ἦτον παρόν, τὸν ἀδελφόν του νικόλαον Πουλημένον του ποτε κυρ στεφανῆ τοῦ οποιου διδει παντοίαν ἐξουσίαν νὰ σκοδέρη¹ τα απερασμένα και ἐργόμενα προ² διὰ τὰ σολδία που εὑρισκονται εἰς τὴν Τζέκαν³ της ἐκλαμπροτάτης Βενετίας εἰς ὅποιο δεπόζιτο⁴ ἦθελαν τίνυ, ὅθεν διὰ τὸ βέβαιον εγινε τὸ παρόν επιτροπικὸν γράμμα εἰς τους αχξθ⁵ ἀρηλιώ

† εγω ησανησ πουλημενος στρέο⁶ και θεβεονο τα ἀνοθεν

† εγω ὁ ἐπήτροπος του μητροπολίτου Ἰωαννίνων Σάββας ἱερομόναχος μαρτυρῶ τὰ ἀνοθε

1. Βενετικὴ λέξις = νὰ εἰσπράττη.
2. «πρὸ» ἦσαν τὰ «διάφορα» ἦτοι οἱ τόκοι.
3. = θησαυροφυλάκιον.
4. = κατάθεσις.
5. = 1669.
6. ἀντὶ στέργω.

† μανθοςδιμος μαρτιρο ος ανοθεν
 † λεονταρις καταγαγιαννις μαρτιρο ος ανοθεν
 † νικολαοσ βασιλοπουλοσ μαρτιρο εωσ ανοθεν
 † φωτοσ παπα μαρτιρο οσ ανοθε
 † θεμελιησ ντουφησ μαρτυρο οσ ανοθε
 † νικολαοσ γουργουσις μαρτυρω τα ανοθεν
 † θοδορις νησιότη μαρτηρο οσ ανοθε »

(και προσθετει ο νοταριοσ 'Ιταλισι, τα κάτωθι, παρατιθέμενα εν μεταφράσει) :

'Ο κύριος Νικόλαος Γλυκὺς τοῦ ποτε Μιχαήλ, 'Αναστάσιος λάλος τοῦ ποτε Μιχαήλ, Μῆχος Δῆμος τοῦ ποτε Δήμου, ἅπαντες ἀπὸ τὰ Γιάννινα, ἰδόντες τὰς ἀνωθεν ὑπογραφὰς 'Ελληνιστί ἀναγνωρίζουν ταύτας μεθ' ὅρκου ἦτοι ὁ Νικόλαος Γλυκὺς ἀναγνωρίζει τὰς ὑπογραφὰς τῶν κυρίων Μιχαήλ Καραγιάννη, Μάνθου Δήμου, λεονδάρη Καραγιάννη, Νικολάου Βασιλοπούλου, Θεμελῆ Ντούφη, Νικολάου Γουργούση καὶ Θεοδωρῆ Νησιώτη, καὶ βεβαιοῖ ὅτι εἶνε ιδιόχειροι.

'Ο κύριος ἀναστάσιος λάλος ἀναγνωρίζει τὰς ὑπογραφὰς τῶν κυρίων Μιχαήλ Καραγιάννη, Μάνθου Δήμου, Νικολάου Βασιλοπούλου, Νικολάου Γουργούση καὶ Θεοδωρῆ Νησιώτη ὅτι εἶνε γνήσιαι. 'Ο δὲ Μῆχος Δῆμος ἀναγνωρίζει ὡσ γνησίας τὰς ὑπογραφὰς τῶν κυρίων Μιχαήλ Καραγιάννη, Νικολάου Γουργούση καὶ Φωτίου Παπα. Ταῦτα πάντα οἱ εἰρημένοι βεβαιοῦν διότι εὑρίσκονται εἰς συνεχῆ ἐπιστολικὴν ἀλληλογραφίαν μετ' αὐτῶν καὶ γνωρίζουν καλῶσ τὸν γραφικὸν τῶν χαρακτῆρα.

'Εν Βενετία σήμερον 10ην 'Οκτωβρίου 1669

Βεβαιοῦ ἐγὼ ὁ Νοτάριος ὅτι ἡ μετάφρασις τοῦ ἀνωτέρω ἐγγράφου ἔχει ὡσ ἀκολούθως :

(Παρατίθεται 'Ιταλισι)

'Ο αὐτὸσ νοτάριοσ⁹ καὶ ἡ αὐτὴ Δέσμη - φύλλον 137

('Ιταλισι καὶ ἐν πιστῆ μεταφράσει — 29 Νοεμβρίου 1669).

ὁ κύριος 'Ανδρέας Κοθώνης τοῦ Γεωργίου μου παρουσίασε τὸ κάτωθι πληρεξούσιον, γραμμένον 'Ελληνιστί, τῆσ κυρίασ Χαΐδωσ θυγατρός τοῦ ποτε Χριστοδούλου Μεταξᾶ καὶ συζύγου τοῦ κυρίου Γεωργίου 'Αλφαντζῆ καὶ με παρεκάλεσε νὰ τὸ καταχωρήσω εἰς τὸ Βιβλίον μου

'Ιδοῦ πῶσ ἔχει τὸ πληρεξούσιον (ἀντιγράφεται ὅπωσ ἀκριβῶσ ἔχει εἰς τὸ Κατάστιχον)

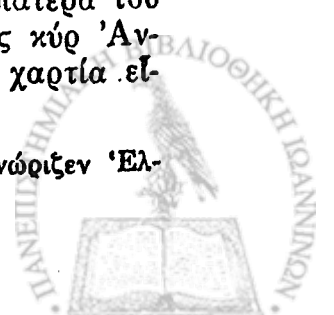
† ἐνώπιον ἡμῶν καὶ τῶν ἐντιμοτάτων κληρικῶν καὶ ἀρχόντων, τῶν κάτωθι γεγραμμένων, ἀπόντοσ τοῦ πανιερωτάτου ἡμῶν δεσπότησ μητροπολίτου 'Ιωαννίνων Κυρίλλου, ἐλθοῦσα ἡ Χαΐδω θυγάτηρ τοῦ ποτε Χριστοδούλου Μεταξᾶ καὶ γυνὴ τοῦ Γεωργίου 'Αλφαντζῆ ἐπήρσεν ἐπίτροπον καὶ καθολικὸν οἰκοκύρην τὸν σινιδο ἀνδρῆαν Κοθώνη⁹ ὡσ φέροντα ἴδιον αὐτῆσ πρόσωπον ἦγουν περὶ τῆσ ὑποθέσεωσ ὅπου εἶχεν ἐπίτροπον καμομένον ἡ αὐτῆ, τὸν ποτε Γεώργιον Κοθώνη, πατέρα τοῦ αὐτοῦ 'Ανδρέο, ὡστε νὰ ἔχη τὴν ἅπασαν ἀδειαν καὶ ἐξουσίαν ὁ ρηθεῖσ κύρ 'Ανδρέασ κοθώνησ τῆσ ἐπιτροπῆσ τοῦ πατρός αὐτοῦ, ἵνα λαμβάνη τὰ ὄσα χαρτία εἰ-

7. εἶναι ὁ περίφημοσ τυπογράφοσ καὶ ἐκδότησ.

8. καὶ ἄλλοτε ἔγραφα ὅτι ὁ νοτάριος Νικόλαοσ Βέλανοσ ἦτο Κρητικὸσ καὶ ἐγνώριζεν 'Ελληνικὰ τὰ ὅποια καὶ ἔγραφεν.

9. 'Η οἰκογένεια Κοθώνη κατήγετο ἐξ 'Αρτῆσ.

10. = κεφάλαιον.

χε σταλμένα ἢ ἄνωθεν Χαΐδω εἰς χεῖρας τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ ἀντ' ἐκείνου αὐτὸς νὰ ἀναζητῆ, ἐξετάζη τὸ ὅλον τῆς ὑποθέσεως αὐτῆς, δηλονότι τῶν τριακοσίων δουκατῶν ὅπου εὐρίσκονται εἰς τὴν τζέκαν, νὰ βαλθῆ εἰς ὄνομα ἐδικόν της «πρὸς» καὶ καβιδάλι, ἔχοντας τὴν δύναμιν τὴν αὐτὴν, νὰ ἴμπορεῖ νὰ κάμη τὰ ὄσα γράφουν τὰ χαρτῖα ἐκεῖνα εἰς ὄνομα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Γεωργίου Κοθώνη, ἐπειδὴ ἔδωσεν αὐτὸς τὸ κοινὸν χρέος¹¹ καὶ ἔμεινεν ἀδιόρθωτος ἢ ὑπόθεσις αὐτῆς καὶ λαμβάνοντας τὰ ὄσα γράμματα ἦτον ἀπὸ μέρος τῆς ρηθείσης Χαΐδως εἰς τὸν ἄνωθεν π(ατέ)ρα αὐτοῦ νὰ ἀξίζουσι εἰς τοῦ λόγου του, ἤγουν τοῦ αὐτοῦ κυρ Ἀνδρέα Κοθώνη, ὅπως ἦτον καὶ εἰς τὸν π(ατέ)ρα¹² αὐτοῦ, ποτε Γεωργίου Κοθώνη, τὸν ὅποιον εἶχε καμωμένον κουμέσον¹³ ἢ αὐτὴ Χαΐδω καὶ νὰ εἶναι οἰκεκύρης καθολικός, νὰ λαμβάνη καὶ κεφάλαιον καὶ διάφορον τῶν τριακοσίων δουκατῶν ὁ κυρ Ἀνδρέας Κοθώνης, καὶ νὰ εἶναι καλῶς δωσμένα πρὸς αὐτὸν, ἔχοντας τὸ χρέος νὰ τὰ διορθῶν κατὰ τὴν ὀρδινίαν¹⁴ ὅπου ἤθελε τοῦ δώσει ἢ αὐτὴ Χαΐδω.

Ὅθεν δι' ἀσφάλειαν ἐγράφη τὸ παρὸν καὶ ἐστάλη αὐτοῦ εἰς ἐπίδειξιν δεβαιώσεως.

1669 Ἰουνίου 18 εἰς Ἰωάννινα.

- † πρωτοσύγκελος μητροπόλεως Ἰωαννίνων Σίλβεστρος
- † λεοντάρης Γλυκῆς¹⁴ μαρτυρῶ ὡς ἄνωθεν.
- † διμητράκις ταξιανοῦ καὶ κόνσολος τοῦ Φράζα¹⁵ μαρτυρῶ τὰ ἀνωθεν
- † Ἰωάννης βοτανάρης μαρτυρῶ τὰ ἄνωθεν
- † λεοντάρης Καραγιάννης μαρτυρῶ τὰ ἄνωθεν
- † μάνθος δίμος μαρτυρῶ ὡς ἀνωθεν
- † Νικολὸς βασιλόπουλος μαρτυρῶ ὅς ἀνωθεν

(Παραθετεῖ ὁ νοτάριος Ἰταλισί τὰ κάτωθι):

Ὁ κύριος Πᾶνος τοῦ Ἱερομνήμονος τοῦποτε Νικολάου καὶ ὁ Νικόλαος Γλυκῆς τοῦ ποτε Μιχαήλ, ἀμφότεροι ἀπὸ τὰ Γιάννινα, κατοικοῦντες ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. ἰδόντες τὰς ἑλληνικὰς ὑπογραφὰς, τὰς ἀναγνωρίζει μεθ' ὅρκου ὡς γνησίας ἦτοι ὁ Πᾶνος τοῦ Ἱερομνήμονος τὰς ὑπογραφὰς τοῦ λεοντάρη Γλυκῆ, Ἰωάννου Βοτανάρη, λεοντάρη Καραγιάννη Ματθαίου Δήμου καὶ Νικολάου Βασιλοπούλου ὅτι εἶνε ἰδιόχειροι. - Ὁ Νικόλαος Γλυκῆς ἀναγνωρίζει ὡς γνησίας τὰς ὑπογραφὰς τοῦ Ἰωάννου Βοτανάρη, Ματθαίου Δήμου, Νικολάου Βασιλοπούλου καὶ τὴν τοῦ ἀδελφοῦ του λεοντάρη Γλυκῆ.

Ἀκολούθως ὁ νοτάριος παραθέτει τὴν μετάφρασιν Ἰταλισί. -

11. = ἀπεβίωσεν.

12. ἢ λέξις εὐρίσκεται ἐν συντομογραφίᾳ ἦτοι πρᾶ.

13. = ἐπίτροπον.

14. = διαταγὴν.

14. ὁ ἀδελφὸς τοῦ τυπογράφου Νικολάου Γλυκῆ.

15. Φράντζα = τῆς Γαλλίας.

ΚΩΝΣΤ. ΑΘ. ΔΙΑΜΑΝΤΗ

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ ΚΑΙ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΚΑΤΣΥΦΟΣ ΕΞ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

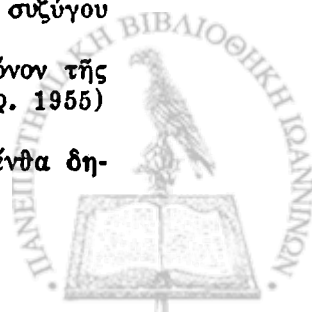
Ἡ Ἠπειρος κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας παρῆγεν ἐν ἀφθονίᾳ κληρικούς καὶ διδασκάλους, οἱ ὅποιοι ἐχειραγῶνουν τὸ γένος καὶ προπαρεσκεύαζον τὴν ἀπελευθέρωσιν. Μέχρι τοῦδε ἐδημοσιεύσαμεν σχετικὰς μελέτας περὶ τοῦ Ἀγαπίου Ρήγα, ἐκ Πάργας ἱεροδιδασκάλου¹, περὶ τοῦ Εὐθύμιου Λιοντομάτσα, φιλομαθοῦς νέου ἐξ Ἰωαννίνων², περὶ τοῦ Σίμου Ἀγγ. Σίμου, Ἰωαννίτου διδασκάλου³, περὶ τοῦ ἐπισκόπου Παραμυθίας Προκοπίου⁴, περὶ τῶν μεγάλων διδασκάλων τοῦ γένους Κων)νου Ἀσωπίου καὶ Χριστοφόρου Φιλητᾶ ἐκ Γραμμένου⁵, περὶ τοῦ Ἀθανασίου Ψαλίδας⁶, περὶ τοῦ Ἰωάννου Βηλαρᾶ⁷, περὶ τοῦ Σταύρου Ἰωάννου⁸ καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Γεωργίου Σταύρου⁹ κ.ἄ.

Εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην διαλαμβάνομεν περὶ ἐτέρων δύο ἀνδρῶν ἐξ Ἰωαννίνων τῆς οἰκογενείας Κατσυφοῦ ἐπὶ τῇ βάσει ἱστορικῶν ἐγγράφων ἀποκειμένων εἰς τὰ Γεν. Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους (ΓΑΚ, Κ. 108, γ).

Α) ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ ΚΑΤΣΙΦΟΣ

Οὗτος κατὰ τὸ ἀφιερωτικὸν ἐγγραφοῦν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας¹⁰ ἐγεννήθη εἰς Ἠπειρον κατὰ τὸ ἔτος 1773 καί, ἀσκῶν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἐμπόρου, κατηχήθη ὅτε ἦτο εἰς Παλαιὰς Πάτρας εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν κατὰ Μάρτιον τοῦ 1821 εἰς ἡλικίαν 48 ἐτῶν. Γενναῖος καὶ φιλόπατρις ὦν ἐβοήθησε πολλαχῶς τὸν Ἀγῶνα καὶ συνεκινδύνευσε ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος. Εἰς Παλ. Πάτρας ἠγωνίζετο ὡς ἐκατόνταρχος ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τῶν Ἀνδρέα Λόντου καὶ Μπε-

1. Κων)νου Ἀθ. Διαμάντη, Ἀγάπιος Ρήγας ἐκ Πάργας ἱεροδιδάσκαλος. Ἠπειρωτικὴ Ἔστια, τ. Β' (1953) 557 - 561.
2. Τοῦ αὐτοῦ, Δύο συστατικὰ γράμματα τοῦ 1831 περὶ τοῦ Εὐθύμιου Λιοντομάτσα, φιλομαθοῦς νέου ἐξ Ἰωαννίνων. Ἠπειρωτ. Ἔστια, τ. Β' (1953) 665 - 667.
3. Τοῦ αὐτοῦ, Σίμος Ἀγγ. Σίμος Ἰωαννίτης διδάσκαλος καὶ ἄλλα τινὰ γεγονότα εἰς τὰ ὁποῖα παρευρέθη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀγῶνος καὶ τοῦ Καποδιστριαίου. Ἠπειρωτ. Ἔστια, τ. Β' (1953) 909 - 918 καὶ 1020 - 1027.
4. Τοῦ αὐτοῦ, Ὁ ἐπίσκοπος Παραμυθίας Προκόπιος. Ἠπειρωτ. Ἔστια, τ. Γ' (1954) 353 - 360.
5. Τοῦ αὐτοῦ, Ὁ Χριστόφορος Φιλητᾶς εἰς τὴν Ἑσπερίαν. Ἠπειρωτ. Ἔστια, τ. Η' (1959) 290 - 294 καὶ 383 - 387 (εἰς πολλὰς περαιτέρω συνεχείας δημοσιεύονται ἐπιστολαὶ Φιλητᾶ καὶ Ἀσωπίου).
6. Τοῦ αὐτοῦ, Ὁ Ἀθανάσιος Ψαλίδας καὶ τὸ ἀρχεῖόν του. Δελτίον Ἱστορ. καὶ Ἐθνολογ. Ἐταιρείας, τ. ΙΑ' (1960) 550 - 583, ΙΣΤ' (1962) 273 - 369.
7. Τοῦ αὐτοῦ, Ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ τοῦ ποιητοῦ Ἰωάννου Βηλαρᾶ καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ Μαριάννας. Ἠπειρωτ. Ἔστια, τ. Ε' (1956) 232 - 239.
8. Κων. Ἀθ. Διαμάντη, Ἰωαννίται πρόσφυγες εἰς Ἄρταν κατὰ τὸν χρόνον τῆς πολιορκίας τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ. Περιοδ. Σκουφᾶς, Ἔτος Α' τεῦχος 8 (Δεκέμβρ. 1955) σελ. 15 - 20.
9. Ἀρχεῖα Λαζάρου καὶ Γεωργίου Κουντουριώτου, τόμοι ΣΤ', Ζ', Η' καὶ Θ' (ἐνθα δημοσιεύονται πολλαὶ ἐπιστολαὶ καὶ ἐγγραφα τοῦ Γ. Σταύρου).
10. Ἐγγραφοῦν ὑπ' ἀριθ. 1.

νιζέλου Ρούφου¹¹. Σχετικόν είναι τὸ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 30 Ἀπριλίου 1821 δημοσιεύμενον φύλλον πορείας¹² ὅπερ ὑπογράφουν οἱ πρόκριτοι τῆς Ἀχαΐας Γερμανὸς ἐπίσκοπος Παλαιῶν Πατρῶν, Ἀθαν. Κανακάρης καὶ Νικόλαος Λόντος καὶ ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς ἀρχιστρατήγους, στρατιώτας καὶ λοιποὺς φιλογενεῖς τοῦ χριστιανικοῦ γένους, μὲ τὴν παράκλησιν ὅπως ὄθεν διέλθῃ οὗτος μὴ ἐνοχληθῆ ἀλλὰ τύχῃ περιποιήσεων καὶ βοηθείας ὡς ἀποστελλόμενος διὰ κοινὰς ὑποθέσεις τοῦ γένους.

Ἀκολουθῶς παρευρέθη εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Νεζερῶν¹³, ὁπόθεν ἀπεστέλλετο πολλαχοῦ καὶ δὴ εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα. Σχετικόν είναι τὸ ἀπὸ 7 Μαΐου 1821 γράμμα¹⁴ τοῦ Ἀθανασίου Κανακάρη ἀπὸ Νεζερά πρὸς αὐτὸν εἰς Ἰθάκην ἢ Κάλαμον, ἐνθα ἀναγράφεται ὅτι ὁ Ἀθ. Κανακάρης ἔλαβε τὰ ἀπὸ 3 καὶ 4 Μαΐου γράμματα, ὅτι θὰ προσπαθῆσῃ νὰ στείλῃ τὰ αἰτούμενα πράγματα καὶ παρακαλεῖ αὐτὸν νὰ ἐκτελέσῃ ἐπιμελῶς τὴν ἀποστολὴν του καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ ταχέως. Ἐκ τοῦ ἐγγράφου τούτου δηλοῦται ἐπίσης ὅτι ὁ Κατσυφὸς εἶχε στενὴν φιλίαν μὲ τὴν οἰκογένειαν τοῦ Ἀθ. Κανακάρη καὶ δὴ τὸν υἱὸν αὐτοῦ καὶ τοὺς συγγενεῖς τῆς καὶ φίλους. Ἐναντι ὀφειλομένων μισθῶν διὰ τὰς ἐκδουλεύσεις ἐδόθη εἰς αὐτὸν ἡ ὑπ' ἀριθ. 138 ἀπὸ 11 Ἰουλίου 1822 ὁμολογία γροσίων 500 τοῦ Ἐθνικοῦ Ταμείου¹⁵, τὴν ὁποίαν ὁμοῦ δὲν κατώρθωσε νὰ ἐξαργυρώσῃ, ὅπως καὶ οἱ πλείστοι τῶν Ἀγωνιστῶν, καὶ ὑποβάλλει ταύτην διὰ τῆς ἀπὸ 11 Φεβρουαρίου 1843 ἀναφορᾶς του πρὸς τὸν Βασιλέα.

Εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἡπειρον ἔλαβε μέρος εἰς πάσας σχεδὸν τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, ὡς εἰς τὴν πολιορκίαν καὶ τὴν ἄλωσιν τοῦ Βραχωρίου¹⁶, εἰς τὴν μάχην τῆς Πλάκας μετὰ τοῦ Μάρκου Μπότσαρη¹⁷, εἰς τὴν πρώτην πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου ὑπὸ τὸν Ὁμῆρ Βρονῶνῃ (25 Ὀκτωβρίου ἕως 31 Δεκεμβρίου 1822)¹⁸ καὶ εἰς τὴν δευτέραν πολιορκίαν τούτου ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ (ἀπὸ 15 Ἀπριλίου 1825 ἕως 11 Ἀπριλίου 1826)¹⁹.

Περὶ τῆς μετὰ ταῦτα δράσεως τοῦ Κατσυφοῦ στερούμεθα ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰδήσεων.

Τὴν 10 Φεβρουαρίου 1843 ἐχορηγήθη εἰς αὐτὸν ἐν Ἀθήναις ἐπὶ τοῦ Ἀνδρέα Λόγιου καὶ Μπενιζέλου Ρούφου πιστοποιητικόν²⁰ περὶ τῆς πολεμικῆς δράσεώς του. Τοῦτο μετὰ τῆς ἄνω μνησθείσης ὁμολογίας ὑπέβαλε δι' ἀναφορᾶς του τὴν 11 Φεβρουαρίου 1843 πρὸς τὸν Βασιλέα πρὸς ἀναγνώρισιν τῶν ὑπηρεσιῶν. Ἐτέρα ἀναφορὰ τούτου ἐκ Πατρῶν πρὸς τὴν Νομαρχίαν Ἀχαΐας διεβιδιάσθη πρὸς τὸν Ἐπί τῶν Στρατιωτικῶν Ἐκδουλεύσεων Ἐξεταστικὴν Ἐπιτροπὴν. Σχετικόν είναι τὸ ἀπὸ 19 Μαΐου 1846 ἔγγραφον ὑπ' ἀριθ. 46 τῆς Νομαρχίας Ἀχαΐας πρὸς αὐτόν²¹.

Τίδς τούτου εἶναι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ Βασίλειος Κατσυφός, εἰς τὸν ὁποῖον ἀναφέρεται ἡ ἐπομένη μελέτη.

11. Ἐγγραφον ὑπ' ἀριθ. 5.
12. Ἐγγραφον ὑπ' ἀριθ. 2.
13. Ἐγγραφον ὑπ' ἀριθ. 5.
14. Ἐγγραφον ὑπ' ἀριθ. 3.
15. Ἐγγραφον ὑπ' ἀριθ. 4.
16. Ἐγγραφον ὑπ' ἀριθ. 5.
17. Ἐγγραφον ὑπ' ἀριθ. 5.
18. Ἐγγραφον ὑπ' ἀριθ. 5.
19. Ἐγγραφον ὑπ' ἀριθ. 5.
20. Ἐγγραφον ὑπ' ἀριθ. 5.
21. Ἐγγραφον ὑπ' ἀριθ. 6.

ΕΓΓΡΑΦΑ

1

Στοιχ. Ε'

Εἰς τὸ ὄνομα τῆς μελλούσης σωτηρίας

Καθιερώνω ἱερέα Φιλικὸν καὶ ἀφιερῶ ἡμᾶς εἰς τὴν ἀγάπην τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τῶν μεγάλων ἱερέων τῶν Ἐλευσινίων τὸν συμπολίτην κὺρ Ἀναγνώστη ἐκ πατρίδος Ἠλείου ἐτῶν τεσσαράκοντα ὀκτὼ ἐπαγγέλματος ἐμπορικοῦ, ὡς θερμὸν ὑπερασπιστὴν τῆς Ἑταιρείας καὶ τῆς πατρίδος, κατηχηθέντα καὶ ὀρκωθέντα παρ' ἐμοῦ (σύμβολον τοῦ κατηχητοῦ).

Π. Πάτρα Ἐτει τῶν Φιλικῶν 21 Μάρτιος

2

Στοιχ. F'

(Σφραγὶς Ἐλευθερίας 1821)

Πρὸς τοὺς ἀρχιστρατήγους, στρατιώτας καὶ λοιποὺς φιλογενεῖς ἀδελφοὺς τοῦ Ἑλληνικοῦ Χριστιανικοῦ Γένους, τοῦ πατριωτισμοῦ τὸν ἀδελφικὸν ἀσπασμὸν προσφέροντες

Ὁ παρὼν ἀποστέλλεται διὰ κοινὰς ὑποθέσεις τοῦ Χριστιανικοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους, ὅστις ὀνομάζεται Ἀναγνώστης Κατζυφῆς, καὶ ὅθεν ἀπεράσῃ νὰ εἶναι περιποιημένος καὶ βοηθημένος καὶ ἀνενόχλητος. Ὑγιαίνοιτε ἐν ἀγαθοῖς, ἡμεῖς δὲ εἴμεθα

Ἡ λ' Ἀπριλίου ἄνωκ' πρῶτον Ἐτος τῆς Ἐλευθερίας

Ἀδελφοί σας

† Ὁ Πατρῶν

Ἀθανάσιος Κανακάρης

Νικόλαος Λόντος

3

Στοιχ. Δ'

Κύριε Ἀναγνώστη Κατζυφῆ

7 Μαΐου 821 Νεζερά

Δύο γράμματά σου ἔλαβον 3 καὶ 4 Μαΐου καὶ ἐχάρην τὴν ὑγείαν σου· εἶδον καὶ τὰ γραφόμενα· διὰ τὸ στάλισμον τῶν γραφομένων θέλει προσπαθῆσω. Ἐγὼ εἶμαι καλὰ καὶ ὅλοι οἱ φίλοι. Ὁ υἱός μου δὲν εἶναι ἐδῶ· τὸν ἔχω σταλμένον διὰ ὑπόθεσιν εἰς ἓνα μέρος καὶ διὰ τοῦτο δὲν σοῦ γράφει ὁ ἴδιος. Προσπάθησε ὡς ἐπιμελῆς καὶ νὰ γυρίσης ὀγλήγορα. Ὅλουθε εἶναι ὑγεία. Μένω

Ὡς ἀδελφός σου

Ἀθαν. Κανακάρης

Ὅλοι οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι σὲ χαιρετοῦν.

(Ἐπὶ τοῦ νώτου) Τῷ Κυρίῳ Ἀναγνώστη Κατζυφῆ

Ἰθάκη ἢ Κάλαμον

4

Στοιχ. Β'

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

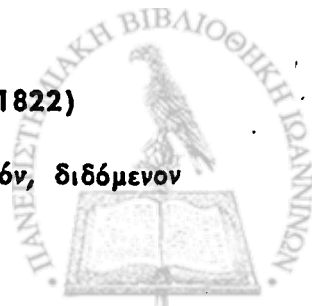
Ἀριθ. 138

Γρ. (ὄσια) 500

(Σφραγὶς 1822)

ΕΘΝΙΚΟΝ ΤΑΜΕΙΟΝ

Χρεωστοῦνται Γρόσια πεντακόσια μὲ τόκον ἐτήσιον ὀκτὼ τὰ ἑκατὸν, διδόμενον

κατὰ ἑξαμηνίαν, καὶ ἐξοφλοῦνται εἰς ἔτη τρία. Ἡ παρούσα ὁμολογία εἶναι δεκτὴ εἰς ἀγορὰν ἔθνικῶν κτημάτων. προτιμᾶται ἀπὸ μετρητά. εἶναι δεκτὴ καὶ εἰς τὰ συναλλάγματα, κατὰ τὸν Νόμον τὸν ἐκδοθέντα ἐν Ἐπιδαύρῳ τὴν 11 Ἰανουαρίου ἠ.μ.κβ' Ἀρ. Α'.

Ἐν Κορίνθῳ τὴν 11 Ἰουλίου 1822

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΟΥ ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΟΥ

Α. ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ

Ὁ Μινίστρος τῆς Οἰκονομίας
(Τ.Σ.) Πανούτζος Νοταρᾶς

Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς τῆς
Ἐπικρατείας
Θ. Νέγρης

(Ὅπισθεν) Ἀνήκει εἰς τὴν ἀπὸ 11 Φεβρ. 1843 πρὸς τὴν Α.Μ. ἀναφορὰν τοῦ Ἀναγνώστου Κατζυφοῦ

5

Στοιχ. Α'

Οἱ ὑπογεγραμμένοι πιστοποιοῦμεν ὅτι ὁ Κύριος Ἀναγνώστης Κατζυφὸς ἐν καιρῷ τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν ἀγώνος πολλαχῶς συνεισέφερεν, ὅσον τὸ ἐπ' αὐτῷ, καὶ συνεκινδύνευσεν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος, ἑκατοντάρχης ὢν εἰς Π. Πάτρας ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν Ἠμῶν, εἰς τὰ Νεζερά ὡσαύτως παρευρεθείς, εἰς τὴν πολιορκίαν καὶ τὴν ἄλωσιν τοῦ Βραχωρίου, εἰς τὴν Πλάκα μετὰ τοῦ ἀειμνήστου Μάρκου Βότζαρη, εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Μισολογγίου ὑπὸ τοῦ Ὁμῆρ Πασᾶ Βρυῶνη καὶ εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ.

Ἐκδίδομεν δὲ σήμερον εὐχαρίστως τὸ παρὸν ἡμῶν πιστοποιητικὸν κατ' αἴτησιν τοῦ ἀνωτέρω πατριώτου, ἵνα τῷ χρησιμεύσῃ ὅπου δεῖ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 10 Φεβρουαρίου 1843

Ἀνδρέας Λόντος
Μ(πενιζέλος) Ρούφος

Ἐθεωρήθη τὸ γνήσιον τῶν ὑπογραφῶν
Ἐν Ἀθήναις τὴν 11 Φεβρουαρίου 1843
Τὸ Ἀνώτ. τῆς Πρωτ. Φρουραρχεῖον
(ὑπογραφή)

6

Ἀριθ. 46

Πρὸς τὸν Κύριον Ἀναγνώστην Κατζυφὸν

Ἡ πρὸς τὴν Ἐπι τῶν Στρατιωτικῶν Ἐκδουλεύσεων Ἐξεταστικὴν Ἐπιτροπὴν δοθεῖσα πρὸς τὴν Νομαρχίαν ταύτην ἀναφορά σας κατεχωρήθη μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ συνημμένων εἰς τὸ ἐπὶ τούτου εἰδικὸν βιβλίον ὑπὸ τὸν αὐξοῦσα ἀριθμὸν 46.

Ἐν Πάτραις τὴν 19 Μαΐου 1846

Περιοδεύοντος τοῦ Νομάρχου Ἀχαΐας κλπ.

Ὁ Γραμματεὺς
(Τ.Σ.) Γλαράκης

Β) ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΚΑΤΣΥΦΟΣ

Οὗτος υἱὸς κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τοῦ Ἀναγνώστου²² ἐγεννήθη εἰς τὰ Ἰωάννινα τὴν 2 Ἰουνίου 1805²³ καὶ ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα γράμματα προφανῶς εἰς σχολεῖον τῆς πατρίδος του. Περὶ τὸ ἔτος 1821 κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ τὴν ἐκρηξίν τῆς Ἐπαναστάσεως κατέφυγεν εἰς Κέρκυραν, ἔνθα ἔμεινεν ἐπὶ

22. Ἐγγραφον ὑπ' ἀριθ. 19.

23. Ἐγγραφον ὑπ' ἀριθ. 20.

δέκα περίπου ἔτη²⁴. Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα ἐχρησιμοποιήθη κατὰ τινὰς εὐκαιρίας ὑπὸ τοῦ Ἰ. Λοβέρδου, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐφάνη πρόθυμος καὶ ἱκανός²⁵. Ἰδρυθείσης τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας τοῦ Guilford, ἐπέδειξε ζῆλον πρὸς φοίτησιν καὶ παρακολούθησιν τῶν ἐκεῖ διδασκομένων μαθημάτων. Κατ' ἔγγραφον τοῦ ἐφόρου τῆς Ἀκαδημίας ταύτης δόκτορος Ἰωάννου Καραντηνοῦ ὑπογραφόμενον ὑπὸ τοῦ Χαιοτοφύλακος Π. Ἰδρωμένου τῆς 1 Φεβρουαρίου 1825 (π. ἡ.)²⁶, ἐδόθη ἄδεια εἰς τὸν Βασίλειον Κατσυφόν, ἵνα γίνῃ ἀκροατὴς τῆς θεολογίας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας. Κατ' ἄλλο παρόμοιον ἔγγραφον τῆς 1 Νοεμβρίου 1825 (ν. ἡ.)²⁷, ἐδόθη εἰς τοῦτον ἐπίσης ἄδεια ἵνα παρακολουθήσῃ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τὰ ἑξῆς μαθήματα, ἦτοι: Σειρὰν Ἀλγέβρας, Ἑλληνικὴν Φιλολογίαν καὶ Λατινικὴν Γλῶσσαν εἰς τὴν Β' Τάξιν. Τὴν 9 Μαΐου 1827 (ν. ἡμ.) συνέθεσε δύο ἐπιγράμματα²⁸ ἐκ δύο ἐλεγειακῶν διστίχων ἕκαστον, ἐν μὲν εἰς τὸν ἐνδοξότατον Κόμιτα Γυλφόρδ Ἀρχοντα τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας, ἕτερον δὲ εἰς τὸν αἰμίμηστον Μάρκον Μπότσαρην. Κατὰ τρίτον παρόμοιον ἔγγραφον τῆς 15 Νοεμβρίου 1827 (ν. ἡ.)²⁹, ἐδόθη εἰς τοῦτον ἄδεια ἵνα παρακολουθήσῃ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τὰ Μαθήματα τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Α' Ἔτους, ἦτοι: 1) Φυσικὸν Δικαίωμα, 2) Ἐθνικὸν Δικαίωμα καὶ 3) Πολιτικὸν Δικαίωμα.

Κατ' ἀποδεικτικὸν τοῦ Ἐφόρου τῆς Ἀκαδημίας τῆς 14 Δεκεμβρίου 1827 (ν. ἡ.)³⁰, ὁ ἐκ τῶν Φιλελόγων Βασίλειος Κατσυφὸς Ἰωαννίτης ἐξετασθεὶς δημοσίως ἐνώπιον τοῦ Ἐφόρου, τοῦ Ἀρχιμανδρίτου, τῶν Διδασκάλων καὶ πολλῶν ἀκροατῶν κατὰ τὴν 19, 22, 24 καὶ 30 Ὀκτωβρίου 1827 (ν. ἡ.) εἰς τὴν Φιλοσοφίαν, Ἀρχαιολογίαν, Λατινικὴν Φιλολογίαν καὶ Ἑλληνικὴν Φιλολογίαν Ποίησιν, ἐκρίθη εἰς μὲν τὴν Φιλοσοφίαν καλός, εἰς τὴν Ἀρχαιολογίαν, Λατιν. Φιλολογίαν καὶ Ἑλληνικὴν Φιλολ. Ποίησιν, ἄριστος.

Κατὰ βεβαίωσιν τοῦ Ἰ. Λοβέρδου ἐν Κερκύρα τῇ 14 Ἰουνίου 1828 εἰς Ἀγγλικὴν γλῶσσαν³¹ ὁ Β. Κατσυφὸς ἐπρόκειτο νὰ φύγῃ ἐκ Κερκύρας πρὸς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Δημητρίου, ὅπου ὑπῆρχε ἐλπίς νὰ χρησιμοποιηθῇ εἰς τινὰ ὑπηρεσίαν. Κατὰ μαρτυρικὸν ὅμως τοῦ διδασκάλου τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων ἐν τῇ Ἰονίῳ Ἀκαδημίᾳ Κωνσταντίνου Ἀσωπίου τῆς 1/13 Ἰουνίου 1829³² ὁ Βασίλειος Κατσυφὸς παρέμεινεν ἐπὶ ἐν ἀκόμῃ σχολικὸν ἔτος εἰς Κέρκυραν καὶ ἠχοοῦσθη παρ' αὐτῷ ἐν τῇ Ἰονίῳ Ἀκαδημίᾳ διάφορα φιλολογικὰ μαθήματα, ἦτοι κατὰ τὸ 1825 Περὶ Ἑλληνικῆς Ἱστορίας καὶ Περὶ Αἰσχύλου μετὰ Εἰσαγωγῆς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Τραγωδίαν κατὰ τὸ 1826 δὲ Περὶ Μέτρων ἐν γένει τῆς Ἑλληνικῆς Ποιήσεως καὶ κατὰ μέρος περὶ τοῦ Δακτυλικοῦ κατὰ τὸ 1827 δὲ Περὶ Νεφελῶν τοῦ Ἀριστοφάνους μετὰ Εἰσαγωγῆς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κωμωδίαν κατὰ τὸ 1828 - 1829 Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Φιλολογίαν ἐν γένει καὶ κατὰ μέρος εἰς τὴν Ἑλληνικήν. Καὶ ἄλλα μαθήματα τοῦ Ἀσωπίου παρηκολούθησεν ὡς ἀκροατὴς πιστὸς καὶ ἀδιάλειπτος, ὡς Περὶ Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας Ὀμήρου, Περὶ Ἡροδότου, Περὶ Ἑλληνικῆς Συντάξεως κ.ἄ. μετ' ἐπιμελείας καὶ ἐπιδόσεως.

Κατὰ τὸ μαρτυρικὸν τοῦτο τοῦ Ἀσωπίου ὁ Βασ. Κατσυφὸς ἐπέδειξε πλὴν τῆς εἰς τὰ μαθήματα ἐπιμελείας καὶ ἥσυχον χαρακτῆρα, γλυκὺν τρόπον καὶ σεμνὸν ἦθος, διὰ τὰ ὁποῖα ἦτο ἀγαπητὸς εἰς διδασκάλους καὶ μαθητάς.

24. Ἐγγραφον ὑπ' ἀριθ. 6.

25. Ἐγγραφον ὑπ' ἀριθ. 6.

26. Ἐγγραφον ὑπ' ἀριθ. 1.

27. Ἐγγραφον ὑπ' ἀριθ. 2.

28. Ἐγγραφον ὑπ' ἀριθ. 3.

29. Ἐγγραφον ὑπ' ἀριθ. 4.

30. Ἐγγραφον ὑπ' ἀριθ. 5.

31. Ἐγγραφον ὑπ' ἀριθ. 6.

32. Ἐγγραφον ὑπ' ἀριθ. 7.

Ἐλθὼν εἰς τὴν Κυρίως Ἑλλάδα, ὁ Βασίλειος Κατουφὸς διωρίσθη διὰ τὸ ὑπ' ἀριθ. 126 τῆς 11 Νοεμβρίου 1830 Διατάγματος τοῦ Κυβερνήτου εἰς τὴν Καταρτικὴν Στρατιωτικὴν Σχολὴν διδάσκαλος τῶν Μαθημάτων τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσας, τῆς Κατηγήσεως καὶ τῆς Ἱστορίας³³. Ὁ δὲ μηνιαίος μισθὸς του καθωρίσθη διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 127 τῆς 11.11.1830 ψηφίσματος τοῦ Κυβερνήτου εἰς 120 φούικας πληρωτέος ἐκ τοῦ ἰδιαίτερου Ταμείου τῆς Σχολῆς. Περὶ τῆς Σχολῆς ταῦτα ἀναφέρομεν περαιτέρω τὰ κείμενα τῶν ὑπ' ἀριθ. 117/14.10.1830³⁴, 122/19.11.1830³⁵ καὶ 183/14.11.1830³⁶ Διαταγμάτων τοῦ Κυβερνήτου, ὡς καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 3453/14.11.1830³⁷ ἀναφορᾶς τοῦ Ἐπι τῶν Στρατιωτικῶν Γραμματέως καὶ Καταστάσεως τοῦ Κεντρικοῦ Πολεμικοῦ Σχολείου τῆς 13.11.1830³⁸.

Ὁ Βασίλειος Κατουφὸς ἐνυμφεύθη ἐν Ἀθήναις τὴν 17 Φεβρουαρίου 1841 καὶ ἀπέκτησε τέκνα Παναγιώτην, Κωνσταντῖνον, Αἰκατερίνην καὶ Ἀλεξάνδρον³⁹.

Διὰ τοῦ ἀπὸ 18.9.1851 Βασιλικοῦ Διατάγματος⁴⁰ ἀπενεμήθη εἰς αὐτὸν ὡς καθηγητὴν τῆς Στρατιωτικῆς Σχολῆς τῶν Εὐελπίδων ὁ Ἀργυροῦς Σταυρὸς τῶν Ἱπποτῶν τοῦ Τάγματος τοῦ Σωτήρος διὰ τὸν ζῆλον του εἰς τὴν πολυχρόνιον ὑπηρεσίαν. Τὸ δίπλωμα τοῦτο ἐκοινοποιήθη πρὸς αὐτὸν διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 5158 τῆς 20.10.1851 ἐγγράφου τοῦ Ἐπι τοῦ Βασιλικοῦ Οἴκου καὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Σχέσεων Ἰπουργοῦ⁴¹.

Ἐπίσης διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 5361 ἀπὸ 17.3.1853 διπλώματος τοῦ Ἰπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν ἀπενεμήθη εἰς αὐτὸν ἐντίμως μετέξανα τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος ἡρωϊκοῦ ἀγῶνος τὸ συστηθὲν τὴν 18/30 Σεπτεμβρίου 1835 Σιδηροῦν Ἀριστεῖον⁴². Τοῦτο διεβιβάσθη εἰς αὐτὸν διὰ τῆς ἀπὸ 17.3.1853 ἐπιστολῆς συνάδελφου του⁴³ καὶ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 345/18.3.1853 ἐγγράφου τῆς Διοικήσεως τῆς Στρατιωτικῆς Σχολῆς⁴⁴.

Διὰ τῆς ἀπὸ 3.10.1861 ἀναφορᾶς του πρὸς τὴν Διοίκησιν τῆς Β. Στρατ. Σχολῆς εἰς Πειραιᾶ ζητεῖ, ὅπως ἀποδοθῶσιν εἰς αὐτὸν ἑλλείπουσαι 40 δραχμαὶ μηνιαίως λόγῳ αὐξήσεως⁴⁵.

Εἰς τὴν Σχολὴν ταύτην εἶχε τὰς ἑξῆς ὑπηρεσιακὰς μεταβολάς:

- 1) Διωρίσθη τὴν 11 Νοεμβρίου 1830 μὲ μισθὸν 120 φούικας μηνιαίως.
- 2) Ἐπροβιβάσθη καθηγητῆς Βας τάξεως ἀπὸ 10.5.1834 μὲ μισθὸν δραχμ. 180.
- 3) Ἀπὸ 1.11.1837 ὁ μισθὸς του ὠρίσθη εἰς δραχμ. 200.
- 4) Ἐπροβιβάσθη καθηγητῆς Γης Τάξεως ἀπὸ 6.3.1844 μὲ μισθὸν δραχμ. 250.
- 5) Ἀπὸ 26.1.1855 ἠύξθη ὁ μισθὸς του εἰς δραχμ. 300.
- 6) Ἀπὸ 11.8.1861 ὁ μισθὸς του ὠρίσθη εἰς δραχμ. 360.
- 7) Ἀπὸ 1.1.1862 ὁ μισθὸς του ἠύξθη κατὰ δραχμ. 40, γενόμενος δραχμ.

400⁴⁶.

33. Ἐγγραφὸν ὑπ' ἀριθ. 10.

34. Γενικὴ Ἐφημερὶς, ἀρ. 84 τῆς 25.10.1830 σελ. 399 - 400.

35. Γενικὴ Ἐφημερὶς ἔ.ἀ. σ. 400.

36. ΓΑΚ, Γενικὴ Γραμματεία τῆς 14.11.1830.

37. Ἐγγραφὸν ὑπ' ἀριθ. 12.

38. Ἐγγραφὸν ὑπ' ἀριθ. 13.

39. Ἐγγραφὸν ὑπ' ἀριθ. 20.

40. Ἐγγραφὸν ὑπ' ἀριθ. 14.

41. Ἐγγραφὸν ὑπ' ἀριθ. 15.

42. Ἐγγραφὸν ὑπ' ἀριθ. 16.

43. Ἐγγραφὸν ὑπ' ἀριθ. 17.

44. Ἐγγραφὸν ὑπ' ἀριθ. 18.

45. Ἐγγραφὸν ὑπ' ἀριθ. 19.

46. Ἐγγραφὸν ὑπ' ἀριθ. 20.

Ε Γ Γ Ρ Α Φ Α

1

Ὁ Ἐφορος τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας
Δοκ(τωρ) Ἰωάννης Καραντηνός

Δίδει ἄδειαν εἰς τὸν Νέον Κύριον Βασίλειον Κατζηφόν, ἵνα γένη ἀκροατῆς τῆς
Θεολογίας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας εἰς τὴν Ἀκαδημίαν.

Ἐν τῷ Ἐφορείῳ ἐν Κερκύρα τῇ 1 Φεβρουαρίου ἁωκε' Ε.Π.

Διὰ προσταγῆς τοῦ Ἐφόρου

Ὁ Χαρτοφύλαξ

Π. ΙΔΡΩΜΕΝΟΣ

2

ΙΟΝΙΚΟΝ

ΚΡΑΤΟΣ

(εἰκὼν Γλαυκὸς φέρουσα ἄνωθεν τὴν ἐπιγραφὴν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΙΟΝΙΟΣ)

Κερκύρα τῇ α' Νοεμβρίου 1825 Ε. Ν.

ΕΚ ΜΕΡΟΥΣ ΤΟΥ ΕΦΟΡΟΥ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΡΑΝΤΗΝΟΥ

Δίδεται ἄδεια εἰς τὸν Βασίλειον Κατζυφόν τοῦ ν' ἀκολουθήσει εἰς τὴν Ἀκα-
δημίαν τὰ ἐξῆς μαθήματα

ΕΤΟΣ ΣΠΟΥΔΗΣ				
ΘΕΟΛΟΓΙΑ	ΝΟΜΙΚΗ	ΙΑΤΡΙΚΗ	ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ	
			<p>Σειρὰν Ἀλγέβρης Ἑλλην. Φιλολογίαν [διαγεγραμμένον: Φυ- σικὴν Γραμματικὴν] καὶ Λατινικὴν γλῶσσαν εἰς τὴν 2αν Τάξιν</p>	

Ὁ Χαρτοφύλαξ
ΙΔΡΩΜΕΝΟΣ

3

Εἰς τὸν Ἐνδοξότατον Κόμιτα Γυλφόρδ Ἀρχ(οντα)
τῆς Ἰ(ο)ν(ίου) Ἀκ(αδημίας)

Μὴ σύγε δ' ὡς τὸ πάλαι ποτὲ ἄχνυσο Ἑλλάδος οὐδας,
Ζεὺς γὰρ μητίετα ἦκεν ἀπ' ὠκεανοῦ

Νήσου ἀμφιρῦτης κεδανόντε καὶ ἄλκιμον ἄνδρα

ΓΥΛΦΟΡΔΟΝ, σοφίης νόματα χεῦντ' ἐς αἰί.

Εἰς τὸν ἀείμνηστον Μάρκον Βόζαρη
 Τύμβου νῦν ἀγχοῦ, ξένε, ὦν σύγε καίπερ ἀναύδου
 ὄντος ἄκουε φύσει· ἐνθάδ' ἀρηΐθους
 ΜΑΡΚΟΣ δὴ κείται, χάριν ὃς θάνε πατρίδος αἴης.
 Θάμβος οὖν σ' ἐχέτω ὄμμασι δερκόμενον.

Ἰπὸ Βασιλείου Κατσοφῶ τῇ 9 Μαΐου 1827 Ε. Ν.

Κατὰ πρόχειρον μετάφρασιν ἡμῶν

Σὺ δὲ θεβαίως μὴ λυπήσαι, ὅπως κάποτε ἄλλοτε, διὰ τὴν Ἑλλάδα, διότι ὁ σοφὸς Ζεὺς ἔστειλεν ἀπὸ τὸν ὠκεανόν, ὁ ὁποῖος περιβρέχει τὴν νῆσον, ἄνδρα σοφὸν καὶ γενναῖον, τὸν Γυλφόρδον, ὁ ὁποῖος χύνει διὰ πάντοτε νάματα σοφίας.

Σὺ θεβαίως, ξένε, τῶρα εὐρισκόμενος πλησίον, τὸν τύμβον, ἂν καὶ ἐκ φύσεως εἶναι ἄφωνος, ἄκουε· ἐδῶ κείται ὁ γενναῖος εἰς τὸν πόλεμον Μάρκος, ὁ ὁποῖος ἀπέθανε χάριν τῆς πατρικῆς γῆς. Ἄς σὲ κυριεῦη λοιπὸν θαυμασμός, ὅταν τὸν βλέπῃς διὰ τῶν ὀφθαλμῶν.

4

N. 12

ΙΟΝΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΙΟΝΙΟΣ

(εἰκὼν Γλαυκὸς)

Κερκύρα τῇ 15 Νοεμβρίου 1827 Ε. Ν.

Ο ΕΦΟΡΟΣ ΤΗΣ ΙΟΝΙΟΥ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

ΔΟΚΤΩΡ ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΡΑΝΤΗΝΟΣ

Δίδει ἄδειαν εἰς τὸν Βασίλειον Κατσοφὸν ν' ἀκολουθήσῃ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τὰ Μαθήματα τῆς Σχολῆς Νομικῆς τοῦ πρώτου ἔτους

1. Φυσικὸν Δικαίωμα.
2. Ἐθνικὸν Δικαίωμα.
3. Πολιτικὸν Δικαίωμα.

Ὁ Χαρτοφύλαξ
 Π. ΙΔΡΩΜΕΝΟΣ

5

Κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Κοσμιωτάτου Ἐφόρου

Δόκτωρος Ἰωάννου Καρανηνοῦ

Ὁ ἐκ τῶν Φιλολόγων Κύριος Βασίλειος Κατσοφὸς Ἰωαννίτης ἐξετασθεὶς δημοσίως ἐνώπιον τοῦ Κοσμιωτάτου Ἐφόρου, τοῦ Ἐλλογιμωτάτου Ἀρχιμανδρίτου, τῶν Ἐλλογιμωτάτων Διδασκάλων καὶ πολλῶν ἀκροατῶν κατὰ τὴν 19, 22, 24 καὶ 30 Ὀκτωβρίου 1827 ἔτος Νέον εἰς τὴν Φιλοσοφίαν, Ἀρχαιολογίαν, Λατινικὴν Φιλολογίαν καὶ Ἑλλην. Φιλολογίαν Ποίησιν, ἐκρίθη εἰς μὲν τὴν Φιλοσοφίαν καλός, εἰς δὲ τὴν Ἀρχαιολογίαν, Λατ. Φιλολογίαν καὶ Ἑλλην. Φιλολ. Ποίησιν, ἄριστος. Διὸ δίδεται εἰς αὐτὸν τὸ ἀποδεικτικὸν τοῦτο ἐκ τοῦ Ἐφορείου Γράμμα Ἐσφραγισμένον μὲ τὴν Σφραγίδα τῆς Ἀκαδημίας, εἰς ἐνδειξιν τῆς αὐτῆς ἐπιδόσεως καὶ εἰς πᾶσαν δικαίαν χρῆσιν.

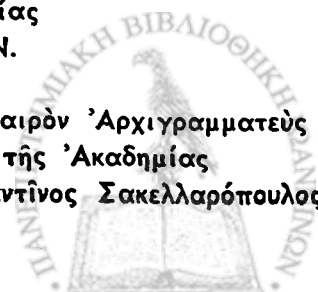
Ἐκ τοῦ Ἐφορείου τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας

Κερκύρα τῇ 14 Δεκεμβρίου 1827. Ε.Ν.

Δρ Ἰωάννης Καρανηνὸς

(Σφραγὶς ἐπὶ κινητοῦ λευκοῦ ρόμβου)

Ὁ Πρὸς καιρὸν Ἀρχιγραμματεὺς
 τῆς Ἀκαδημίας
 Δρ Κωνσταντῖνος Σακελλαρόπουλος

6

The bearer of this, Basil Catchifos, has been in Corfù now about eight years, and as far as I know has conducted himself in a manner suitable to his circumstance and respectably. He has been employed by me on certain occasions, and I have found him prompt and efficient in what he has undertaken for me.

He now leaves Corfù on his way to Continental Greece, together with his brother, Demetrio Catchifos, where I trust he will find some employment, in a country once so celebrated, to which the eyes of many are now directed with interesting expectation, and which with the blessing of god is, I hope, destined to fill up a distinguished part of the history of the nineteenth century.

J. Lowerdos

Corfù

June 14th 1828

Μετάφρασις

Ὁ κομιστής τοῦ παρόντος, Βασίλειος Κατσυφός, ἔχει ὑπάρξει εἰς Κέρκυραν ἤδη περὶ τὰ ὀκτῶ ἔτη, καὶ καθ' ὅσον γνωρίζω συμπεριφέρθη κατὰ τρόπον κατάλληλον εἰς τὴν περίστασίν του καὶ μετὰ σεβασμοῦ. Ἐχρησιμοποιήθη ὑπ' ἐμοῦ εἰς τινὰς εὐκαιρίας καὶ εὖρον τοῦτον πρόθυμον καὶ ἱκανὸν εἰς ὅ,τι ἔχει ἀναλάβει δι' ἐμέ.

Οὗτος ἤδη ἐγκαταλείπει τὴν Κέρκυραν κατευθυνόμενος εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Δημητρίου Κατσυφοῦ, ὅπου πιστεύω θὰ εὕρῃ ἐργασίαν τινὰ εἰς χώραν ἄλλοτε τόσο ὑψηθεύσαν, πρὸς τὴν ὁποίαν τώρα τὰ ὄμματα πολλῶν εἶναι ἐστραμμένα μετ' ἐνδιαφερόσης προσδοκίας καὶ ἡ ὁποία μὲ τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ ἐλπίζω εἶναι προωρισμένη νὰ πληρώσῃ ἓν διακεκριμένον μέρος τῆς ἱστορίας τοῦ 19ου αἰῶνος.

Κέρκυρα 14 Ἰουνίου 1828

Ἰ. Λοβέρδος

7

Βασίλειος Κατσυφός Ἰωαννίτο - Ἠπειρώτης, ἀρκετὸν καιρὸν μαθητεύσας ἐνταῦθα εἰς τὴν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν, ἠκροάσθη καὶ παρ' ἐμοῦ διάφορα φιλολογικὰ μαθήματα, ἐν ἔτει μὲν 1825, Περὶ Ἑλληνικῆς Ἱστορίας καὶ περὶ Αἰσχύλου μετὰ Εἰσαγωγῆς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Τραγωδίαν· ἐν ἔτει δὲ 1826, Περὶ Μέτρων ἐν γένει τῆς Ἑλληνικῆς ποιήσεως, καὶ κατὰ μέρος περὶ τοῦ Δακτυλικοῦ· ἐν ἔτει 1827 περὶ Νεφελῶν τοῦ Ἀριστοφάνους, μετὰ Εἰσαγωγῆς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κωμωδίαν· ἐν ἔτει 1828-9, Εἰσαγωγήν εἰς τὴν Φιλολογίαν ἐν γένει καὶ κατὰ μέρος εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ ἄλλα δὲ διάφορα μαθήματά μου ἐσύχνασεν ὡς ἀκροατῆς πιστὸς καὶ ἀδιάλειπτος, ὡς περὶ Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας Ὀμήρου, Περὶ Ἡροδότου, Περὶ Ἑλληνικῆς Συντάξεως, κτλ. κτλ. κτλ., καὶ τὰ πάντα μετ' ἐπιμελείας καὶ ἐπιδόσεως.

Ἐκτὸς δὲ τῆς περὶ τὰ μαθήματα ἐπιμελείας καθ' ὅλον τὸν καιρὸν τῆς ἐνταῦθα διατριβῆς του ἔδειξεν ἡσυχον χαρακτήρα, γλυκὺν τρόπον καὶ ἠθος σεμνόν, ὅθεν ἦτο ἀγαπητὸς εἰς διδασκάλους καὶ μαθητάς.

Δίδεται λοιπὸν εἰς αὐτὸν τὸ παρὸν μου ἰδιαίτερον μαρτυρικὸν εἰς ἔνδειξιν τῆς ἀληθείας τῶν ὅσα εἰς ἐμὲ ἀνήκουν· καὶ ἀποστέλλεται ἐντεῦθεν συνωδευμένος μὲ διαπύρους εὐχὰς νὰ τοῦ ἀνοιχθῆ ταχέως ἔντιμον στάδιον νὰ διατρέξῃ, πρὸς ὠφέλειαν ἑαυτοῦ τε καὶ τῆς πατρίδος, ἀπὸ τῆς ὁποίας τὸν ἔρωτα ἔδειξε πάντοτε ὅτι φλέγεται.

Κ. Ἀσώπιος

Διδάσκαλος τῶν Ἑλληνικῶν
Γραμμάτων εἰς τὴν
Ἰόνιον Ἀκαδημίαν

Κερκύρα 13/1 Ἰουνίου 1829

8

Τὸ κείμενον τοῦ ὑπ' ἀριθ. 117 ἀπὸ 14.10.1830 Διατάγματος τοῦ Κυβερνήτου παραλείπεται ὡς δημοσιευόμενον εἰς τὴν Γενικὴν Ἐφημερίδα, Ἔτος Ε', ἀρ. 84 τῆς 25 Ὀκτωβρίου 1830 σελ. 399β - 400α.

Διὰ τοῦ Διατάγματος τούτου συνιστᾶται τὸ Σπουδαστικὸν Συμβούλιον τῆς Στρατιωτικῆς Κεντρικῆς Σχολῆς.

9

Τὸ κείμενον τοῦ ὑπ' ἀριθ. 122 ἀπὸ 19.10.1830 Διατάγματος τοῦ Κυβερνήτου παραλείπεται ἐπίσης ὡς δημοσιευόμενον εἰς τὴν Γενικὴν Ἐφημερίδα ἔ.ἀ. σελ. 400α.

Διὰ τούτου διορίζονται τὰ Μέλη τοῦ Σπουδαστικοῦ Συμβουλίου.

Πρακτικὰ τοῦ Συμβουλίου τούτου δημοσιεύονται

τῆς μὲν Α' Συνεδρίας (24.10.1830) ἔ.ἀ. σελ. 403

τῆς δὲ Β' Συνεδρίας (28.10.1830) ἔ.ἀ. σελ. 404.

Εἰς τὰς σελίδας 446 - 448 δημοσιεύεται ὁμιλία τοῦ διδασκάλου τῆς Ἑλληνικῆς.

10

Ecole Centrale Militaire
Napolie le 11 9bre 1830

Monsieur,

J' ai l' honneur de vous prevenir que par décret de son Excellence le Président de la Grèce en date du 11 9bre 1830 sous no 126 vous avez été nommé pour Professeur à l' Ecole Centrale Militaire des Cours de langue Grecque, de Catéchisme et d' Histoire. Je me plais à croire que sous votre direction les Elèves feront de rapides progrès dans ces diverses études.

Par décret de même date sous no 127 vos appointements mensuels ont été fixés à cent vingt phénix par mois; ils vous seront payés par la caisse particulière de l' Etablissement.

Je vous invite à prendre vos mesures pour commencer immédiatement les cours dont vous êtes chargés.

Recevez l' assurance de la considération distinguée avec laquelle j' ai l' honneur d' être, Monsieur,

Votre très humble
et très obéissant serviteur
Le Directeur de l' Ecole
Pauzié

A Msieur B. Katsiphos Professeur de Grec à Napolie

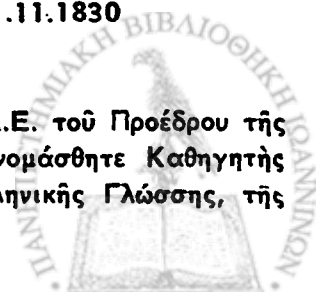
Μετάφρασις

Ἀριθ. 171

Στρατιωτικὴ Κεντρικὴ Σχολὴ
Ναύπλιον τῆ 11.11.1830

Κύριε,

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ σᾶς γνωρίσω ὅτι διὰ ψηφίσματος τῆς Α.Ε. τοῦ Προέδρου τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ ἡμερομηνίαν 11 Νοεμβρίου 1830 ὑπ' ἀριθ. 126 ὠνομάσθητε Καθηγητὴς εἰς τὴν Κεντρικὴν Στρατιωτικὴν Σχολὴν τῶν Μαθημάτων τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης, τῆς

Κατηχήσεως καὶ τῆς Ἱστορίας. Εὐαρεστοῦμαι νὰ πιστεύω ὅτι ὑπὸ τὴν ὑμετέραν διευθυσιν οἱ Μαθηταὶ θὰ ἐπιτελέσουν ραγδαίως προόδους εἰς τὰς διαφόρους ταύτας μελέτας.

Διὰ ψηφίσματος τῆς αὐτῆς ἡμερομηνίας ὑπ' ἀριθ. 127 ὁ μηνιαίος μισθὸς σας ὠρίσθη εἰς 120 φοίνικας μηνιαίως· θὰ πληρώνωνται εἰς ὑμᾶς ὑπὸ τοῦ ἰδιαιτέρου ταμείου τοῦ Καταστήματος.

Σὰς προσκαλῶ νὰ λάβετε τὰ μέτρα σας διὰ νὰ ἀρχίσετε ἀμέσως τὰ μαθήματα μὲ τὰ ὁποῖα εἴσθε ἐπιφορτισμένος.

Δέξασθε τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἰδιαιτέρας ὑπολήψεως μεθ' ἧς ἔχω τὴν τιμὴν νὰ εἶμαι, Κύριε,

Ἵμέτερος ταπεινότατος καὶ
εὐπειθέστατος δούλος
Ὁ Διευθυντὴς τῆς Σχολῆς
Πωζιῆ

Πρὸς τὸν Κύριον Β. Κατσυφόν, Καθηγητὴν τῆς Ἑλληνικῆς εἰς Ναύπλιον

11

Ἀριθ. 183

Ἑλληνικὴ Πολιτεία
Ὁ Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος
Πρὸς τὴν Ἐπι τῆς Οἰκονομίας Ἐπιτροπὴν

Κατὰ τὴν πρότασιν τοῦ Ἐπι τῶν Στρατιωτικῶν Γραμματέως τῆς Κυβερνήσεως

Διατάττομεν

Νὰ μετρήσετε εἰς τὸν Ἐφορον τῆς Στρατιωτικῆς Κεντρικῆς Σχολῆς Φοίνικας χιλίους διακοσίους εἴκοσι τέσσαρας, ἀρ. 1224, διὰ τὴν πρώτην καταβολὴν τῶν ὄσων δεήσονται χρημάτων εἰς ἀγορὰν ἐνδυμάτων, βιβλίων καὶ λοιπῶν οἱ παῖδες τῆς αὐτῆς Σχολῆς.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 14 Νοεμβρίου 1830

Ὁ Κυβερνήτης
I. A. K.(αποδίστριας)

ΓΑΚ, Γεν. Γραμματεία 14.11.1830

12

Ἀριθ. 3453

Ἐξοχώτατε!

Προλαβόντως ηὐδόκησε ἡ Υ.Ε. ν' ἀναδεχθῇ τὴν συντήρησιν τῶν 6 παιδῶν Στρατοῦ τῆς Στρατ. Κεντρικῆς Σχολῆς. Ἀκολούθως κατὰ διαταγὴν τῆς παρεδέχθησαν ἕτερα δύο, ὁ Δημήτριος Διαμαντῆ καὶ ὁ Ἀναγνώστης Ἀνάργυρος.

Κατὰ συνέπειαν τῆς ἀποφάσεως τῆς Υ.Ε. προσεκάλεσα τὸν Ὑποσυνταγματάρχην Κον Πωζιέρον νὰ διευθύνῃ πρὸς τὴν Γραμματείαν τὴν Κατάστασιν τῆς πρώτης καταβολῆς τῶν ἀναγκαιούτων χρημάτων, ὅστις καὶ τὴν διέυθυνεν ἀναβαίνουσαν εἰς Φοίνικας 1224.

Παρακαλεῖται λοιπὸν ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης νὰ διατάξῃ τὴν Ἐπι τῆς Οἰκονο-

μίας Ἐπιτροπὴν διὰ νὰ τοὺς μετρήσῃ εἰς τὸν Ἔφορον τῆς Σχολῆς ταύτης.
Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 14 Νοεμβρίου 1830

Ὁ Ἐπί τῶν Στρατ. Γραμματεὺς

Π. Γ. Ρόδιος

Ἐγκρίνεται

Ὁ Κυβερνήτης

(Τ.Σ.) Ι. Α. Καποδίστριας

(νῶτον) 15 Νοεμβρίου

3670

Κυβερνήτης

Κ. 183

Ἐθεωρήθη

13

Σχολεῖον Κεντρικὸν Πολεμικὸν

Κατάστασις πρώτης καταβολῆς τῶν Κάτωθεν Παίδων Στρατοῦ ἐλθόντων εἰς τὴν Σχολὴν ἐκ τοῦ Οἰκοτροφείου κατ' ἐπιταγὴν τῆς Ἐπί τῶν Πολεμικῶν Γραμματείας τῆς Κυβερνήσεως

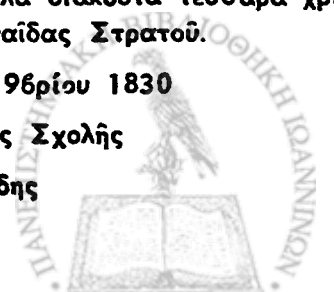
	Ὄνομα καὶ ἐπώνυμον	Βαθμὸς	ἡ καταβολὴ δίστηλα	χρήματα χάριν διασχεδάσ.	Παρατηρήσεις
Γ	Σκοῦρος Νικόλαος	ΠΑΙΣ ΣΤΡΑΤΟΥ	25	—	
Δ	Φλέγκας Ἰωάννης	>	25	—	
Ι	Θεοδοσίου Νικόλαος	>	25	1	Ἄπο 27 Σ/βρίου κατετάχ.
Π	Κοκκίνης Ἀλέξανδρος	>	25	1	Ἄπο Αὐγουστ. 12 >
Λ	Σουνιέρ Ἀναστάσιος	>	25	1	Ἄπο 9 8/βρίου >
Θ	Πασχάλη	>	25	1	Ἄπο 1 Σ/βρίου >
Ξ	Διαμαντῆς Δημήτριος	>	25	—	Ἄπο 4 9/βρίου >
Ο	Ἀναγνώστης Ἀνάργ.	>	25	—	Ἄπο >
		Τὸ ὅλον	200	4	

Ἀπόδειξις τῆς παρούσης Καταστάσεως φέρουσα δίστηλα διακόσια τέσσαρα χρήματα ἀνήκοντα εἰς τὴν Ἀπὸν Καταβολὴν διὰ τοὺς εἰρημένους παῖδας Στρατοῦ.

Ναύπλιον τῇ 13 96ρίου 1830

Ὁ ἔφορος τῆς Σχολῆς

Χροναΐδης

14

Ο Θ Ω Ν

ΕΛΕΩΙ ΘΕΟΥ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἀπονέμομεν εἰς τὸν Καθηγητὴν τῆς Στρατιωτικῆς Σχολῆς τῶν Εὐελπίδων, Κύριον Β. Κατρυφόν, διὰ τὸν ζῆλον του εἰς τὴν πολυχρόνιον ὑπηρεσίαν του, τὸν Ἀργυροῦν Σταυρὸν τῶν Ἴπποτῶν τοῦ Ἡμετέρου Βασιλικοῦ Τάγματος τοῦ Σωτήρος, καὶ τὸν διευθύνομεν πρὸς αὐτὸν διὰ τοῦ παρόντος ὅπως ἔχη καὶ φέρῃ αὐτὸν κατὰ τὸ ἀπὸ αἱς Ἰουνίου ἀωλγ' Ἡμέτερον Διάταγμα.

Πρὸς κύρωσιν τούτων ἐκδίδομεν τὸ παρὸν ὑπογεγραμμένον παρ' Ἡμῶν καὶ προσυπογεγραμμένον παρὰ τοῦ Ἡμετέρου Ἐπι τοῦ Βασιλικοῦ Οἴκου καὶ Ἐπι τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργοῦ.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 18 Σεπτεμβρίου 1851

Ὅθων

(Σφραγὶς ἐπὶ κινητοῦ λευκοῦ χάρτου)

Α. Πάϊκος

15

Ἀριθ. 5158

Ἐν Ἀθήναις τὴν 20 Ὀκτ. 1851

Ὑπουργεῖον

Ἐπι τοῦ Βασιλικοῦ Οἴκου
καὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Σχέσεων

Πρὸς τὸν Κύριον Β. Κατρυφόν

Καθηγητὴν τῆς Στρατιωτικῆς Σχολῆς τῶν Εὐελπίδων

Σὰς κοινοποιούμεν εὐχαρίστως ὅτι διὰ τοῦ ἀπὸ 18 τοῦ παρελθόντος μηνὸς 7θρίου Β. Διατάγματος Της, ἡ Α.Μ. ηῦδόκησε νὰ σὰς ἀπονεύμῃ τὸν Ἀργυροῦν Σταυρὸν τῶν Ἴπποτῶν τοῦ Τάγματος τοῦ Σωτήρος.

Συγχαίροντές σας διὰ τὸ δείγμα τοῦτο τῆς πρὸς ὑμᾶς Βασιλικῆς εὐνοίας, σὰς διαβιβάζομεν ἐν τῷ παρόντι τὸ τε ἀπονεμηθὲν ὑμῖν παράσημον καὶ τὸ συνοδεῦον τοῦτο Β. Δίπλωμα.

Ὁ Ὑπουργὸς

Α. Πάϊκος

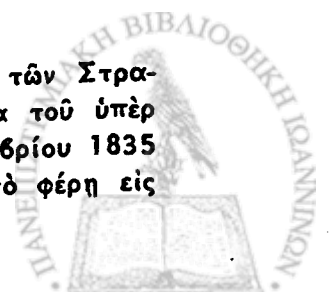
16

Ἀρ. 5361

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΟΘΩΝ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἀφοῦ ἡ Αὐτοῦ Μεγαλειότης ὁ Βασιλεὺς ἐπεφόρτισε τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν νὰ ἀπονεύμῃ εἰς τὸν Κον Βασίλειον Κατρυφόν ἐντίμως μεθέξαντα τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος ἡρωϊκοῦ ἀγῶνος τὸ συστηθὲν τὴν 18/30 Σεπτεμβρίου 1835 Σιδηροῦν Ἀριστεῖον, παραδίδεται τοῦτο εἰς αὐτὸν μὲ τὴν ἄδειαν τοῦ νὰ τὸ φέρῃ εἰς

πάσαν περίστασιν, καὶ πρὸς πιστοποίησιν τούτου τῷ ἐγχειρίζεται συγχρόνως καὶ τὸ παρὸν Δίπλωμα.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 17 Μαρτίου 1853

Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν

Τ.Σ. ὑπογραφή

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Γραφείου

Χ. Κατζάκος

(νῶτον) Πρὸς τὸν καθηγητὴν τῆς Ἑλληνικῆς

Κον Β. Κατzuφὸν

εἰς Πειραιᾶ

17

Ἐν Ἀθήναις τῇ 17 Μαρτίου 1853

Κύριε συνάδελφε

Κατὰ τὴν πρὸς με ἐκφρασθεῖσαν ἐπιθυμίαν σας, λάβετε τὸ δίπλωμα καὶ τὸ Ἀριστεῖον τοῦ Ἀγῶνος. Δὲν εἶναι μὲν τὸ μέταλλον ἐκ τῶν πολυτίμων, ἀλλ' ἡ ἀξία αὐτοῦ εἶναι τοιαύτη, ὥστε μνημονεύει τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους μας.

Σᾶς συγχαίρω καὶ σᾶς ἀσπάζομαι

Ὁ φίλος σας

Χ...

18

Ἀριθ. 345

Ἡ Διοίκησις τῆς Στρατιωτ. Σχολῆς

Πρὸς τὸν Καθηγητὴν αὐτῆς Κύριον Β. Κατzuφὸν

Ἐνταῦθα

Κατὰ διαταγὴν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν ὑπ' ἀρ. 5361 ἀπὸ 17 τρέχοντος μηνὸς διαβιβάζεται εἰς ὑμᾶς ἐσωκλείστως τὸ δίπλωμα καὶ τὸ Σιδηροῦν Ἀριστεῖον τοῦ Ἀγῶνος.

Ἐν Πειραιεὶ τῇ 18 Μαρτίου 1853

Ἀσθενούντος τοῦ Διοικητοῦ

(Τ.Σ.) ὑπογραφή

19

Ἐν Πειραιεὶ τῇ 3 Ὀκτ. 1861

Ὁ Καθηγητὴς τῆς Β. Στρ. Σχολῆς

Πρὸς τὴν Διοίκησιν τῆς Β. Στρ. Σχολῆς

Ἐνταῦθα

Κατὰ τὸ Υ. Β. Διάταγμα τῆς 11 Αὐγούστου ἐ.ξ. 1861 ἡύξη-

θη ὁ μισθός μου ἐκ 300 εἰς 360 δραχμάς, [διαγεγραμ. ἕνεκα τοῦ προσ-
τεθέντος μαθήματος τῆς Ἑλλ. Ἱστορίας], διὰ δὲ τοῦ ἄρθρου 9 τοῦ
ἐπομένου Υ. Β. Διατάγματος τῆς 12 τοῦ Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους
ἐκτησάμην τὸ δικαίωμα τῆς αὐξήσεως τοῦ πέμπτου τοῦ ὅλου μισθοῦ
μου ἄρα ἡ ταμιακὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Σχολῆς ὤφειλε νὰ μοὶ πληρώσῃ
διὰ τὸν μῆνα Σεπτέμβριον δραχμ. 432, προστιθεμένων ἑβδομήκοντα
δύο δραχμῶν ἐπὶ τῶν 360, ἀλλ' ἐπειδὴ κατὸ τὸ ἄρθρον 8ον τοῦ αὐτοῦ
Υ. Β. Διατάγματος ὁ ἀνώτατος ὅρος τοῦ μισθοῦ τοῦ καθηγητοῦ α'
τάξεως δὲν ὑπερβαίνει τὰς 400 δραχμ., αἰτοῦμαι εὐσεβάστως νὰ μοὶ
ἀποδοθῶσιν αἱ πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ποσότητος ταύτης ἑλλείπου-
σαι 40 δραχμαί.

Ὁ Καθηγητὴς

B. A. Κατσυφός

20

ΔΗΛΩΣΙΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

Ὁ ὑποφαινόμενος Κατσυφός Βασίλειος υἱὸς τοῦ... Γεννηθεὶς εἰς τὸ χωρίον
..... τοῦ Δήμου Ἰωαννίνων τῆς Ἐπαρχίας Ἠπείρου τὴν 2 τοῦ μηνὸς Ἰουνίου τοῦ
ἔτους 1805 νυμφευθεὶς ἐν Ἀθήναις τὴν Κυρ.(ιακὴν) τὴν πρὸ τῆς Ἀπόκρεω τὴν 17 τοῦ
μηνὸς Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους 1843 καὶ ἔχων τέκνα τὰ ἑξῆς:

Παναγιώτην, Κωνσταντῖνον, Αἰκατερίνην, Ἀλεξάνδραν

Ὁμολογῶ ὅτι ἐξετέλεσα μόλας τὰς κατωτέρω περιγραφομένας ὑπηρεσίας...

Διωρίσθην διδάσκαλος εἰς τὴν Στρατ. Σχολὴν ἀπὸ 1830 Νοεμβρ. 11 διὰ δια-
τάγματος ἀπὸ 1830 96ρίου 11 μὲ κατὰ μῆνα 120 φοίνικας.

Ἐπροβιβάσθην καθηγητὴς 2ας τάξεως ἀπὸ 1834 Μαΐου 10 δρχ. 180.

Ὦρίσθη ὁ μισθὸς ἀπὸ 1837 96ρ. 1 200 δρχ.

Ἐπροβιβάσθην καθηγητὴς Γ' τάξεως ἀπὸ 1844 Μαρτ. 6 δρχ. 250.

Ἡξύνθη ἡ μισθοδοσία μου ἀπὸ 1855 Ἰαν. 26 δραχμ. 300.

Ὦρίσθη ὁ μισθὸς ἀπὸ 1861 Αὐγ. 11 δρχ. 360.

Ἡξύνθη ἡ μισθοδοσία μου κατὰ δραχμ. 40 ἀπὸ 1862 Ἰανουαρίου 1 δρχμ. 400.

Π. Χ. ΝΟΥΤΣΟΥ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΕ ΜΙΑ ΕΝΘΥΜΗΣΗ ΤΟΥ 1857

I. Ἡ ἐνθύμηση, ἡ ἀπομνημόνευση, ἡ ἐπιγραφή, μὲ μιὰ λέξη πολὺ γνωστὴ στὴν Ἡπειρο: ὁ Κουβαράς¹, ἔχουν τὴν ἀρχὴ τους στὴν ἀγωνία τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὴν αἰωνιότητα. Ἡ ψυχολογικὴ τους ἀφετηρία ἐδῶ πρέπει νὰ τοποθετηθῆ: εἶναι καρποὶ τῆς πάλης τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν ἄπειρο χρόνον. Ὁ ταπεινὸς ἀναγνώστης, ὁ κτίστης τῆς βούσης καὶ τοῦ σπιτιοῦ, ὁ ἐρημόζωστος μοναχός, ὁ ὀλιγογράμματος παπᾶς, μὲ μιὰ λέξη: ὁ ἀνώνυμος ἄνθρωπος, ἀγωνίζονται νὰ στεριώσουν ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ τους στὴν ἄπειρη διάρκεια. Ὁ Μινώταυρος τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ φθορά, πὺν κρούεται στὸ παλάτι τοῦ χρόνου καὶ τοῦ γένου. Ἀλλὰ καὶ ὁ πόθος τῆς αἰωνιότητος κάθε φορὰ γεννάει ἓνα Θεσέα. Τὰ ἀνορθόγραφα σκαλίσματα στὸ περιθώριον τῶν ξεθωριασμένων βιβλίων καὶ οἱ δυσανάγνωστες ἐπιγραφὰς στὰ κτίσματα τοῦ παρελθόντος μαρτυροῦν τὴν ταραχὴ τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου στὸ ξετύλιγμα τοῦ μίτου, στὴν ἀδιέξοδη πορεία της.

Τὰ εἶδη αὐτὰ βρῖσκονται στὸ ἐπίπεδο τοῦ Χρονικοῦ. Τὸ Χρονικὸ ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὴν Ἱστορίαν. Δηλαδή ἐνῶ ἡ Ἱστορία ἐξακοιφώνει μὲ ἐπιστημονικὸ τρόπο τὰ γεγονότα καὶ αἰτιολογεῖ τὴ συνάφειά τους, τὸ Χρονικὸ ἀπλῶς παραθέτει (χρονολογικὰ) καὶ ἀφηγεῖται τὰ γεγονότα. Τὸ Χρονικὸ δὲν εἶναι, ἀλλὰ γίνεται Ἱστορία: ὅταν μὲ τὸ συστηματικὸ ἔλεγχον ἢ ἀφήγησιν γίνῃ ἱστορικὴ θεβαιότητα. Ὅταν στὰ γυμνά του κόκκαλα « *μφορέση κάποιος νὰ δώση τὸ κορμὶ καὶ τὸ αἷμα μιᾶς σκέψης πὺν εἶναι καὶ τὰ δυνό: δική του καὶ δική τους* »². Καὶ μόνο τότε μπορεῖ νὰ λεχθῆ ὅτι « *μηδὲν ἀπόρημα καταλιπεῖν ὑπὲρ τῶν κατὰ τὰς αἰτίας ἀποδείξεων* »³.

II. Στὸ «Τριώδιον Κατανυκτικόν» (Ἐνετίησιν, 2ed. «Ἅγιος Γεώργιος» 1856) τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας τοῦ Λουζετισιοῦ (τώρα: Ἑλληνικοῦ) βρῖσκεται ἡ κατωτέρω ἐνθύμηση: « *Τοῦ ἔτους 1854 ἐσικόθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀντάρτηδες ὁ Θεόδωρος Γρίβας καὶ τζαβέλας καὶ ἄλλοι καπηλιναγέοι, ἐβγήκαν καὶ ἔκαμαν μεγάλην φθορὰν εἰς τὸν κόσμον. Τῆ 13 τοῦ Φεβρουαρίου ἡμέρα σαββάτο τῆς ἀποκορέω ἦρθεν εἰς τὸ χορίον μας λοζέτζι ὁ καπειὰν Κοντινίκας καὶ τῆ τειραδί τῆς Τυρινῆς ἦρθεν ὁ καπειὰν θεόδωρος Γρίβας μὲ πολλοὺς στρατιώτας καὶ σταυροφόρους καὶ μᾶς ἔκαμαν πολὺν χηλασμόν. Τὸ καθαροβδόμαδον ἐπῆγαν εἰς τὸ κονιζιλιὸν καὶ ἐκεῖ ἔκατθαν τρεῖς ἡμέρας εὐχιασαν καὶ νιάνυια ὁμως ὡσὰν ἦσαν ἐκεῖ κρᾶσι πολὺ ἔτρωγαν καὶ ἔπιναν καὶ ἐκνημοῦνταν ἄφοβα χωρὶς φύλαξιν καὶ μιὰν ἡμέραν πολὺ πρὶν νύκτια εὐβγήκαν ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα ὁ ἀβδήπασιας μὲ ἔως τρεῖς χιλιάδες ἀσκέρι ὅπου νυκτὸς οὔσης ἀκόμι ἄρχισαν τὸν πόλεμον καὶ ἄξαφνα ἐσικόθησαν ἀπὸ τὸν ὕπνον οἱ γριβέοι ἔπιασαν τὴν ἐκκλησίαν καὶ μερικὰ σπίτια καὶ ἔκαμαν πόλεμον φορικτὸν ἔως τὰς 10 ὥρας τῆς ἡμέρας ἔπειτα ἔφυγαν οἱ Τοῦρκοι εἰς Ἰωάννινα ἐσικόθησαν Τοῦρκοι ἔως 200 καὶ στρατιώται τοῦ Γρίβα 12 ὀνομάτι καὶ λαβομένοι 15 ἢ 17 ἔως νὰ ἦταν ὄλοι ἔως 800 ὀνομάτοι ἢ καὶ περισσοῖτεροι καὶ ὅταν ἐγύρισαν πάλιν ἐδῶ ἀπέθαναν τρεῖς ἀπὸ τοὺς λαβομένους*

ἄπορον ἀπὸ ἐδῶ πάσαν εἰς τὸ Φοριόσι, ἀπὸ ἐκεῖ πάλιν ἦσαν ἐδῶ καὶ ἀπὸ ἐδῶ πῆγαν εἰς τὸ Μείζοβον καὶ ἀνεχώρησαν καὶ ἐδῶ ἔμεινε ὁ βάγιας καμπόσας ἡμέρας ἔπειτα ἀνεχώρησε καὶ αὐτός.

Ἐναγνώστης Νίκο(υ) γράψας διὰ ἐνθύμιον
τῆ 10 Ἀπριλίου 1857 »

III. Τὰ γεγονότα ποὺ ἀναφέρει ἡ ἐνθύμηση ἐντάσσονται στὸ πλαίσιο τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου (1853 - 1856). Ὁ Κριμαϊκὸς πόλεμος (ὀνομάστηκε ἔτσι ἐπειδὴ διαδραματίστηκε στὴν Κριμαία, καὶ ἰδίως στὸ ναύσταθμο τῆς Σεβαστούπολης) στὸ βάθος ἦταν μιὰ προσπάθεια τῆς Ρωσίας νὰ καταλύσῃ τὴν Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία καὶ νὰ κυριαρχήσῃ ἔτσι στὸ Αἰγαῖο. Καὶ ἐπειδὴ τοῦτο δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ ἐπιτρέψουν ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία (γιατὶ θὰ ἐσήμαινε τὴν ἀνατροπὴ τῆς ἰσορροπίας στὴν ἐγγὺς Ἀνατολή, ποὺ θεμελιώνονταν στὸ δόγμα τῆς ἐδσοφικῆς ἀκεραιότητος τῆς Τουρκίας), γι' αὐτὸ πῆρε διαστάσεις εὐρωπαϊκοῦ πολέμου⁹.

Στὴν κρίση αὐτὴ τῆς Ἀνατολῆς παίρνει μέρος καὶ ἡ Ἑλλάδα. Ὅλοι πίστεψαν πὼς ἔφτασε ἡ ὥρα νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ «Μεγάλῃ Ἰδέα». Ὁ Ὄθων καὶ ἡ Ἀμαλία πρωτοστατοῦν στὸν ἱερὸ ἐνθουσιασμὸ καὶ στὸ πολεμικὸ μένος ποὺ κατέλαβε τὸν ἑλληνικὸ λαό¹⁰. Βέβαια ἀκολουθεῖ ἡ ἐντεχνη ὑποδαύλιση τῆς φιλοπόλεμης διάθεσης τῶν Ἑλλήνων ὀπὸ τὴ ρωσικὴ προπαγάνδα. Καὶ ἐπειδὴ ἡ Ἑλλάδα δὲ μπορούσε ἐπίσημα νὰ ἐκδηλωθῇ (γιατὶ οὐσιαστικὰ βρισκόταν στὰ χέρια τῶν Ἀγγλογάλλων), γι' αὐτὸ υἱοθέτησε τὴν τακτικὴ τοῦ ἀνταρτοπόλεμου¹¹.

Στις ἀρχὲς τοῦ Γενάρη τοῦ 1854 γίνεται γνωστὸ ὅτι ἐξερράγη ἐπανάσταση στὴ νότιο Ἡπειρο, ποὺ γρήγορα μεταφέρεται σ' ὀλόκληρη τὴν ἡπειρωτικὴ γῆ. Ὁ ἐλείθερος Ἑλληνισμὸς παρακολουθεῖ μὲ μεγάλῃ συγκίνησιν¹². Ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη συρρέουν ἐθελοντὲς γιὰ νὰ ἐνισχύσουν τὸν ἡπειρωτικὸ ἀγῶνα. Μὲ τὴν ἔνταξη στὸ σῶμα τῆς ἐπανάστασης πολλῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ὁ ἐπαναστατικὸς στρατὸς γίνεται πρὸ συνεχτικὸς καὶ πειθαρχημένος. Ἔτσι οἱ Σ. Στρατός, Ι. Ράγκος, Ζ. Ζέρβας, Κ. Τζαβέλλας (ἀφ'αὐ παραιτήθηκαν ἀπὸ τὶς τάξεις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ) ἀναλαμβάνουν οἱ ἴδιοι τὴν πρωτοβουλία τῶν ἐπιχειρήσεων. Μὲ γενικὸ ἀρχηγὸ τὸν παλαίμαχο ἀγωνιστὴ Θεόδωρο Γρίβα¹³.

IV. Στις 13 Φεβρουαρίου ἔρχεται στὸ Λουζέτσι ὁ καπετὰν Κουτσουνίκας. Τοῦτο πολὺ γενικὰ ἀνέφερε ὁ Ferdinand Haas (Ἀυστριακὸς πρόξενος στὰ Γιάννινα): « Πρῶτινων ἡμερῶν ἦν ἐκκυκλοφόρησεν μεταξὺ τῶν ἐνταῦθα ἀρχῶν ἡ εἰδησις ὅτι οἱ ἐπαναστάται ἀρχηγοὶ Δ. Σκαλισιογιάννης καὶ Κουτσουνίκας μὲ σῶμα ἐξ 600 ἀνδρῶν ἐνεφανίσθησαν εἰς Κατσανοχώρια ».¹⁰ Στις 17 Φεβρουαρίου ἔρχεται στὸ Λουζέτσι καὶ ὁ Θ. Γρίβας. Τὴν ἴδια μέρα κάνει γνωστὸ τὸ γεγονὸς αὐτὸ στὸν Haas ὁ Νετζίπ Ἐφένδη μὲ ἐπιστολὴ του. Καὶ ὁ Haas τὸ ἀναφέρει στις αὐστοριακὰς Ἀρχές¹¹. Ἡ μόνη ἱστορικὴ μελέτη γιὰ τὴν ἡπειρωτικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1854, τοῦ Κ. Παπαγεωργίου, ἀναγράφει λανθασμένα: « Διελθὼν ὁ Γρίβας τὴν Πλάκαν Ἀράχθου τὴν 24 Φεβρουαρίου, ἔρθε εἰς Κουτσουλιὸ μὲσω Κατσανοχωρίων... ».¹²

V. Ἡ μάχη τοῦ Κουτσελιοῦ ἔγινε τὸ «καθαροβδόμαδο», στις 26 Φεβρουαρίου. Τοῦτο ἀκριβῶς σημειώνει καὶ ὁ ἡγούμενος Παρθένιος¹³ σὲ βιβλίον τοῦ μοναστηριοῦ τῆς Καστρίτσας¹⁴. Καθὼς καὶ τὸ δημοτικὸ τραγούδι: « Παρασκευὴ ξημέρωνε, κρύα, παταγομένη » ἢ « καὶ μιὰ γιορτὴ ξημέρωνε, ἦταν καὶ τ' ὄνομά μου ».

Ὁ Κ. Παπαγεωργίου ὁμῶς ἀναγράφει ἐσφαλμένα: 27 Φεβρουαρίου 1854¹⁷.

Στὸ Κουτσελιὸ τὸ ἐπαναστατικὸ σῶμα (ἔφτασε στὶς 23) ἀφοῦ ὀχυρώθηκιν πρόχειρα, ἄρχισε νὰ γλεντοκοπάει (μὲ τὸ κρασί πού βρῆκε καὶ μὲ τὰ «σφαγτὰ» πού ἄραξε ἀπὸ τὸ Μοναστήρι τῆς Καστρούτσας). Μὲ προδοσία μαθαίνει τὴν ἀφίξή τους ὁ Ἀβδῆ - πασας. «Ἐκεῖ ἦρθαν καὶ μὲ κλείσανε μὲ προδοσίᾳ, μὲ δόλο»¹⁸. Καὶ μὲ «τροεῖς χιλιάδες ἀσκέρι» ἔρχεται ἐναντίον τους (στὸν ἀριθμὸ συμφωνεῖ καὶ ὁ Παρθένιος). Ἡ δύναμη τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἀναλυτικὰ: 3 τάγματα τακτικοῦ στρατοῦ (νιζάμι), 200 ἵππεις, 100 ἄτακτοι τουρκαλβανοὶ τοῦ Τσέλιου Πίτσαορ καὶ 4 πυροβόλα καθὼς καὶ ἀρχετοὶ Τοῦρκοι ἐθελοντὲς ἀπὸ τὰ Γιάννινα¹⁹. Ἡ δύναμη τοῦ Γρίβα κατὰ τὴν ἐνθύμηση ἔφτανε τοὺς 800 ἄντρες. Ἴσως στὸν ἀριθμὸ αὐτὸ νὰ ὑπολογίζονται καὶ οἱ ἄντρες τοῦ Λάμπρου Ζήκου «φέρνω λεβένταις διαλεχτούς, Λακκιώταις πεντακόσιους». Ὅρθᾶ ὁ Παρθένιος σημειώνει: «ρωμαῖοι τριακόσιοι», καθὼς καὶ τὸ δημοτικὸ τραγούδι: «κι' εἶχε μαζί του μοναχὰ τριακόσια παλληκάκια».

Γρήγορα οἱ «γριβέοι» ἀντελήφθησαν τοὺς Τούρκους καὶ ταμπουρώθηκαν «στὴν ἐκκλησίᾳ καὶ σὲ μερικὰ σπίτια». Ὅλη τὴν ἡμέρα ἔγινε «πόλεμος φορικός» (ἔτσι ἀκριβῶς τὸν χαρακτηρίζει καὶ ὁ Παρθένιος). Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἀρχὰ τὸ βράδυ ἐγκατέλειπε τὴ θέσιν του καὶ γύρισε στὰ Γιάννινα. Ἄφησε 200 περίπου νεκρούς. Τὸν ἀριθμὸ φυσικὰ μικραίνει ὁ Haas «περὶ τοὺς 100 ἄνδρας» καὶ μεγαλώνει ἐνθύμηση τῆς Φανερωμένης τῆς Ζέλοβας «ἐσκοτώθηκαν ἀγρον τετρακόσιη»²⁰ καθὼς καὶ τὸ δημοτικὸ τραγούδι «κ' ἐπλέεωσαν τὴ δεκατιά 'ς τοῦ Κουτσελιοῦ ταῖς ράχαις». Οἱ «γριβέοι» ἔχασαν 12 ἄντρες καὶ εἶχαν 15 ἢ 17 «λαβωμένους», ἢ κατὰ τὸν Παπαγεωργίου 13 νεκρούς καὶ 18 τραυματίες²¹.

VI. Μετὰ τὴ μάχη τοῦ Κουτσελιοῦ οἱ «γριβέοι» γυρίζουν στὸ Λουζέτσι. Ἐδῶ πεθαίνουν «τροεῖς λαβωμένοι». Στὸ Λουζέτσι ἦρθαν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Ἐλλήνα προξένου γιὰ εἰρηνικὲς διαπραγματεύσεις. Καὶ ἔφεραν στὸ Γρίβα τὴν ἐπιστολὴ τοῦ Longworth (Ἄγγλου προξένου πού εἶχε μετατεθῆ ἀπὸ τὰ Μπιτόλια)²².

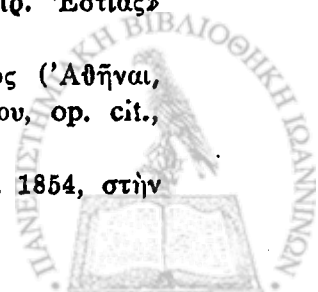
Ἐπειδὴ ὑπάρχει κίνδυνος γιὰ νέα ἐπίθεση ὁ Γρίβας μετακινεῖται πρὸς τὸ Φορτόσι. Σύντομα ἐπανερχεται στὸ Λουζέτσι (περίπου στὶς 9 Μαρτίου κατὰ τὸν Haas), ἀπ' ὅπου ἀναχωρεῖ γιὰ τὸ Μέτσοβο (16 Μαρτίου). Ἡ πολιτικὴ μερίδα τοῦ Σαρακιώτη (ἢ Συρορακιώτη), ἀφοῦ ὑποχρέωσε τὸ Δεσβέναγα τοῦ Μετσόβου νὰ ἐγκαταλείψῃ μὲ τὴ στρατιωτικὴ του δύναμη τὸ Μέτσοβο, ἔστειλε ἐπιτροπὴ στὸ Γρίβα (πού τὸν συνάντησε στὸ Λουζέτσι) καὶ τὸν προσκάλεσε νὰ κινηθῆ πρὸς κατάληψη τοῦ Μετσόβου²³. Λίγο ἀργότερα (ἀρχὲς Ἀπριλίου) καταφθάνει στὸ Μέτσοβο καὶ ὁ Βάγιας.

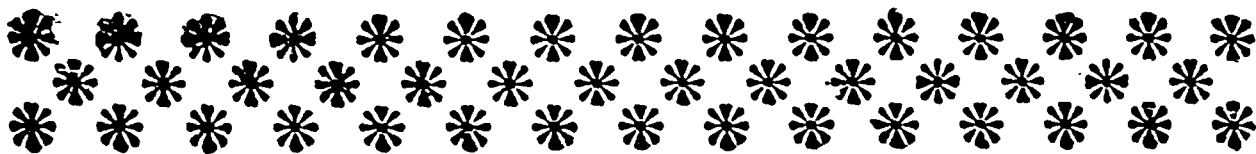
VII. Κατὰ τὶς ἐπιχειρήσεις αὐτές, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ μανία τῆς καταστροφῆς τῶν Τουρκαλβανῶν, ὑπάρχει καὶ ἡ ἀθλιότητα τῶν ἐπαναστατῶν: «ἔχαμαν μεγάλην φθορὰν εἰς τὸν κόσμον», «μᾶς ἔχαμαν πολὺν χαλασμόν». Ὁ Παρθένιος τὸ 1861 θὰ κἀνῃ τὸν ἀπολογισμὸ τῶν καταστροφῶν τοῦ μοναστηριοῦ τῆς Καστρούτσας: «Ἐδῶ φανερώνω τὸν καιρὸν τοῦ Γρίβα ἐξημιώθη καὶ χιλιάδες δύο». Ἴσως εἶναι ἀλήθεια πὼς αἰτία τῆς προδοσίας τοῦ παπᾶ τοῦ Κουτσελιοῦ ἦταν ὅτι ὁ Γρίβας στὴν παραμονή του στὸ Κουτσελιὸ βίασε τὴ νεαρὴ κόρη του. Γιὰ τὴν ἀπάνθρωπη συμπεριφορὰ τῶν «γριβέων» ὁ Λαμπροίδης γράφει: Πολλὰ δεινοπαθήματα ἐπέστησαν τὰ Κατσανοχώρια καὶ τῷ 1854 καὶ ἰδίᾳ τὰ χωριὰ Λουζέτα, Φορτόσι, καὶ Κορίτιανη, ὑπὸ τοῦ Θ. Γρίβα καὶ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ. Ἐάν σ' ὁ ὀπλαρχηγὸς Γρ. Βάγιας δὲν ἐχαλιναγώγει τὰς ἀγρίας αὐτῶν δρῆμας, οἱ αἰχισμοὶ καὶ ἀτιμασμοὶ τῶν κα-

τοίκων τούτων ἤθελον κορυφωθῆ. Καὶ ὑποζύγια οἱ πανάθλιοι οὔτοι διήρπαζον καὶ εἰς τὰς ἐστίας αὐτῶν ἔπεμπτον».²⁴ Τίς ἄδικες καταστροφές αὐτὲς θέλει νὰ ἐπισημάνῃ καὶ ἡ ἀνώνυμη «Ἐπανάστασις τῆς Ἠπείρου» στὸν παραλληλισμὸ τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ 1854 μὲ τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821²⁵.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Γιά τὴν ιστορικοψυχολογικὴ ἄποψη τοῦ Κουβαρά κοίτα Π. Χ. Νούτσος, 'Ο Κουβαράς τοῦ Ἑλληνισμοῦ, στὸ συλλογικὸ ἔργο: 'Ιστορικά τῶν Κατσανοχωριῶν Ἠπείρου (Ἀθήναι, 1969), σελ. 125 - 130.
2. R. Collingwood, The Idea of History (London, ed. O.U.P. 1946) σελ. 250.
3. Πολύβιος, Α, 12, 6.
4. Τὴν ἐνθύμησι αὐτὴ πρωτοδημοσίευσεν ὁ Κουβαράς τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὁρ. cit. σελ. 138.
5. Γιά τὸ θέμα τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου: C. de Bazancourt, L' Expedition de Crimée (Paris, 1856), C. Russet, Histoire de la Guerre de Crimée (Paris, 1877).
6. Γιά τὸν μεγαλοϊδεατισμὸ τοῦ Ὀθωνα καὶ τῆς Ἀμαλίας: Α. Σκανδάμης, Ἡ τριακονταετία τῆς βασιλείας τοῦ Ὀθωνος (Ἀθήναι, 1961), σελ. 171 - 245.
7. Γιά τὴν εὐρωπαϊκὴν διπλωματίαν κατὰ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ: E. Driault - M. Lhéritier, Histoire diplomatique de la Grèce 1821 à nos jours (Paris, 1925), Τόμ. Β, σελ. 402 - 408, καὶ A. Debidour, Histoire diplomatique de l' Europe (Paris, ed. F. Alcan 1931), τόμ. Β, σελ. 112 - 190.
8. Ὁ Νεόφυτος Βάμβας μὲ τὰ ἄρθρα του στὸν «Αἰῶνα» πρωτοστατεῖ στὴ δημοσιογραφικὴ ἔξαψη τῆς ἐποχῆς. Ἐμπνευσμένους στίχους γράφουν τότε ὁ Παναγιώτης Σούτσος καὶ ὁ Σοφοκλῆς Καρύδης.
9. Γιά τίς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ 1854 καὶ τίς ἐπιπτώσεις τῶν Κριμαϊκῶν στὴν πολιτικὴ ζωὴ τῆς Ἑλλάδος κοίτα τὰ ἱστορικὰ ἔργα τῶν Παπαρηγοπούλου, Καρολίδη, Κυριακίδη, Ἀσπρέα, Βλάχου κ.ά. Εἰδικὴ ἱστορικὴ μενογραφία ὑπάρχει μόνον, καθόσο γνωρίζω, τοῦ Κ. Α. Παπαγεωργίου, Ἡ Ἠπειρωτικὴ Ἐπανάστασις τοῦ 1854, στὴν «Ἠπειρ. Ἐστία», τόμ. Η' (1959) καὶ Θ' (1960).
10. Ἐγγράφα τῆς ἀστριακῆς διπλωματίας δημοσίευσεν (μεταφρασμένα ἀπὸ τὰ γερμανικά) ὁ Εὐρ. Σούρλας, στὰ «Ἠπειρ. Χρονικά», τόμ. Ζ' (1932), σελ. 109.
11. Εὐρ. Σούρλας, ὁρ. cit., σελ. 94.
12. Κ. Παπαγεωργίου, ὁρ. cit., σελ. 193 τοῦ τόμ. Θ (1960).
13. Ὁ Παρθένιος τὸ 1854 ἐμόναζε στὸ μοναστήρι τῆς Τσοῦκας, καὶ ἐπομένως ἦταν γνώστης τῶν πραγμάτων κοίτα Π. Χ. Νούτσος, Χρονογραφία ἱερᾶς μονῆς Τσοῦκας (Ἀθήναι, 1968), σελ. 14.
14. Ἀθηναγόρας, Ὁ Νέος Κουβαράς, στὰ «Ἠπειρ. Χρονικά», τόμ. Δ (1929), σελ. 50.
15. Π. Ἀραβαντινός, Συλλογὴ δημοδῶν ἀσμάτων (Ἀθήναι, εἰ. Π. Περρῆς 1880), σελ. 24.
16. Ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Παπαγεωργίου, ὁρ. cit., σελ. 193 τοῦ τόμ. Θ' (1960).
17. ὁρ. cit., σελ. 192. Ὁ Ἀραβαντινός (ὁρ. cit., σελ. 24) ἀναγράφει τὴν 26 καθὼς καὶ ὁ Ε. Κυριακίδης, Ἱστορία τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ (Ἀθήναι, ed. Ν. Ἰγγλέσης 1892), τόμ. Α, σελ. 646.
18. Σπ. Μουσελίμης, Δημοτικὰ τραγούδια τῆς Ἠπείρου (Γιάννινα, ἀνάτ. «Ἠπειρ. Ἐστία» 1966) σελ. 14.
19. Κυριακίδης, ὁρ. cit., σελ. 646 καὶ Τρ. Εὐαγγελίδης, Ἱστορία τοῦ Ὀθωνος (Ἀθήναι, 1893), σελ. 524. Ἀπὸ ἐδῶ δανεῖζεται τίς πληροφορίες ὁ Παπαγεωργίου, ὁρ. cit., σελ. 194.
20. Σ. Μπέττης, Μία ἐνθύμησι γιὰ τὴν ἡπειρωτικὴν ἐπανάστασι τοῦ Γρίβα στὰ 1854, στὴν «Ἠπειρ. Ἐστία», τόμ. Ε (1956), σελ. 142.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΕΤΘΥΜΙΟΥ

ΠΑΛΑΙΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΕΠΙΓΡΑΦΕΣ ΚΑΙ ΕΝΘΥΜΗΣΕΙΣ ΕΚ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΚΟΝΙΤΣΗΣ

Εἰς τὸ ἰδιωτικὸ μας ἀρχεῖο τὸ ὁποῖο εὗρισκόμενον εἰς τὴν ἰδιαιτέρα μας πα-
τριδα Βούρμπιανην ἐλεηλατήθη κατὰ τὴν πολεμικὴν περίοδον, καὶ ἰδίως κατὰ τὸ
ἔτος 1949 ὅταν ἡ προσφιλὴς μας καὶ ἀείμνηστη μητέρα ἀπήχθη ὡς ὄμηρος εἰς
τὴν Οὐγγαρίαν, ἐπῆρχαν πολλὰς δεκάδας παλαιῶν ἐγγράφων τὰ ὁποῖα ἐχάθησαν
διὰ παντός.

Ἦδη ὁμως ἐγκατεστημένοι ἀπὸ τοὺς ἔτους 1947 εἰς Κόνιτσαν, καὶ μετὰ
τὸ 1950, μὴ φειδόμενοι κόπων καὶ δαπανῶν (ἐκ τοῦ ὑστερήματός μας) συγκεντρῶ-
νοντες πάσης φύσεως ἱστορικὸ ὑλικὸ (ἐγγράφα αὐτοῦσια ἢ ἀντίγραφα, ἐπιγρα-
φές, ἐνθυμήσεις κλπ.) κατορθώσαμε νὰ πλουτίσαμε καὶ πάλιν κατὰ τὸ δυνατόν τὸ
ἀρχεῖο μας.

Ἐπειδὴ ὁμως ὑπάρχει πάντοτε ὁ κίνδυνος διὰ λόγους ἀνωτέρας βίας (πυρ-
κατὰ, λεηλασία, πόλεμος κ.λ.) νὰ ἐξαφανισθοῦν τὰ διάφορα αὐτὰ ἱστορικὰ τεκμή-
ρια, ἀποφασίζομε νὰ φέρομε τὰ κυριώτερα καὶ ἀξιολογώτερα ἀπ' αὐτὰ εἰς τὸ φῶς
τῆς δημοσιότητος, μὲ σχετικὰ σχόλια καὶ ὑποσημειώσεις σὲ ὁρισμένα, διὰ μέσου
τῶν φιλοξένων στηλῶν τῆς φιλῆς Ἑπειρωτικῆς Ἑστίας, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὰ κατὰ
χρονολογικὴν σειρὰ παλαιότερα.

1716

1

Ἔτος 1716 ἡγοῦν ἀψις μαρτιῶ 14

Ἐτοῦτο τῶ εἰχολογητῶν ἦνε τῆς ὑπεραγίας Θεοτοκοῦ καὶ ὁποῖο το ἀπο-
ξενόσι νὰ ἴνε αφορεσμένος καὶ κατηραμένος καὶ ἀσιχόρετος καὶ ἄλιτος μετὰ
θάνατον ἡ παῖτρας ὁ σίδερος διαληθίσωνται καὶ αὐτὸς οὐδέποτε ἀμῆν.

ἰνδικτιῶνα Ηη

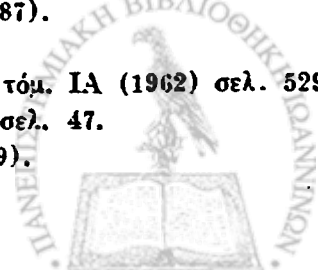
Χρυσανθος καὶ διάκος Γερμανὸς ἀπὸν ἐγραφαν ἰ δίω.

Ἡ παραπάνω ἐπιγραφὴ προέρχεται ἀπὸ ἓνα ἐξώφυλλο εὐχολογίου τῆς Ἱ.
Μονῆς Στομίου Κονίτσης τὸ ὁποῖο μαζί μὲ ἄλλα ὑπάρχει εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ Δήμου
Κονίτσης. Εἶναι ἡ ἀρχαιότερη ἐνθύμησις ἡ σχετικὴ μὲ τὴν Μονὴ αὐτὴ. Δὲν τὴν
εἶχαμε περιλάβει σὲ σχετικὴ μὲ τὴν ἱστορία τοῦ μοναστηριοῦ ἐργασία μας (ὅπως
καὶ τὶς ἐπόμενες) ποὺ δημοσιεύτηκε στὸ περιοδικὸ «ΚΟΝΙΤΣΑ» κατὰ τὸ ἔτος
1962, διότι δὲν τὴν εἶχαμε ἀκόμη ἀνακαλύψει.

2

Ἀχρονολόγητη ἀλλὰ σχεδὸν σύγχρονη.

21. Ἀξιόλογη περιγραφὴ τῆς μάχης τοῦ Κοντσελιοῦ δίνει ὁ Κ. Κροστάλλης, Σχιαὶ τοῦ Ἁ-
δου, Β Παράδεισος (Ἀθῆναι, ed. I. Κωνσταντινίδης 1887).
22. Σούφλας, op. cit., σελ. 96.
23. Β. Σκαφιδᾶς, Ἱστορία τοῦ Μετσόβου, στήν «Ἑπειρ. Ἑστία», τόμ. ΙΑ (1962) σελ. 529.
24. Μαλακασιακὰ (στὰ «Ἑπειρ. Μελετήματα», Ἀθῆναι 1888), σελ. 47.
25. Ἡ Ἑπανάστασις τῆς Ἑπείρου (Ἀθῆναι, ed. Ἀθηναῖς 1899).

Ἰωαννήσιος ἱερομόναχος .... ὄσους τα δηαβαζουν τους προ-
σταζομεν να τους μνημονευετε εγω ο Χριστος τα γραφω.

3

Ὅμοίως ἀχρονολόγητη.

Ἐντιμότητε ἀρχον κυριε νικολο τῆν εὐγενιαν σου εὐχόμενος ακρυβοχαι-
ρετὸ εἰς πλατος δέν σου γράφο τοἰς δίνο τοῖν ὕδησιν ....
ον νεόφυτο πὸς του εφτακεν

4

Καὶ ἄλλη ἀχρονολόγητη εἰς τὸ ἴδιο φύλλο.

Ἐτοιτο τὸ παρὸν βυβλυον ἵναι τις κυρίας Θεοτόκου ἀπὸ στόμιο και
ὁποιος νὰ το διαβήζη ἵναι ευλογημένος και ὁποιος το αποξενόσι να ἔχει τοιν
παναγαία διαδεικον και τοὺς ἁγίους πάντες ταῦτα εποι του παρόντος τον δε
αγιων οι εἰχῆς ἔστο μεθ ἡμὸν

Ἰωαννίσιος ἱερομόναχος

«Πρόκειται ἀσφαλῶς γιὰ τὸν Ἱερομόναχο Ἰωαννίσιο τοῦ ὁποίου ἄλλη ἐν-
θύμηση τοῦ ἔτους 1724 ἐδημοσιεύσαμε στὴν ΚΟΝΙΤΣΑ τεῦχος 3)1962».

1735

5

Ἐτους χιλιον και επτακοσηου και τρηάκοντα πέντε ἦρθα ἡς το αγρον
μ... (οναστήριον) οτε μονασα ἡς το ανοθεν και ἡς τοὺς χηληους επτακοσίους
τριάκοντα .... (ε;) γινον .... Χρῦσανθος; Ἱερομόναχος 1735 α-
ναπαυτητε κε ὁ μακαρητης .... ρτς.

Οἱ παραπάνω ἐπιγραφῆς ἀπὸ τὸ ἴδιο ἐξώφυλλο λειτουργικοῦ βιβλίου τῆς
Ἱ. Μονῆς Στομίου πὸς εὐρέθη εἰς τὰ ἀρχεῖα Δήμου Κονίτσης.

1738

6

Ἡ ἀκόλουθη ἐπιγραφὴ προέρχεται ἀπὸ τὴν Παναγία Βίκου (Πηγὲς Βοῦ-
δοματίου).

ΕΤΙ ΑΠΟ ΠΑΗΣΤΟΤ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ 1738

Πιθανὸν τότε ἐκτίσθη ὁ ναός.

1741

7

1741 ἐσχότοσαν τὸν μακαρήτη τον γηανη του Δημητηρη...

1756

8

Εφτιασαμεν τον οντα και ηταν ο κυρ μυχος του πότξη πρώτος ....
και βοηθησαν και αλη μερικοι χριστηανοῖ και ἔπερασα .... (δευτέρει;)
.... εσερης τον μαστορον και μάς τα πήρε ο μουσταφα πασιὰς ....
να μας παρη θελησε .... 1)756

Οἱ δύο παραπάνω ἐπιγραφῆς προέρχονται ἐπίσης ἀπὸ τὴν μονὴν Στομίου
ἢ δὲ ἀκόλουθη ἀπὸ τὴν Παναγία τοῦ Βήκου (Βιτσικοῦ).

1773

9

ΑΝΕΓΕΡΘΗ ΚΕ ΗΣΟΡΟΙΘΤ Ο ΘΙΩΣ ΚΕ ΤΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΤΙΣ ΤΠΕ.

ΡΑΓΙΑΣ ΕΝΔΟΞΟΤ ΚΕ ΑΗΠΑΡΘΕΝΟΤ ΜΑΡΙΑΣ ΟΝΟΜΑΖΟΜΕΝΙΣ ΚΤ-
ΜΗΣΙΣ ΚΕ ΕΠΙΣΚΟΠΕΤΟΝΤΟΤ ΤΟΤ ΘΕΟΦΕΛΕΣΤΑΤΟΤ ΚΤΡΙΟΤ
ΚΙΡ ΠΑΥΣΙΟΤ (Παισίου) ΚΕ ΕΤΙΜΕΡΕΒΟΝΤΩΝ ΗΕΡΕΟΝ ΓΕΟΡΓΗΟΤ
ΙΕΡΕΟΣ ΚΕ ΤΚΟΝΟΜΟΤ ΤΟΤ ΠΟΤΕΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΤ ΚΕ ΝΗΚΟΛΑΟΤ
ΙΕΡΕΟΞ ΤΟΤ ΠΟΤΕ ΙΟΤ ΛΑΖΟΤ ΚΕ ΕΠΙΤΡΟΠΕΤΟΝΤΟΤ ΓΕΟΡΓΙ-
ΟΤ ΕΞΑΡΧΟΤ ΚΕ ΔΙΑ ΧΙΡΟΣ ΕΜΟΤ ΤΟΤ ΑΜΑΡΤΟΛΟΤ ΙΩΑΝΟΤ ΙΕ-
ΡΕΩΣ ΚΕ ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ ΑΤΤΟΤ ΕΚ ΧΟΡΑΣ ΠΑΝΟ ΣΟΥΔΕΝΑ
ΕΤΟΣ ΧΡΙΣΤΟΤ 1773

1785

10

1785 άπρηλιου 12

Το παρόν μνηεον ύπάρχη τής ύπεραγίας θεότοκου έπόνομαζομένο στό-
μνον έκ τής πολητιας κονίτζης και άγωρασθησαν παρα του πανοοιοτάτου και
ήγουμένου κυρ παγκρατίου τα δόδεκα μηνέα και τό πεντηκοστάριον και αλλα
πολλά και όποιος τα αποξενόση έπηκαταρατοξ ειη και αίωνια του η μνημη (ή
κακή άσφαλώς).

Έπιγραφη από τά εις Δημαρχείον Κονίτσης παλαιά έξώφυλλα (Μηνιαίον
Μαίτου).

1807

11

Τώ παρόν μηνιαίον ύπάρχη τής του Χριστου ίγίας εκκλησίας όποιος τό
ξσοχίση ή να τό άποξενώση να έχη την κατάραν πάντων .... (τών;) άγιών
Πατέρων και προκοπήν να μη ιδή προς τούτοις.

ό 'Ιερομόναχοξ Βησσαρίων Η Πάντοξ 1807 Μαίτου 22.

Έπιγραφη από έξώφυλλο μηνιαίου του Μαίτου του χωριου Βούρμπιανη.

1811

12

ήψηλοτατον κε πολυχρονημενον
Βεζηρ αλή πασηαν

σκληθηκοξ σε προσκηνώ εις τό χρησόν σου (μεσίδι; μέζντι; είναι δυσανάγνω-
στο) καταφηλό τά ήγη τών ποδών σου τόν άγηον θεόν περικαλώ ήμέραν και
νηχταν να σου χαρήση πολληχρονηαν και να σου καμοι τό καθεν χαϊρηη με
ούρδιαν του σαντζακηού σου (ή ότζακιού σου; δυσανάγνωστο) άμην άμοιν εφεν-
δι μου με το σκληθηκον μου αρζοχαλην (αίτηση - άναφορά) προτα σε προσ-
κηνώ και δευτερόν σου φανερωνο εν τό αύτο πελτέ και ηρητηζαμοι του ταυπα-
κηού τής κονιτζας όπου μοδωσες δηά να πουλήσω ταμπάκο τό φιεμάνη τό βα-
σληζόν και την ιψηλήν γηούρδιαν (διαταγήν) σου κανής δεν μου ταποιασεν
(έλαβε ύπ άψιν παντελωξ .... .. λη δηώ και τρηξ ηναι .... .. έφενδη
μου αμάν να γινής βακούφης (ένήμεροξ) τή πολ.... .. 8 πογγηων αυ-
του πρεπη εφενδη μου να γινής προτα βακούφης και ήστερον να προστάξης η
ήψηλώτη σου να κληστούν .... .. ηθελε μπαταλη κοινον και διά τουτω
εφενδι μου ω θεώξ να σε ποληχρονάη να κάμοιξ μοίαν προσταγήν να τούξ
σφαλησιν άμάν άμάν και να κληστούν με βηα μοι γνωσιν ελεου της .... ..
.... ..διό και χρονηα σου πολα όσάν των ήψηλών βουνών.

παντωτηνόξ σκληβοξ τής ήψηλώτη σου

1811 19 'Ιουλήου γιαντζιω δηνας

Τό παραπάνω σχέδιο ή αντίγραφο άναφοράξ του Γιάντσιοι (Ίωάννου)
δήνα (Νίτνα) προς τόν 'Αλή Πασιά Τεπελενλή εύρέθηκε στην Βούρμπιανη και

προέρχεται πιθανόν από το αρχείο του Κώστα Παπανικολάου γραμματικού του 'Αλή Πασιά.

Φαίνεται ότι ο Γιάντσιος Ντίνας είχε αναλάβει εργολαβικῶς τὸ μονοπώλειο τοῦ ταμπάκου στὴν Κόνιτσα ἀπὸ τὸν πασιᾶ καὶ μὲ βασιλικὸ φερμάνι, ἀλλὰ ἄλλοι ἰσχυροὶ Κονιτσιῶτες (δὲν ἀναφέρει δυστυχῶς κανένα ὄνομα), πού τὸ κατεῖχαν ἀσφαλῶς νωρίτερα, δὲν τοῦ τὸ παραχωροῦσαν καὶ ἀντιδροῦσαν.

Τί νὰ ἀπέγινε ἄραγε μετὰ τὴν ἀναφορὰ τὴν ὁποία ἀσφαλῶς θὰ ὑπέβαλε πρὸς τὸν πασιᾶ; Ἄγνοοῦμε...

1819

13

Σημ. Καὶ τὰ ἀκόλουθα δύο ἔγγραφα προέρχονται ἐπίσης ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τοῦ Κώστα Παπανικολάου - Γραμματικοῦ.

«Τὰ μεκακῆδια ὅπου εὔβαλεν ὁ Χουσὲν μάνη λιουζάτης ἀπὸ τὸ δουλωμένον δευτέρῳ τοῦ θεοδωρῆ γιαννόπουλου καναβοῦ

1 ὁμολογία τῆς λουιτέρανης σεπτέμβριος 1 ἢς ἔνομα τοῦ αὐθεντός μας (ἐννοεῖ ἀσφαλῶς τὸν 'Αλή Πασιᾶν) μὲ διάφορον τὰ 10:11 γρόσια 2199

1 ὁμ. τῶν ποδιότων ὁμοίως γρ. 1609

1 ὁμολο. καρανικόλα ποδιώτη κεφ. 96 καὶ διάφορον ἕως (1)818 σεπτέμβριος 1 τὰ 10:12:76:32: = 172:32

1 ὁμ. γιαννη λημπερόπουλου κεφ. 173 καὶ διάφορον ἕως 1819 Ἰανουαρίου 1 γρόσια 105:24 τὰ 10:12 = 278:24

1 ὁμ. τοῦ κωσταντῆ παρτινόπουλου κεφ. 100 διάφορον ἕως 1 σεπτεμβρίου 818 γρ. 80 τὰ 10:12 γρ. 18...

1 ὁμολ. κανζηγιάνενας ποδιότησας κεφ. 212 καὶ διάφορον ἕως 1 σεπτεμβρίου 1818 τὰ 10:12 — 127·8 = 339·8

Ἐμέτρησα τοῦ χουσένη καὶ ἐφορτότη τὸ χεσάπι του (λογαριασμός) 186.

1 ὁμολ. τοῦ μιζμικιόπουλου λομποτινιότη καὶ κοιτσοθανάση ἀπὸ κοζίντζα κεφ. 582 διάφορον ἕως 818 Ἰουνίου 29 τὰ 10:12 γρόσια 2910 3492

1 ὁμολ. τοῦ κωνσταντῆ καὶ ἀναγνώστη ξυδόπουλου 1818 Ἰουνίου 29 ἀπὸ λογαριασμὸν καναβοῦ Γεωργιάκη καναβοῦ δὲν γράφω διάφορον 2286

ἀπὸ λογαριασμὸν ξεχωριστὸν τοῦ Γεωργιάκη καναβοῦ χρέος του 14725.13 ἤγουν γρόσια ἥκοσι πέντε χιλιάδες καὶ ἑννεήντα πέντε καὶ παρᾶδες τριάκοντα ἑπτὰ 25095:37

ἔχει νὰ τὰ συνόξῃ ὁ πεκκὺρ καὶ μέγκο μουρτεζᾶς πουλουμεπασιάδες κραθάρου πέρνοντας καὶ τὸ ἀκόλουθον διάφορον ἕως τῆς ὥρας πού ξεπλερωθῆ ἡ ἄνωθεν ὁμολογία τους.

1819 Ἰουλίου 21

(σφραγίδα τουρκικῆ)

Μάντζιος Ἰωάννου;

1815 - 20;

14

Ἄκόλουθος λογαριασμὸς εἶναι ἀγρονολόγητος ἀλλὰ φαίνεται καθαρὰ ὅτι ἀνήκει στὴν ἴδια ἐποχὴ. Εἶναι δὲ γραμμένος ἀπὸ ἄλλον ἀρχετὰ ἀγράμματον.

60590 ὀκτᾶδες ὅς ἀντικρη ἀνοσθεν το δμηνον ὅς κατοσθεν οκαδες

14320 του μπεη κολόνιατη δια τὰ σπῖτια ασλαν μπεγη ὅς οι μιτριμεδες του

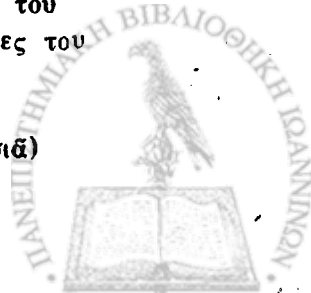
9355 του ζουλιᾶλ νῆσαρη (ἢ κιάρη) απο μεσογοιοφραν ὅς οι μιτριμεδες του

5175 του σαλίαφα (ἢ Σαλῆ ἀγᾶ;) καὶ βεκιλι του ἀπὸ προμετην ὁμοιος

764 του ιδιουσαλιαφα και ντελι μβανι εις οσταινιτζαν οντας απερασαν

1800 του σεχ χατζι βοστῖνα με μπουγιουρτι του αὐθεντος μας ('Αλή Πασιά)

1280 τουνταλιπ μπεγι Φρασιαρη μεντολη νοφούζ (ἢ ἀφούζ) εφεντι

- 619 δια το αχουρι οπου απέρασαν απο αργυροκαστρον μεντολην κεχαγιαμπε και ταχιρ χουσεναγα
 680 τον αργατον δια τα καρβουνα απο ζαραβινα μεντολιόν ιδιου
 930 τον μετο αργυροκαστρα δια την μπαστιναν του (κτῆμα) εις μποτριτσα χαρισμένη απο αυθεντη μας ος το ταφιλι του
 1250 τον ζαραβινιόντον διασπορον ος και ομολογήα των
 8000 δεφτερος χαβαλες εις αργυροκαστρον με μπογιουρντι του αυθεντι μας (44083 γροσια οσα δοθηκαν τον μαστρον και κερεστετζιδων δια το χάνι στο δέμα
 3250 τον μαστρον απο 24 οκτομβριου εος 28 δεκειμβριου οιμερ 66 Νεφερ 50
 1200 κατεβενουν οπου εχη απεραστα απο τον πρστον λογαριασμον 2050
 320 τον σοπικιστον δριμαδιστον ντζατιστινον οπου εβγαλαν τον κερεστε (ύλικόν) δια το χάνι απο 14 οκτομβριου εος 29 νοεμβριου οιμερ. 46 Νεφέρια (άτομα) 7.
 108 τον σαρτζιδων ντζαραπλανητον οπου εβγαλαν τα σανιδια ντζερτζεβεδες πλακοματα απο 14 οκτομβριου εος 12 Νοεμβριου μερ. 29 Νεφ. 4 και μονον απο τα δουλεμενα τους εδοθη ή ρόγα [2677
 198 τον ανθρωπον μου οπου εσταθικαν απαρχης οσο που τελιοσεν το χάνι
 368 τον σαρτζιδον σοτιργιοτον οπου εβγαλαν τον κερεστεν δια τους μιλιους μαντανια αρατροβια απο ρογοζι.
 1066 του μαστροα γιοργη οπου δουλεθη εις τους μιλους αλελ εσαπ (έναντι λογαριασμού).
 112 τον σοπικητότον οπου φτιανουν τες καναλες δια τους μιλους νεροτροβια και μαντανια [1546
 177 κατεβενουν (άφαιρούνται) απο την οστανιτζαν οπου εχαλαστη το κεσιμ (συμφωνία) με μπογιουρντι 48483 ..... 12107.
 Ο οποσεν μπεκαγιες (χρεος) ειναι εις τα κάτοθεν χορια ο καθης.
 3997 εις καστανιανη (Πωγωνίου)
 1671 εις λαβδανη
 5152 εις γαιδουροχορη
 400 εις κακοσιους
 320 εις φραστανα απο το σταρι γιανίνου
 567 εις κακολακον

12107

1826

15

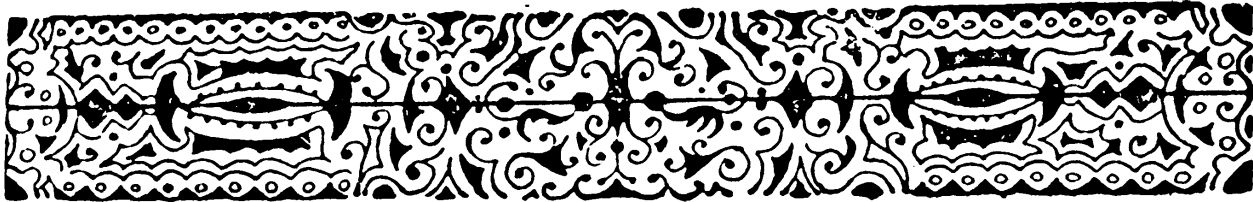
1826 σεπτεβριου 29

ήρθαμαν έδο εις την γούρπηαννη χορίων και άππος θέλη να διαβάση εις το μινέων θέλη να προκώψη εις ψηχηκήν του σοτηρήαν.

Παρθένος ιερομόναχος γράφω

Έπιγραφή εις έξώφυλλον μηναιου Σεπτεμβριου 'Αγίου 'Ιωάννου Βουρμιάνης.

Ἀρχιμανδρίτου ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ ΒΙΤΑΛΗ
Πρωτοσυγγελλεύοντος Ἱεροκήρυκος
τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Νικοπόλεως

Ο ΚΩΔΙΞ Β' ΤΗΣ ΕΝ ΠΡΕΒΕΖΗ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ*

52. Περὶ κληρονομίας.

Ἀπόφασίς τοῦ Ἐκκλ. Δικαστηρίου, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μητροπολίτου Σεραφεῖμ, ἐξενεχθεῖσα τῇ 17 Μαρτίου 1877, κατόπιν ἀναφορᾶς τῆς Ἑλ. Φωτομπίου.

(σελ. 132 - 133).

*

53. Περὶ ἐξοφλήσεως.

Ἐκκλ. Πράξις, παρουσίᾳ τοῦ ἁγίου Σεραφεῖμ γενομένη, ὑποβεβαιούστος τὴν παράδοσιν γρ. 5.000 εἰς τοὺς κηδεμόνας τῶν ὀρφανῶν ἐγγόνων Διον. Βρέκουση καὶ Σπ. Γεωργίου... τῇ 20 Μαρτίου 1877.

*

54. Διαζύγιον.

Ἐκδοθέν, τῇ 24 Σεπτεμβρ. 1877, ὑπὸ τοῦ Ἐκκλ. Δικαστηρίου, προεδρεύοντος τοῦ Μητροπολίτου Σεραφεῖμ, τοῦ Ἱω. Φασούλα κατὰ τῆς συζύγου του Χρυσούλας.

(σελ. 135 - 136).

*

55. Διὰ τὸν Πανάγιον Τάφον.

Ὁ ὑποφαινόμενος Ἐπίτροπος τοῦ Παναγίου Τάφου ἐν Ἠπειρῷ παρέλαβον σήμερον παρὰ τοῦ ἐνταῦθα Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου παπὰ Κύρ. Γεωργίου Οἰκονόμου γρόσια διακόσια δέκα ἀριθ. 210 προερχόμενα ἀπὸ ἐνοίκιον ἕως σήμερον τοῦ ἡμίσεως ὀσπητίου τοῦ ἀφιερωμένου παρὰ τοῦ μακαρίτου Κουρεμένου εἰς τὸν Πανάγιον Τάφον καὶ κείμενον ἐν τῇ ἐνορίᾳ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, ἀφ' οὗ ἐκάτέθησαν γρόσια ἑκατὸν πενήντα ἀριθ. 150 ἐξοδευθέντα εἰς ἐπισκευὴν τοῦ αὐτοῦ ὀσπητίου. Ἀπὸ δὲ τὸ ἕτερον ἡμισυ εἰς ὃ κατοικεῖ ἡ θυγάτηρ τοῦ μακαρίτου Εὐαγγέλη Κουρεμένου κατὰ τὸ ἀπὸ 12ης Ἰουνίου τοῦ ἔτους 1871 ἔγγραφον τοῦ πατρός της μὲ ἐνοίκιον πρὸς γρόσια ἑξήκοντα τὸν καθ' ἕκαστον χρόνον, τὰ ἐνοίκια ταῦτα καθυστεροῦνται ἄχρι σήμερον παρὰ τῆς ἐν λόγῳ θυγατρὸς τοῦ Εὐαγ. Κουρεμένου. Προσέτι καὶ ἐκ τοῦ ἐλαιοτόπου τοῦ εἰς θέσιν «Νεράκιον» κειμένου οὐδὲν μέχρι τοῦδε εἰσεπράχθη εἰσόδημα, ἅτε δὴ τοῦ ἐν λόγῳ ἐλαιοτόπου καταστραφέντος

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τόμου, σελ. 541.

πρὸ πολλοῦ ἐκ πυρκαϊᾶς, ὄθεν καὶ γέγονεν ἡ παροῦσα εἰς ἔνδ'ιξιν.

Ἐν Πρεβέζῃ τῇ 15 Ὀκτωβρίου 1877

Ὁ τοῦ Παναγίου Τάφου Ἐπίτροπος ἐν Ἠλείρῳ

Ἀθ. Δ. Βεναζίδης

Παναγ. Χου Μαμμάτης ἐπληρώθη.

(σελ. 137).

*

56. Διορισμὸς Ἐπιτρόπων.

ὑπὸ τῆς παρὰ τῇ Ἱ. Μητροπόλει Δημογεροντίας, τῇ 4 Ἀπριλ. 1878, διορίσθησαν Ἐπίτροποι, εἰς ἀντικατάστασιν τῶν θανόντων, πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς διαθήκης τοῦ Γ. Μηνᾶ.

(σελ. 138 - 139)

*

57. Διαζύγιον.

Ἐκδοθέν, τῇ 10 Μαρτίου 1878, τοῦ Ἄνδρ. Φουρνιώτη κατὰ τῆς συζύγου του Εὐθυμίας.

(σελ. 139 - 141)

*

58. Διαθήκη Γ. Μηνᾶ.

Συνετάχθη οἴκοι, τῇ 14-4-1848, καὶ ἀντεγρᾶφη εἰς τὸν ὑπ' ὄψιν κώδικα τῇ 11ῃ ἰ.μ. Ἐν αὐτῇ σὺν τοῖς ἄλλοις διαλαμβάνει: «Βον... νὰ δώσωσιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς ἀγ. Παρασκευῆς, ὅπου καὶ μέλει νὰ ἐνταφιασθῇ μίαν πρόθεσιν καὶ ἓνα σαραντάρι μὲ τὸ ὅποιον (εἰς τὴν) αὐτὴν ἐκκλησίαν θέλει νὰ κάμωσι καὶ ἓνα σαρανταλείτουρον καθὼς ἀκόμη καὶ ἄλλας τέσσαρας προθέσεις καὶ τέσσαρα σαραντάρια εἰς ὅποιαν ἀπὸ τὰς ἄλλας ἐκκλησίας ἐγκρίνουσι νὰ δώσωσι... Τελευταῖον διορίζω διὰ ἐπιτρόπους μου τοὺς κ. Ἀθ. Ζυγούρη καὶ Γεώργ. Ἄνδρ. Αὐγερινόν, τοὺς ὁποίους παρακαλῶ θερμῶς νὰ θεωρήσωσι μὲ ἀκρίθειαν τὸν λογαριασμὸν τῶν δύο εἰρημένων συντρόφων του καὶ... ὅσον κέρδος ἐκκαθαρίσει βγάζοντας τὰ εἰρημμένα καπιτάλια του μαζί νὰ τὰ βαστῶσι εἰς χεῖράς των ἕως τοῦ νὰ πωληθῶσι καὶ ὅσα διορίζει διὰ ἀπόλημα καὶ οὕτως μετὰ τὴν πώλησιν αὐτὴν συμπεριλαμβανόμενων καὶ τῶν 433 γροσίων ὅπου ἔχει ὁ Γ. Αὐγερινὸς εἰς χεῖράς του ὅλα αὐτὰ ὡς καθαρὸν κεφάλαιον ἀπὸ τὰ διάφορα αὐτὰ συνάγματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουσι νὸ... δοθῶσι εἰς μετρητὰ καὶ ὅσα κατὰ συμπερασμὸν ἦν τὰ ἔξοδα τῆς ταφῆς του καὶ λοιπὰ μνημόσυνα κατὰ τὴν χριστιανικὴν συνήθειαν καὶ τάξιν τότε ὅσα ἐναπομείνωσι ὡς πάντῃ ἐλεύθερον κεφάλαιον αὐτὰ οἱ εἰρημένοι Ἐπίτροποι του θέλει τὰ δίδωσι εἰς δάνεια μὲ ἓνα νόμιμον διάφορον ὅπου ἐκ τοῦ ἐτησίου διαφόρου των νὰ ὑπανδρεύωσι ἓνα πτωχὸν κοράσιον τὸν κατέκτιστον χρόνον καὶ ὄντας νὰ μένη τὸ αὐτὸ κεφάλαιον αἰωνίως διὰ τὸ αὐτὸ ἀποτελεσμα...»

(σελ. 149 - 150)

*

59. Ἀγορὰ ἐλαιοστάσιου.

Ἐν Πρεβέζῃ τὴν 13 τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου τοῦ ἔτους χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ ἐβδωμηκοστοῦ ὀγδόου ἔτους ἡμέραν Πέμπτην τῆς ἐβδομάδος ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Ἱ. ταύτην Μητροπόλιν ὁ ταμίας τῆς Θεοφανείου Σχολῆς κ. Περικλῆς Μ. Λουρόπουλος καὶ ἐζήτησε τὴν καταχώρησιν τοῦ ὡς ἔπεται ἐγγράφου ἐκ τοῦ ὁποῖου δηλοῦται ὅτι ἡ Θεοφάνειος Σχολὴ ἔχουσα λαμβάνειν ἑκατὸν τριάκοντα λίρας ὄθωμ. (,) ἀπὸ τὸν Χριστὸν Σκέφεριν καὶ δι' ὑποθήκης ἦταν ἐξησφαλισμένα διὰ δεφὰ μὲ ἓνα

ελαιοστάσιον ἀπὸ ρίζες 235 καὶ ἐπειδὴ ἠναγκάσθη ἡ Σχολὴ νὰ ἀγοράσῃ δι' ἰδίον τῆς ὄφελος τὸ ρηθὲν ἐλαιοστάσιον καὶ κατὰ τὸν ὀθωμανικὸν Νόμον ἀπαιτεῖται νὰ γίνῃ τὸ ἔγγραφον τῆς ἰδιοκτησίας ἐπ' ὀνόματος ἐνὸς τῶν ἐπιτρόπων (Μιτεβελί) διὰ τοῦτο καὶ ἐγένετο ἐπ' ὀνόματι τοῦ κ. Ἀθανασίου Ἀθανασιάδου, ὅστις ὄπισθεν τοῦ ταπίου διὰ τῆς ἰδίας χειρὸς του ἐδήλωσε τὰ ἐπόμενα:

«Ὁ ἐν τῷ παρόντι τῆς ἰδιοκτησίας ἐγγράφῳ (ταπί) ὑπ' ἀριθ. 1 διαλαμβανόμενος ἐλαιὼν κατὰ τὰ περὶ ἕξ ἐλαιοδένδρων ἡμέρων 235 πληστηριασθεὶς κατὰ τοὺς σγύοντας Νόμους καὶ κατακυρωθεὶς πρὸς ἐμὲ Ἀθανάσιον Ἀθανασιάδην ὡς πλειοδότην διὰ λίρας τουρκικὰς ἑκατὸν τριάκοντα ἀρ. 130 δὲν ἀνήκει παντάπασι πρὸς ἐμὲ ὡς ἰδιοκτησία, ἀλλὰ πρὸς τὴν Θεοφάνειον Σχολὴν ὑπῆρξα δὲ μόνον πλειοδότης ὡς εἰς τῶν ἐπιτρόπων αὐτῆς ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν 130 αὐτῶν λιρῶν ὀφειλομένων πρὸς αὐτὴν παρὰ τοῦ κ. Χρ. Σκέφερη ποτὲ ἱερέως Δημητρίου. Ὅθεν διαδηλῶ καὶ ὁμολογῶ πανδήμως ὅτι ὁ μνησθεὶς ἐλαιὼν ἔστι καὶ ἔσται αἰωνίως κτῆμα ἰδιαίτητον, ἀναφαίρετον καὶ ἀναπόσπαστον τῆς Θεοφανείου Σχολῆς διακειμένης ὑπὸ τὴν διαχείρισιν καὶ κατοχὴν τῶν κατὰ καιρὸν ἐπιτρόπων αὐτῆς ἐπομένως οὔτε ἔχω οὔτε τίς τῶν κληρονόμων μου ἔξει πώποτε ἐπ' αὐτοῦ τὸ ἐλάχιστον δικαίωμα ἢ ἀπαίτησιν, ὄντος ὡς προεῖρηκα ὀλοσχερῶς κτῆμα τῆς Σχολῆς ταῦτα διαδηλῶ, ὁμολογῶ καὶ ὑπογράφωμαι.

Ἐν Πρεβέζῃ τῇ 30 Μαρτίου 1878

Ἀθανάσιος Ἀθανασιάδης.

Τῇ αὐτῇ ἡμερομηνίᾳ διὰ τὸ ἀκριβὲς τῆς ἀντιγραφῆς

Ὁ Ἀρχιερατικὸς ὁ τοῦ Ἄρτης Ἐπίτροπος ἐπιβεβαιοῖ

Γεώργιος Ἱερεὺς ὁ Οἰκονόμος

Ἀθαν. Ἀθανασιάδης παρὼν ἐπιβεβαιῶ τὴν ἀνωτέρω

πράξιν οὕσαν ἀληθεστάτην αὐταπόδεικτον

Ἔπονται ἕτεραι 10 ὑπογραφαὶ προκρίτων

(σελ. 149 - 150)

*

60. Κληροδοσία.

Ἐκ τοῦ λάσσου Γ. Μηνᾶ ἐδόθησαν 1.200 γρ. ἀργυρᾶ εἰς πτωχὰς νεάνιδας, τῇ 13.4.1878.

(σελ. 151)

*

61. Προικοσύμφωνον.

Τοῦ Σπ. Κονεμένου διὰ τὴν ἐγγονὴν αὐτοῦ Βιογινίαν, μνηστευθεῖσαν τὸν ὀθωμανὸν ὑποπρόξενον Κάρολον Ἀρταβέλαν, τῇ 18 Μαΐου 1878.

(σελ. 152 - 154)

*

62. Εὐεργεσία.

Τῆς Ἀγγ. Μ. Κρασᾶ, γενομένη παρὰ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως, τῇ 19.9.1878.

(σελ. 155)

*

63. Διορισμὸς κηδεμόνος.

ἢ συμβούλου ἐπιτρόπου, τοῦ Δημοσθ. Γερογιάννη διὰ τ' ἀνήλικα τοῦ Σαμψάκη... τῇ 19.9.1878.

(σελ. 155 - 58)

*

64. Διορισμὸς Ἐπιτρόπων.

Τῆς Ἱ Μονῆς Ἀγίας Τριάδος, ἐν Σκαφιδακίῳ, ἀντὶ τῶν παραιτηθέντων,

διωρίσθησαν ὡς ἐπίτροποι οἱ Ν. Περδικάρρης καὶ Σπ. Γιακουμῆς, παρὰ τῆς Ἐκκλ. Δημογεροντίας, τῆ 18.10.1878.

(σελ. 158)

*

65. Διαζύγιον.

Τῆς Αἰκ. Μποτίτση κατὰ τοῦ συζύγου της Ἀναστασίου. Αὐτογράφως δὲ καταχωρεῖται ἐν τῷ κώδικι ὑπὸ τοῦ ὑπογράφοντος Μητροπολίτου Σεραφείμ, τῆ 1879.

(σελ. 159)

*

66. Ἐκτέλεσις Διαθήκης.

Ἐνώπιον τοῦ Μητροπολίτου Σεραφείμ καὶ τῆς Δημογεροντίας παρέστησαν οἱ Δημ. Γερογιάννης καὶ Χρ. Αὐγερινός, ἐκτελεσταὶ τῆς διαθήκης (1875) τοῦ μακαρίτου Γεωργίου Α. Αὐγερινοῦ (δημοσιευθεῖσης τῷ 1877) καὶ ... ἐξητήσαντο ἐκ τῆς ὀμηγύρεως κατὰ ποῖον τρόπον δεόν νὰ εἰσπράξωσι τὰ ὀφειλόμενα καὶ συνάμα ἐξασφαλίσωσι τὴν περιουσίαν τοῦ ἀοιδίμου ἀφιερωμένην εἰς ἀγαθὰ ἐργίας...

(σελ. 160 - 162)

Ἐν συνεχείᾳ παρατίθεται ἡ διαθήκη, καθ' ἣν «β) ... κληροδοτῶ διὰ λαόν αἰώνιον ὑπὲρ τῶν πτωχῶν τῆς ἀγαπητῆς μου πατρίδος γρόσια ἑπτὰ χιλιάδα ἀριθ. 7.000, τὰ ὅποια οἱ ἐπίτροποί μου θέλουν δανείσει εἰς ἀξιοχρεα ὑποκείμενα καὶ ἐπὶ ἀξιοχρεῶ ἐγγυήσει ὅπως αὐτοὶ κάλλιον ἐγκρίνουσιν ἐπὶ τρία ἔτη ὅπως μὴ τὸν τόκον συγκεφαλαιούμενον ἀυξηθῆ τὸ ποσὸν μετὰ δὲ τὴν τριετίαν συνάζοντε ἀκολούθως κατ' ἔτος τοὺς τόκους, ἐξ αὐτοῦ γρόσια πεντακόσια θέλουν δίδουσιν ἐπὶ τὴν διὰ κλῆρον λαχοῦσαν ἐκ τῶν πρὸς ὑπανδρείαν ἐτοιμῶν ἀπόρων κορασίδων τῆς ἀγαπητῆς μου πατρίδος, τὰ δὲ ὑπόλοιπα θέλει διανέμουν εἰς ἀποδεδειγμένας πτωχὰς οἰκογενεῖας κατὰ ἀναλογίαν εἰς πᾶσαν ἐνορίαν, συμπεριλαμβάνοντες πάντοτε τόσον εἰς τὴν κλήρωσιν τῶν πεντακοσίων, καθὼς καὶ εἰς τὴν διανομὴν τῶν ὑπολοίπων εἰς τυχόν πτωχοὺς συγγενεῖς μου.

Τὰς πράξεις ταύτας οἱ Ἐπίτροποί μου θέλουν κάμουν κατὰ πᾶσαν ἀγίαν καὶ μεγάλην Πέμπτην ἢ καὶ τὴν ἀγ. καὶ Μεγάλην δευτέραν ἐκάστου ἔτους, συνδριάζοντες εἰς τὸ κατάστημα τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Πρεβέζης ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Ἀρχιερέως ἢ τοῦ Ἐπιτρόπου αὐτοῦ καὶ τῶν προκρίτων...»

«ε) Συνάζοντες ὅλα τὰ ἀνωτέρω οἱ ἐπίτροποί μου καὶ εὐρεθῆ τὸ λάσον με εἰς κατάστασιν ὅπου νὰ ἀναβαίη ὁ τόκος του περίπου τῶν χιλίων πεντακοσίων γρόσιων κατ' ἔτος, τότε θέλουν δίδει εἰς δύο τῶν διὰ κλῆρον λαχόντων ἐκ τῶν πρὸς ὑπανδρείαν ἐτοιμῶν ἀπόρων κορασίων τῆς ἀγαπητῆς μου Πατρίδος ἀπὸ γρόσιων 500 καθ' ἕνα, τὰ δὲ ἐναπολειπθέντα νὰ τὰ διανέμωσι καθὼς καὶ τὸ δευτέρον κεφάλαιον τῆς παρουσίας μου διορίζω...»

(σελ. 163 - 170)

*

67. Διαθήκη.

Τῶν Φιώρου Καλοῦ καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ Αἰκατερίνης, συνταχθεῖσα ὁ 9 Ἀπριλ. 1878 ἐνώπιον τοῦ Σεβασμιωτάτου Πατρὸς ἡμῶν καὶ ποιμένου Κυρίου Σεραφείμ Μητροπολίτου Ἁρτις καὶ Πρεβέζης... ἐν ἣ εἰς κεφ. Γον ... μετὰ τὸν θάνατόν του (τοῦ κληρονόμου ἐνός ἐκ τῶν ἐπιζησάντων ἀνδρὸς ἢ γυναικὸς) θέλει περῶν εἰς τὴν ἀπόλυτον κυριότητα καὶ κατοχὴν τῆς Θεοφανείου ταύτης Σχολῆς τῆς Πατρίδος του ἢ τῆς Πατρίδος της, διαχειριζόμενα θεοφιλῶς ὑπὸ τῆς κατὰ καιρὸν ἐπιτρόπου αὐτῆς ἐπὶ ὑποχρεώσει τούτου κατ' ἔτος νὰ μνημονεῖοντ ἐπ' Ἐκκλησίαις παρὰ τοῦ Ἀρχιερέως τὰ ὀνόματα τῶν δύο τούτων Συζύγων, γ

νέων και λοιπῶν συγγενῶν αὐτῶν εἰς ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς.

Δὸν Ἐάν κατὰ τύχην ὁ ἐπιζήσας κληρονόμος ἐκ τῶν δύο τούτων Συζύγων δὲν ὑποπέσῃ εἰς ἀνάγκας καὶ ἐπομένως ὅλη αὐτὴ ἢ ἀκίνητος περιουσία μὲν μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ σῶα, ἀναπαλλοτριώτος καὶ ἐλευθέρου πάσης ὑποχρεώσεως, τότε ὅλη αὐτὴ δηλ. ἡ ἀνώγειος οἰκία καὶ οἱ δύο ἐλαιῶνες θέλει παραχρῆμα μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ περῶσιν εἰς τὴν ἀπόλυτον κυριότητα καὶ κατοχὴν τῆς Θεοφανείου ταύτης Σχολῆς, ἵνα τοὺς καρποὺς αὐτῶν ἀπαλαμβάνει αὐτὴ ἀκωλύτως διὰ τῶν κατὰ καιρὸν ἐπιτρόπων της...».

(σελ. 173 - 174)

68. Γράμμα.

Ἀπευθυνθὲν πρὸς τὸν εὐγενέστατον κ. Κωνσταντῖνον Ζάππαν, εἰς Βουκουρέστιον», ἐξάδελφον τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ Εὐεργέτου Εὐαγγέλου Ζάππα, ἀπὸ 15)27 Φεβρ. 1880, ἐσχόλει εἰς τὸ νὰ προκαλέσῃ τὴν αὐτοῦ «φιλόθεον συνδρομὴν, ὑπὲρ τῶν ἐν ἀπορίᾳ ἀτυχῶς διακειμένων ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων τῆς φίλης Πατρίδος μας» Πρεβέζης.

Τὴν ἐν λόγῳ ἐπιστολὴν ὑπογράφουν Δημογέροντες τῆς Πρεβέζης, παρουσιασθεῖσαν δὲ εἰς τὴν Ἱ. Μητροπόλιν ἐνέκρινεν αὐτὴ ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐβεβαίωσε τὰς τῶν Προκρίτων ὑπογραφὰς ὁ Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος, οὗτινος τὴν ὑπογραφὴν, ἐν συνεχείᾳ ἐπικυροῖ ὁ Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος ἐν Πρεβέζῃ Δημ. Σούνδιας.

(σελ. 175 - 178)

69. Διαθήκη.

Τοῦ Σπυρίδ. Ἰω. Αὐγερινοῦ, καταχωρηθεῖσα τῇ 16 Φεβρ. 1880, ἦν προσεχόμεσιν τῇ Ἱ. Μητροπόλει ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Χρῆστος.

«Ὅθεν ἐπειδὴ ἡ διαθήκη αὐτὴ διακελεύει περὶ τοῦ κληροδοτήματος, δπερ ὁ μακαρίτης ἀφήκεν πρὸς τὴν πτωχὴν ταύτην κοινότητα καταχωρεῖται αὐτὴ αὐτολεξεῖ ὧδε εἰς αἰωνίαν της τήρησιν». Διαλαμβάνει δέ, σὺν τοῖς ἄλλοις:

«ΣΤ' ὄν θέλω καὶ γὰρ ν' ἀφήσω ἐν κληροδοτήματι πρὸς τὴν φίλην Πατρίδα μου, διορίζω καὶ ἀποφασίζω κατὰ πᾶσαν ἀγίαν καὶ μεγάλην Πέμπτην νὰ δίδωνται ἕκαστον χρόνον εἴτε παρὰ τοῦ κληρονόμου ἀδελφοῦ μου Χριστοῦ, εἴτε παρὰ τῶν κληρονόμων του αἰωνίως γρόσια πεντακόσια ἀριθ. 500 εἰς ὑπανδρείαν ἐνὸς πτωχοῦ καὶ τιμίου κορασίου ἐτοῖμου εἰς γάμου κοινωνίαν, προτιμωμένων τῶν ἐκ τῆς οἰκογενείας μου εἴτε ἐκ Πατρὸς εἴτε ἐκ Μητρὸς, ἢ ἐκλογὴ τῆς εὐεργετηθησομένης κόρης θέλει γίνεσθαι ἐν τῇ Ἱ. ταύτῃ Μητροπόλει διὰ ψήφου παρόντων τῶν προκρίτων τῆς κοινότητος ταύτης, τοῦ κληρονόμου ἀδελφοῦ μου Χριστοῦ, καὶ τῶν κατιόντων αὐτοῦ κληρονόμων...».

(σελ. 179 - 182)

70. Πράξις.

Αὐτόγραφος τοῦ καὶ ὑπογράφοντος Ἀρτης - Πρεβέζης Σεραφεῖμ, ὑπὸ χρονολογίαν 28 Μαρτίου 1880 περὶ ἀνταλλαγῆς χρημάτων διὰ κτῆμά τι μεταξὺ τῶν συζύγων Γιαννούλη Φασούλη καὶ Παναγιώτας (τὸ γ. Μίχου).

(σελ. 183)

71 Διαζύγιον.

Τῆς Ἀθηνᾶς Ματσαμόρτου κατὰ τοῦ συζύγου της Θεμιστοκλέους, 28.3. 1880, ὡσαύτως αὐτόγραφον τοῦ Μητροπολίτου Σεραφεῖμ, ὕστις καὶ ὑπογράφει

τούτο.

(σελ. 184)

*

72. Διορισμός Ἐπιτρόπων.

Τῆ 1 Ἀπριλ. 1880 «διωρίσθησαν καὶ ἀποκατεστάθησαν διὰ dietίαν ἐπίτροποι (τῆς Ἱ. Μονῆς Ἀγίων Ἀποστόλων, Σκαφιδακίου) οἱ κ. Β. Λέπας, Χρ. Σκέφφρις καὶ Θ. Κατσακιάκης, οἵτινες ἐξουσιοδοτήθησαν ἵνα παραλάβωσι τοὺς λ)σμούς...». (σελ. 185 - 186)

*

73. Διαζύγιον.

Τοῦ Δημ. Μπαλαγιάννη κατὰ τῆς συζύγου του Κωνσταντίνας, ἐκ Μυρσίνης, ὅπερ ἐξεδόθη τῆ 7 Ἀπριλ. 1880 καὶ αὐτογράφει - ὑπογράφει ὁ Ἄρτης Σεραφεῖμ. (σελ. 179 - 180)

*

74. Ἐκκλ. Προῶξις.

Δι' αὐτῆς διευθετεῖται ζητηματικὴ διαφορὰ περὶ περιουσιακῶν στοιχείων μεταξὺ Ἰω. Μανοπούλου καὶ ἑξαδέλφων αὐτοῦ Ν. καὶ Χρ. Ἰω. Μπάζα, τῆ 8 Ἀπριλίου 1880, αὐτογραφομένη καὶ προσυπογραφομένη ὑπὸ τοῦ Ἄρτης Σεραφεῖμ. (σελ. 188 - 89)

*

75. Διαζύγιον.

Τῆς Κωνσταντίνας (Ἀκρίδα) κατὰ τοῦ συζύγου αὐτῆς Σταύρου Παπαγεωργίου ἐκ Μιχαλιτσίου, ἐκδοθέν, γραφέν καὶ ὑπογραφέν ὑπὸ τοῦ Ἄρτης - Προεβέξης Σεραφεῖμ, τῆ 8 Ἀπριλ. 1880.

(σελ. 190 - 191)

*

76. Συμπληρωματικὴ Διαθήκη.

Τῶν Θεοδώρου καὶ Φουρτουνάτας Βασιλᾶ, δι' ἧς «Ἄον ὁμολόγησαν ὅτι εἰ πικυροῦσι καὶ θέλουν στερεὰ καὶ ἀμετάκλητα ὅσα διώρισαν καθ' ὅσον ἀφορᾶ τὸ κληροδότημα, διὰ πράξεως ἐπισόμου γενομένης ἐν τῇ Ἱ. ταύτῃ Μητροπόλει ὑπὸ φύλλον 353 τὴν 28 τοῦ μηνὸς Αὐγούστου 1872, καὶ θέλουν αὐτὰ μετὰ τὸν θάνατον καὶ τῶν δύο νὰ ἔχωσιν αὐτὰ ὅλον τὸ κῆρος καὶ τὴν ἰσχὺν εἰς τὸν αἰῶνα τῶν ἅπαντα, χωρὶς νὰ ἠμπορέσῃ κανεὶς τῶν νεωτέρων αὐτῶν συγγενῶν νὰ τὰ διασειῇ ἢ ἀνατρέψῃ καθ' ὅλα τὰ ἄρθρα τῆς εἰρημένης πράξεως ἀφορῶντα τὸ ὑπὲρ τῶν πτωγῶν ἀδελφῶν μας χριστιανῶν κληροδότημα, ὡς καὶ τὴν πρὸς αὐτὸ προστασίαν τοῦ Σεβ. Ἀρχιερέως καὶ τῶν Δημογερόντων...». Τῆ 12 Ἀπριλ. 1880.

(σελ. 192 - 196)

*

77. Συμπλήρωσις Δημογεροντίας.

«Διαδηλοῦται διὰ τῆς παρούσης ἐκκλησιαστικῆς ἀποφάσεως ὅτι, πρὸς συμπλήρωσιν τῆς Δημογεροντίας, καὶ πρὸς ἐντελεστέραν διεξαγωγὴν τῶν συμπιπτόντων ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἱ. Μητροπόλει χριστιανικῶν ὑποθέσεων, σὺν τοῖς ὑπάρχουσιν Δημογέρονσι κ. κ. Σπυρ. Κονεμένω, Παναγ. Μαιμάτῃ, Δημοσθ. Γερογιάννῃ, Νικ. Πεοδικάρῃ καὶ Μιλτιάδῃ Κακομπίνῃ, διορίζομεν κυριαρχικῶς καὶ ἀποκαθιστῶμεν Συνδημογέροντας τοὺς κ. κ. Περιελλῆν Λουροπούλον καὶ Ἀθανάσιον Ἀθανασιάδην, οἵτινες ἐν τῷ Ἐκκλησιαστικῷ ἡμῶν ἐν Προεβέξῃ Δικαστηρίῳ, προεδρευομένῃ ὑπὸ τοῦ Αἰδεσιμωτάτου Ἐπιτρόπου ἡμῶν Οἰκ. π. Γεωργίου Λάπα, ἔχουσι δικάζει μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης προσοχῆς, ἀμεροληψίας καὶ εὐθιδικίας τὰς παρουσιαζομέ-

νας τῶν Χριστιανῶν ὑποθέσεις, ἐχούσας χαρακτῆρα ἐκκλησιαστικόν, συμφώνως ταῖς διατάξεσι τῆς ἁγίας Μητρὸς ἡμῶν Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἐφ' ᾧ καὶ κατεστρώθη ἡ παρούσα Κυριαρχικὴ ἡμῶν ἀπόφασις εἰς ἔνδειξιν.

Ἐν ἔτει 1880 Ἀπριλίου 13.

† Ὁ Ἄρτης ΣΕΡΑΦΕΙΜ»

(σελ. 197)

*

78. Κληροδοτήσεις.

Τὴν 30 Ἀπριλ. 1880 παρέστησαν εἰς τὴν Ἱ. Μητρόπολιν οἱ Ἀναστάσιος, Χρ. καὶ Δημ. Σκέφερης, εἰπόντες ὅτι ἡ ἀδελφὴ των Μαρία, πρὸ τοῦ θανάτου αὐτῆς. «θέλουσα νὰ διαθέσῃ κληροδοτήματι πρὸς ταύτην τὴν φίλην αὐτῆς πατρίδα εἰς μνημόσυνον αἰώνιον ἑαυτῆς καὶ τοῦ μακαρίτου πατρὸς της Π. Σκέφερη, ἀπεφάσισε διακόσια τάλληρα ν' ἀφήσῃ πρὸς ἓνα τῶν ἐνταῦθα Ἱ. Ναῶν ἢ μᾶλλον πρὸς τὴν Θεοφάνειον ταύτην Σχολὴν τῆς Πατρίδος της, ὅτι ὠριμώτερον μετ' ὀλίγον σκεφθεῖσα εἶπε πρὸς τὴν ἀδελφὴν της, ὅτι τὰ διοκόσια αὐτὰ τάλληρα διατίθεται ὑπὲρ τῆς Θεοφανείου Σχολῆς, ἐπιφορτίσασα αὐτὴν ν' ἀναφέρῃ ταύτην τὴν ὑστέραν θέλησίαν της μετὰ τὸν θάνατόν της πρὸς τοὺς ἀνωτέρω ἀγαπητοὺς τρεῖς ἀδελφούς των... Ὅθεν οἱ ἐμφανισθέντες ἀδελφοί... ὁμολογοῦσιν ὅτι ὀφείλουσι πρὸς τὴν Θεοφάνειον ταύτην Σχολὴν τὰ διακόσια αὐτὰ τάλληρα, ἧτοι γρόσια ἀνεβασμένα ἕξ χιλιάδες ἑξακόσια... ὑποσχόμενοι νὰ δώσωσι πρὸς τοὺς Ἐπιτρόπους τῶν τριῶν Ἐκκλησιῶν Ἀγίου Νικολάου, Ἀγίου Χαραλάμπους καὶ Ἀγίου Ἀθανασίου, τοὺς διέποντας τὴν Σχολὴν, τόκον ἐνιαύσιον ἀνὰ ὀκτὼ τοῖς ἑκατὸν ἀπὸ τῆς 14 τοῦ μηνὸς τούτου (Ἀπριλ.) ἡμέραν καθ' ἣν ἐξέπνευσεν ἡ αἰδιμος ἢ ἀδελφὴ των διαθέτις. Τὰ χρήματα δὲ ταῦτα θέλουσι μένειν εἰς δάνειον παρ' ἑαυτοῖς, ἕως οὗ οὗτοι οἱ τρεῖς ἀδελφοί, συνεννοούμενοι μετὰ τῶν προκρίτων τῆς κοινότητος ταύτης καὶ τῶν ἐπιτρόπων τῶν τριῶν Ἐκκλησιῶν, εὔρωσι προσοδοφόρον τι κτῆμα ἵνα διὰ τῶν χρημάτων αὐτῶν τοῦτο ἀγοράσωσι καὶ μείνῃ ἀναπόσπαστον καὶ αἰώνιον κτῆμα τῆς Θεοφανείου Σχολῆς...».

(σελ. 198 - 200)

*

79. Ἐκκλ. Πραξίς.

Τῆς 28ης Μαΐου 1880, διὰ τὴν προάσπισιν τῆς περιουσίας τοῦ εἰς Αὐστρλίαν Δημ. Κατσαγκᾶ.

(σελ. 200 - 202)

*

80. Ἐκκλ. Πραξίς.

Τῆς 26ης Ἰουλίου 1880, περὶ διασφαλίσεως τῆς προικῶας περιουσίας τῶν ἀνηλίκων ὄρφανῶν Μιχ. καὶ Θεοδώρας Κατσικομπόρδου.

(σελ. 203 - 204)

*

81. Πραξίς κηδεμονίας.

Τῆς 2 Σεπτεμβρ. 1880, καθ' ἣν ὁ ἐκ Πρεβέζης Ἀπόστ. Μπάκας παρέλαβε τὸν ἐκ Λούτσης ὄρφανὸν παῖδα Δημ. Πάλην, οὗτινος τὴν πατρικὴν περιουσίαν ἐκ 3967 γροσίων ἠγγυήθη νὰ διασφαλίσῃ.

(σελ. 204 - 207)

*

82. Περὶ διανομῆς περιουσίας.

Πραξίς τῆς 4ης Σεπτεμβρ. 1880, δι' ἧς ἡ Ἱ. Μητρόπολις συνεβίβασε δικαίως διανήμασα τὴν περιουσίαν τῶν διενεχθέντων ἀμφιθαλῶν ἀδελφῶν Πέτρου

και 'Αναστασίου «του ποτέ Γεωργίου Κασιλέτου εκ Προβέζης».

(σελ. 207 - 209)

*

83. Διαθήκη.

«Του Σωτηρίου 'Αλεφαντοπούλου Κερασόβιτη πολίτου Προβέζης εκ πτωχής κλάσεως των πολιτών τούτων, ήτις άφορα εις κληροδότημα προς την Θεοφανείου Σχολήν, καταχωρείται εν τω κώδικι, τη 3 'Οκτωβρ. 1880. Σχετικόν «Γον. . . Το άνώγειον όσπίτιόν μου και εκτός αυτού τοποθεσίαν του κειμένην την ένορίαν του Ναυ 'Αγίου Βασιλείου συγκρατούμενον με τάλλο χαμόγεον, ποιον άφηκα προς την Ευαγγελινήν άνεψιάν μου, άφίνω προς την αγαπητήν μου Σύζυγον 'Ελένην, ίνα χαιρη, κατοικη εις αυτό η ένοικιάζη προς όφελός της, λιβάνουσα τά ένοίκια έφ' όρου ζωής της. Μετά δε τον θάνατόν της άτέκνου ούσά όπως κάγώ χρήσιμος εις την φίλην πατρίδα μου Προβέζαν, διορίζω και άποσίζω τό αυτό άνώγειον όσπήτιον, μαγαζεία αυτού, και εκτός αυτού τοποθεσία διάφορα καρποφόρα δένδρα, να περάσουν εις την κυριότητα και κατοχήν της Θεοφανείου Σχολής της Πατρίδος μου, κυβερνωμένης τώρα παρά των έπιτρόπων τριών 'Εκκλησιών 'Αγίου Νικολάου, 'Αγίου Χαράλαμπος και 'Αγίου 'Αθανασίου, οίτινες μετά τον θάνατον της Συζύγου μου θέλουν έμβη αυτοδικαίως εις τήν κατοχήν όλων αυτών επ' όνόματι της Θεοφανείου Σχολής, θέλω δε εις την διακρισιν αυτών των κληροδοτημάτων και έξόδουσιν των καρπών των να άκούεται γνώμη και έγκρισις των Δημογερόντων και Προορίτων της φίλης ταύτης Πατρίδος μου, ίνα τό ευεργέτημα τουτο καλώς και θεαρέστως υπέρ της νεολαίας διαχειρίζεται».

(σελ. 211 - 212)

*

84. Προσωρινή ποινή.

'Ο έξ 'Ωρωπού Λ. Πάσχος παραστάς τη 'Ι. Μητροπόλει (17.10.1880) κατηγόρησε την σύζυγον αυτού Φώτω. Και «ή Μητρόπολις (έπιληφθείσα άνομοσως. . .) κατεδίκασε (αυτήν) εις την φυλάκισιν επί ένα μήνα όπως ει δυνατόν μεταμεληθή και σωφρονισθή έρχομένη εις την ευθείαν όδόν». Και τουτο μέχρις ό 'Αρχιερέυς δώση νεωτέρας διαταγάς η ενεργήση τά δέοντα αυτοπροσώπως εις της υποθέσεως «όλοσχερώς υπαγομένης εις την εκκλησιαστικήν δικαιοδοσίαν».

(σελ. 212 - 215)

*

85. 'Εκκλ. Προΰξις.

Της Δημογεροντίας Προβέζης, προεδρευομένης υπό του Μητροπολίτου Σαραφείμ (23 Μαρτίου 1881): α' περί άποφυλακίσεως της Λάμπρος, θυγατρός της 'Αναγν. Ζώη σύζυγου δε του 'Αναστ. Ποργιαζή, επί υποσχέσει συνδιαλλαγής, «έγγραφως διαταχθέντος του εκ Παλαιοροφόρου Οικ. παπά Κωνσταντή 'Ανανίο ίνα έπιτηρηη και προσέχη μη τυχόν συμβη τί» κατά τό διάστημα της έπιχειρουμένης προσπάθειάς δια συμφιλίωσιν. β'. «Αιθήμερόν άναγνωσθείσης έτέρας γενικής άναφοράς των κατοίκων του τμήματος Λάμμαρης, υπό ήμερομ. 29ην Φεβρ. έ.ε., απαιτούντων την άντικατάστασιν των τέως έπιτρόπων των δύο εν Λάμμαρι 'Ι. Μονών Ζαλόγγου και Κοζυλίου, παρόντων και πολλών πληρεξουσίων χωρικών μετά πολλής και ώρίμου σκέψεως, ένεκρίθησαν και έψηφίσθησαν ως τοιοῦτοι, εις διετία μόνον, έγκρίσει ήμετέρα και γνώμη των κ. Δημογερόντων, δια μέν την τε Ζαλόγγου Μονήν οι κ. κ. 'Αριστοτέλης εκ Καμαρίνης, Ντούλας Ναστούλης άπ. Σέσσοβον, Νάσης Μπάζας άπό Μιχαλιτσίου, Σπυρ. Τσούτσης άπό Δούβιανα και Χαράλαμπος Οικονόμου άπό Παλαιοροφόρου. Δια δε την του Κοζυλίου, ό ευλαβιστατος 'Ιερεύς Ππ Κώνστας άπό Κανάλι και οι κ. κ. Νούσας Πάνου άπό Κί

μαρίνης, Μιχ. Βάρλας ἀπὸ Λουῖρον, Ἀναγνώστης Αὐγέρης ἀπὸ Παλαιορόφορον καὶ Εὐθύμιος Παπᾶς ἀπὸ Μύτικα, πρὸς οὓς ἐγράφησαν καὶ ἀπεστάλησαν τὰ ἐκκλησιαστικά κατ' ἔθος συστατικά καὶ ἀναγνωριστικά αὐτῶν ἔγγραφα. Εἰς ἔνδειξιν δὲ ἀποφαινόμεθα.

† Ὁ ἄρτης ΣΕΡΑΦΕΙΜ», ὅστις ὑπογράφει καὶ τὴν ἐν λόγω πράξιν ἰδιοχείρως καταγράφει.

(σελ. 215 - 216)

*

86. Ἐκτέλεσις Διαθήκης.

Ἰπὸ τοῦ Χρ. Αὐγερινοῦ ἐζητήθη, διὰ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως, ἡ ἐκτέλεσις τοῦ 5' ἄρθρου τῆς —κατὰ τὴν 26 Ὀκτωβρ. 1879 συνταχθείσης— διαθήκης τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Σπυρίδωνος.

(σελ. 216 - 218)

Εἶναι δ' ἡ τελευταία ἐκκλ. πράξις, ἣν ὑπογράφει ἐν τῷδε τῷ Κώδικι ὁ ἄρτης Σεραφεῖμ, τῇ 4 Ἀπριλίου 1881, διότι ἔκτοτε φαίνεται δὲν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Πρέβεζαν, ἔνεκα τῶν γεγονότων τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς ἄρτης καὶ τῆς διχοτομήσεως τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ.

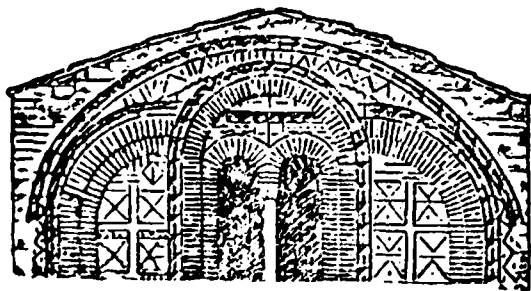
*

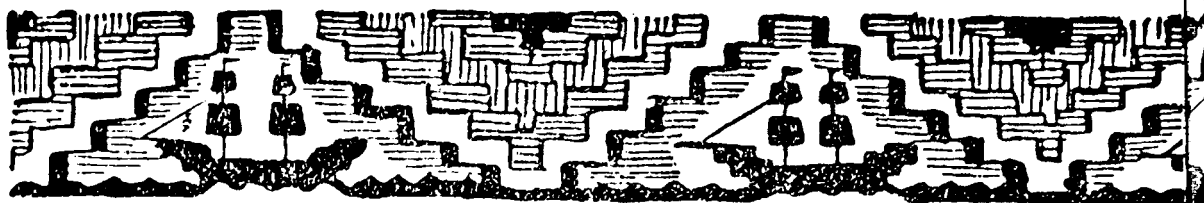
87. Κληροδοτήματος ἐκτέλεσις.

Τῆς Γιαννούλας Ἀθανασιάδου, κατόπιν ἐμφανίσεως εἰς τὴν Ἱ. Μητρόπολιν τοῦ Συζύγου αὐτῆς Ἰωάννου, ὅστις ἐμέτρησε ...μετζίδια ἀργυρᾶ 80... εἰς ὑπανδρείαν μιᾶς ἐνδεοῦς κόρης, καὶ παρέλαβεν αὐτὰ ὁ Ἰω. Βασιλᾶς ἐκ Πρεβέζης νομφευθεὶς τὴν παρελθούσαν Κυριακὴν 17ην Μαΐου 1881 τὴν Κλεοπάτραν θυγατέρα ποτὲ Ἰω. Λιάσκου ἐκ Πρεβέζης...».

(σελ. 218 - 219)

(Συνεχίζεται)

ΣΤΕΦ. ΜΠΕΤΤΗ

ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΟΥ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΥ

VI. ΔΟΥΚΑΣ ΚΑΙ ΚΟΡΑΪΣ

(Έριδες και διαφορές των δυο κορυφαίων του Διαφωτισμού)

A'. Το γλωσσικό

Ίσάξιον αντίπαλο στις γλωσσικές του ιδέες, πού με τὰ ποικίλα δημοσιεύματα του διακήρυξε από τὸ Παρίσι ὁ Κοραΐς (1748 - 1833), βρήκε στὸ πρόσφατοῦ Ἡπειρώτη ἱερομένον, ἐπιφανῆ λόγιον καὶ Δασκάλου Νεόφυτου Δούκα (1770 - 1845), ἡγέτη τῆς μερίδος τῶν ἀρχαϊστῶν.

Ἡ μακρόχρονη καὶ ὀξύτατη μεταξὺ τῶν δυο ἀνδρῶν ἀντιδικία, τῆς ὁποίας τὶς φάσεις θὰ παρακολουθήσουμε σὲ συνέχεια, ὅπως ἀκριβῶς παρουσιάζονται μετὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ κείμενά τους, ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἐποχὴ, πού ὁ σοφὸς Χιώτης δημοσίευσε τοὺς περίφημους «Περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας καὶ γλώσσης» αὐτοσχέδιους ὁμιλιακοὺς του (Προλεγόμενα στὸν Ἡλιόδωρο καὶ τὸν Πρόδρομο τῆς Ἑλλ. Βιβλιοθήκης 1804 - 5), κορυφώνεται περὶ τὰ μέσα τῆς δευτέρας δεκαετίας τοῦ περασμένου αἰῶνα, γιὰ ν' ἀτονίσῃ εὐθὺς μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ ἱεροῦ Ἀγῶνα τῆς Ἐθνικῆς ἑλευθερίας. Γενικώτερα ἢ σημειούμενη τὴν ἐποχὴ αὐτὴ μεταξὺ Κοραϊστῶν καὶ ἀρχαϊστῶν ἐξ αἰτίας τῆς γλώσσης διχοστασία «πῆρε, καθὼς ὁ Β. Σκουβαρᾶς γράφει (Έβνος εἰς Ἀδ. Κοραῖν Ἀθ. 1965 σελ. 322 - 3), μεγάλες διαστάσεις. Ἐπαψε νὰ εἶναι ἀπλὸ θέμα φιλολογικὸ καὶ ἔγινε ἐθνικὸ νευραλγικὸ πρόβλημα, ἄμεσα δεμένο μετὰ τὴν πνευματικὴν ἐπιβίωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὴν κοντινὴν λευτεριά πού κωφεύσαν στὰ σπλάχνα τους οἱ καιροί... Ὡστόσο, συνεχίζει ὁ ἴδιος μελετητὴς, εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπογραμμισθοῦν τρία σημεῖα: Πῶς οἱ ἀντίπαλοι κεντρίζονται στὸν ἀγῶνα τους ἀπὸ μιὰ ἀψευδῆ ἀγάπην γιὰ τὸ Γένος καὶ διακατέχονται ἀπὸ ἄσπαστη βεβαιότητα καὶ ἐπώδυνη ἔγνοια γιὰ τὸ μέλλον του. Δεύτερο χαρακτηριστικὸ τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ ἀγῶνα εἶναι ὁ φανατισμὸς καὶ ἡ ἀπουσία κάθε καλῆς πίστεως. Τέλος θὰ πρέπει νὰ ὑπογραμμισθῇ ἡ καχυποψία πού ταλανίζει τοὺς δυο ἀντίπαλους, ἡ σπασμοδικότητά νὰ πλῆξῃ ἢ μιὰ παράταξιν τὴν ἄλλη μετὰ κάθε τίμιον καὶ ἀνεπίτητον μέσον, ἢ ἔλλειψιν κάθε μέτρου καὶ συγκρατητοῦ στοὺς χαρακτηρισμοὺς, ἀεὶ ἐπίθετα, στὸν ὀρθοῦν τοῦ ὑβρεολογίου καὶ τὸ ὀδυνηρότερον στὴν χρησιμοποίησιν μὲς ταπεινῆς καὶ ἀνώτερης ἑπιβίωσιν».

Προτοῦ ὅμως προχωρήσουμε στὰ περὶ τῆς σφοδρῆς αὐτῆς τῶν δυο φημισμένων λογίων καὶ Δασκάλων τοῦ Γένους φιλολογικὴ σύγκρουσιν (Βιβλιογραφικά 5 - 6, Πρὸβλ. Αἰκ. Κομμαριανοῦ εἰς Ἐρανιστὴν, 1963 σελ. 61 - 2), θὰ πρέπει ν' ἀναδιαστείλουμε τὸ Δούκα πρὸς τοὺς ἄλλους ἔξέχοντες τῆς παράταξίν του καὶ μάλιστα τὸν ἑξοχώτερον λυσσαλέο δὲ ἀντικοραϊκὸ Παν. Κωδικᾶ. Ἐνῶ δηλ. ὁ τελευταῖος αὐτὸς φανατικὸς ἀρχαϊστὴς ξεπέρασε πολὺν κατὰ τὸν ἀγῶνα μετὰ τοὺς ἀντίπαλους καὶ τῆς κοραϊκῆς αἰρέσεως τὰ ὄρια τῆς εὐπρέπειας καὶ ἐπιστήμης χρησιμοποιώντας μετὰ ἀθέμιτα καὶ ἀνήθικα, τὴν κακοπιστία δηλ. καὶ τὴν συκοφαντία, ὁ Ἡπειρώτης ἑρευνητὴς ἐκράτησε κατὰ γενικὴν ὁμολογίαν τὴν συζήτησιν σὲ ἐπίπεδο ἀνώτερον, ἐπιστημονικόν, παρὰ τὶς συχνὰ βίαιες ἐπικρίσεις καὶ ἀνοίκειες βρισιές, πού ἐσκοφονδύναν

κρυφά και φανερά έναντίον του ό Κοραΐς και οί όπαδοί του. Για τώ χαρακτήρα, τώ σπάνιο ήθος, τήν πνευματική συγκρότηση και τίς άλλες ψυχικές αρετές του να τί γράφει αναφερόμενος στό γεγονός ό εμπνευσμένος βιογράφος του Κοραΐ Κερκυραΐος Δ. Θερειανός ('Αδ. Κοραΐς Β' σελ. 271), ό όποιος, άς σημειωθῆ, έδωσε σ' αυτό τώ έργο του με άρκετή έπιτυχία τώ ιστορικό τῆς μεταξύ των δυό άνδρων διαφοράς, χωρίς όμως να έξαντλήση τίς πηγές: «'Ο εκ των κορυφαίων ανταγωνιστών Νεοφ. Δούκας ήτο άνηρ ήκιστα φίλερις και φιλόμαχος είχε δέ φιλοπατρίαν και άρετήν ούχι ελάσσονα τῆς του Κοραΐ. Έν Αυστρία και έν Βλαχία διδάσκων, έν Βιέννη ίερατείων ύπῆρξεν ό Δ. εκ των λογάδων άνδρων, όσοι κατά τους χρόνους εκείνους τους ζοφερούς μετά θαυμαστής αφιλοκερδείας και μετ' ένθρον ζήλου και διη μετά κινδύνου τῆς ίδιας ζωῆς έγέγοντο πολλαχώς χρήσιμοι εις τά έλλ. γράμματα. Παντοία και πάμπολλα είναι τά βιβλία, όσα συνέγραψεν, ίδίοις αναλώμασι έτύπωσε και δωρεάν τά πλείστα τοίς φιλογράμματοις διένειμε ό φιλοπονώτατος και άληθώς χαλκέντερος Δούκας». Και παρακάτω: «'Αδαῆς ευρωπαϊκων γλωσσων και άμειρος όλων των έφοδίων όσον χορήξει ό ξυπειρος και δοιμύς του νοϋ κριτικός ό Ν. Δ. βεβαίως δέν ήδύνατο να ειδιοκίμηση ως ό Κοραΐς. Είχεν όμως σπανίαν τῆς ελληνικής γλώσσης τριβήν και έμπειρίαν άν δέ πολλαχού φαύλως ήρμήνευσε και ούχ ήττον φαύλως και άχαρίτως παρέφρασε τώ νόημα του δεινα ποιητου και συγγραφέως, δέν είναι δίκαιον να συμπεράνη τίς έντεϋθεν, ότι τά έργα του σοφου φιλοπάτριδος και έναρέτου κληρικού είναι άξια περιφρονήσεως. Άν ό Κοραΐς έφρόντιζε έξ αρχῆς να θεραπεύση όποσούν τήν φιλοτιμίαν του Δ. ούδεμία άμφιβολία ότι ό φύσει καλός κάγαθος ούτος 'Ηπειρώτης θα άπεδεικνύετο ένθερμότατος φίλος και θαυμαστής του Χίου φιλόλογου, όν άλλωστε ούδέποτε έπαύσατο τιμών έτι όποτε διέσυρε των κοραϊστών τά δόγματα. Κατ' ούσίαν, καταλήγει ό Θερειανός, ό Δ. συνεφώνει προς τον Κοραΐν επί πάντων των ζητημάτων, όσα απέβλεπον προς τήν πνευματικήν και ήθικήν του γένους άνόρθωσιν. Έταλάνιζεν ό Κοραΐς του κλήρου τήν άπαιδευσίαν, αυτό τοϋτο έπραττε και ό Δ., όστις μάλιστα μετά μείζονος έστιν ότε τραχύτητος εκήρυττε τώ 1814 ότι οί μύσται του λόγου και διδάσκαλοι τῆς θρησκείας και ήθικής ήσαν άπαντες άμαθεΐς και άπαιδευτοι, ούδεις δέ έξ αυτών έτέλει άμέμπτως τώ χρέος του ίερέως».

Θά πρέπει ακόμα προτου εισέλθουμε στό καθαυτό θέμα μας να ιδουῃμε με κάθε δυνατή συντομία τί ό καθέννας από τους διαφερόμενους λογίους μας υπεστήριξε για να μπορέσουμε να εκτιμήσουμε άκριθώς τήν ούσία και έκταση τῆς μεταξύ τους διένεξης και άν ταίριαξε ό τόσο όξυς που χρησιμοποιήθηκε και βίαιος κατά τήν συζήτησή τους τόνος.

Καθώς και άλλοτε μου δόθηκε ή ευκαιρία να αναφερθώ, οί άπόψεις του Κοραΐ πάνω στο γλωσσικό, όπως ό ίδιος στα κείμενά του διατύπωσε, ήταν οί άκόλουθες. Κεντρική πρώτα γλωσσοπλαστική του ιδέα στάθηκε ή άπλοποίηση τῆς γραφτῆς (αρχαΐζουσας) με βάση τή γλώσσα «που λαλεί, καθώς έλεγε, τώ πλέον παιδευμένο μέρος του Έθνους». Έπεδίωκε μ' άλλα λόγια τώ συμβιβασμό προς τά άκρα, τον αρχαϊσμό δηλ. και δημοτικισμό, γιατί σκοπός του δέν ήταν τόσο ή γλώσσα, όσο ή αρτιότερη μόρφωση των νεοελλήνων πάνω στην όποία έστήριξε και τήν πολιτική τους παραπέρα άποκατάσταση, γενόμενος κατ' αυτό τον τρόπο εισηγητής τῆς περιλάλητης «μέσης όδοϋ» του στο γλωσσικό ζήτημα. «Σταθῆτε, κύριοι νομοθέται, έγραφε, ή γλώσσα είναι δημοκρατικόν προάγμα, είναι κτῆμα όλου του έθνους και πρέπει να ανακαινίζεται με ευλάβειαν και ήσυχίαν... Ούτε τήν αρχαίαν γλώσσαν δυνάμεθα να παραλάβωμεν ως έθνικήν, διότι δέν άνίστανται οί νεκροί, ούτε κρῆμα παλαιου και νέου ιδιώματος πρέπει να διαπλάσωμεν, όποια ήσαν τῆς Λιβύης τά τέρατα, ούτε όλως ταπεινόν και γαμαΐζηλον κατά τήν γλώσσαν των άχθοφόρων και κωπηλατών του Πειραιώς... Άνάγκη να ακολουθήσωμεν μέσην όδον εις μόρφωσιν τῆς γλώσσης. Μήτε τύραννοι των χυδαίων μήτε πά-

λιν δοῦλοι τῆς χυδαιότητος αὐτῶν».

Πρῶτος αὐτὸς διακήρυξε τὴν ἀνάγκη συστηματικώτερης ἔρευνας τῆς ἱστορίας τῆς γλώσσας μας καὶ ἔδωκε τὴ δέουσα κατεύθυνση στὴ μελέτη τῶν διαφόρων γλωσσικῶν περιόδων τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας. Ὑποστήριξε ἀκόμα, πὼς ἔπρεπε νὰ καταρτισθῆ Νεοελληνικὸ λεξικό, πὺ θεωροῦσε σὰν τὸ «πρῶτον βιβλίον τοῦ ἔθνους» καὶ κατεδίκασε «τὴν κακὴν καὶ διεστραμμένην συνήθειαν νὰ καταφρονοῦμεν τὴν νέαν (γλῶσσαν), τὴν ὁποίαν μόνην εἶναι δυνατὸν νὰ φέρωμεν εἰς τελειότητα». Ἡ διόρθωσις τῆς ὁμιλοῦμενης, ἔλεγε, θὰ γίνῃ μὲ βάση τὴ συγκριτικὴ μεταξὺ τῶν δύο γλωσσῶν μέθοδος τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς νέας. Τέλος ἐσύσταινε, πὼς ἂν οἱ διορθωτικὲς τῆς γλώσσας αὐτῆς θεωρίαι τοῦ ἀποδειχθοῦν ἐσφαλμένες καὶ ξένες πρὸς τὴ γλωσσολογικὴ ἐπιστήμη «φρονιμωτέραν ἄλλην συμβουλὴν εἰς τὸ ἔθνος νὰ δώσῃ τις δὲν ἔχει παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ χυδαϊσμοῦ, ἧγουν νὰ γράφῃ, καθὼς μιλεῖ καὶ νὰ μὴ γηρεύῃ νὰ σιάσῃ τὴν γλῶσσαν πὺ ἔλαβεν ἀπὸ τοὺς γονιοὺς τοῦ ἐπειδὴ αὐτὴ εἶναι καὶ γλῶσσα τοῦ περισσοτέρου μέρους τοῦ ἔθνους, γλῶσσαν τὴν ὁποίαν μεταχειρίζονται οἱ ἀπόστολοι τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας, ὅσας διδάσκουσι τοὺς νησιώτας Γραικοὺς· καὶ βλέπεις πόσους ἔσυραν εἰς τὸν Παπισμὸν μεταχειριζόμενοι τὴν γλῶσσαν τοῦ ἔθνους· ἂν ἐμεταχειρίζοντο τὴν γλῶσσαν τὴν λέγουσαν αὐτὴς ἀντὶ τοῦ πάλιν καὶ ἐπιτρέπω ἀντὶ τοῦ συγχωρῶ καὶ ἀπλῶς τὰ μακαρόνια δὲν λέγω τοῦ Παπαδοῦκα (ποῖαν ἰσχὺν ἔχει εἰς τὰ τοιαῦτα μαρτυρία τοιοῦτου παχυδέμου ἀνδρός;) ἀλλὰ τοῦ ὄντως σοφοῦ καὶ δοξάσαντος ὁπωσδήποτε τοὺς ὁμογενεῖς Εὐγενίου, κανεῖς δὲν ἤθελε τοὺς ἀκούσειν» (Ἄ. Κοραῆ: Ἔπαντα 1965 Β. σελ. 747).

Οἱ παραπάνω γλωσσικὲς ἰδέαι τοῦ Κοραῆ ἔγιναν ἀποδεχτὲς ἀπὸ τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν λογίων τοῦ ἔθνους, γιατί ἔδιναν κάποια λύση στὸ ἐπιτακτικὸ τότε πρόβλημα τῆς πνευματικῆς του καλλιέργειας ἀπὸ τὴν ἄλλη ὅμως μεριὰ ξεσήκωσαν θύελλα διαμαρτυριῶν καὶ ἐπικρίσεων τῶν φίλων τῆς ἀρχαίας, τῶν γλωσσομιμητῶν, μὲ στόχο τοὺς κύριο αὐτὸν τὸν Κοραῆ τὸν ἴδιο. Οἱ ἀρχαῖοι ἐπίστευαν γενικὰ καὶ σ' ὅλους τοὺς τόνους διακήρυτταν, πὼς ἡ ἀρχαία γλῶσσα μπορεῖ νὰ ξαναγίνῃ κοινὴ, πὼς ἀρρώστησε, καθὼς ἔλεγε ὁ Ἡπειρώτης Α. Φωτιάδης σχολάρχης τοῦ Βουκουρεστίου, καὶ χρειάζεται γιὰ τὸ καὶ φάρμακα γιὰ νὰ συνέλθῃ! Ἡ κοινὴ μας γλῶσσα ὑποστήριζαν ἀκόμα εἶναι ἀνάξια τῶν προγόνων μας καὶ ἀνίκανη νὰ μᾶς βοηθήσῃ νὰ προσεγγίσουμε τὴ σοφία καὶ ἀρετὴ τοὺς γι αὐτὸ πρέπει νὰ γυρίσουμε στὴν ἀρχαία, νὰ γράφουμε τὴν ἀρχαία, ἀκόμα καὶ σὰν πράξη ἀντίστασης πρὸς τὸν κατακτητὴ πὺ συντέλεσε στὴν ἐκβαρβαρώσῃ της. Ἀπὸ τοὺς ἀξιολογώτερος αὐτοὺς ὑπερασπιστὲς τῆς ἀρχαίας (Ἀττικῆς) καὶ δεινὸς μαζὶ χειριστὴς της, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἀσπάζεται ἀπόλυτα καὶ σ' ὅλη τοὺς τὴ γραμμὴ τῆς παραπάνω γνώμης τῶν ἀρχαϊστῶν, ὁλοτελες ἀντίθετες πρὸς τοὺς νόμους τῆς γλωσσολογικῆς ἐπιστήμης, τῆς ὁποῖας ἀργότερα καὶ ἐπέκρινε. σφοδρὸς δὲ τοῦ Κοραῆ πολέμιος ἀναδείχτηκε ὁ Ν. Δούκας, ἀρχιμανδριτὴς καὶ ἐφημέριος τῆς ἐν Βιέννῃ Ἑλλην. ἐκκλησίας, καθὼς τότε ὑπόγραφε. Μὲ τὴ Γραμματικὴ του «Τερψιθέα» τὴν ἀξιολογώτερη ἑλλ. γραμματικὴ ἀπ' ὅσες ἐμφανίστηκαν στὶς ἀρχὲς τοῦ περασμένου αἰῶνα, πὺ τύπωσε τὸ 1804 στὴ Βιέννη σὲ ἰδίωμα ἀρχαϊκὸ, τὴ δεκάτομη παράφραση τοῦ Θουκυδίδη (1805-6) καὶ ὅλα σχεδὸν τὰ κατὰ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἐκδοθέντα ἔργα του (Ἡρωδιανός, Ἄττ. Ρήτορες, Αἰσχίνης κ.ἄ.), διεκήρυξε τῆς γλωσσικῆς τοῦ ἀπόψεως σύμφωνα μὲ τῆς ὁποῖας, γλῶσσα τῶν Ἑλλήνων εἶναι ἡ χρησιμοποιούμενη στὰ ἔγγραφα τοῦ Πατριαρχείου τῆς Κων)πολῆς, ἡ ὁποῖα καλλιεργούμενη συστηματικὰ καὶ μὲ τὸν καιρὸ θὰ δυνηθῆ νὰ ἀποκατασταθῆ στὴν παλαιὰ της περιορὴ καὶ δόξα. Γίνεται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο ὁ Δ., σὲ ἀντίθεση πρὸς τῆς ἀδιάλλακτες θέσεις τῶν ἄλλων ἀρχαϊστῶν, θεμελιωτῆς τοῦ δάγματος «βαθμιδὸν πρὸς τὴν ἀρχαίαν». Τῆς ἀπόψεως αὐτῆς τοῦ Δασκάλου περιεχόμενες καὶ στὴ Β' ἐκδοσὴ τῆς Τερψιθέας του (1808;), ὅπου καὶ σφοδρὰ ἀλλ' εἰς ὕψος «πολιτικώτερον» κριτικὴ του κατὰ τῶν κοραϊκῶν ἀντιλήψεων, ἤλεγξε πρῶτος δριμύτητα μὲ ἐπὶ τοῦτο σύγκαιρο δημοσίευσμά του ὁ ἐπίσης Ἡπειρώτης

Ἄλέξ. Βασιλείου (σχετική γι αὐτὸν μελέτη μας θὰ ἀκολουθήσῃ), ἀπὸ τοὺς ἔνθερον ὑπαδοὺς τοῦ Κοραῖ «ὡς παράλογα ἀξιούντα καὶ ἀδύνατα ὄνειρευόμενον», καθὼς λέει ὁ Σάδης (Παραρτ. Ν. Φ. σελ. 284 κ.κ.). Στὶς αἰτιάσεις τοῦ Βασιλείου ἀπάντησε ἀμέσως ὁ Δ. ἀποκαλέσας τὴ γλῶσσα τῶν Κοραϊστῶν γλῶσσα Τρακαριστῶν καὶ ὁ πόλεμος ἀνάμεσά τους ἄναψε ἄγριος³. Στὸ πλευρὸ τοῦ Δ. πολέμησε γιὰ λίγο, καὶ μὲ πάθος πολὺ μάλιστα τοὺς Κοραϊστῆς, ὁ Θεσσαλὸς λόγιος Στέφ. Κομμητῆς, φιλόλογος μέτριος ἀλλὰ δάσκαλος ἐργατικὸς, συγγραφέας πρακτικῆς Γραμματικῆς (1800) καὶ πολὺτιμης Ἐγκυκλοπαίδειας (1814).

Τὸ 1812 ὁ Δ. ξανατυπώνει γιὰ τρίτη φορὰ τὴν Τετησιθεὰ του στὰ μακρὰ προλεγόμενα τῆς ὁποίας ἐκθέτει ἀναλυτικώτερα τὶς γλωσσικῆς του δοξασίεις. «Διαιροῦμεν λοιπὸν, γράφει ἐκεῖ, τὴν γλῶσσαν τῶν νῦν γραφόντων ὅσον ἀπὸ τῆς γνώμης αὐτῶν εἰς Μακαρονικὴν καὶ Τρακαριστικὴν καὶ χυδαίαν. Καὶ χυδαίαν μὲν λέγομεν τὴν κατὰ τοὺς χυδαίους καὶ γραφομένην καὶ ὀμιλουμένην περὶ ἧς ἐν τῷ παρόντι οὐδεὶς λόγος ἔσται· ἐπειδὴ ἐκ τῶν προΐσταμένων τῆς γνώμης αὐτῆς οἱ πλείους σχεδὸν μεταμεληθέντες ἤδη ἀπέστησαν παντελῶς καὶ τοῦ λοιποῦ οὐδεὶς πρεσβεύει τὴν γνώμην αὐτὴν εἰμὴ τιμὴ ἢ μελαγχολία εἰς βάθος ἐντέτηκε. Μακαρονικὴν δὲ ὠνόμασαν τὴν μὴ περιορισμένην εἰς τὴν παροῦσαν λιτότητα ἀλλὰ τὴν ἀντίζηλον οὔσαν τῆς δόξης τῆς μητρικῆς καὶ ἐπεκτεινομένην αἰεὶ καὶ ἀπολαμβάνουσαν τι ἀπὸ τῆς λαμπρᾶς περιουσίας ἐκείνης καὶ οἰκειουμένην τεθαρρηκότως καὶ λέξεις καὶ φράσεις καὶ πᾶν κάλλος λόγου ἐκ μητρικοῦ δικαιώματος· καὶ οὕτω εὐδοκίμοῦσαν θαυμασίως καὶ διὰ τὴν τῆς φύσεως δεξιότητα καὶ διὰ τῶν πραγμάτων τὴν δύναμιν. Τεχμήριον δὲ τοῦ λόγου ὅτι πάντες οἱ μεταφράζοντες καὶ συγγράφοντες τι εἰς ὑψηλοτέρας ἐννοίας μακαρονίζουσιν· ὃ ἐστὶν ἀνατρέχουσι κατατεινόντες πρὸς τῆς ἀρχαίας εὐγλωττίας τὰ κάλλη. Καὶ τοιαύτη μὲν ἡ μακαρονικὴ. Τρακαριστικὴν δὲ ὠνομάσαμεν ταύτην αὐτὴν ἀλλὰ πῶς ἀκροβατοῦσαν καὶ τρακαρίζουσιν καὶ ἀντιδιαπλέκουσαν σοφιστικῶς πανταχοῦ ἐν τῷ λόγῳ· καὶ τοῦ μὲν φυσικοῦ κάλλους ἀπεχομένην ἀντὶ δὲ τούτου, φῦκος καὶ τοῦτο κίβδηλον ἐλομένην καὶ βορβοδῶδες· ἐκ μέρους δὲ αὐτῆς ὑποστελλομένην καὶ ἀπαρρησίαστον οἶον αἰσχυνομένην μὴ φανῆ τῷ μητρικῷ ἱματίῳ κεκοσμημένη εἰδέ που ἀναγκασθῆ εὐθὺς ἀνταποδίδει καὶ μεταχρωματίζει αὐτὸ εἰς σχῆμα τι ἀπειρόκαλλον καὶ ἀλλόκοτον οὔτε αὐτῇ σύνηθες ὄν, οὔτε τῇ μητρὶ διαπρέπον· ὥστε ἐπειδὴ μακαρονισμὸς μὲν ἐστὶ ἢ κατ' ὀλίγον πρόοδος τῆς γλώσσης πρὸς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς τελειότητα τρακαρισμὸς δὲ ἀποπλάνησις ἀπὸ ταύτης καὶ τῆς νῦν συνηθείας ἤχος ἀλλόκοτος περὶ τούτων ὑμῖν ὁ λόγος ἔξῃς:». Καὶ ἀναπτύσσει σὲ συνέχεια διεξοδικὰ τὶς σχετικῆς ἀπόψεις του, ὑποστηρίζοντας τὶς ὑπὲρ τῆς ἀρχαίας θέσεις του συμπεραίνει δὲ «ὅτι ὁ κάλαμος τῶν πεπαιδευμένων ὀφείλει νὰ εἶναι ἐλεύθερος εἰς τὸ νὰ ἐκφράσῃ ἐντελῶς τῆς ψυχῆς τὰ νοήματα δαμνίζομενος ὅπως ἂν κάλλιστα δυνηθῆ ἀπὸ τῆς ἀρχαίας μέχρις οὗ νὰ πλουτισθῆ ἐκ πολλῶν καὶ παντοδαπῶν βιβλίων ἢ γλῶσσα, ὅπερ γενόμενον ἐνώσει ἀκριβῶς τὴν θυγατέρα πρὸς τὴν δεδοξασμένην μητέρα... Ἄλλ' ἡμεῖς λέγομεν, συνεχίζει, οὐ δύναμιν νὰ γράψωμεν ὡς ὁ Δημοσθένης· ὡ πόσον ἀνόητος ἢ ἀντίρρησις καὶ μόνοις τοῖς ἀναπολογῆταις... Καὶ εἴ τις μὴ γράψῃ κατὰ Δημοσθένην λέγεις ὅτι κινεῖ σου εἰς ἀηδίαν τὸν στόμαχον· καὶ πολλὴν ἀκρίβειαν ζητῶν ἐν τῷ πράγματι οὐδεμίαν συγγνώμην παρέχεις τοῖς ἀηδῶς κατὰ σὲ ἐλληνίζουσι... Ἄφες τοὺς νέους ἐλευθέρους νὰ ἀναπτεροῦνται ὡς νέοι πρὸς τὸ μετεωρίτερον καὶ τοῦτο οὐκ ἔστι σοὶ πάθος ἰκάσιον οὐδὲ κίνδυνος ὅμοιος ἀλλ' ἄσκησις πρὸς τοῦ Δημοσθένους τὴν δύναμιν... Ἄλλη ἐστὶν ὡ ἄνδρες Ἕλληνας τῶν πεπαιδευμένων ἢ γλῶσσα καὶ ἕτερα ἢ τῶν χυδαίων. ἐκείνη μὲν ἀναλογεῖ μὲ τὰ ἐκλεκτὰ τῶν τεχνῶν τεχνουργήματα τὰ ὅποια κεῖνται εἰς τῶν πλουσίων τοὺς οἴκους, αὕτη δὲ μὲ τὰ σκευάρια τῶν πενήτων προκειμένα εἰς τὰς καλύβας αὐτῶν εἰς διακονίαν τῶν καθ' ἡμέραν». Καὶ τελειώνει: «Ὅθεν μακαρονίζων οὐ συστέλλομαι ἐπ' ἐλπίδι ὅτι εἰρήσω ἱλαρότερος τοὺς μεταγενεστέτους κριτὰς ἐπὶ τούτῳ, ἀλλ' ἐν οἷς τρακαρίζω, ἐν τούτοις μάλιστα φο-

βοῦμαι τὴν καταδίκην μὴ κληθῶ μιξοσόλοικος καὶ βάρβαρος παρ' ἐκείνοις καὶ κωλυτῆς τῶν καλῶν» (Σάθα δ. π. σελ. 284 - 290).

Τὸ δὲ ἐπόμενο ἔτος εἰς τὴν προτασσομένη τοῦ Ζ' τόμου τῶν Ἀττ. Ρητόρων του πρὸς Ἰγνάτιον Οὐγγροβλαχίας ἐπιστολῇ του γράφει κοντὰ στ' ἄλλα (σελ. 38): «Ἡ ἐμὴ λέγω γνώμη τείνει μᾶλλον πρὸς τοῦτο: ὥστε ἐὰν τις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἐκ νεκρῶν ἀναστῆ νὰ γνωρίζῃ τὴν γλῶσσαν του ὁμοίως δοξάζω καὶ περὶ τῆς μεταφράσεως τῶν συγγραφέων, ἵτις ἔσται οὐδὲν ἄλλο ἢ μόνον ἀνάλυσις τοῦ πρωτοτύπου ἐν ταῖς αὐταῖς σχεδὸν πάσαις λέξεσιν πλὴν ἐλαχίστων. ὥστε καὶ ὁ μαθὼν ταύτην νὰ γίνῃ ἐντεῦθεν ἐγκρατῆς καὶ ἐκείνης καὶ ὁ τὴν ἀρχαίαν διδαχθεὶς νὰ εὐρίσκειται εὐθὺς εἰδήμων τῆς νεωτέρας διὰ τὸ πολλὰ ὅμοιον καὶ δυσδιάκριτον αὐτῶν κατὰ τε κλίσιν καὶ γραφὴν καὶ ὀνόματα...».

Μ' ἄλλα λόγια, γιὰ νὰ συνοψίσουμε τίς ἐκτεθεισες θέσεις τῶν ἀντιπάλων ὁ μὲν Κοραῆς θεωρώντας τὴ νεκρανάστασι τῆς ἀρχαίας ἀδύνατη ζητοῦσε τὴν ἀπλοποίηση τῆς γραφτῆς καὶ διόρθωσι τῆς ὁμιλουμένης μὲ βάση τὴ συγκριτικὴ μεταξὺ τῶν δύο γλωσσῶν ἀρχαίας καὶ νέας μελέτη, ὁ δὲ Δούκας, πού πάνω ἀπ' ὅλα ἔθετε τὰ καλὰ γραμματικὰ δηλ. «τὴν ἑλλην. παιδείαν καὶ μάθησιν» καὶ κοντὰ τίς ἐπιστημῆς, ἐπίστευε πὼς ἡ γλῶσσα ἡ Ἑλληνικὴ ἀσθένησε κατὰ τὴ μακροαῖωνα χρῆσι τῆς καὶ χρειάζεται φάρμακα καὶ θεραπεία εἰδικὴ γιὰ νὰ γερέψῃ. «Ταῦτα γὰρ προσενεγκῶν εὐγνωμόνως τὰ φάρμακα, ὡς εἰκὸς εἶδὼν καλὸν κάγαθὸν μητοὶ φιλοσόφῳ, ἔξεις τὴν τε νεκρὰν μετ' οὐ πολὺ ζῶσαν καὶ σαυτὸν Ἀπόστολον παραδόξως θαυματουργήσαντα: οὐδὲ γὰρ ἂν εἶη τῶν ἐν τῷ βίῳ οὐδὲν ὁ οὐκ ἂν τῇ ἀνθρώπῳ ἐπιμελεία εἶγε μόνον διοπτρευθεὶ ἀλώσιμον γένοιτο» (Δ. Θερεϊανοῦ δ.π. σελ. 278). Κι ἀκόμα πιστεύοντας πὼς μὲ τὴν ἐπίμονη μίμησι τῆς ἀρχαίας γλώσσας θὰ μπορούσαμε νὰ πλησιάσωμε τὰ γλωσσικὰ πρότυπα ἔφθανε στὴ διατύπωσι τῆς ἀρχῆς: «Ἄν καὶ φράσεις μιμώμεθα τὰ καλὰ τῶν λόγων μιμούμεθα, καὶ τῶν προγόνων ἡμῶν μίμησιν ἔχομεν, καὶ διὰ τοῦτο συγκίνει μᾶλλον πρὸς τοῦτο καὶ συνεπαίνει πρὸς τὴν μίμησιν τῶν καλῶν ὁ δὲ ταῦτα μιμῆσθαι δυνάμενος οὐκ εἰς μακρὰν καὶ πρὸς τὰ ἄλλα χωρήσει, τῆς φιλοτιμίας ἐπαινουμένης...» (Κ. Δημαροῦ: ὁ Κοραῆς καὶ ἡ ἐποχὴ του Ἀθ. 1958 σελ. 35).

Μὲ τὸν καιρὸ ὅμως, βλέποντας πὼς οἱ παραπάνω δασκαλιστικὲς ἀντιλήψεις καὶ ἀφελεῖς θεωρίες του ἦταν ἀπραγματοποίητες, προσανατολίστηκε πρὸς τὴν βαθμιαίαν, καθὼς εἶπαμε, ἐπιστροφὴ πρὸς τὴν ἀρχαία μὲ πρότυπο ἐκείνη τῶν πατριαρχικῶν ἐγγράφων.

Αὐτὲς οἱ γενικὲς τοὺς γραμμῆς οἱ γλωσσικὲς ἰδέες τῶν δυὸ κορυφαίων καὶ ἀντίμαχων λογίων. Ἄς δοῦμε τώρα πὼς διεξήγαγαν τὸν τραχὺ καὶ μακροχρονό γιὰ τὴν ἐπιβολὴ τῶν ἀπόψεών τους αὐτῶν ἀγῶνα, ὅπως τοῦλάχιστον φαίνεται μέσα ἀπὸ τὰ κείμενά τους. Τὸν ἐκράτησαν δηλ. ψηλὰ σὲ ἐπίπεδα ἐπιστημονικὰ καὶ μέσα στὰ ὄρια τῆς εὐπρέπειας, καθὼς ἐπέβαλλε ἡ ἀξία καὶ τὸ κῦρος τους, ἢ ἐκτρόπησαν σὲ ἀκρότητες ἀπαράδεκτες στὴ φήμη τους σὰν πνευματικῶν ἡγετῶν καὶ Δασκάλων τοῦ δουλεύοντος γένους; Θὰ πρέπει ἴσως νὰ σημειώσουμε ἐδῶ, πὼς ὁ Κοραῆς μὲ τοὺς ὀπαδοὺς του, πού ἀποτελοῦσαν τὴν πιὸ μεγάλη καὶ προοδευτικώτερη μερίδα τῶν λογίων τοῦ ἔθνους, εἶχε μόνους ἀντιπάλους τοὺς ἀρχαίστες — οἱ χυδαῖστες εἶχαν τὴν ἐποχὴ αὐτὴ περιπέσει μᾶλλον σὲ ἀφάνεια ἀπὸ ἔλλειψι ἰκανῆς ἡγεσίας καὶ ἐνιαίας γραμμῆς, ὁ Δ. Καταρτζῆς θεωρητικὸς καὶ ἀρχηγός τους ἀδιαφιλονείκητος εἶχε στὸ μεταξὺ πεθάνει (1807) — ἐνῶ ὁ Δούκας ἦταν σχεδὸν μόνος στὸν κατὰ τῶν Κοραϊστῶν ἀγῶνα ὑποχρεωμένος συχνὰ νὰ ἀντεπεξέρχεται καὶ κατὰ τῆς αἴρεσις Κοδρικᾶ, ἀσυμβίβαστου ἀρχαίσι, πού δὲν ἀσπάζονταν τὸ γνωστὸ του (τοῦ Δοῦκα) δόγμα. Παρὰ ταῦτα ὁ Ἡπειρώτης Δάσκαλος, ἀνθρώπος ζωντανός, ὀξύς, μὲ κριτικὲς καὶ μαχητικὲς ἰκανότητες ὄχι τυχαῖες, μὲ φυλλάδια, σάτιρες, προλεγόμενα καὶ ἐπιλεγόμενα στὰ ἔργα του τῆς ἐποχῆς πολέμησε, καθὼς θὰ ἰδοῦμε, καὶ τοὺς δυὸ παλληκαρίσια.

1) Κοραῆς κατὰ Δούκα. Καὶ πρῶτα ἄς ἀρχίσουμε ἀπὸ τὸν Κοραῆ. Τί ἔγραφε στὴ διάρκεια αὐτῆς τῆς διαμάχης γιὰ τὸ Δ. σ' ἐκεῖνα μάλιστα τὰ οἰκεία καὶ μυστικά γράμματά του πρὸς τὸν ἀκριβό, τὸν ἐξ ἀπορρήτων φίλο καὶ πρωτοπαλλήκαρό του, Ἀλέξανδρο Βασιλείου. Ἡ ἱερῆ σκιά τοῦ μεγάλου Διαφωτιστῆ ἄς μᾶς συγχωρήσῃ αὐτὴν τὴν ἀδιακρισία. Τὸ λάθος δὲν εἶναι βέβαια δικό μας.

Πρῶτη, ἀπ' ὅσα τοῦλάχιστον ἔχω προστά μου, μινεία τοῦ ὀνόματος τοῦ Δ. ἀπὸ τὸν Κοραῆ γίνεται σὲ γράμμα αὐτοῦ τοῦ δεύτερου τῆς 20.8.1807 πρὸς τὸν διαμένοντα πάντοτε στὴ Βιέννη Βασιλείου, ὅπου τὸν προστάζει νὰ δώσῃ κοντὰ σ' ἄλλους καὶ στὸν «Ἀρχιμανδρίτην Δούκαν» (ιεράτευε ἀπὸ τὸ 1803 στὴν ἐκκλησία Ἁγ. Γεώργιος τῶν Τουρκομεριτῶν Ρωμαίων αὐτῆς τῆς πόλης) ἓνα ἀντίτυπο τοῦ Α' τόμου τοῦ νεοκδομένου τότες Ἰσοκράτη του («Ἀπαντ. Β' σελ. 604»). Τὸν ἐπόμενον χρόνο ρίχνει τὴν πρώτη κιόλας μπηχτὴ κατὰ τοῦ Δούκα ἀπ' ἀφορμὴ ἔγγραφου πρὸς αὐτὸν τῆς ὑπὸ σύσταση Ἰόνιας Ἀκαδημίας, ὅπου «μὲ κάνουν, λέγει, τὴν τιμὴν νὰ μὲ συγκαταριθμήσωσι μὲ τὸν Δούκαν ὡς τύπον καὶ ὑπογραμμὸν τῆς σημερινῆς γλώσσης, τὸ ὅποῖον εἶναι ἀδύνατον νὰ σὲ περιγράψω πόσον μὲ εὐφρανε» («Ἀπαντ. ὁ. π. σελ. 629»). Θεωρεῖ δηλ. εἰρωνεῖα αὐτὴ τὴ συγκαταρίθμησή του μὲ τὸν Δ., κατώτερόν του προφανῶς καὶ γλωσσικὰ ἀντίμαχον.

Ἀρχὸς Φλεβάρη τοῦ 1809 γράφει στὸν Ἀλέξανδρο ἀπ' ἀφορμὴ ἀντίτυπο τῆς Γραμματικῆς τοῦ Δ. Τερψιθέας, ποὺ ἐκδόθηκε γιὰ δεύτερη φορὰ τὸν προηγούμενο, καθὼς εἶπαμε, χρόνο στὴ Βιέννη καὶ ποὺ στὸν πρόλογό της ὁ σ. ἐπιχειρεῖ ἀναίρεση τῶν Κοραϊκῶν γλωσσικῶν ἀπόψεων. «Ἐξήγησόν με, γράφει, νὰ ζήσης, ἂν ἡ Τερψιθέα ἢ πρώτη εἶναι δῶρον (τὸ ὅποῖον δὲν ἀριόζει) τοῦ Γαζῆ ἢ ἂν ὁ Παπαδούκας ἀναισχύντησε τόσον, ὥστε καὶ νὰ μὲ πέμψῃ διὰ τοῦ Γαζῆ τὸ μὲ τὸ ὅποῖον μὲ κατασφάζῃ ξίφος» («Ἀπαντ. ὁ. π. σελ. 670»). Ἀπὸ τὴν περὶ Δ. ἀναφορὰ αὐτῆ τοῦ Κ. φαίνεται καθαρά, πὼς ὁ μεταξὺ τῶν δυὸ ἀνδρῶν ἀπ' ἀφορμὴ τὸ γλωσσικὸ πόλεμος ἔχει ἤδη ἀνάψει.

Τὰ ὑβριστικὰ ἄλλωστε ἐπίθετα, οἱ ἀνοίκειοι χαρακτηρισμοὶ καὶ παρομοιώσεις τοῦ Κοραῆ γιὰ τὸν ἀγαθὸ Ἱππειώτη, καθὼς τὸ Παπαδούκας, θὰ δίνουν στὸ ἐξῆς καὶ θὰ παίρνουν σὲ καταπληκτικὴ ποικιλία καὶ ἔνταση. Εἶναι φανερὸ πὼς τὸ πάθος καὶ ἡ ἐμμονὴ στὶς ιδέες του θὰ θολώσουν ὅσο διαρκεῖ ἡ σύγκρουση περισσότερο τὸ νοῦ τοῦ πολιτισμένου καὶ ἀνθρωπιστῆ κατὰ τὰ ἄλλα μεγάλου Χιώτη. Ἄς ἀφήσουμε ὅμως τὸν ἴδιο Δ., ἀνοίγοντας στὸ σημεῖο αὐτὸ μιὰ σύντομη παρένθεση, νὰ μᾶς ἐκθέσῃ τὸ ἱστορικὸ αὐτῆς τῆς ἀλληλομαχίας ἀναγόμενης τῆς ἀρχῆς της σὲ χρόνια προγενέστερα, ὅπως τὸ μετᾶγραψε ἀπὸ κείμενό του (πρόλογος στὸν Ἡρωδιανὸ - Βιέννη 1813) πάλι ὁ Θερεϊανός. «Ἄμα ἐλθὼν εἰς Βιέννην, γράφει ὁ Δ. (ὅπου τὸν προσκάλεσαν ἀπὸ τὸ Βονζουρέστι οἱ ἐκεῖ ὁμογενεῖς γιὰ ἐφημέριο τῆς ἐκκλησιᾶς τους), κατὰ τὸ 1803 ἔτος, πολὺν ἔφερον τὸν σοφὸν τοῦτον ἄνδρα ἐν ταῖς πρὸς ἀλλήλους τῶν ἐλλογίμων διατριβαῖς, εἰδὼς ἅμα μετὰ τοῦ φιλογενοῦς καὶ τὴν ἐν λόγοις αὐτοῦ ἐπίδοσιν ὡς ἀπόκειται ὡς εἰκὸς παρὰ τῶν φιλοκάλων δικαιοτάτων δῶρον ὁ ἔπαινος. εἶτα κατ' ὀλίγον ἐκδοὺς τὸν Θουκυδίδην, οὕτως ὡς εἶχον ἐν τῇ τότε δυνάμενι καὶ ιδέας μάλιστα ἀνδραῶς ὡς ἐν ἀρχῇ περὶ γλώσσης, ἔστειλα εἰς Παρίσιον σώματα ὀλίγα τινὰ τοῦ Θουκ. τοῖς ἐκεῖσε βιβλιόπωλαις. Καὶ οἱ Γάλλοι οἱ τῆς ἡμετέρας γλώσσης εἰδήμονες ὄρμησαν εἰς τὴν βιβλίον ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀκούω ὅτι ἀνὴρ τις σοφὸς ἐρωτηθεὶς περὶ τῆς παραφροσεως ταύτης ἀπεκρίθη ὅτι εἶναι μακαρονικὴ καὶ ἀθλία καὶ ἐμὲ οὐκ εἰς μικρὰν ἀπορίαν τὸ πρᾶγμα ἐκίνησεν. Ἐπειτα δὲ συνεννοήσας ὅτι δὲν ἠκολούθησε τὴν γνώμην αὐτῷ περὶ τινος ἀπορίας πρὸς τὸν Γάλλον μεταφραστὴν τοῦ Θουκυδίδου ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ ἦλθον μικρὸν εἰς ὑπομίαν τοῦ πάθους ἐντεῦθεν. Ἐπειτα δὲ ἐξέδωκε καὶ τὸν Πρόδρομον τῆς Ἑλλ. Βιβλιοθήκης καὶ ἡμεῖς δεξάμενοι ἅπαντες συνεχάρημεν καὶ διὰ τοῦ βιβλίου τὴν ἔκδοσιν καὶ διὰ τὴν τῶν ἄλλων συγγραφέων ὑπόσχεσιν ἄλλ' ἐν τούτοις καὶ ἀντειπομεν τι ὡς εἰκὸς πρὸς τὰ κατὰ τῶν Γραμ-

ματικῶν παρ' αὐτοῦ ἐκτοξευόμενα ἀδίκως καὶ ἀμαθῶς πολλαχῆ... Ἐβιάσθην δὲ νὰ κάμω ἐπικρίσιν τῶν αὐτοσχέδιων στοχασμῶν καὶ τὰ μὲν καλὰ καὶ ἄξια λόγου ἐπήνεσα, ὡς εἰκός, τὰ δὲ σφαλερὰ καὶ ἀλλόκοτα ἐξήλεγξα ὡς κακόδοξα ἀληθῶς. Ἄλλ' ἐντεῦθεν ὀργὴ καὶ θυμὸς ἐπ' ἐμὲ καὶ ὄμιλος ὄλων ἀνδρῶν ἀνωνύμων ὑπὸ προστάτη τῷ καλῷ Ἀλεξάνδρῳ Βασιλείῳ ἐκβαγέυσαντες εὐοῖ σαθοῖ ἐπέπεσον ἐπ' ἐμέ· καὶ πάντα ἦν ἐγὼ τὰ κακὰ ἀμαθῆς, ἀγοράματος, ἀναλφάβητος, ἀσυλλάβιστος... καὶ αὐτὴ ἡ πρώτη διαφορὰ πρὸς Ἀλεξάνδρον καὶ τῶν σεμνῶν αὐτοῦ ἀνωνύμων καὶ ὁ ἀκήρυκτος πόλεμος μέχρι τοῦδε. ἡ δὲ κρυπτὴ αἰτία καὶ μὴ φαινομένη ἀληθῶς τὸ ἀντίζηλον» (Θερειαν. ὅ.π. σελ. 273).

Γιὰ τὶς ἐπικρίσεις τοῦ ἐκείνης τῶν γλωσσικῶν ἰδεῶν τοῦ Κ. τὶς ἀντικειμενικῆς καὶ καλόπιστες τοῦ ρίχτηκε πρῶτος, καθὼς εἶδαμε, τοῦ Δ. ὁ Βασιλείου μὲ τὴν παρέα τοῦ τῶν Κοραϊστῶν τῆς Βιέννης (Κούμα, Κοκκινάκη, Βάμβα, Φαρμακίδη, Βαρδαλάχου κ.ά.), δημοσιεύοντας σειρὰ σὲ εἰδικὸ φυλλάδιο ἐπιστολῶν γιὰ τὶς ὁποῖες τοῦ γράφει ὁ Κ. τὸν Ἰούνιο τοῦ 1809 ἐπαινώντας τες: «Μὴν ἀμελήσης νὰ μὲ πέμψης φυλλάδια τῶν κατὰ τοῦ Δ. ἐπιστολῶν, τῶν ὁποίων τὸν χαρακτῆρα τοῦ λόγου εὗρηκα καλόν, καὶ τὸν τοῦ συγγραφέως καὶ τὸν τοῦ ἐκδότου ἐξημέρωσε καὶ δι' ἡμᾶς. Τὶς εἶναι φκιάστης τῶν ἐπιστολῶν;» ("Ἀπαντ. ὅ.π. σελ. 676 - 7).

Καὶ ἄλλοῦ λίγο ἀργότερα: «Μὲ ἄρεσε καὶ τὸ ὕφος σου καὶ τὸ ὕφος σου εἰς τὰς κατὰ τοῦ Δούκα ἐπιστολάς· ὄχι διότι εἶναι ὑπὲρ ἐμῶν ἀλλ' ἀληθῶς μὲ ἄρεσε. Μὴ νομίσητε ὅμως ὅτι τὸ κρίνω ἀναμάρτητον· ἀλλὰ δὲν τολμῶ νὰ ἐλέγξω τὰς ἀμαρτίας, συλλογιζόμενος τὰς ἰδικὰς μου μὴ πάθω τὸ τῆς παροιμίας "Ἐλεπεν ὁ Γάδαρος τὸν Πετεινὸν κεφάλαν.,» ("Ἀπαντ. ὅ. π. σελ. 681).

Σὲ ἄλλο γράμμα τοῦ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρο (4.1.1810) ἀναφερόμενος πάλι σ' αὐτὲς τὶς ἐναντίον αὐτοῦ καὶ τῶν ὁπαδῶν τοῦ ἐπικρίσεις, πού «ὁ ἐν ναύταις τεθραμμένος Παπαδούκας» καὶ «ἠλίθιος τῆς Ἀλησιθέας (Τεοψιδέας!) συγγραφεύς», καθὼς τὸν λέγει, ἐτόλμησε, ἐπιτίθεται ὁ Κορ. ὄλος ὀργὴ καὶ ἀγανάκτηση κατὰ τοῦ ταλαίπωρου Δούκα μιλώντας γιὰ «τὰ ἄχυρα τῆς κεφαλῆς τοῦ Παπαδούκα» γιὰ ἀσημοσύνες καὶ «ἀναίσγυτον καπηλείαν τῶν Παπαδουκῶν» ("Ἀπαντ. ὅ. π. σελ. 693). Σ' ἄλλο δὲ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρο γράμμα τοῦ γράφει: «Ὁ φίλος σου Α. μὲ γράφει ὅτι ἔγινε καὶ δευτέρω πρὸς Δοῦκα συμπλοκή, ἀλλὰ τὸ τρόπαιόν σου στελλόμενον διὰ Κων)πόλεως ἐκοιμήθη ἐκεῖ. Τὸ σφάλμα εἶναι τοῦ φίλου Α., ὅτι δὲν τὸ ἔστειλε ἐσφραγισμένον Ἥθελον νὰ ἠξέρω τὴν γνώμην σου περὶ τῶν πέντε ἐπιστολῶν ἐὰν ἐκρίθη δικαίως ἢ σοφιστικῶς ὁ Ἀρχιδούξ» ("Ἀπαντ. ὅ. π. σελ. 697).

Στὶς πρὸ πάνω ἐπιστολὲς (Ἐπιστολὴ Ἀλ. Βασιλείου πρὸς Ν. Δούκαν καὶ Ἐπιστολαὶ αὐτοσχέδιαι γραφεῖσαι ὅταν ἐφάνη ἡ Β' τῆς Τεοψιδέας Γραμματικῆ ἐκδ. Βιέννη 1809), τοῦ Βασιλείου κατὰ Δούκα ὁ τελευταῖος ἀπάντησε ἀμέσως μὲ ἐπὶ τοῦτο φυλλάδια, (οὔτε τὶς πρῶτες οὔτε τὰ δεύτερα — Α' καὶ Β' Βιέννη 1809 — κατώρθωσα νὰ ἰδῶ), ὅπου φαίνεται θάπαινε γερὸ χέρι τοὺς Κοραϊστῆς, γιὰτι κα' αὐτὸς πρέπει νὰ τ' ὁμολογήσουμε δὲν τῶοριγνε κάτω. Μόλις λοιπὸν ἔγινε γνωστὴ καὶ ἡ νέα κατὰ τῶν περὶ τὸν Κορ. ἐπίθεσή του γράφει στενοχωρημένος καὶ θοίζοντας κατὰ τὴ συνήθειά του ὁ σοφὸς Χιώτης στὸν Ἀλέξανδρο: «Λανθάνεσαι φίλε μου μεγάλως ἂν φαντασθῆς ὅτι εἶσαι καλὸς νὰ νικήσης τοιοῦτον ἄγροικον καὶ κακότροπον ἀνθρωπίσκον. Δύο γιλιάδας στηλιτεύσεις τῆς ἀμαθείας του ἂν γράψης, μὴν ἀμφιβάλης ὅτι δυὸ γιλιάδας ἀντιροήσεις ἔχει νὰ γράψῃ. Καὶ τοῦτο θέλεις ὅτι τέλος δὲν ἔχει. Τί προσμένεις ἀπὸ ἀνδράριον, ὅστις ἐπαγγέλεται νὰ μᾶς δείξῃ τὸν παραλληλισμὸν τῆς γλώσσης εἰς διαφόρους βαθμοὺς καὶ ἐποχάς, ἔπειτα πηδᾷ ἀπὸ τὸν Θεουκιδίδην εἰς τὸν Εὐτροπίον, τοὺς ὁποίους χωρίζουν 800 σχεδὸν ἔτη, καὶ ἀπὸ τοῦτον εἰς τοὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν, τῶν ὁποίων ἡ διάστασις εἶναι ὑπὲρ τὰ χίλια ἔτη, ὡς νὰ ἴσαν οἱ μεταξὺ βαθμοὶ τῆς θαυμαστῆς του κλίμακος ὅλοι συν-

τριμμένοι; "Οχι φίλε μου δὲν εἶσαι σὺ ἐπιτήδειος ἀνταγωνιστὴς τοῦ Δούκα. Ὁ Δούκας εἶναι ἀκαταμάχητος. Εἰς μόνος τρόπος πολέμου εἶναι μ' αὐτόν. Ἐπειδὴ ὡς τίγρις πολεμεῖ, ὡς τίγριν πρέπει νὰ τὸν πολεμήσῃς, ἤγουν νὰ τὸν τοξεύσῃς ἐξ ἀφανοῦς καὶ νὰ τὸν πληγώσῃς εἰς τὸ καιριώτερον μέρος, τὸ ὁποῖον εἰς τὰ ἀνδράποδα εἶναι τὸ βαλάντιον...» ("Απαντ. ὁ. π. σελ. 698).

Καὶ τοῦ συσταίνει σὲ ἀντίποινα νὰ φροντίσῃ γιὰ τὴ μετάφραση «εἰς τὴν κοινήν μας γλῶσσαν» καὶ ἄμεση ἐκδοσις τῆς καλῆς ἑλλ. Γραμματικῆς τοῦ Βουτμάνου. «Ἄλλὰ καθὼς σὲ εἶπα, συνεχίζει, τὸ πρᾶγμα νὰ γένη κρυφίως, διὰ τὸν φόβον μὴ προφθάσῃ ὁ Παπαδόπουλος νὰ τὰς γνωρίσῃ καὶ τὰς δύο (τοῦ Mathiae δηλ. καὶ τοῦ Buttman). Ἄν κατὰ δυστυχίαν τὰς ἐγνώρισεν ἤδη καὶ ἐδιόρθωσεν ἀπὸ αὐτὰς τὴν τελευταίαν του ἐκδοσιν, μηδὲ τότε δὲν εἶναι κακὸν νὰ μεταφρασθῇ ὁ Buttman διὰ νὰ γένωσι καταφανεῖς αἱ καπηλικαὶ του κλοπαί. Μὴ τὸ ἀμελήσῃς Ἀλέξανδρε, καὶ βάλῃ με σύντροφον, ἂν θέλῃς, καὶ εἰς τὴν δαπάνην τοῦ τύπου. Τὸ προσομιόν της πρέπει νὰ εἶναι ὀλιγόστιχον, μηδὲ νὰ φέρῃ κανὲν ἴχνος μνήμης τοῦ ἀκαταμάχητου» (δηλ. τοῦ Δούκα). Ἀφοῦ πάλι ἐκφράζει τὴ λύπη του γιὰ τὴν κατὰ τοῦ Βασιλείου ἀντεπίθεσιν τοῦ Λ. πρὸ τοῦ ἔτσου-ἔς φαίνεται πολὺ, «Μὲ λυποῦσι περισσότερον τὰ μετὰ τοῦ Δ. παθήματά σου ἐξ αἰτίας μου. Μὴ ταράττεσαι ὅμως, ἴσως εὐρεθῇ καὶ τούτου θεραπεία...» ("Απαντ. ὁ. π. σελ. 734). Στὴν ἴδια προηγούμενη ἐπιστολῇ τοῦ παραγγέλλει τοῦ Ἀλεξάνδρου νὰ πῆ στὸν Κοίμα νὰ ἐπιπλήξῃ «σοφοδῶς» τὸ μαθητὴ του Μόσχο γιὰ τὴν προσκόλλησίν του στὸν Ζαλίκογλου, τὸ Γρηγόρη τὸ Μακεδόνα ἰδρυτῆ (1809) ὡς γνωστὸν τῆς πατριωτικῆς στὸ Παρίσι ἐταιρείας Ἑλληνόγλωσσο Ξενοδοχεῖο, μὲ τρόπο ὅμως, «διότι εὐρίσκονται μετὰ τῆς ἐταιρείας θηρία ἀκαταμάχητα ὡς ὁ Παπαδόπουλος καὶ νομίζω ὅτι ταῦτα τὰ θηρία ἐξηγγρίωσαν τόσον καθ' ἡμῶν τὸν Παπαδόπουλον»⁴.

Τὸ Σεπτέμβριον τοῦ ἴδιου χρόνου (1810) ἀπ' ἀφορμὴ διαφορὰ του μὲ τὸ μεταφραστὴ καὶ ἐκδότῃ τοῦ Θουκυδίδη Γάλλο ἑλληνιστὴ Γαίλιο, πὺ προσπάθησε ν' ἀποδείξῃ πὺς τοῦ Κ. ἡ σχετικὴ ἐργασία ἦταν κατώτερη ποιοτικὰ ἀπὸ τὴ δική του, γράφει στὸν Ἀλέξανδρο. «Δὲν μὲ λυπεῖ τόσον ὁ ἀπροσδόκητος οὗτος πόλεμος (ὁ ὁποῖος στρέφει εἰς γέλωτα καὶ καταφρόνησιν τοῦ πολεμοῦντος, ὡς θέλεις καταλάβει ἀπὸ τὴν ἐγκεκλεισμένην ἐπιστολὴν τὴν ὁποῖαν χωρὶς νὰ κοινωνήσῃς κανένα πέμψῃς με ὀπίσω) ὅσον δύο ταῦτα. Πρῶτον ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀποκριθῶ εἰς αὐτόν, ὅτι εἶναι ἄσχημον διὰ τὰς ἀναθεματισμένες 5000. δεῦτερον ὅτι ἡ διατριβὴ του ἂν γένη γνωστὴ εἰς τὸν Πάσιον (τὸν Ἀθανάσιον δηλ. Δάσκαλο φανατικὸ ἀρχαῖσθ) καὶ εἰς τὸν Δούκαν, δύο θηρία καπηλικώτερα καὶ ἀγριώτερα τοῦ Γαίλιου, δὲν ἐξεύρω πὺς ἔχουν νὰ μὲ σπαράξωσι. "Ὡ τί καλὸν πράγμα τὸ λάθε βιώσας!» ("Απ. ὁ. π. σ. 707). Λίγο δὲ κατόπι ἐπανέοχεται στὰ περὶ Ἰον. Ἀκ. χαρακτηρίζοντας κάποιες ἐνέργειες τῶν Γραμματέων τῆς «ἀποβάματα καὶ ὄνι γεννήματα» μόνον καὶ μόνον γιὰτὶ ἐκφράστηκαν εὐμενῶς γιὰ τὸ Δ. (Ντούκα τὸν λέγει). Στὸ ἴδιο αὐτὸ γράμμα συσταίνοντας παρακάτω στὸ Βασιλείου νὰ ρωτήσῃ τὸ Γερμανὸ καθηγητὴ Posselt γιὰ κάποιον γλωσσολογικὸ σύγγραμμά του, πὺ τότε ἐξέδωκε, γράφει: «Εἶναι ἐντροπὴ καὶ δι ἐμὲ καὶ δι αὐτὸν νὰ σὲ εἶπω νὰ τὸν ἐρωτήσῃς (ἀπ' ἑαυτοῦ σου) ἂν γνωρίζῃ τὸ σύγγραμμα τοῦ Adelong ἐπιγραφόμενον «Mithridates oder... κλπ» εἰς τρεῖς τόμους, τῶν ὁποῖων ἔχω πρὸ πολλοῦ τοὺς δύο καὶ προσμένω μὲ ἀνυπομονησίαν τὸν τρίτον. Λέγω ἐντροπὴ διότι πρέπει νὰ ὁμοιάξῃ τὸν Ντούκαν, ὅστις ἐπαγγέλλεται νὰ γράφῃ περὶ γενέσεως καὶ συγγενείας γλωσσῶν χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τί εἶπαν καὶ τί ἔγραψαν ἄλλοι πρὸ αὐτοῦ Ἄλλ' ὅμως ἐρώτησέ τον. Il u' y a pas du mal à cela. Εὐρίσκονται κάμμιαν φορὰν καὶ μετὰ τούτων Ντούκα ἢ Ντούκηδες...» ("Απαντ. ὁ. π. σελ. 709-10). Σὲ συνέγεια διερθεῖνον τὸ Βασιλείου πολυσέλιδη ἐπιστολῇ κατὰ τοῦ Δούκα γράφει: «ἢ τέχνη τοῦ γράφειν, φίλε, εἶναι τέχνη δύσκολος, καὶ δὲν ἀποκτῖται μὲ αὐτοσχεδιασμοὺς ὡς εἶναι οἱ ἰδικοὶ μου, ἀλλὰ χρειάζεται καὶ κόπον πολὺν καὶ

χρόνον μακρόν. Ἐρώτησε τὸν ἀδελφόν σου καὶ φίλον μου Πασχάλιον, ἔκαμε ποτὲ σκέψιν εἰς τὰ τοιαῦτα; Ἄν τὸν εἶχα ἐδῶ μίαν μόνην ἑβδομάδα, βέβαιος εἶμαι ὅτι ἤθελα τοῦ στρέψει τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν κάμνει νὰ βδελυχθῇ τὸν Ντ. (οὐκάν) καὶ τοὺς μιμητὰς καὶ θαυμαστὰς τοῦ Ντ. Ἦθελεν εἶσθαι θαῦμα καὶ ὑπὲρ αὐτὰ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν τὰ θαύματα θαυμαστότερον, ἐὰν ἡμεῖς μόλις ἐξυπνήσαντες ἀπὸ τὴν μακρὰν βαρβαρότητα ἐλαβάνομεν ἐν τῷ ἅμα καὶ ἐννοίας ἀκριβεῖς τῆς γλώσσης καὶ τῆς τέχνης τοῦ γράφειν καὶ ἐὰν (τὸ γελοιότερον) τὰς τοιαύτας ἐννοίας ἦσαν ἱκανοὶ νὰ μᾶς δώσωσι ἄνθρωποι ὅποῖος ὁ Ντ. καὶ οἱ ὅμοιοι τοῦ Ντ. ἦγουν ἄνθρωποι ἢ μᾶλλον ἀνθρωπίσκοι γυμνοὶ ἀπὸ ἱστορίαν, γυμνοὶ ἀπὸ γενικῆς γραμματικῆς θεωρίαν, γυμνοὶ ἀπὸ ἀλλογενῶν γλωσσῶν εἰδησιν, γυμνοὶ καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἐπειδὴ τὴν ἔμαθαν ὄχι ἀπὸ τὴν ἀκριβῆ παρατήρησιν καὶ σύγκρισιν τῶν δοκίμων συγγραφέων ἀλλ' ἀπὸ γραμματικὰς ἀθλίας καὶ ἀπὸ ἀνάγνωσιν σοφιστῶν τὸ περισσότερο τοῦ παρακμάζοντος ἑλληνισμοῦ ἢ ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων καὶ κανόνων. . .» (Ἀπαντ. ὁ. π. σελ. 712). Ὀλίγο δὲ κατόπι (9.12.1810) ἀπαριθμῶντας τὶς στενοχώριες καὶ τοὺς κόπους τοῦ γιὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς περιλάλητης μετὰ τὴν χορηγία τῶν Ζωσιμάδων Ἑλληνικῆς τοῦ Βιβλιοθήκης λέει: «Ὅλα ταῦτα τὰ θάσανα (ἀπὸ τὰ ὅποια ὁ Παπαδοῦκας εἶμαι βέβαιος ὅτι δὲν ἐδοκίμασε ποτὲ κανὲν) εἶναι δι' ἐμὲ ἴσῃς βιβρώσκων ὄστέα, . . .».

Μετανοιώνει ὅμως ἀργότερα γιὰ τὴν παραποίηση τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀντιπάλου του, ποῦ ἦταν φαίνεται ἔργο τοῦ Βασιλείου, καὶ τοῦ οὐσταίνει (12.5.1811): «Μὴ τὸν ὀνομάζης Ντούκαν, ἀλλὰ Δούκαν, ὡς αὐτὸς θέλει νὰ ὀνομάζεται. Ἐξεύρεις διὰ τί; Ὅτι τὸν ὠφελεῖς οὕτως περισσότερο, ἐπισκιάζων τρόπον τινὰ μετὰ τὴν ἀλλοίωσιν τοῦ ὀνόματος τὸν ἄξιον φανερώσεως καὶ στηλιτεύσεως, ἔπειτα καὶ δίδων εἰς αὐτὸν ἀφορμὴν νὰ καυγᾶται, ὅτι ἀπὸ πάθος κινούμενοι γράφουσιν οἱ γράφοντες κατ' αὐτοῦ. Τὸ κάλλιστον ὅμως ἤθελεν εἶσθαι νὰ τὸν πέμψης εἰς τοὺς κόρακας καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς ὁμοίως τοῦ Γιανιτῶν. Δὲν λέγω διὰ τοῦτο ὅτι ἔκαμες κακὰ νὰ φανερώσης τὸ πτερόν τοῦ Τέττιγος. . .» (Ἀπαντ. ὁ. π. σελ. 752). Λίγο πῶς κάτω στὸ ἴδιο γράμμα, ἀφοῦ ψάλλει τὸν ἀναβαλλόμενον τῶν καλῶν Ζωσιμάδων, ξαναγυρίζει ὅλος γολὴ κατὰ τοῦ καημένου τοῦ Δ. γράφοντας στὸν Ἀλέξανδρον πάντοτε. «Μὴ σὲ ξενίζει τὸ δῶρον τοῦ Δ. Ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα κ' οὐκ ὀνήσιμα. Τοιοῦτος εἶναι ὁ χαρακτήρ τῶν θρασυδείλων τούτων γιανιτῶν. Κτυποῦν ὅταν εὐρωσι ἢ νομίσωσι τὸν καιρὸν ἀρμόδιον τοῦ κτυπήματος, συστέλλονται ἢ προσποιῶνται ὅτι συστέλλονται, ὅταν τοὺς ἀνικτυπήσῃ τις, ἕως νὰ εὐρωσι πάλιν ἀφορμὴν νέου πολέμου. Ὁ αὐτὸς Δ. ὅστις εὗρηκε μηχανὴν ν' ἐνώσῃ τὰ ἀντιφάσκοντα τὴν πρὸς σὲ λέγω ἀφιερωτικὴν ἐπιστολὴν περιέχουσαν καὶ φιλοφροσύναν ἀνδραποδώδεις καὶ ὑβρῆς θηριώδεις, ἐπενόησε νὰ σὲ χάριση καὶ τοὺς μυθογράφους. Τὸ ψυχάριόν του φαίνεται ὅτι εἶναι ἀληθῶς διεστραμμένον καὶ τοιοῦτον ὅποιον δὲν ἐτόλμησε ποτὲ μηδὲ κανὲν νὰ συλλογισθῇ ὄχι νὰ προσφέρῃ ἢ νὰ καταλάβῃ τί σημαίνει τὸ «Τοιοῦτος εἶμι καὶ εὐθεῖαν λόγων — τέμνων κέλευθον κοῦ διπλοῦς πέφυκ' ἀνήρ» — Ὅ, τι μ' ἐκακοφάνη περισσότερο εἶναι, ὅτι μετὰ τὸν Αἴσωπον, ἐμελέτων ἐγὼ νὰ ἐκδόσω, ἀκολοῦθίαν τῶν Παρέργων, τοὺς Μυθογράφους τούτους. Τὸ νόστιμον εἶναι ἂν τοὺς ἔλαβεν ὡς τοὺς εὔρε συλλεγμένους εἰς τοῦ Ἀγγέλου Gale τὴν ἔκδοσιν, χωρὶς νὰ ἐξέφυγῃ ὅτι εἶναι νέαι ἐκδόσεις χωρισταὶ εἰς φυλλάδια τῶν αὐτῶν ἀπὸ διαφόρους Γερμανοῦς. Ὡς τόσον πέμπε με τὰς φλυαρίας του ὅλας καὶ κατάγραφές τας εἰς τὸν λογαριασμόν μου. . .».

Καὶ σ' ἄλλο λίγο κωρίτερα (10.3.1811): «Χθὲς ἔλαβα τὸν πρῶτον τόμον τοῦ Δ. καὶ ἀπόρησα εἰς τὸ θράσος τοῦ παχυδέρομου ἐκδότου. Εἶναι τῇ ἀληθείᾳ πρᾶγμα ἐπιστάσις καὶ περιεργείας πολλῆς ἄξιον ἢ ἀναίσχυντία τοῦ ἀνδρός. Πάλιν τὸ πτερόν τοῦ Τέττιγος πάλιν φοβηρισμοὺς ἀρχιχόλους καὶ ὄχι ἀρχιλοχείους, ὅτι ἐκεῖνος ἦτον ἔνδοξος ποιητὴς καὶ μόνον ἐλάττωμα εἶχε τὴν κακολογίαν. Ἄλλ' οὗτος ὁ παμμίαρος εἶναι ἀπαράλλακτος γιανιτῶν καὶ κατὰ τὴν θηριωδίαν καὶ κατὰ τὴν

παιδευσίαν παρεκτός ἂν νομίζει παιδείαν τὴν εἶδησιν τινων λεξειδίων τὰ ὅποια μηδ' αὐτὰ νὰ πλέξη δὲν εἶναι καλός. Λογικὴ τί πράγμα εἶναι τὸ ἀνδράποδον δὲν τὴν ἔξυφρει. . .» ("Απαντ. ὁ. π. σελ. 740).

Τὴν ἴδια ἐποχὴ ὁ Βασιλείου δημοσιεύει στὸ Λόγιο Ἐρωτῆ τῆς Βιέννης ἐπιτιμὴ κατὰ τοῦ Δ. καὶ τῶν ὁπαδῶν του ἐπιστολῇ, ποὺ θέλησαν, καθὼς σ' αὐτὴ ἔγραφε «νὰ λάμπουν ἑλληνίζοντες. . . κρώζοντες ἀθλιώτατα, συμβουλευόντες καὶ τοὺς ἄλλους νὰ ἀντεχόμεθα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ καταβυῶντες τοῦ Κοραῆ. . .» Γ. Λαίον: ὁ Ἑλλ. Τύπος τῆς Βιέννης σελ. 100)⁵. Ἀρχετὰ ἀργότερα, χωρὶς στὸ μεταξὺ νὰ πάρη ὁ Κοραῆς, ὅταν τοῦ δύνονταν εὐκαιρία νὰ γλευάζη σ' αὐτὰ τὰ ὑστικά πρὸς Βασιλείου γράμματά του τὸ Δ. καὶ τὸ ἔργο του — φανερὰ δὲν τόλμησε ἂ τὰ πῆ καὶ γιὰ τὴν πασίγνωστη δειλία του— γράφει ἀπ' ἀφορμὴ διάκρισὴ του πρὸ τὴν Ἀκαδημία τοῦ Μονάχου: «Ἀπορεῖς ὅτι ἡ Μοναχικὴ Ἀκαδημία μὲ συγκατακόλλησε μὲ τὸν Πουτσολάντον ἀλλὰ τί ἤθελες εἰπεῖν ἂν μ' ἔβλεπες συγκατακόλλημένον καὶ συγκαταχεσιμένον μὲ τὸ Δ.; Ὁ Θεὸς νὰ μὲ φυλάξῃ ἀπὸ τὰ χειρότερα ἂν ὅμως εἶναι τὸ χειρότερον εἰς τὸν κόσμον ἀπὸ τὴν μὲ τὸ Δ. συναρίθμησιν». Καὶ σ' ἄλλο γράμμα ἐπαινώντας κομπότατο ἐπίγραμμα τοῦ Βασιλείου πρὸς τὸν Ἰωσήφ Μπαλάνον τὸ δάσκαλό του, ποὺ πέθανε αὐτὴ τῆ χρονιά (1811), βρίσκει τὸν αἰρὸ νὰ συνεχίση τὸ κομπολόγι τῶν εἰρωνειῶν καὶ τῶν ὕβρεων κατὰ τοῦ δύστου Δούκα. Λίγο δὲ ἀργότερα (Ὀκτ. 1811) ἀπ' ἀφορμὴ τὴν ἐκδοσὴ τοῦ Ἀπολλοδώρου, ποὺ κυκλοφόρησε ἀνώνυμα ὁ Δ., γράφει πάντα στὸν ἴδιο ὀξύ, ἐμπαθῆ, ἄλεγα, τόνο κατὰ τοῦ Ἡπειρώτη Δασκάλου: «Βλέπω καὶ τὸν ἄλλον ἀνώνυμον, τὸν ἐκδοτὴν τοῦ Ἀπολλοδώρου. Νέος οὗτος πάλιν τρόπος καπηλείας. Ἐγνώρισα φίλε πολλοὺς ἀναιδέεις, ἀλλ' οὗτος ὁ παπᾶς εἶναι, καθὼς λέγει ὁ κωμικός, τῶν ἀναιδῶν ναϊδέστερος. Ἄν ἐτύπωσε φίλε μου τὴν ἐκδοσὴν τοῦ Heyne καὶ χωρὶς κἂν νὰ τὸν νομάσῃ εἰς τὸ προοίμιον λέγει ἀνευφηριάστως εἰς τοὺς ὁμογενεῖς του: Δέξασθαι φίλων, ὦ παῖδες Ἑλλήνων ἐκ τῶν πόνων τῶν ἐμῶν καὶ τοῦτο. Θέλουν τὸ δευθεῖν ἢ ταλαίπωροι καὶ τοῦτο, καὶ τούτου χειρότερα, ἐπειδὴ εἶναι γυμνοὶ ἀπὸ βιβλία. Ἀλλὰ σὺ κατάρτατε λογοκάπηλε πῶς ὑποφέρεις νὰ κάμνεις ἐργαστήριον καὶ πορὸν τὴν γυμνότητα τοῦ γένους σου καὶ νὰ πέμπεις εἰς αὐτοὺς ἐκδόσεις ἀντιγραμμένες ἀπ' ἄλλους, καὶ καλές, ἂν ἦσαν μόνον ἀντιγραμμένα καὶ ὄχι μολυσμένα μὲ ἄς ἀνοήτους σημειώσεις σου; . . .» ("Απαντ. ὁ. π. σελ. 774). Καὶ συνεχίζει στὸ ἴδιο ὕψος τὸ κατηγορῶν του κατὰ τοῦ «ἀναισγύντου καὶ ἀναθεματισμένου παπᾶ» μὴ σπλαίποντας στὸ τέλος νὰ συστήσῃ στὸ φίλο τον νὰ καύσῃ τὰ γράμματά του. Ἦ κατ' αὐτοῦ λύσσα τοῦ ναύτου Δούκα», καθὼς λέγει, τὸν ἐξοργίζει, τὸν βγάζει υφιολεκτικὰ ἀπὸ τὰ ροῦχα του, καὶ ἀντεπιτίθεται μὲ ὄλο καὶ ἐντεινόμενη μανία. Αναφερόμενος σὲ μεταγενέστερο πρὸς Βασιλείου γράμματου (30.7.1814) στὸ ἀέλληνα προφέσσορα τοῦ Μονάχου Βαρθ. Κόπιτσο, ποὺ τὸν ἐπισκέφθηκε στὸ τίτι καὶ τοῦδωσε καὶ δυὸ διατριβές του μάλιστα ἑλληνικὲς γερμανικὰ γραμμένες εἰς μιὰ ἀπὸ τίς ὁποῖες, καθὼς λέει, «μνημονεύει πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ τὸ Δ. ὡς «ἄρα ζηλωτὴν, κάμνοντα καὶ τυπώνοντα μὲ δαπάνην ἰδίαν ἐκδόσεις δι' ὠφέλειαν τοῦ γένους», προσθέτει: «Πρέπει νὰ σὲ στῆλω τὴν διατριβὴν. Ἄν τὸ ἔξυφρην ὁ ἐννάδας Δ. οὐαὶ εἰς σέ, εἰς ἐμὲ καὶ εἰς ὄλους ὅσους νομίζει φθονεροὺς ἐχθροὺς ἰς δόξης του! Ἀπορῶ ὅτι δὲν τὸν ἐψήφισαν καὶ αὐτὸν μέλος τῆς Ἀκαδημίας. Θεὸς λάβει καὶ ταύτην τὴν τιμὴν καμμίαν ἡμέραν ἀπὸ τοὺς ξένους καὶ καμμίαν εἰσὸν τοῦ ἀγρίου του προσώπου ἀπὸ τοὺς ἰδίους. Ἄλλ' ἡ ἱερὰ τυπογραφία στέκει πισθεν τῶν τοιούτων καὶ τοὺς μαστίζει μὲ τὰ συγγράμματά των, τῶν ὁποίων ἡ ὀδένεια θέλει γενῆν καταφανὴς εἰς ὄλον τὸ γένος ὅταν ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τὸ παχὺ οὗτο σκότος» ("Απαντ. ὁ. π. σελ. 875). Ὁ εὐγενέστατος ὅμως Δ. δὲν φαίνεται ἢ τὸν ἀκολουθεῖ σ' αὐτὸν τὸν κατήφορο. Τὸν πόλεμό του κατὰ τοῦ πάντα καχύποπτου, ἄτολμου καὶ ἐριστικώτατου Κοραῆ, τὸν κάνει φανερὰ καὶ προπαντὸς μὲ μια μέσα. Ἀπόδειξη πῶς ὅταν οἱ σχολαστικοὶ ἐχθροὶ του τῆς Βιέννης ἀποφα-

σίζουν να δημοσιεύσουν στηλίτευση τῆς ἀθείας του, ὁ Δ. τοὺς ἀποτρέπει. Τὸ μαθαίνει ὁ Κορ. ἀλλὰ δὲν πιστεύει στὴν καλωσύνη του ἐξακολουθώντας νὰ τὸν θεωρεῖ πάντοτε τὸν κύριο ὑποκινητὴ κάθε ἐναντίον του ἐνεργείας⁶. Ἡ κατὰ τῆς νομιζομένης μου ἀθεότητος, γράφει πρὸς τὸ Βασιλεῖον (Ὀκτ. 1814), στηλίτευσις τῆς ὁποίας τὴν ἐκδοσὶν ἐμπόδισεν ἀπὸ καλωσύνην του αὐτοῦ καὶ ὁ ὁμοῖος αὐτοῦ Δ. εἶναι μὴ ἀμφιβάλλης σύνταγμα ἰδικό του». Καὶ τὸν ἴδιο χρόνο (1814) ὅταν ὁ Δ. στέλλει μέσῳ Μασσαλίας κιβώτιο μὲ βιβλία του γιὰ τὸ γυμνάσιο τῆς Χίου, ὕστερα ἀπὸ ἐκκλήση σχ. ετικῆ τοῦ Κοραῆ πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ ξένους λογίους γράφει ὁ τελευταῖος στὸν Ἀλέξανδρο. «Μὴ λησιμονήσεις φίλε μου, νὰ γράψῃς εἰς Μασσαλίαν νὰ ἀσφαλίσωσιν ἀπὸ τοὺς κινδύνους τῆς θαλάσσης τὸ ὅποιον ἔστειλε διὰ τὸν Allais πρὸς Ὀμηρίδην σανδύκιον ὁ Δ. περιέχον τὰ βιβλία του διὰ νὰ σταλθῇ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Χίον. Ἐρώτησε τὸν Δ. πρὶν ἀναχωρήσῃ αὐτόθεν πόση ἀργυρίου ποσότητα θέλει νὰ ἐξασφαλίσῃ!...» (Ἐπαντ. ὁ. π. σελ. 902).

Τὸν Φλεβάρη τοῦ 1816 πληροφορούμενος πρὸς κλήση τοῦ Δ. στὸ Βιζάντιο γράφει στὸν ἴδιον Ἠπειρώτη φίλο του. «Τὰ περὶ τῆς προσκλήσεως τοῦ Δ. εἰς τὸ Β. ἐξεναντίας μὲ εἴφραναν. Γνωστὴ ἴσως σὲ εἶναι ἢ ἀπὸ τῶν πιθήκων ταχινὰ πηδήματα καὶ ἀνεβάσματα γεννηθεῖσα παροιμία, Plus il monte, plus montre son cul. Ἐλπίζω ὅτι ἢ εἰς τὸ Β. καθίδρουσις θέλει γενῆ ὁ τάφος του, ἔχοντος μάλιστα πλησίον τὸ δλέθριον δι' αὐτὸν γειτόνευμα τῆς Χίας σχολῆς. Εἶδε νὰ τὸν ἀκολουθοῦσε καὶ ὁ Κ. καὶ ἄλλοι τινὲς ὁμοιοὶ του διὰ νὰ φανῇ γρήγορα ὁ βορρα μερὸς αὐτῶν προκτός, ἀπὸ τὸν ὅποιον ὀλίγον διαφέρει τὸ στόμα των» (Ἐπαντ. Β2 σελ. 56).

Ἄλλὰ καὶ μήπως ποτὲ ἄφησε εὐκαιρία στὰ πρὸς Βασιλεῖον γράμματά του νὰ μὴ μυκτηρίσῃ, ὑβρίσῃ ἢ ἐπιτεθῇ ὁ Κορ. κατὰ τοῦ ἀγαθοῦ Δ.; Κάνοντας λίγαν ἀργότερο λόγο γιὰ τὸ ἀπαρέμφατο καὶ τὴν χρῆση του, πού μάχεται νὰ ἐπιβάλῃ θεωρώντας τὴν ἔλλειψή του ὡς τὴ φρικτότερη χυδαιότητα τῆς γλώσσας μας, ἐκ τῆς γνώμης, ὅτι «πλὴν τοῦ Δούκα καὶ τῶν κατ' αὐτὸν» πού ζητοῦν, καθὼς λέει, νὰ καταστήσωσι γελοῖον, παρασταίνοντές με ὡς κυριευμένον ἀπὸ τὴν ὄντας γελοῖα φαντασίαν νὰ γένη νομοθέτης τῆς γλώσσας, μόνον αὐτὸς τολμᾷ τὴν ἀνάκληση στὴ ζωὴ τοῦ ρηματ. αὐτοῦ τύπου. Ἄλλοτε πάλι ἐλέγγοντας τὸ Δ. γιὰ τσαπατσουλὰ καὶ ἐπιπολαιότητα στὸ ἔργο του, πράγματα γιὰ τὰ ὅποια δὲν θέλει νὰ κατηγορηθῇ ὁ ἴδιος, γράφει: «Ἄν δώσω τὴν ὁποῖαν αὐτὸ (τὸ ἔργον μου) ἀπαιτεῖ προσοχὴν εἰς τὰς διατριβὰς τῶν ἄλλων καὶ εἰς τὰς μετὰ βιβλιοπωλῶν κοινολογίας καὶ συναλλαγὰς, ἀνάγκη εἶναι νὰ τὸ παραιτηθῶ παντάπασι ἢ νὰ τὸ ἐργάζωμαι κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ μακαρίου Δ.» (Ἐπαντ. ὁ. π. σελ. 112). Μέσα στὸ 1817 τοῦλάχιστον φαίνεται πὼς ὁ Δ. παύει νὰ γράφῃ κατὰ τοῦ Κορ. καὶ τῶν φίλων του (τότε τὸ ἔγινε στὸ Βουκουρέστι ὅπου σχολάζουσε ἢ δολοφονικῇ ἀπὸ τοὺς δημοτικιστὰς ἐναντίον του ἐπίθεσις, πού παρὰ λίγο νὰ τοῦ κοστίσῃ τὴ ζωὴ), γιὰτὶ ὁ τελευταῖος σὲ γράμμα του τῆς χρονιάς αὐτῆς πρὸς τὸν εἰς Τεργέστην πλέον εὐρισκόμενον Ἀ. Βασιλεῖον ὁμιλεῖ γιὰ «ναρκαζόμενον κάλαμον τοῦ Δ. «πού μπορεῖ «νὰ ἀναζωοθῇ ὅπως λέει, ἀπὸ ἐρεθίσματα σὰν αὐτὸ πού τοῦ ἀναφέρει σὲ ἐποχὴ μάλιστα, πού ἐξ ἀργίσει τὴν κατ' αὐτοῦ λυσσαλέα ἐπίθεσίν του ὁ ἄλλος ἀμείλικτος ἐχθρὸς του Πο. Κοδριζᾶς (Ἐπαντ. ὁ. π. σελ. 131).

Ἄλλὰ καὶ μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Βασιλείου (13.1.1818) καὶ ὡς τὴν ἑναρτοῦλάχιστον τοῦ Ἀγώνα τῆς Ἀνεξαρτησίας, δὲν ἔπαυσε ὁ Κορ. νὰ διακατέχεται ἀπὸ τὰ ἴδια ἐχθρικά κατὰ τοῦ Δ. αἰσθήματα ἂν καὶ οἱ ἀναφορὲς γι' αὐτὸν στὰ κατὰ τῶν σχολαστικῶν δημοσιεύματα καὶ στὰ πρὸς διαφόρους γράμματά του, εἶναι ῥαιότερες ἂν μὴ σπάνιες⁷. Στὴ «Σχολαστικοκατάργησις» του παράδειγμα, φυλλῶδιο πολεμικὸ ἀντικοδριζαϊκὸ καὶ αὐτεδιαφημιστικὸ, πού τύπωσε ἀρχῆς τοῦ 1818 μὲ τὸ ψευδώνυμο Π. Νάξιος (Ἐπαντ. Α' σελ. 1369-1366) καὶ στὴν κατὰ τὸ ἐπισημασμένον ἔτος κυκλοφορημένη ἔξοχη «Διατριβὴ τοῦ Αὐτοσχέδιο περὶ τοῦ περιβοήτου

λόγματος τῶν σκεπτικῶν φιλοσόφων...» ἀντικοδριζαϊκῆ ἐπίσης, (Ἀπαντ. δ. π. σελ. 199 - 239) δὲν βλέπω ν' ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ Δούκα. Γράφοντας ἐν τούτοις ἀργότερα (6.10.1820) πρὸς τὸν Κ. Κοκκινάκη φίλο του, ἕναν ἀπὸ τοὺς ἐκδότες τοῦ Α. Ἑρμοῦ⁸, τὸν ὀρμηνεύει πῶς νὰ ἀντεπεξέλθῃ σὶὸ ἐπίσης στὴ Βιέννη ἐκδιδόμενον ἀντίπαλό του ἑλλ. περιοδικὸ Καλλιόπη", τὴν Ἀθλιόπη, ὅπως τὴν ἔλεγε: «Ἐκδίκησιν ἄλλην κατ' αὐτῆς, γράφει στὸν Κοκκινάκη, φιλοσοφικωτέραν (καὶ τοῦτο σημαίνει δικαιωτέραν) νὰ ἐκδικηθῆς δὲν ἔχεις παρὰ νὰ συνεργῆς εἰς τὸ νὰ γερμίζεται ἀπὸ διατριβὰς τοῦ Κοδριζᾶ, τοῦ Κομμητᾶ, τοῦ Δούκα, τοῦ Ἰππαρίωνος καὶ ἄλλων τοιούτων φωστήρων» (Ἀπ. δ. π. σελ. 243).

Μνεία ἄλλη ὁποιαδήποτε τοῦ ὀνόματος τοῦ Α. στὰ κείμενα τὰ κατοπινὰ τοῦ Κορ. δὲν συνάντησα. Ἄλλωστε ἡ Μεγάλη μας Ἐπανάσταση, πού θὰ ἐκραγῆ μὲ λίγο θὰ κἀνῃ τοὺς λογίους, πετυχαίνοντας ἕναν κάποιον συγκρητισμὸ μεταξύ τους, νὰ πάψουν τοὺς ἄγριους γλωσσικούς τους καυγάδες καὶ νὰ στρέψουν πρὸς αὐτὴ τὴν προσοχὴ τους εὐχόμενοι καὶ πρῶττοντες ὅ,τι ὁ καθένας δίνονταν γιὰ τὴν ἑδωσ ἡτῆς

(Συνεχίζεται)

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1) Γεννημένος στὴν Ἀθήνα (1762) ἀπὸ εὐγενεῖς γονεῖς, ἔζησε ἐπ' ἀρκετὸ σὲ περιβάλλον Φαναριώτικο στὴν Πόλη καὶ τὸ Βουκουρέστι, ὅπου χρημάτισε καὶ μαθητὴς τοῦ Α. Φωτιάδη. Ἀργότερα (1797) ἐγκαταστάθηκε στὸ Παρίσι ἐργαζόμενος σὰν ὑπάλληλος στὸ ἑλλικό Ἰνστιτούτο. Ἐξωτερικῶν ἐξεῖ δὲ καὶ ἀπέθανε (1827). Ἐκτὸς ἀπὸ διάφορα φυλλάδια ἐριστικὰ ἢ πατριωτικὰ εἰσίνταξε καὶ μακρότατη ἐργασία μὲ τίτλο «Μελέτη τῆς κοιτῆς διαλέκτου» τῆς ὁποίας ὁ πρῶτος μόνος τόμος τυπώθηκε στὸ Παρίσι τὸ 1818. Ἡ σύγκρουση του μὲ τὸν Κοραῆ, πού χρονολογεῖται ἀπὸ τὸ 1816, εἶχε σὰν ἐπίφαση τῆς γλωσσικῆς θεωρίας, πραγματικὰ ὅμως κάτω ἀπὸ τὴ γλωσσικὴ μεταρρύθμιση ἔβλεπε ὁ Κορ. νεωτερισμοὺς πακίνδυνους: «πρόκειται ἕρα, καθὼς ἔγραφε, περὶ τῶν κυριωτέρων ἐθίμων τοῦ Γένους μας καὶ ὅχι περὶ ἁπλῶς ἢ τριῶν γραιβοβαρβαρικῶν λεξιδίων». Προσπαθοῦσε δὲ νὰ ἐμφανίσῃ τὸν Κορ. καὶ τοὺς ὀπαδοὺς του κατὰ τὸν μὲ αὐτοὺς πόλεμό του, «ὡς ἐχθροὺς τῆς θρησκείας καὶ σκοπὸν ἔχοντας τὴν ἀναστάσιον τῶν καθεστώτων...» (Προβλ. σχετ. περὶ Κορ. πλὴν τῶν ἀναφερομένων ἐδῶ ἔργων καὶ πρόσφατη ἐργασία Κ. Δημαρᾶ: Προτομὴ Κοδριζᾶ. Ἀθ. 1962).

2) Περισσότερα γιὰ τῆς γλωσσικῆς θεωρίας τῶν Δούκα καὶ Κοραῆ προβλ. ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἐδῶ μνημονεύόμενα συγγράμματά τους καὶ Γ. Μέγα: Ἱστορία τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος Ἀθ. 1927, Μ. Τριανταφυλλίδης: Νεοελλ. Γραμματικὴ (εἰσαγωγή) Ἀθ. 1918 καὶ σελ. 10 - 644, Γ. Κορδάτου: Ἱστορία τοῦ γλωσσ. ζητήματος Ἀθ. 1943 σελ. 75 - 90, Κ. Δημαρᾶ: Ἱστορία τῆς Νεοελλ. Λογοτεχνίας καὶ ὁ Κοραῆς καὶ ἡ ἐποχὴ του (εἰσαγωγή) Ἀθ. 1958 καὶ Ἀ. Δασκαλόπουλος: Κοραῆς καὶ ἡ Ἐλευθερία τῶν Ἑλλήνων Ἀθ. 1966 καὶ Κοραῆς καὶ Κοδριζᾶς Ἀθ. 1968.

3) Εἰς ἀνώνυμη διατριβὴ δημοσιευθεῖσα στὸ Α. Ἑρμοῦ (1821 σελ. 238 - 63) μὲ τίτλο «Τὰ αἴτια καὶ αἱ εὐθύναι τῆς φιλολογικῆς διαμάχης τῶν Ἑλλήνων» τὴν ὁποία ὁ καθ. Κωνσταντίνος χαρακτηρίζει ὡς δημοσίευμα ἐξαιρετικοῦ ἐνδιαφέροντος (τὴν ἀναδημοσιεύει ὁ ἑλλ. ὀλιόκλητος εἰς «Κοραῆς καὶ Κοδριζᾶς» Ἀθ. 1966 σελ. 698 - 716) ἀποδίδει δὲ εἰς τὸν Κοραῆ ἢ εἰς ἄνθρωπον τοῦ ἀέσου περιβάλλοντός του, ἐπιχειρεῖται κατὰρξιν τῶν κατὰ τὸν Κοραῆ κατηγοριῶν τῶν ἀντιπάλων του γιὰ τὴν εὐθύναν τῆς διαμάχης, ὑποστηρίζει δὲ ὅτι πρῶτος ἐκίνησε τὰς ἐριδας Νεόφυτος ὁ Δούκας εἰς τὴν δευτέραν τῆς Γραμματικῆς τοῦ Ἑρμοῦ ἐκδόσιν ἐν ἔτει 1808...» Ὁ φίλος δὲ τοῦ Δούκα καὶ γλωσσικός συναθλητὴς τῶν Στ. Κομμητᾶς σὲ ἐπιστολῆ του δημοσιευθεῖσα στὴ Καλλιόπη (1820) ἄλλοιῶς ἐκθέτει τὴν ἀπόψιν τῆς ἐριδος ἐπιφορτίοντος τὴν εὐθύναν τῆς πρὸς Κοραῆ, ὁ ὁποῖος μὲ τὰ πολεμικὰ ἐπισημασθέντά του στὸν Προδρομ. τῆς Ἑλλ. Βιβλιοθήκης (1805-) ἐκήρυξε ὅτι τὸ Γένος ἐτόχε

νῦν ἔχον, ὅτε μάλιστα κινῶνται εἰς τὴν παιδείαν πολλῶν, δὲν ἔχει μῆτε ἓνα πεπαιδευμένον. Ταῦτα ἰδὼν Ν. ὁ Δούκας ἠθέλησε μετὰ τῆς προσηκούσης σεμνότητος νὰ διαλύσῃ τὴν ἄδικον κατηγορίαν καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐκδόσει τῆς αὐτοῦ Τερψιθέας ἐπειράθη, ὡς ὅσον τε εὐπρεπῶς, νὰ ἀναλύσῃ τὰ λεγόμενα καὶ νὰ ἀντιθῇ τὸ δόξαν αὐτῷ ἄληθές λόγους εὐσθενέσι χρησόμενος... (Α. Δασκαλάκη ὁ.π. σελ. 612-3).

4) Κύριος λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ Κορ. ἐστρέφονταν κατὰ τῶν μυστικῶν ἐπαναστ. ὀργανώσεων τῶν Ἑλλήνων πατριωτῶν ἦταν ὅτι θεωροῦσε τὸ Γένος ἀπαιδευτο καὶ ἀνόημο ἀκόμη γιὰ μεγάλη μὲ πιθανότητες ἐπιτυχίας ἐξέγερση, τὴν ὁποία, καθὼς ἐξομολογεῖται στὴν αὐτοβιογραφία του ("Ἀπαντ. Α' σελ. 8), «ἔθετεν ὁ λογισμὸς του περὶ τὰ μέσα τῆς παρουσίας ἑκατονταετηρίδος» (περὶ τὸ 1850 δηλ.). Γιὰ τὶς ἰδέες του ἀκριβῶς αὐτές, τὶς εὐρύτατα γνωστές, ἀπέφυγαν ἀργότερα οἱ Φιλικοὶ νὰ μῆσουν στὰ μυστικὰ τῆς Ἐταιρείας τοὺς αὐτὸν καὶ τοὺς φανατικώτερους ὁπαδούς του (Κούμα, Βασιλείου, Κοκκινάκη, Φαρμακίδη), πρᾶγμα πού δὲν συνέβη μὲ τὸν Δούκα κ' ἄλλους ἀντικοραϊστῆς. (Πρὸβλ. καὶ Τ. Κανδηλώρου Γρηγόρ. Ε' Ἀθ. 1921 σελ. 153).

5) Ἡ ἐμφάνιση μάλιστα τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς ἀπὸ τὶς στήλες τοῦ Α. Ε. ἀνάγκασε τὸν ἐκδότη του. γνωστὸ Πηλιορείτη Δάσκαλο Ἄνθιμο Γαζῆ, γιὰ νὰ μὴ δεχθῇ στὸ περιοδικό του ἀπαντήσεις τῆς ἀντίπαλης μερίδας (ἀρχαϊστῶν) καὶ τὸ μεταβάλῃ σὲ στίβο ἀγριαῆς φιλολογικῆς διαμάχης, νὰ δηλώσῃ μὲ τὴν εἴσοδο τοῦ Περιοδικοῦ στὸ δευτερό του χρόν (1812) «ὅτι εἰς τὸ ἔξῃς δὲν δέχεται ἀνωνύμους διατριβάς καὶ ἐπιστολάς ἀλλὰ μῆτε σκανδαλώδεις καὶ ἐριστικὰς συζητήσεις». Τὶς ἀπαντητικὰς στὴν παραπάνω ἐπιστολὴ τοῦ Βασιλείου ἐπιστολὰς τῶν ἀρχαϊστῶν, πού δὲν δέχθηκε νὰ δημοσιεύσῃ ὁ Γαζῆς, ἐτύπωσαν οἱ ἴδιοι σὲ ξεχωριστὸ φυλλάδιο μὲ τὸν τίτλο «Ἐρωτῶν τοῦ Λογίου ἀποβλήματα» (1813), ὅπου περιέχεται μεταξὺ ἄλλων καὶ τοῦ Δ. ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Θεοκλ. Φαρμακίδην συνεκδότῃ τοῦ περιοδικοῦ μὲ ἡμερομηνία 10.5.1813. (Πρὸβλ. Γ. Λαίου: Ὁ Ἑλλ. Τύπος τῆς Βιέννης Ἀθ. 1961 σελ. 100-1).

6) Σὲ ἔμμετρο σατυρικό φυλλάδιο μὲ τίτλο «Τράγου κατάρρησις» πού κυκλοφόρησε οἱ ἀρχαϊστῆς στὴ Βιέννη τέλη τοῦ 1818 (τράγος εἶναι ὁ Θεοκλ. Φαρμακίδης πρωτοπαλλῆκαρο τοῦ Κοραῆ), ἐκσφενδονίζονται κατὰ τοῦ Κορ. δύο κατηγορίες. Τὸν λένε «ἀναυδῆ σφετεριστῆ τῶν ξένων πονημάτων» (στίχ. 169) καὶ παρακάτω (στίχ. 171-4)

«μηνύσατε νὰ βωβαθῆ διότι ἐγνωρίσθη
δι' ἣν αἰτίαν ἐκ τῆς γῆς πατρίδος ἐξωρίσθη
καὶ εἶπατέ του στὸ ἔξῃς νὰ μὴν ἀποτολμήσῃ
τὰ ξένα οἴτω ἀναυδῶς δικὰ του νὰ ποιήσῃ...»

(Πρὸβλ. Ἐρwanos εἰς Ἀδ. Κοραῆν σελ. 93-4) καὶ 167). Ἄλλοτε πάλι πὼς σφετεριστῆ τὰ παραδοθέντα σ' αὐτὸν ἀπὸ τοὺς Ζωσιμάδες χειρόγραφα τοῦ Εὐγ. Βούλγαρη καὶ χειρ. ἀποποίησε τὸ περιεχόμενό τους σὲ δικὰ του ἔργα (Ἐρwanos κ.λ. σελ. 191). Ἀπὸ τὰς δὲ παρερμηνεῖα χωρίων τῶν Ἀυτοσχ. Στοχασμῶν του (Πλουτ. Γ' σελ. 601) ὁ Κορ. κατηγορεῖται στὰ πατριαρχεῖα ὡς βλάσφημος ὑποπτεύεται δὲ ὡς συκοφάντῃ του τὸν Δούκα καὶ ζητᾷ ἀπὸ τὸν Κούμα σχετικὰς πληροφορίες καὶ στοιχεῖα. Ἀλλὰ τὴν ἴδια ἐποχὴ κινδυνεύει καὶ ὁ Δ. νὰ ἐπιτιμηθῇ ἀπὸ τὴ Σύνοδο γιὰ νεοεκδομένα βιβλία του καὶ ἰδίως τὸ Διηγήσιμον τοῦ «Ὁνειρος». Χάρις ὅμως στὴν ὑποστήριξη τοῦ Βενιαμίν Λεσβίου τοῦ Γρηγορίου Δέρκων καὶ στὴν κατευναστικὴ τακτικὴ τοῦ Πατριάρχου Κιργίλλου τοῦ ΣΤ' ἀποσοβεῖται προσωρινὰ αὐτὸς ὁ σάλος (ἐποικνητῆς του ὁ καλόγερος Σαμουὴλ ὁ Ἄνδριος — Πρὸβλ. Ἐρwanos εἰς Χρ. Σούλην Ἀθ. 1956 σελ. 137-48 καὶ Ἐρwanos κ.λ. σελ. 240 κ.κ.).

7) Σοβαρὸς ἐπίσης λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ Δ. παύει στὸ ἔξῃς τὴν ὀξεία πολεμικὴν κατὰ τῶν γλωσσιζῶν του ἀντιπάλων εἶναι ἡ ἐνεργὸς πλέον συμμετοχὴ του στὴν προεπαναστατικὴ κίνηση (Φιλ. Ἐταιρεία — μῆθηκε ἀπὸ τὸν Ἀναγνωστόπουλο στὸ Βουκουρέστι τὴν 25.7.1819 — Πρὸβλ. Β. Μέξα: Φιλικοὶ σελ. 58), ἐπειδὴ θεωροῦσε τὴ συνέχεια τῆς ἰσχυρῆς κτικῆς τοῦ ἀλληλοσπαραγμοῦ εἰδικὰ καὶ γενικὰ ἀσίμφορη καὶ ἐπικίνδυνη γιὰ τὴν ἱερὴ ὑπόθεσιν, πού ἤδη ὑπηρετοῦσε (Πρὸβλ. Κ. Δημαρᾶ: ὁ Κοραῆς καὶ ἡ ἐποχὴ του σελ. 44).

8) Σπουδαίο Ἑλλ. Φιλολογικὸ περιοδικό, πὸ ἐκδόθηκε στὴ Βιέννη εἰς δύο περιόδους μὲ ἔξοδα τῆς Φιλολογ. Ἐταιρείας τοῦ Βουκουρεστίου (ὑπὸ τὸν πολὺν Οὐγγροβλαχίας Ἰγνάτιον καὶ τοῦ συστήματος τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων πραγματωντάδων) καὶ Διευθυντὴ τὸν Ἀνθιμο Γαζῆ κατὰ τὴν πρώτη (1811-1814) καὶ τοὺς Θ. Φαρμακίδη καὶ Κ. Κοκκινάκη τῆ δευτέρῃ (1816-1821). Κατὰ τὴν πρώτη περίοδο τῆς ἐκδόσεως του ἐτήρησε ὁ Λ.Ε. ἔναντι τῶν περὶ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα ἐριζόντων λογίων στάση μᾶλλον ἀμερόληπτη, μόνον πὸ ἀθελά του μὲ τὸ νὰ γράψῃ ὁ Γαζῆς στὸ πρῶτο φύλλο του, πὸς σκοπεύει νὰ παρουσιάσῃ ἀπὸ τῶν στηλῶν του ὅλους τοὺς λογίους ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους προεξάρχει «ὁ φιλογενέστατος καὶ ἀνὰ πᾶσαν τὴν Εὐρώπην περιβόητος ἐν παιδείᾳ ἰατρός Ἄδ. Κοραῆς καὶ ἐπεταὶ ὁ κορυφαῖος τῶν ἀρχαῖστῶν Νεόφ. Δούκας» ἔρριξε τὸ σύνθημα τοῦ μακελιῶ μεταξὺ Κοραῖστῶν καὶ ἀρχαῖστῶν. Κατὰ τὴν δευτέρῃ ὅμως τὸ περιοδικὸ ἐγίνε βῆμα ἐπίσημο τῆς Κοραϊκῆς φατρίας καὶ ἰγατημένο φύλλο τοῦ Κοραῆ, ὄργανο ἀπαράμιλλο δοσμένο μὲ πάθος στὴν ὑπηρεσίᾳ τῶν προοδευτικῶν ἰδεῶν. Ἐκλείσθη τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1821, ἀφοῦ ὑποχρεώθηκε νὰ δημοσιέψῃ τὸν ἀφορισμὸ τοῦ Πατριάρχῃ Γρηγορίου τοῦ Ε' κατὰ τῆς Ἐπανάστασης. (Πρὸβλ. Γ. Λαῖου ὅ.π. σελ. 92-126 καὶ Δ. Δημαρᾶ ὅ.π. σελ. 57).

9) Ἀξιόλογο ἐπίσης ἑλλ. φιλολογικὸ περιοδικὸ ὄργανο τῶν ἀρχαῖστῶν, πὸ ἐκδόθηκε στὴ Βιέννη (1819-1821) ἐπὸ τοῦ Ἀθανασίου Σταγειρίτου καθηγητοῦ τῆς Ἑλλ. γλώσσης τῇ ἐν Βιέννῃ τῇ ῥ' Λουστρίας Καισαροβασιλικῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Ἀνατολικῶν γλωσσῶν καὶ ἀπὸ τοῦ 1821 μέλους ἀντεπιστελλόντος τῆς Ποντινιανῆς Ἐταιρείας». Τὸ περιεχόμενον τῆς Κ. ἦταν παρόμοιο μὲ τὸν Λ.Ε. ἀλλὰ κατώτερο οὐ ποιότητα καὶ ποσότητα ὀξύτερο δὲ ὡς πρὸς τὴν ἐπιθετικότητα...» (Πρὸβλ. Γ. Λαῖου ὅ.π. σελ. 119).

ΤΙΤΟΥ Π. ΓΙΟΧΑΛΑ

ΜΙΚΡΑ ΠΡΟΣΘΗΚΗ ΕΙΣ ΤΑ ΠΕΡΙ ΜΑΝΘΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ

Εἰς τὸ προηγούμενον τεῦχος τῆς «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ» ἐδημοσιεύθη ἀπὸ τὸν κ. Δ. Μιχαηλίδην φιλολογικὴ μελέτη διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἔργον τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων ποιητοῦ Μάνθου Ἰωάννου. Εἰς τὴν ἐν λόγω ἐργασίαν καὶ εἰς τὰς ἀναφερομένας καὶ ἐξεταζομένας κατὰ σειρὰν ἐκδόσεις τοῦ ἔργου τοῦ Μάνθου, παραλείπεται ἢ ἐκδοσις τοῦ ἔτους 1819, πραγματοποιηθεῖσα εἰς Βενετίαν, εἰς τὸ τυπογραφεῖον Νικολάου τοῦ Γλυκέως, τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων. Θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποθέσῃ κανεὶς, ὅτι, ἐνδεχομένως, πρόκειται περὶ τινος τυπογραφικῆς ἀβλεψίας², ἀλλ' ἐξ ὧσων ἐν συνεχείᾳ λέγονται, διαπιστοῦται ὅτι ὁ κ. Μιχαηλίδης ἀγνοεῖ τὴν ἐκδοσιν ταύτην. Ἐπειδὴ ὁ ἐν λόγω μελετητὴς ἀναφέρει ὅτι ἐνδεχομένως θὰ ἐπανέλθῃ ἐπὶ τοῦ θέματος, παρέχομεν ὠρισμένας εἰδήσεις καὶ μάλιστα ἐκείνας, ὡς πρὸς τὰς ὁποίας διαφέρει ἢ ἐκδοσις τοῦ ἔτους 1819 τῆς διδομένης ἀπὸ τὸν κ. Μιχαηλίδην περιγραφῆς.

Ἡ ἐκδοσις αὕτη, εἰς σχ. 8ον μικρὸν, ἀριθμεῖ 118 σελίδας, φέρει δὲ τὸν τίτλον:

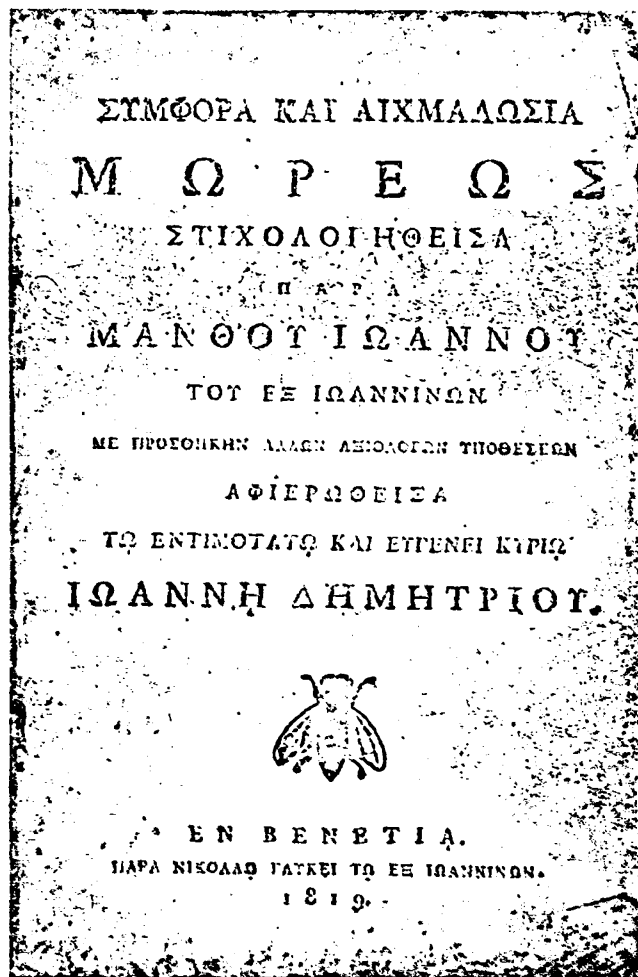
«ΣΥΜΦΟΡΑ ΚΑΙ ΑΙΧΜΑΛΩΣΙΑ ΜΩΡΕΩΣ ΣΤΙΧΟΛΟΓΗΘΕΙΣΑ ΠΑΡΑ ΜΑΝΘΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΕΞ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΜΕ ΠΡΟΣΘΗΚΗΝ ΑΛΛΩΝ ΑΞΙΟΛΟΓΩΝ ΤΥΠΟΘΕΣΕΩΝ ΑΦΙΕΡΩΘΕΙΣΑ ΤΩ ΕΝΤΙΜΟΤΑΤΩ ΚΑΙ ΕΥΓΕΝΕΙ ΚΥΡΙΩ ΙΩΑΝΝΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ», ΕΝ ΒΕΝΕΤΙΑΙ. ΠΑΡΑ ΝΙΚΟΛΑΩ ΓΛΥΚΕΙ ΤΩ ΕΞ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ. 1819.

Ἡ περιγραφὴ τοῦ περιεχομένου τοῦ ἔργου τὴν ὁποίαν δίδει ὁ κ. Μιχαηλίδης ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἐκδοσιν τοῦ 1819, μολονότι ὑπάρχουν ὠρισμένα διαφοραὶ εἰς τοὺς τίτλους τῶν ἐπὶ μέρους στιχουρηγημάτων. Γράφει π. χ. ὁ κ. Μιχαηλίδης:

1. Ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ Ἠπειρώτης ποιητὴς Μάνθος Ἰωάννου καὶ τὸ ἔργον του», τεῦχος 211-12, σελ. 598-606.
2. Ἀναφέρεται π.χ. ἐκδοσις «παρὰ Νικολάω τῷ Γλυκεῖ» τοῦ ἔτους 1829 μὲ δεικτὴν παρομοιῆς II, ὅστις οὐδόλως ἐτυπώθη.

«Τὰ δύο αὐτὰ στιχουργήματα ἐνωμένα σὲ ἓνα συνεχὲς ποίημα μαζί μὲ τὸ «Περὶ τῶν Νέων ὁποῦ ἀγαποῦν καὶ δὲν ἔχουν σολδία» (σ. 85 - 86) σώζονται χειρόγραφα στὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου, ἀπὸ ὅπου καὶ ἔχουν ἐκδοθῆ σὰν ἔργα Παύλου ἱερέως τοῦ Κλαδοπούλου. Τὸ πρῶτον ποίημα φέρει στὸ χφ. τὴν ἐπιγραφὴ «περὶ γυνεκόν», πρὸ ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸν τίτλον τοῦ στιχουργήματος στὶς Βενετικὲς ἐκδόσεις³. Παρὰ ταῦτα ὁ τίτλος εἰς τὴν ἐκδοσὶν Βενετίας 1819 φέρεται κα-

νονικῶς: «περὶ γυναικῶν» (σελ. 77).

Μία ἄλλη οὐσιαστικὴ διαφορὰ, ἐκτὸς ἐὰν πρόκειται περὶ ἄλλειπυῶς περιγραφῆς, εἶναι καὶ ἡ ἐξῆς:

Γράφει ὁ κ. Μιχαηλίδης: «Μετὰ ἀπὸ ἓνα ἀσήμαντο στιχουργήμα «Περὶ τῆς λειώσεως τῆς φυλλάδας τῶν Διστίχων Ἱστοριῶν» (σ. 87 - 96), τὶς Βενετικὲς ἐκδόσεις κλείνει μίαν σειρὰ ἀπὸ μέτρια ποιήματα μὲ τὸν τίτλο «Στίχοι κοντοσύλλαβοι...» Ἀντιθέτως εἰς τὴν ἐκδοσὶν Βενετίας τοῦ 1819 μετὰ τὸ «Τέλος τῆς Φυλλάδας τῶν

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ

(Σημ. Συνημ.)

Εἰς τὸ προηγούμενον τεῦχος καὶ εἰς τὴν σελίδα 602 (κείμενον τῆς μελέτης τοῦ κ. Δ. Μιχαηλίδου περὶ Μάνθου Ἰωάννου), ἐκ τυπογραφικῆς ἀβλεψίας, παραλείφθη ὁλόκληρος ἡ ἐπ' ἀρ. 11 ὑποσημείωσις, ἡ ὁποία ἔχει ὡς ἐξῆς:

11. R. Clogg, Farly Modern Greek printed Books in the Library of the British School at Athenes, ὁ Ἑραμιστῆς Ε', 1967, σ. 102.

3. «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ», ἐνθ. ἀν. σελ. 605.

4. Αὐτόθι, σελ. 606.

Λ Λ Ο Γ Γ Α Δ Ι Ζ

ΝΙΚΟΤ ΧΡ. ΤΣΑΚΑ

ΠΑΡΓΑ · ΣΤΕΡΙΑ

(ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ)

Α' Βραβεῖον τῆς ἐν Ἀθήναις Γλωσσικῆς Ἑταιρείας

Τ

ταβλᾶς (ό) = ξύλινο χαμηλὸ τραπεζάκι / ξύλινο ἐπίπεδο πού οἱ γκέγκηδες τοποθετοῦν τὰ ζαχαρώδη προϊόντα τους μεταφέροντάς τα στό κεφάλι.

τάβλι (τό). Γιὰ τὸ γνωστὸ αὐτὸ παιγνίδι παλαιότερα καὶ σπάνια σήμερα, ἐχρησιμοποιοῦσαν περσικούς ὄρους π.χ. τοὺς δύο ἄσσοι: ἐπ' γιέκ, τὸ ἄσοδνο: ἐκίου - μπίρ, τὸ ἄτσο - τρίο: τρί οὐ γιέκ, τὸ τέσσερο - ἄσσο: τζαῶρ οὐ γιέκ, τὸ πέντε - ἄσσο: πέντσο' οὐ γιέκ, τὸ ἕξι - ἄσσο: σέσ' οὐ γιέκ, τῆς δυάρες: ντουμπάρες, τὸ τρίο - δύο: τρί οὐ ντού, τὸ τέσσερα - δύο: τζα(χ)ᾶρ οὐ ντού, τὸ πέντε - δύο: πέντσο' οὐ ντού, τὸ ἕξι - δύο: σέσ' οὐ ντού, τὸ τέσσερα - τρία: τζα(χ)ᾶρ οὐ τρί κ.ο.κ. οἱ τεσσάρες: ντόρτια (τά) καὶ ντόρτζ' ἄρια (τά), οἱ πεντάρες: ντουμπέσια (τά) καὶ ντουμπέσες (οἱ) καὶ οἱ ἑξάρες ντουσέσια (τά) καὶ ντουσέσιες (οἱ). Γνωστὰ παιγνίδια στό τάβλι ἦ-αν: οἱ πόρτες, τὸ γχιούλ(ι), τὸ ὄδραϊκο, τὸ μουρτεζίμι ἢ μουλτεζίμι, τὸ «πλακωτὸ» καὶ τὸ «φεύγα».

ταγάρι (τό) = μάλλινο σακκίδιο / μονάδα μετρήσεως δημητριακῶν

ἴση πρὸς 33 1/3 ὀκάδες ἢ 42,400 κιλά.

τάγιο (τό) = Ἴτ. λ. tagliare - gliο, κόψιμο, τμησι. πρβλ. «δόσ' του ξινα τάγιο στή μέση γιὰ νὰ χωρέση» / ξυλοκόπημα. πρβλ. «τοῦδωκε τάγιο πού νὰ τὸ θυμιέται σ' ὄλη του τὴ ζωή».

*ταῖνι (τό) τουρκ. λ. σιτηρέσιο, μερίδα φαγητοῦ (καὶ γιὰ ζῶα).

ταῖσάρι (τό) = σακκοῦλι στό ὁποῖο βάζουν κριθάρι ἢ βρώμη κ.λ.π. καὶ κρεμᾶνε στό κεφάλι τῶν ἀλόγων γιὰ νὰ τρῶνε. Ρ. ταῖζω.

τακαούτης (ό) = τουρκ. λ. ἀνίκανος γιὰ ἐργασία, συνταξιούχος.

τακάτι (τό) = τουρκ. λ. ἀλλὰ καὶ Ἀλβ. δύναμι, ἰκανότης. πρβλ. «ἄϊ Ἰλκιε ἔδε ν' ντ διέτ ὄκ, πὸ σ' κὰ τακάτ» (σηκώνει καὶ 90 ὀκάδες ἀλλὰ δὲν ἔχει ... δύναμι) (εἰρων.).

τακίμι (τό) = τουρκ. λ. πλήρης ὀρχήστρα ὀργανοπαικτῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, μιὰ παρέα, ὁμάδα (βλ. λ. βιολιά). / ὁμάδα ἀνθρώπων / ὁμοειδῆ πράγματα.

τακουίνο (τό) = Ἴτ. λ. tacuino γυναικεῖο πορτοφόλι (στὴν Ἴτ. = σημειωματάριο).

τάλαρος (ό) = μεγάλο ξύλινο δοχεῖο μὲ τουρκιά (βλ. λ.) κυλινδρι-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τόμου, σελ. 460.

Διστίχων Ἱστοριῶν» καὶ πρὸ τοῦ «Στίχοι κοντοσύλλαβοι» παρεμβάλλονται ἕτερα στιχογραφήματα ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον «Εἰς διαφόρους ὑποθέσεις παρεκβολαὶ ἐκ τῆς ἠθικῆς ἀνθολογίας» (σελ. 85 - 86).

Πρόκειται περὶ ἕξ «παρεκβολῶν», ἐκ τῶν ὁποίων αἱ πέντε πρῶται ἀποτελοῦνται ἐκ τεσσάρων δεκαπεντασυλλάβων ὁμοιοκαταληκτούντων κατὰ ζεύγη στίχων ἐκάστη, μὲ τὸν τίτλον κατὰ σειράν:

Κανὼν τῆς Ζωῆς, Διατὶ ἐγεννήθημεν, Ἡ Ἀληθινὴ Μεγαλειότης, Ἐξέτασις καθημερούσιος, Περὶ Συνειδήσεως. Ἡ ἕκτη «παρεκβολή» φέρουσα τὸν τίτλον «Νουθεσίαι Πατρὸς πρὸς Υἱὸν» ἀποτελεῖται ἐκ δώδεκα ἐνδεκασυλλάβων ὁμοιοκαταληκτούντων κατὰ ζεύγη στίχων.

κοῦ σχήματος ἀλλὰ μὲ πῖο πλατὺ στόμιο, στὸ ὁποῖο τοποθετοῦνται, στὰ λιουτρουβιά, τὰ ὑγρά πού βγαίνουν ἀπὸ τὴν πίεση (λάδια καὶ μούργες).

τάλε - κουάλε = ἐπιρρ. ἔκφρ.: ἔτσι ὅπως, ὅμοια, ἀπαράλλαχτα. πρβλ. «ἐμένα μοῦ λές; εἶναι τάλε - κουάλε ὁ θεῖός του ὁ φονηάς». Ἀπὸ τὴν ἀντίστοιχη Ἴτ. φρ. tale quale.

*ταμαχ(ῆ κ)ιάρης (ὁ) = ἐπ. τουρκ. λ. ἄπληστος, πλεονέκτης. Ἰλλ. λ.

*ταμπάκης (ὁ) = τουρκ. λ. θυροδόξης.

ταμπάνι (τὸ) = τουρκ. λ. βάσι, θεμέλιο / «ἔχει ταμπάνι» = φρ. γιὰ τὸ καλοψημμένο στή βάσι του ψωμί / χωριὸ τοῦ Φαναριοῦ ὁρθὰ μετωνομασμένο σήμερα σέ: Θέμελον.

ταμπανόξυλο (τὸ) = ξύλο μὲ τὸ ὁποῖο (κρεμώντας του μιὰ πατσαβούρα) καθαρίζουν τὸ φουόρο.

*ταμπιέτι (τὸ) = τουρκ. λ. τρόπος, χαρακτῆρας, συνήθεια. πρβλ. «καθένας μὲ τὸ ταμπιέτι του».

ταμποῦκι (τὸ) = πέτρα τετραγωνισμένη ἢ χτίσμα σὲ σχῆμα κύβου κατασκευασμένο σὲ περίοπτο καὶ κεντρικὸ σημεῖο, ὅπου οἱ τοῦρκοι ἐναπέδεται, κατὰ τὴν ἐκφορὰ, τὸν νεκρὸ καὶ ἔκαναν μιὰ σύντομη εὐχή, προτοῦ φθάσουν στὸ νεκροταφεῖο γιὰ τὴν ταφή.

ταξεράτι (τὸ) = τουρκ. λ. καημός, πίκρα, δεινοπάθημα ἀπὸ κακοτυχία. πρβλ. «μὲ βρῆκαν τοῦ κόσμου τὰ ταξεράτια».

*ταξίμι (τὸ) = τουρκ. λ. μονωδία σὲ ἀργὸ ρυθμὸ, ἀμανές.

ταουλι (τὸ) = Ἴτ. λ. tavolino τραπέζι μὲ σουτάρια.

τάρα (ῆ) = ἀπόβαρο / κατακάθι ὑγρῶν, ιδίως λαδιοῦ. πρβλ. «τὸ λάδι μου ἔβγαλε πολλὲς τάρες» (Ἴτ. λ. tara).

ταρατόρι (τὸ) = τουρκ. λ. ὀρεκτικὸ φαγητὸ φτιαγμένο ἀπὸ γιαούρτη, κοπανισμένο σκόδο, ψιλοκομμένο ἀγγουρι, καρύδια, λάδι, ἀλάτι κλπ.

*ταράφι (τὸ) = τουρκ. λ. συντεχνία, πρόσωπα συνδεδεμένα μὲ κοι-

νὰ συμφέροντα καὶ ἐπιδιώξεις.

*τάρωντι (ἐπίρρ. καὶ ρ. ταρντάρω) = ἀργὰ (ἀργῶ, καθυστερῶ. Ἴτ. λ. tardi).

ταρτάκουλο: (τὸ) = οἶγο καὶ τρεμούλα τοῦ κάτω σαγονιοῦ ἀδυνατὸ κρού. πρβλ. «μὲ σήκωσε τὰ ταρτάκουλο», «τὸν τάρραξε τὸ ταρτάκουλο». Μᾶλλον ἀπὸ τὴν Ἴτ. tartagliare = τραυλίζω.

*ταρτάνα (ῆ) = Ἴτ. λ. tartana εἶδος τρεχαντηριοῦ. πρβλ.

«καὶ μιὰ ταρτάνα τῆς σπηλιᾶς δὲ θέλ' νὰ πάη ν' ἀράξη».

*τασδίκι (τὸ) = ἐπικύρωσι ἐγγράφου, ὑπογραφή.

τάσι καὶ *τάτζί (τὸ) = Ἴτ. λ. dazio, τελωνειακὸς φόρος.

τασιάκι (τὸ) = σταχτοθήκη ὄρχις. πρβλ. «στὰ τασιάκια μου καὶ μὲ νανε».

τάστο (τὸ) = μολύβδινο ἢ χάλκινο σύρμα στὴν «πλάκα» τῶν ἐγγόρων, τὰ ὁποῖα, μὲ τὸ πάτημα τῶν δαχτύλων, ἀποδίδουν τοὺς φθόγγους. Ἴτ. capatasto.

*τάταρης (ὁ) = ταχυδρομὸς τουρκ. λ.

τάχαμ καὶ τάχαμτες = μόνον πού σημαίνει συλλογισμὸ ἢ ἀμυθολία πρβλ. «τάχαμ! τάχαμ! δὲν τὰ ξέσομε τὰ μποκλίγια σου», «ἔκανε τάχα(μ)τε πὼς δὲν θέληγε».

*ταχμίζι (τὸ) = τουρκ. λ. πειροχή.

*ταχμινά = τουρκ. λ. καταπροσέγγισι (ἐπίρρ.).

*ταχμπίλι (τὸ) = τουρκ. λ. ἀποδεικτικὸ.

τεξ(γ)ιάχι (τὸ) = τουρκ. λ. ὁμπάγκος (μὲ σουτάρι) ὅπου ὁ ἔμπορος κάνει τίς συναλλαγές του.

*τεκλιφάτι (τὸ) = τουρκ. λ. παρεξήγησι.

*τεκλίφι (τὸ) = τουρκ. λ. ὕποχρέωσι ἀλλὰ καὶ παρεξήγησι.

τεκνεφέζης (ὁ) = τουρκ. λ. ἀσθματικὸς. καὶ τεκνεμέζικος (ὁ).

τεκνεφέζι (τὸ) = τουρκ. λ. ἄσθμα τῶν ὑποζυγίων.

τελάκι καὶ ταλάκι (τὸ) = ξυ-

λόκαρφο από τὰ πιὸ μικρὰ στὸ εἶδος.

τελειώματα (τὰ) = ἡ ἀπόλη-
ξι αἰσθήματος ἢ ἀρραβώνων σὲ γάμο.
πρβλ. εὐχή «καλὰ τελειώματα».

τελεμές (ὁ) = τουρκ. λ. εἶδος
τυριοῦ.

*τεμπίχι (τὸ) «κάνω τεμπίχι»
= συμβουλευώ, νουθετῶ, κάνω κάποι-
ον προσεχτικό. Ρ. τεμπιχιάζω = τι-
θασσεύω, ἐξημερώνω. πρβλ. «τὸν τεμ-
πίχιασα γιὰ καλὰ», «ποιός θὰ τὸ τεμ-
πίχιαση αὐτὸ τὸ παιδί;»

*τενεσί (τὸ) = τουρκ. λ. ξύλι-
νο τραπέζι πὸν βρισκόνταν στὸ τζαμί
ἐπάνω στὸ ὁποῖο ἔβαζαν τοὺς νεκροὺς
γιὰ νὰ τοὺς πλένουν, ἀρωματίζουν καὶ
ἐτοιμάζουν γιὰ τὴν κηδεία.

*τερζής (ὁ) = τουρκ. λ. ρά-
φτης.

τεριτόριο καὶ τρετόριο (τὸ)
= Ἴτ. λ. territorio ἔδαφος, μέρος δι-
καιοδοσίας κάποιου. πρβλ. «τὶ γύρευε
αὐτὸς στὸ τρετόριό μου;»

τερλακίδα καὶ τρελλακίδα (ἡ)
(ἀπὸ τὴ λ. τρελλός) = θεότρελλος.
(τοιγεν. καὶ μονοκ. στὸ θηλ. γένος).
πρβλ. «αὐτὸς εἶναι τερλακίδα», «ἐκεί-
νη ἡ τρελλακίδα ἡ γυναῖκα μου», «μοῦ
τρελλακίδα ἀπ' αὐτὸ τὸ παιδί δὲν μα-
ταίει».

τερλίκι καὶ τριλίκι (τὸ) = μάλ-
λινο ποδεῖο πὸν χρησιμεύει γιὰ τὸ σπί-
τι ἢ γιὰ τὸν ὕπνο.

τέρσης (ὁ) (ἐπίθ.) = τουρκ. λ.
ἀτίθασσος, ἀνυπότακτος, ἀνάποδος.
Ἐπίρρ. τέρσι πρβλ. «τὴν πῆρε τέρσι
τὴ δουλειά». καὶ τέρσικα (ἐπίρρ.).

τερτίπι (τὸ) = τουρκ. λ. τέ-
χνασμα. πρβλ. «ἄσ' τα αὐτὰ τὰ τερτί-
πια καὶ δὲ μὲ κακαβώνεις». Ἄλλ. τερ-
τιπλῆς (ὁ) = τεχνίτης, εὐμέθοδος.

τέρτσος (ὁ) = Ἴτ. λ. terzo
τρίτος. πρβλ. «ἦοθε τέρτσος», «τέρτσο
τίρο» (τρίτο τράβηγμα, σὲ χαρτοπαί-
γνιο).

*τεσλίμι (τὸ) = τουρκ. λ. πα-
ράδοσι. κάνω τεσλίμι = παραδίδω.
πρβλ. «σὲ δέκα μέρες θὰ γίνῃ τὸ τεσλί-
μι στὸ μπλεντιέ».

*τεσπίχι (τὸ) = τουρκ. λ. κομ-

πολόγι.

τετραβάγγελο (τὸ) = εὐαγ-
γέλιο σὲ πολὺ μικρὸ σχῆμα (μὲ τὸ ἔρ-
γο τῶν 4 Εὐαγγελιστῶν, ἐνν.). πρβλ.
«θέλεις διάβασμα μὲ τὸ τετραβάγγελο».

τετραμέντο (τὸ) καὶ τρατα-
μέντο (τὸ) = Ἴτ. λ. trattamento φι-
λοφρόνησι, περιποίησι καὶ μετφ. ψυ-
τικὴ ἐγκαρδιότης / τραταμέντο (τὸ)
= σερβίρισμα γλυκοῦ σὲ γιορτάσι. Ρ.
τρατάρω.

*τζαίλης (ὁ) = τουρκ. λ. ἄμυ-
αλος, ἀπερίσκεπτος. πρβλ. «καλὰ αὐτὸς
εἶναι παιδί τζαίλης, ἐσὺ γέρος ἄνθρω-
πος τί κοίταγες;»

τζαμάρα (ἡ) = μεγάλο κλαῖ-
νο (τοῦ «ντὸ»), εὐχρηστο ἀπὸ πεπει-
ραμένους καὶ μὲ γερὰ πλεμόνια βιολι-
τζῆδες / μεγάλη φλογέρα μὲ 8 τρύ-
πες ἔμπρὸς καὶ μία πίσω, γιὰ τὸν ἀν-
τίχειρα τοῦ μικροῦ χειριοῦ.

τζαμί - μαχαλᾶς (ὁ) = ἡ
συνοικία τῆς Π. ἀπὸ τὸ Κάστρο μέ-
χρι τὸ δρόμο Ἀνθούσας. Ἀπὸ τὸ μου-
σουλμανικὸ τζαμί. Τὸ τμήμα πὸν πε-
ριλαμβάνει σήμερα ἡ ὁδὸς Ἴω. Δημου-
λίτσα - Πατατούκου.

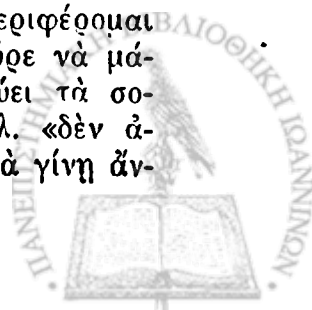
τζανταρμάς (ὁ) = τουρκ. λ.
χωροφύλακας. Ἔτσι ὠνομάζονταν ἀπὸ
τὴν μεταπολίτευσι τοῦ 1908. Ἀπὸ τὴν
Ἴτ. agente d' armi.

τζάν - τζίν = ἐπίρρ. ἔκφρ.
τουρκ. μὲ σημασία τοῦ ἀπολύτου. πρβλ.
«ἦταν σκοτάδι τζάν - τζίν», «ψυχὴ δὲν
ἦταν πουθενὰ τζάν - τζίν».

*τζαπάρι (τὸ) = τουρκ. λ. γυ-
ναικεῖο σάλι.

τζάρα (ἡ) = παιδικὸ παίγνιδι
κατὰ τὸ ὁποῖο, σὲ μιὰ κατηγορία, τρα-
βοῦνε μιὰ φουντωτὴ κλάρα στὴν ὁποία
κάθονται ἀπάνω ἓνα ἢ δύο παιδιὰ καὶ
ἐναλλάσσονται κάθε τόσο. Ρ. τζαρίζω
= σέρνω, τραβῶ καὶ μὲ τὴ σημασία
τοῦ βιαίου τρόπου. τζάρισμα (τό).

τζαρεύω (ρ) = περιφέρουμαι
ἄσκοπα, ἀλητεύω. πρβλ. «σύρε νὰ μά-
σης τὸ γιό σου πὸν τζαρεύει τὰ σο-
κάκια». τζάρεμα (τό). πρβλ. «δὲν ἀ-
φήνει αὐτὸς τὰ τζαρέματα νὰ γίνῃ ἄν-
θρωπος».

τζατζανιάζω (ρ) = σκληραίνω, υπερωριμάζω αποκτώντας τραχύτητα, γεράζω. πρβλ. «οί σαλάτες τζατζανιάσανε δὲν τρώγονται ἄλλες», «πού εἶναι ἡ φρεσκάδα της, αὐτὴ τζατζάνιασε». Ἄλλ. τζατζάνιασμα (τό), τζατζανιάρης, τζατζανιασμένος (ό).

τζάτζω (ή) καὶ τζατζόγορη (ή) = γερασμένη γυναῖκα. βλ. τζατζανιάζω.

*τζεβάπι (τό) = τουρκ. λ. εὐσπλαχνία, ἀγαθοεργία / ἀπόκρισι, ἀπάντησι. πρβλ. «τοῦκρινά δέκα φορές, δὲ μοῦδωκε τζεβάπι».

*τζεζάπι (τό) = τουρκ. λ. δικαιολογία, ἀπολογία.

*τζελμπένι (τό) = τουρκ. λ. πορτοφόλι.

*τζεμιγέτι (τό) = τουρκ. λ. κρίσι. πρβλ. «θὰ δώκης τζεμιγέτι στὸν Θό».

τζενεράλε (τό) = Ἴτ. λ. generale καθολικὴ ἐπιτυχία σὲ μιὰ παρτίδα χαρτιῶν / *τζενεράλες καὶ *γενεράλος (ό) = στρατηγός.

Τζένοβα (ή) = ἡ Γένουα. Στὸ Π. Ἴ. συνηθίζονταν νὰ λέγονται τὰ ὀνόματα τῶν πόλεων κ.λ.π. ὅπως στὴν Ἰταλικὴ π.χ. τζιμπεράλτα καὶ τζιμπιτέρα (ή) = τὸ Γιβραλτάρ, Τούνεζι (τό) = ἡ Τυνησία, Ἄφρিকা (ή) κ.λ.π.

τζέρα (ή) = τουρκ. λ. ὄψι, πρόσωπο, πρβλ. «ἔχει χαλασμένη τὴ τζέρα», «ἀπ' τὸν τάφο σκώθηκες; τί τζέρα εἶν' αὐτή;»

τζιέρι (τό) = τουρκ. λ. σπλάχνο, ἐντόσθιο. τζιερτζής (ό) πωλητὴς ψιμμένων ἐντοσθίων. πρβλ. «μοῦφαες τὰ τζιέρια», «τὸ βόλι τὸν πῆρε μὲς' στὰ τζιέρια» καὶ τζιγέρι (τό).

τζιλὰς (ό) = εἰδικὴ μπογιὰ τῶν τσαγγάρηδων γιὰ τὸ γιάλισμα τῶν παπουτσιῶν. Ἴσως ἀπὸ τὴν Ἴτ. gelare = πήγω, παγώνω.

τζιλντὲς (ό) = τουρκ. λ. σύστημα ἀπὸ δύο σανίδες στὶς ὁποῖες οἱ τσαρονχάδες τεντώνανε τὰ δέρματα γιὰ νὰ διευκολύνωνται στὸ ράψιμο τῶν τσαρουχιῶν.

*τζιμπραίλης (ό) = τουρκ.

ὀνομασία τοῦ Ἀρχαγγέλου Γαβριήλ. πρβλ. «νὰ σὲ κόψη ὁ τζιμπραίλης μὲ τὸ δρόπανο.

τζινέτι (τό) = σίδηρο κεκαμμένο στὶς δύο ἄκρες μὲ αἰχμές γιὰ καλύτερη σύνδεσι σανίδων ἢ γωνιολίθων οἰκοδομῶν.

*τζινιέρης (ό) = τουρκ. λ. μηχανικός. (Ἀπὸ τὴν Ἴτ. ingegnere).

τζιντικὸ (τό) = τουρκ. λ. δ,τι καὶ τζίνι (βλ. λ.).

τζιουτζιές (ό) = τουρκ. λ. μηδαμινός, ἀσήμαντος.

τζιράς (ό) = τουρκ. λ. μεταβάσει.

*τζιράτι (τό) = ἐνέργεια. «κάνω τζιράτι» = ἐνεργῶ.

τζίφλι (ο) (τό) = βλέφαρο. πρβλ. «ἔρσε μὲς' στὰ τζίφλια σου».

*τζουμέρτης —τισσα—τικο (ό, ή, τό) = ἐπίθ. τουρκ. λ. ἐλευθέριος, ἀπλοχέρης, κουβαρντᾶς.

τζουμπές (ό) = τουρκ. λ. μακρὸ, ριχτὸ πανωφόρι.

τηγανόλαδο (τό) = λάδι ποὺ χρησιμοποιεῖται γιὰ τηγάνισμα μόνο.

τηγανόψωμο (τό) = τηγανισμένο ψωμί, συνηθισμένο φαγητὸ τῶν φτωχῶν παιδιῶν.

τηράω (ρ) = κοιτῶ. παρατ. ἐτήρα(γ)α, μέλλ. θὰ τηράξω, ἄο. ἐτήραξα, προστ. ἐνεστ. γιάτρα (γιὰ τηρα) π.χ. «γιάτρα τί θάλασσα ποὺ φέρνει...»

τιρλίκι (τό) = βλ. λ. τερλίκι.

τίρος (ό) καὶ τίρο (τό) = Ἴτ. tirare, τίρο πάρσιμο, τράβηγμα.

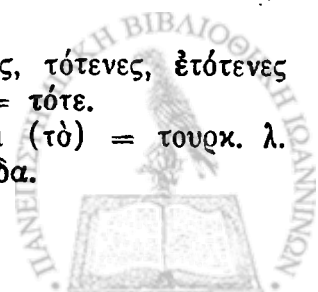
τόζι (τό) = τουρκ. λ. σκόνη ἔξ οὔ καὶ λεμόν - τόζι (τό) ἢ τούζ - λεμόνι ἢ λεμον - τότσι (τό) (σκόνη λεμονιοῦ) = κιτρικὸ δξύ.

τόϊ (τό) = ἐπίθ. βλάκας, ἡλίθιος ἢ ἀνάπηρος πνευματικῶς.

τοκάδα (ή) = μεταλλικὴ πόρπη ρούχων, παπουτσιῶν κ.λ.π. Ἴτ. toccare.

τότες, ἐτότες, τότενες, ἐτότενες (χρον. ἐπιρ/τα) = τότε.

*τουζλούκι (τό) = τουρκ. λ. μάλλινη περικνημίδα.

τούϊ (τό) = τουρκ. λ. ούρά του αλόγου.

τουλούμι (τό) = τουρκ. λ. άσκι. παραγ. τουλουμισιος (ό), τουλουμοτύρι (τό) = τυρί σέ άσκι με γάλα, τουλουμιάζω (ρ) = έγκλειώ, φυλακίζω.

τουλούπα (ή) (τολύπη) = κατεργασμένο μαλλί σέ σχήμα κυλίνδρου, έτοιμο για γνέσιμο.

τουμάνι (τό) = τουρκ. λ. μακρύ γυναικείο φόρεμα σάν πολύ εύρύχωρο παντελόκι, με κανούλια, σακκουλισμένο.

τουρκι (τό) = ξύλινο στεφάνι τών βαρελιών.

*τουρμπίνι και τρουμπίνι (τό) = τουρκ. λ. κιάλι, τηλεσκόπιο.

τουρμπουχάτι (τό) = τουρκ. λ. ευχάριστη διήγηση, τρόπος να γίνεται κανένας προσφιλής σέ παρέες, αλλά και έλιγμός, πρβλ. «άπό τουρμπουχάτια άλλο τίποτε ό Γιάννης».

*τουτάς (ό) = τουρκ. λ. χοντρό μάλλινο ύφασμα.

τουτουντζής (ό) = τουρκ. λ. καπνοπώλης.

τραβετζάρω (ρ) = 'Ιτ. travasare μεταγγίζω. τραβετζάδος, —ρισμένος (ό), άτραβετζάριστος (ό).

*τραδιτόρος (ό) 'Ιτ. λ. traditore προδότης, έπίορκος. *Αλλ. λ. *τραδιτάρω (ρ), *τραδιτορία (ή).

τραμπουκώνω και τραμπουκάρω (ρ) = 'Ιτ. λ. trabocare δωροδοκώ. *Αλλ. λ. τραμπούκο (τό) = τό διδόμενο για δωροδοκία πρβλ. «τουδωκα τραμπούκο δυό λίρες», τραμπούκος (ό), τραμπουκάρισμα (τό), τραμπουκαρισμένος (ό).

τραπέτσι (τό) = Ξεν. λ. πολύ ξυνό. πρβλ. «έφαα ένα πορτοκάκι τραπέτσι».

τραταμέντο (τό) = βλ. τετραμέντο.

τρικολόρε και τρικολόρε (τό) = μόνο στή φράσι «μπαντιέρα τρικολόρε» ('Ιτ. λ. tricolore) και «τρικολομπαντιέρα», πού για μέν τους 'Ιταλούς είναι ή τρίχρωμη έθνική τους σημαία, ένώ για τό Π. 'Ι. σημαίνει

εϋμετάβολον στίς ιδέες, άνθρωπο στον όποιο δέν μπορείς να έχης οϋδεμία έμπιστοσύνη.

τρεμεντίνα (ή) 'Ιτ. λ. trementina χυμός πεύκου, άπό τόν όποιο και τό έμπλαστρο = κόλλα τρεμεντίνα (ή).

τρεντελίνα και τερντελίνα (ή) = τό άνθος του τριφυλλιοϋ πού δίνει μια ιδιάζουσα μυρουδιά στο γάλα τών προβάτων πού έχουν φάει τέτοιο χόρτο και ή όποία συνεχίζει να ύπάρχει και στή γιαούρτη και στο τυρί.

τρεσέτε, τρισέτε και τσισέτα (ή) = 'Ιτ. λ. tressete είδος χαρτοπαιγνίου.

τριανέμι (τό) = συμβολή τριών σοκακιών πού δημιουργεί τριπλό ρεϋμα. πρβλ. «θα σέ κόψη πούντα κακιά αυτού στο τριανέμι».

τρικό (τό) = μάλλινη ζακέτα. Γαλλ. λ.

τρικός (ό) = μικρή κόφα πού βάζουν τά ρούχα.

τριοντίζω (ρ) = δημιουργώ άφατη γευστική ευχαρίστησι. πρβλ. «τουτος είναι καφές πού σου τριοντίζει τό στόμα».

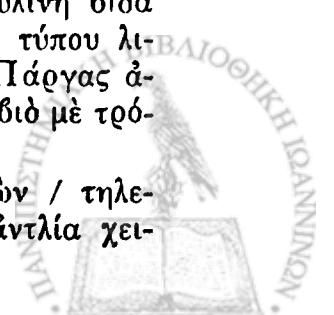
τρίτσα (ή) = πλατύγυρο ψάδινο καπέλλο / παιδικό παιγνίδι, κατά τό όποιο παίζουν δυό παιδιά, τό καθένα με τρία γουλιά και προσπαθούνε να κάνουν «τρίτσες» (να βάλουν σέ ευθεία τά τρία γουλιά), σέ σχήμα τετραγώνου με τίς γωνίες και πλευρές ένωμένες με ευθείες πού χαράζουν στή γή, πλάκα, χαρτί κ.λ.π.

τριτσοκλέφτης (ό) = κουμπαρας.

τρογυρίστρα (ή) = έμπύησι σέ δάχτυλο με δυνατούς πόρους πού δίνουν τήν έντύπωση διτρυγρίζουν στον δοτιήνα.

τρόκολο (τό) = ξύλινη βίδα πιεστηρίου τών παλαιότατου τύπου λιουτρουβιών / συνοικία τής Πάργας άπό εκεί προϋπάρχον λιουτρουβιδό με τρόκολο.

τρόμπα (ή) = κυκλών / τηλεβόας (tromba marina) / άντλία χει-

ροκίνητη.

τρομπόλα (ή) = στενός και ψηλός ξύλινος κάδος πού χτυπάνε τὸ γάλα γιὰ νὰ βγάλουν βούτυρο.

*τρομπίνι (τὸ) = μακρὸ πτυσσόμενο ναυτικὸ κιάλι.

*τροπητὸ (τὸ) = μεταλλικὸ σουρωτήρι / σπηλιά στὸν κόλπο τοῦ «Λιχνοῦ».

τ(σ)αγγίζω καὶ τ(σ)αγγιάζω (ρ) = βλ. λ. τάγγισμα.

τσαγκούλι (τὸ) = δοχεῖο τῆς νύχτας. Συνήθως πήλινο μὲ ἓνα ἢ δύο χερούλια. τσαγκούλ - μαχαλᾶς (ὁ) = συνοικία τῆς Πάργας στὴν ὁποία δὲν ὑπῆρχε ἀποχέτευσι καὶ πετάγανε τὰ περιτώματα μὲ τσαγκούλια. τσαγκούλι τσ' Αὐγουστέλας (τὸ) = ἦταν περίφημο γιὰ τὸ μέγεθός του ἀλλὰ καὶ γιατί εἶχε τέσσερα χερούλια. / γκούλι (τὸ) = βρωμερὸ ὑποκείμενο. / - λιγαριτσιώτικο (τὸ) = πολὺ βρωμερὸ ὑποκείμενο δηλ. σὰν γιομάτο τσαγκούλι ἀπὸ τὴν Γαρίτσα (Κερκύρας) ἀπὸ τὴν ὁποία ἐπρομηθευόταν ὁ τόπος τσαγκούλια.

τσακ(ι)νο (τὸ) = λεπτὸ κλαδὶ δέντρου, ξεραμένο καὶ χωρὶς φύλλα, κατάλληλο γιὰ προσάναμα. ὑποκορ. τσακ(ι)νάκι (τό). / —νο (τὸ) = παρομοίωσι πολὺ ἀδύνατου ἀτόμου.

τσαλαφὸς (ὁ) = ἐπίθ. ἄλλοπρόσαλλος, μισότρελλος.

τσαλιμάκι (τὸ) καὶ τσαλίμι (τὸ) = ἐλιγμός, νάζι, προσποίηση. Τ. λ.

τσάλμα (τὸ) = ὄ,τι ἀπομένει ἀπὸ τὸ φυτὸ τῆς καλαμποκιᾶς μετὰ τὴν ἀφαίρεσι τῆς ρόκας. Κατάλληλο γιὰ ζωοτροφές.

*τσ(ἢ τς)αμαντάνι (τὸ) = γιλέκο τῆς παλ. Παργ. στολῆς, χρουσοκέντητο, μὲ κρεμαστὰ μανίκια.

τσάμης (ὁ) = κάτοικος τοῦ τσάμικου ἢ τσαμουρ(γ)ιάς. Κυρίως τσάμικο ἢ περιοχὴ μετὰξὺ ποταμῶν Ἄχέροντος καὶ Καλαμᾶ. / μεταφ. ὕτουλος, δόλιος, χωρὶς ἐμπιστοσύνη. Ἄλβ. φρ. «τσᾶμ' πὰ μπέσ'» = τσάμης ἀπιστος.

τσαμπάζης (ὁ) = τουρκ. λ.

μεταπράτης ἀλόγων / κλέφτης ἀλόγων (ἀλογορούρης). τσαμπασιλίκι (τὸ) = ἡ δουλειὰ τοῦ τσαμπάζη ἀλλὰ καὶ ἄτιμη ἐνέργεια.

τσαμτσακίζι (τὸ) = διυλισμένο ρετσίφι πεύκου, μὲ τὸ ὁποῖο οἱ βιολιτζῆδες περνᾶνε τὶς τριχες τοῦ δοξαριοῦ.

τσαούσης (ὁ) = τουρκ. λ. λοχίας. / τοπων. «βρύση τοῦ τσαοῦσης».

τσαπαλιάζω (ρ) = κάνω κομμάτια, πολτοποιῶ. πρβλ. «μοῦ τσαπάλιασε τὸ δάχτυλο μὴ πέτρα». Ἄλλ. λ. τσάπαλο (τό), τσαπαλιασμένος —ἀρης (ὁ).

τσαπράκι (τὸ) = εἰδικὸ ἐργαλεῖο μὲ τὸ ὁποῖο ἀπομακρύνονται ἐναλλάξ τὰ δόντια τοῦ πριονιοῦ, ἤτοι «δίνουν δρόμο» γιὰ νὰ κόβη καλύτερα.

(τσ)αρέντα (ή) = Ἴτ. λ. agenda τρεχάλα, τρέξιμο. Ρ. (τσ)αρεντεύω.

τσάρκι (τὸ) = τουρκ. λ. τροχός. / ἐργαλεῖο τῶν μπαρμπέρηδων, πού παλαιότερα ἔκαναν, ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ τὸν νοσοκόμο, μὲ τὸ ὁποῖο ἔσκιζαν στὴν πλάτη γιὰ νὰ ρίχνουν βεντουῖζες «κοφτές» καὶ νὰ κάνουν ἔτσι ἀφαιμάξεις.

τσάσκα (ή) = μεγάλο φλυτζάνι γιὰ τσαΐ, χαμομήλι κ.λ.π. ροφήματα.

τσάφι (τὸ) = καὶ τσάφη (ή) = ἡ πάχνη.

τσάφκα (ή) = ὄ,τι καὶ τσάσκα (βλ. λ.).

*τσεβρὲς (ὁ) = τουρκ. λ. εἰδικὸ γουσοπλεγμένο ὕφασμα μὲ τὸ ὁποῖο οἱ τουῖρκοι σκεπάζανε τὰ κανίσκια τῶν γάμων.

τσέπι (τὸ) = μητερὴ πέτρα. Αἰχμηρὴ κορυφὴ βουνοῦ.

τσεπόνι (τὸ) = ἡ φόδρα τῆς τσέπης.

τσέργα (ή) = χοντρὸ μάλλινο σκέπασμα τοῦ κρεββατιοῦ.

τσέρκι (τὸ) = σιδερένιο ἔλασμα γιὰ στερέωσι τῶν βαρελιῶν, κασελλῶν κ.λ.π.

τσέρλα (ή) = μὴ ἀπὸ τὶς θέσεις τοῦ κωτισοῦ στὸ δμώνυμο παιγνίδι

/ —ρα (ή), τσουρλιό, τσιρλιό, τσερλιό, τσερλιατό, τσιλ(ι)ταριό (τό) = κόπρανα από εύκοιλιότητα.

τσίετα (ή) = 'Αλβ. λ. ληστοσυμμορία. / ομάδα αλητοπαίδων.

*τσιατή (ή) = τουρκ. λ. τό οικδόμημα του σπιτιού πριν ακόμα τοποθετηθῆ ἢ σκεπή του.

τσιγαρίδα (ή) = ξεροτηγανισμένο κομμάτι ξύγκι, κρομμύδι κ.λ.π. Ρ. τσιγαριάζω και τσιγαρίζω.

τσιγγίστρα (ή) = τουρκ. λ. τραγουδήστρια και χορεύτρια αισθησιακών χορών.

τσίκο - μαρίκο = αναφώνησέ παιδικό παιχνίδι. Πλήρες = «τσίκο - μαρίκο τῆ γριᾶς τ' ἄγγειό» (;)

τσιλιβήθρα (ή) = αδύνατο, καχεκτικό άτομο.

τσιλίπουρδα (τά) = μαγειρεμένα με μυρωδικά φρέσκα (σκόρδα, μακεδονίσι κ.λ.π.) ὅλα τὰ ἐντόσθια τοῦ ἀρνιοῦ ἐκ τῶν ὀπιοίων ὁ πατσάς, κόβεται κομμάτια τὰ δὲ πλεμόνια και σκότια κ.λ.π. περιτυλίγονται με τὰ ἄντερα. Μαγειρεύονται στο φούρνο και συνηθίζονται μαζί με μαγειρίτσα, μετὰ τῆ νυχτερινῆ 'Ανάστασι.

τσιλτίκι και τσελτίκι (τό) = ἀναποφλοίωτο ρίζι.

τσίμπαλο (τό) = εἶδος κοουστοῦ ἐγγήου, ὅμοιο πρὸς τὸ σαντοῦρι. / ποῶδες φυτὸ πὸ φυτρώνει στὰ βράχια.

τσιμπουκάκι (τό) = ξυλουγικό ἐργαλεῖο (εἶδος πλάνιας) πὸ γουσιμοποιεῖται στὴν κατασκευὴ αὐλακιῶν στὰ ξίλα τῶν νταβανιῶν.

τσινάδα (ή) = γίδα με πολὺ ψιλὴ ρώγα μασταριοῦ.

τσιόκος (ὀ) = βαρὺ σφυρὶ τοῦ χτίστη. / πέος.

τσιορβάς (ὀ) βλ. τσορβάς.

τσ(ι)ουμπάω και τσ(ι)ουμπίζω (ρ) = κοπανίζω. τσ(ι)ούμπισμα (τό).

τσίπα (ή) = λεπτὸ ὑφασμένο πανὶ ἢ πλέγμα ἀπὸ σύρμα. / ἢ ντροπή. πρβλ. «πάει αὐτὸς τοῦφυγε ἢ τσίπα», «ἂν ντρέπεται μὴ σὲ δοῦμε βά-

λε μιὰ τσίπα κι' ἔλα» / κουτσάφτικη γίδα.

τσιπούνι (τό) = ἔλαφρὸ μωρουδίστικο ἐσώρουχο.

τσίτα (ή) = μικρὸ καρφὶ γιὰ σανίδες. Ρ. τσιτώνω = χώνω καρφιά, ἀλλὰ και παραγεμίζω κάτι.

*τσιτζιφίλι (τό) = ρίζα ἄγριου φυτοῦ πὸ δίνει καυστικὴ γεῦσι στο ποτὸ τσιτσιμπέρα (βλ. λ.).

τσιτσι (τό) = τὸ κρέας στὴ γλῶσσα τῶν μικρῶν παιδιῶν.

τσιτσιμπλέτσι = ἐπίρρ. γυμνός. πρβλ. «ἔκανε μπάνιο τσιτσιμπλέτσι», τσιτσιμπλέτσης (ὀ) = δλόγυμος.

τσιτσιμπύρα (ή) = δροσιπτικό ποτό, ἀεριοῦχο πὸ κατεσκευάζαν ἐδῶ, μαθαίνοντας τῆ συνταγὴ ἀπὸ τὴν Κέρκυρα ὅπου κυρίως τὴν παρήγαν. Εἶγε καυστικὴ γεῦσι και γαλακτώδη ἀφρό.

τσιτσιρίζω (ρ) = οὔρλιάζω, ξεφωνίζω / τηγανίζω.

τσιφτές (ὀ) = δίκαννο ἐμπροσθογεμὲς κυνηγετικὸ ὄπλο.

*τσιφτι (τό) = τουρκ. λ. δύο - δύο, ζευγάρι.

τσόλι (τό) = ὄ,τι και σφυρίδα (βλ. λ.) / παλὴ στρωσίδι, γιὰ τὸ σκούπισμα τῶν ποδιῶν. / ράκος. Ρ. τσολιάζω, τσολιασμένος (ὀ).

τσορβάς (ὀ) = τουρκ. λ. ζουμερὸ φαγητὸ στο ὁποῖο ἔγουν ριφτῆ κοιμάτια ψωμι ὥστε νὰ γίνη μιὰ μάζα. *Ἄλλ. παπάρα (ή) και τρίψα (ή). Μεταφ. ἡσυγία. πρβλ. «μὴ μοῦ σκοτίζεις τὸν τσορβά».

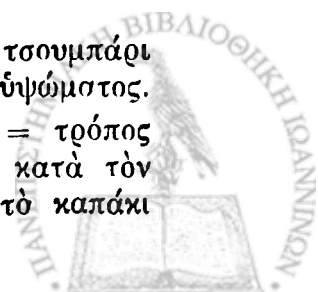
τσούζω = μεταφ. πίνω, μπεκρουλιάζω.

τσουκνή (ή) και τσοικνὶ (τό) = πρόγερη πετσέτα τῆς κουζίνας και κάθε πένινο σύνεργο γιὰ πιάσιμο ζεστῶν ἀντικειμένων τῆς κουζίνας.

τσούλα (ή) = προβατίνα κουτσάφτικη.

τσούμπα (ή) και τσομπάρι (τό) = εὐδιάκριτη κορυφὴ ὑψώματος.

τσουμπλέκι (τό) = τρόπος μαγειρέματος τοῦ στιφάδου κατὰ τὸν ὁποῖο κλείνεται ἐρμητικὰ τὸ καπάκι

γύρω - γύρω, με άλευρι.

τσούνα, τσουτσούνα και τσουτσουνέλα (ή) = τὸ πέος στή γλώσσα τῶν μικρῶν παιδιῶν.

τσουνέτο (τό) = πῆλινο κυρίως ἀλλὰ καὶ γάλκινο ἐπιτραπέζιο δοχεῖο νεροῦ ἢ κρασιοῦ με ράμφος γιὰ νὰ ρέη ὁμοῦ τὸ ὑγρό.

τσουντζουρώνω —ομαι (ο) = ὀρθώνω τὸ κορμί, τὸ ἀνάστημά μου, τὸ παίρνω ἀπάνω μου, πρὸβλ. «τώρα μοῦ τσουντζουρώθηκε καίπε εἶγε 40 μέρες στὸ κρεβάτι», «τώρα τὸ ξέρω, ἀφοῦ κοινομήθηκες ἀπὸ λεφτὰ μᾶς τσουντζουρώνεσαι». Ἄλλ. λ. τσουντζούρομα (τό), ὀλοτσούντζουρος καὶ ὀλοτσούτσουρος (ὀ).

τσούποα, τσουπροάλα (ή) καὶ τσουπρι (τό) = χοριτσάκι.

τσουπώνω (ο) = γεμίζω, παχαίνω. πρὸβλ. «τώρα μοῦ τσοῦπωσε μιὰ στάλα τὸ παιδί», «τὰ τσαιπιὰ τῆς κληματαριάς μου τσοῦπώσανε». Ἄλλ. τσουπωτός, τσουπωμένος (ὀ), τσοῦπωμα (τό).

τσουράπι (τό) = χοντρή μάλινη κάλτσα.

τσουράρω (ο) = τρώω διαστικά, καταπίνω, ἀμάσητα γιὰ νὰ φύγω ἢ σὰν κάποιος νὰ με κυνηγή.

τσουρούλι (τό) = λουοίδα ὑφάσματος, ράκος. πρὸβλ. «ἀπ' τὸ γινάτι του ἔκανε τὸ πουκάμισό τσουρούλια».

τσώνι (τό) καὶ τσώνης (ὀ) = ὀ σπίνος.

τυλίχτρα (ή) = ἐξάρτημα τοῦ ἀργαλειοῦ.

(Συνεχίζεται)

ΗΛΙΑ ΒΑΣΙΛΑ

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΑ ΕΙΣ ΤΟ ΘΗΣΑΥΡΙΣΜΑ ΤΟΥ ΝΙΚ. ΤΣΑΚΑ: "ΠΑΡΓΑ - ΣΤΕΡΙΑ,,

A

Ἄλὰ σκάγια. Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Βιέννης ἀπὸ τοὺς Τούρκους τὸ 1683, μιὰ νύχτα τοῦ Σηθρίου ἔγινε τελευταία ἐπίθεση τοῦτων κατὰ τοῦ ὄχυροῦ προαστίου Κάλεμπεργ. Ἀρχηγὸν εἶχαν τὸν Κορὰ Μουσταφᾶ, μέγαν Βεζύρην ἐκ μουσουλμανισμένον ἐκ γεννητῆς ὅμως Ἀλβανὸν Χριστιανόν.

Ἡ φρουρὰ τῶν Οὔγγρων ἀξιωματικῶν τοῦ ὄχυροῦ ξεπετάχτηκε γιὰ νὰ ἀποκρούσῃ τὴν ἐπίθεση. Μόλις πρόφθασαν καὶ ρίξαν ἀνάοριχτα τὰ σακκάκια τους στοὺς ὄμους τους. ἄλλοι τὰ περάσανε με τὸ ἔνα μανίκι.

Κι' ἔτσι βλέπουμε στὶς βιεννέζικες ὑπερέττες τοῦ Λέγαο, τοὺς Οὔγγρους ἀξιωματικούς νὰ φορᾶνε ἀλὰ σκάγια τὰ χιτῶνια τῆς στολῆς των. Κι' ἀπὸ τότε ἔνινε μόδα στοὺς ἀξιωματικούς Οὔγγρους τῆς παλαιᾶς Αὐστριακῆς καὶ Οὔγγρικῆς Μοναρχίας ἢ κατὰ τὸν ὡς ἄνω τρόπον φορεσιά τοῦ χιτωνίου. Λογιζόταν σημάδι λεβεντιᾶς καὶ παλληκαριᾶς.

Ἔτσι φοριόντουσαν οἱ μπαντίδοι τῶν Γιαννίνων καὶ πολλοὶ ἀραμπατζῆδες καὶ ναυτικοὶ στὴν Πρέβεζα.

Σκαπετιάω. Ἰταλικῆς καταγωγῆς λέξη. Γαλ. échapper = διαφεύγειν.

Scarpulo μικρὴ γούνα κοντὰ στὴν ἀκτὴ, φραγμένη με καλάμια ὅπου φυλάσσονται ζωντανὰ τὰ ψάρια. Ὅποιο ψάρι κατώοθονε νὰ ξεφύγῃ στὸ πέλαγος λέγανε «σκαπουλάρησε». Ἄλλο πρᾶγμα εἶναι τὸ ἰβάρι.

Κρόκος. Δίχτυ τῆς τράτας ποὺ ρίχνουν οἱ ψαράδες στὶς ἀβαθεῖς ἀκρογυαλιᾶς καὶ τὸ τραβᾶνε ἀπὸ τὴ στεριά σὲ δυὸ κατ' ἀντιστοιχίαν ὁμάδες, πρὸς τὰ

ἔξω. γιομάτο κυρίως μὲ λιανόψαρα.

Κροκόσ. Τὸ κίτρινο τοῦ αὐγοῦ καὶ φυτὸ βολβῶδες, ἢ κνήκος, safran· ἔβγαζε κίτρινη βαφή. Σαφρακισμένος — ὁ κιτρινάρης, ὁ ἀρωσιάρης.

Στέργουμαι, στρέουμαι, στέρω, στρέω: συμφωνῶ, παραδέχομαι. Δὲν στρέω = δὲν συμφωνῶ, κυρίως στὸ παιγνίδι τῶν παιδιῶν.

Στριφτάρια. Δυὸ χάλκινες πεντάρες Γεωργίου Α'. Τοποθετοῦνται ἀνάμεσα στὰ τεντωμένα δάχτυλα μέσου καὶ δείκτου καὶ πετιοῦνται ψηλά ἀλλὰ κατὰ τρόπον ποῦ νὰ στριφογυρίζουν στὸν ἀέρα. Ἡ μία πεντάρα τίθεται στὴν ὄψη κ ο κ ό ν α ἢ ἄλλη στὴν ὄψη λ ι ο ν τ ά ρ ι α. Κορώνα - γράμματα ὅπως λέγονται στὴν λοιπὴ Ἑλλάδα.

Στὴν Ἐπτανήσο καὶ Πρέβεζα οἱ ὀνομασίες Κοκκόνα - λιοντάρια προέρχονται ἀπὸ τὶς βενετσιάνικες χαλκοῦνες (πεντάρες, ἄς ποῦμε) τῆς Βενετικῆς Δημοκρατίας οἱ ὁποῖες στὴν μιὰ ὄψη παρίστανον τὸν Λέοντα τοῦ ἁγίου Μάρκου καὶ στὴν ἄλλη μιὰ γυναικεία μορφή, τὴ Νύμφη τοῦ Ἀδρία.

Ἄν κατὰ τὴν πτώση τους στὸ ἔδαφος τὰ στριφτάρια δείξουν καὶ τὰ δυὸ λιοντάρια (γράμματα) κερδίζει ἢ μάννα, αὐτὸς δηλ. ποῦ τὶς ρίχνει ψηλά. Ἄν ἡ μάννα φέρει κοκκόνες (κορῶνες) τότε πληρώνει ὅλους τοὺς συμπαίχτες.

Αὐτὸ τὸ παιγνίδι, ποῦ ἀκούη καὶ τώρα ἀκμάζει στὴν Πρέβεζα, λέγεται ricci — πίτσι. Οἱ παίχτες παίζουν ὄρθιοι καὶ στέκονται κυκλικά. Ὅπωςδήποτε ἔχει καταγωγή βενετσιάνικη.

Σ' ἄλλα μέρη τῆς χώρας μας παίζεται τὸ στριφτὸ (ricci) μὲ μιὰ μόνο πεντάρα.

Σπορίδι ὀνομάζεται κι' ὁ σπουργίτης κατὰ παρετυμολογίαν πρὸς τὴν λέξι σπειρί, σπύρου, ἐπειδὴ τῶραι μικροὺς σπόρους.

Τὸ ρ. συνερίζουμαι καὶ ἔξεσυνερίζουμαι δὲν παράγεται ἀπὸ τὴ λέξη συνεργία ἀλλ' ἀπὸ τὶς λέξεις: συν προήθ. καὶ ἔρις - ἐρίζω. Μὴν τὸν συνεργίσει: μὴν ἀντιδικεῖς μαζί του, μὴ τὸν παίρνεις στὰ σοβαρά. Στὴν νεοελληνικὴ ἔγινον πολλὴ ἐπίδοση τὰ μέσης διαθέσεως ψυχικοῦ πάθους σημαντικὰ ρήματα, κλαί-(γ)ομαι, παιδεύομαι, σκοτώνομαι.

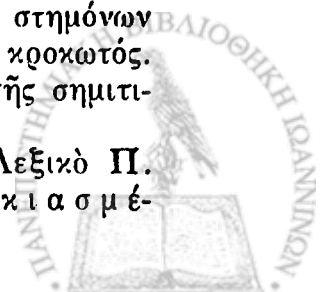
Στρίννα, στὴν Πρέβεζα στούρα, λατιν. καὶ ἰταλικά streppa. Εἶναι τὸ δῶρο, ποῦ κάνανε στοὺς κολλήγους, δουλοπαροίκους καλλιεργητὲς τῆς γῆς οἱ ἀφεντάδες, ἰδιοκτῆτες τῶν Latifundia, στὸ νέο ἔτος, κατὰ τὸν Μεσαίωνα· κυρίως σὲ εἶδος, ἀλλ' ἔπειτα, μετὰ τὸν 15ον αἰῶνα καὶ σὲ χρῆμα. Τὸ ἔθιμο μεταφέρθηκε ἀπὸ τοὺς Βενετσιάνους στὴν βενετοκρατούμενη Ἐπτανήσο καὶ τὶς ἄλλες στὴν Ἑλλάδα κτήσεις τους.

Στὴν Γαλλικὴ γλῶσσα ἡ νεολατινικὴ αὐτὴ λέξη μεταποιήθηκε ἔτσι: Les éfréppes.

Β

Σὲ προηγούμενο σημείωμά μου ἔγραφα γιὰ κάτι λεξιλογικὲς παρατηρήσεις πάνω σὲ νεοελληνικὲς λέξεις ἀρχαιοελληνικῆς καταγωγῆς ἢ ἰταλολατινικῆς. Οἱ παρατηρήσεις μου αὐτές, ἔξ ἀφορμῆς τῆς γλωσσικῆς συλλογῆς τοῦ ἐκλεκτοῦ φιλόλογου κ. Τσάκα, ἀφοροῦσαν στὴν σημασία ποῦ πήρανε οἱ λέξεις στὴν νέα μας γλῶσσα, τὴ νέα ἑλληνικὴ· οἱ λέξεις αὐτές στὴν ἀρχαία γλῶσσα ἔχουν ἄλλη σημασία. Λόγου χάρι: Κρόκος· στὴν ἀρχαία γλῶσσα ἡ λέξις δηλώνει, τὸν πορφυροῦν κρόκον, τὸ φυτὸν τὸ σαφράνι, τὴν βαθυκίτρινη βαφή, τὴν κατασκευαζομένην ἐκ τῶν στημόνων τοῦ ἀνθους τοῦ φυτοῦ κρόκος. Κι' ἐπίθετα· κρόκεος, κροκήεις, κροκίας, κροκωτός. Σύνθετα ἐπίθετα· Κροκόπουλος, κροκοβαφής. Ἡ λέξις εἶναι δάνειον, ἐκ τῆς σημιτικῆς γλώσσας σημειώνει ὁ καθηγητὴς Ι. Σταυατάκος στὸ Λεξικὸ του.

Κρόκος· τὸ φυτὸν κρόκος, κοινῶς ζαφορὰ ἢ σαφραῶς. Ὀμηρικὸ Λεξικὸ Π. Λορεντζάτου. Ἀπὸ τὴ λέξι σαφραῶς παρήχθηκε τὸ ἐπίθετο σαφρακισμέ-

ΠΑΝΟΥ ΓΡΙΣΠΟΥ, Δασολόγου

ΔΑΣΙΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ*

Καμίνοι (τό). Εἰς τὴν δασοπονίαν ὑπάρχουν τριῶν εἰδῶν καμίνα. Τὸ καρβουνοκάμινο ἢ ἀνθρακοκάμινο. Τὸ κεραμοκάμινο. Καὶ τὸ ἀσβεστοκάμινο.

Τὸ καρβουνοκάμινο εἶναι τὸ μέσον ἢ τὸ σύστημα ἐργασίας καὶ τεχνικῶν μέσων μετὰ τὰ ὁποῖα ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀνθρακοποίησις τοῦ ξύλου. Εἶναι δὲ ἀνθρακοποίησις ὄχι ἡ καύσις τοῦ ξύλου, διότι τότε παράγεται στάκτη, ἀλλὰ ἡ ἀτελής καύσις ποῦ ἐπιτυγχάνεται μετὰ καύση ὑπὸ ἀνεπαρκῆ παρουσίας ὀξυγόνου, ὅποτε τὸ ξύλον μεταβάλλεται σὲ κάρβουνο καὶ ὄχι σὲ στάκτη. Σκοπὸς αὐτῆς τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ ξύλου (χημικὴ ἐπεξεργασία) εἶναι ἡ συμπύκνωσις τῆς θερμοκρατικῆς δυνάμεως τοῦ ξύλου σὲ μικρότερο ὄγκο. Πράγματι μία ποσότης ξυλανθράκων καταλαμβάνει τὸ τέταρτον μέχρι τὸ ἕκτον τοῦ ὄγκου ἴσης θερμοκρατικῆς δυνάμεως ξύλου. Ἡ συμπύκνωσις αὕτη ἔχει σοβαρὰς οἰκονομικὰς συνεπείας, διότι καθιστᾷ τὰ μεμακροσμένα καὶ ἀνευ ὀδικῆς συγκοινωνίας δάση ἐκμεταλλεύσιμα ὅσον ἐννοεῖται, ἀφορᾷ τὴν δαπάνην μεταφορᾶς τῶν παραγομένων προϊόντων. Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνη αὕτη ἡ ἐπεργασίη διὰ τῆς ἀνθρακοποιήσεως ὠφέλεια εἰς τὴν οἰκονομίαν. Ἡ συμπύκνωσις, ἡ ἐλάττωσις τοῦ ὄγκου ἔχει ἐπιδράσει εἰς τὰ μέσα μεταφορᾶς (ἄλογα καὶ ἡμίονοι ἀντὶ τροχοφόρο) εἰς τοὺς ἀποθηκευτικὸς χώρους, εἰς τὰ μέσα διοχετεύσεως τοῦ προϊόντος εἰς τὴν καταναλώσιν καὶ εἰς τὰ μέσα ἐξυτηρητέσεως τῆς καταναλώσεως. Ὑπάρχουν ἀκόμη καὶ μερικὲς ἄλλες συνέπειαι ποῦ ἀνάγονται σὲ ἐπιστημονικοτεχνικὰ ζητήματα καὶ γι' αὐτὸ τὰς παραλείπω, ὡς μὴ ἐχούσας δασολογραφικὸν ἐνδιαφέρον.

Τὸ καρβουνοκάμινο, ἀρχίζει νὰ κτίζεται ἢ νὰ στήνεται μετὰ τὸ ἀνοιγμα τοῦ καρβουνάλωνου, ποῦ κατὰ τόπους ὀνομάζεται καμινάλωνο ἢ καρνονέχωρο, ἢ καρνέχωρο ἢ καρνήθρα, ἢ καρβουνιστιά ἢ μουντζιά καὶ γούρα ἢ καρνονόγουρα κλπ. Εἶναι τὸ καρβουνάλωνο, νὰ ποῦμε, τὸ οἰκόπεδο τοῦ καρβουνοκάμινου, ἢ θάσις του. Γύρω ἀπὸ αὐτὴ τὴ θάση ἀνοίγουν ἕνα ἀνάβαθο αὐλάκι γιὰ νὰ φεύγουν τὰ νερὰ τῆς βροχῆς, γιὰτὶ στὸ διάστημα ἕξ ἢ ὀκτῶ μηνῶν ποῦ θὰ διαρκέσῃ ἡ ἀνθρακοποίησις σ' ἕνα δάσος, θὰ βροῦν τοὺς καρβουνιαρέους καὶ βροχῆς καὶ χιόνια.

Οἱ καρβουνιαρέοι. Καρβουνιαρέους ἢ καρβουνιαρόηδες (ἀνθρα-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τόμου, σελ. 564.

νος = κίτριναρης, ἀρρωστίαρης. Πῶς τώρα οἱ Προβεζᾶνοι, οἱ Λευκαδίτες καὶ οἱ Μεσολογγῖτες ψαράδες ὀνομάζουν τὸ δίχτυ τῆς τράτας ποῦ τὸ σέρνουν ἀπὸ τὴν στεριά, ἀφοῦ τὸ ἔροισαν στὴν θάλασσα καὶ γιόμισε λιάνωμα (σαοδέλλα καὶ μικρὰ ψαράκια) κρόκος, δὲν τὸ γνωρίζω. Μήπως ἔχει ξενικὴ προέλευσις ἡ λέξις; Ἔχω δὲ καὶ σχετικὸν πίνακα κρόκου.

Ξανάρομαι στὴν λέξις στούρα. Sternia, de· θεὰ τις παρὰ Ρωμαίοις, ἡ ἐφορεύουσα τοῖς διδομένοις δώροις κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔτους.

Strena, de· ἐπινομίς, τὸ κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔτους ἐπ' αἰσίοις οἰωνοῖς διδομένον δῶρον εἴτε ξένιον. Παρὰ Πλούτῳ· αἰσιος οἰωνός. Λεξικὸν Λατινικὸν Κομανούδη. Κατὰ τὸν Λεξικογράφον Βυζάντιον φιλοδώρημα, Γαλλικὰ étrennes.

κείς) ονομάζουν άδιακρίτως τούς ξυλοκόπους πού άσχολούνται με τὸ ψήσιμο ἢ τὸ κάψιμο τοῦ κάρβουνου. Ἡ άνθρακοποιία εἶναι ἐργασία κατ' ἐξοχὴν συντροφικὴ ἢ συνεταιριστικὴ. Μοιάζουν με τούς θεατρίνους ὄχι στὸ μουντζουρωμα τοῦ προσώπου, ἀλλὰ στὴ συνεργασία. Δέν μποροῦν νὰ ἐργασθοῦν ἂν δέν καταρτίσουν θίασο. Ὁ θίασος τῶν άνθρακεργατῶν ἀποτελεῖται ἀπὸ μέλη μιᾶς οἰκογενείας, ἢ ἀπὸ συγγενεῖς ἢ τέλος ἀπὸ συντοπίτες, γιὰ τοῦτο, εἶναι γνωστοὶ ὡς Ἰκαριῶτες, ἢ Μανροθαλασσίτες (ἐξ Ἀν. Θράκης πρόσφυγες) ἢ ἐξ ἄλλων περιοχῶν.

Οἱ καρβουνιαροί, κατόπιν συμφωνίας μετὰ τοῦ ἐργολάβου ἢ ἐνοικιαστοῦ τοῦ λήμματος, δηλ. τοῦ ποσοῦ τῆς ὑλοτομίας ὠρισμένου δάσους, καὶ καταβολῆς προκαταβολῆς ἔναντι τῶν ἡμερομισθίων των, προσέρχονται σὺν γυναίξι καὶ τέκνοις εἰς τὸν τόπον τῆς ὑλοτομίας, συναποκομίζοντες καὶ τὰ ἀπαραίτητα μαγειρικὰ σκεῦη, στρωσίδια, καὶ ἄλλα ἀντικείμενα γιὰ μιὰ μακροχρόνιο διαμονή. Οἱ γυναῖκες ἀσχολοῦνται με τὸ πλύσιμο τῶν ρούχων, τὸ μαγείρευμα, τὴν περιποίηση τῶν παιδιῶν, χρησιμοποιοῦνται ὅμως καὶ σὲ μισσεπαγγελματικά ἔργα, ὅπως τὸ κουβάλημα νεροῦ ἀπὸ τὴν πλησιεστέρην πηγὴν, διότι τὸ κάρβουνο θέλει νερό, πολὺ νερό. Συχνὰ ὁμως φυλάγουν καὶ βάρδια στὴ λειτουργία τῆς άνθρακοκαμίνου. Διότι τὸ καμίνι ἀπὸ τὴ στιγμὴ πού θὰ μπῆ φωτιά μέχρι τῆς λήξεως τῆς ἐκκαμινεύσεως χροιάζεται μεγάλην παρακολούθησιν γιὰ νὰ μὴν καῖ καὶ χωνέψη τὸ ξύλο καὶ πᾶνε ὅλοι οἱ κόποι καὶ τὰ ἔξοδα χαμένο.

Σὲ κάθε συνεργεῖον άνθρακεργατῶν ἕνας εἶναι ὁ μάστορας, πού διευθίνει με τὸ ἔμπειρο μάτι του τὴν ἐργασίαν. Ὁ μάστορας θὰ παραλάβῃ ἕνα τμήμα τοῦ ὑλοτομητέου δάσους καὶ πρέπει κατὰ πρῶτον νὰ συλλάβῃ τὴ μορφή τοῦ πεδίου ἐργασίας ὥστε νὰ διανεῖμῃ τὴ δουλειὰ κατὰ τρόπον ὥστε ὅλα τὰ τσεκούρια νὰ δουλέψουν παραγωγικῶς καὶ τὰ καμινάλωνα νὰ ἀνοιχθοῦν στὰ σημεῖα ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ ὁποῖα κανονικῶς μποροῦν νὰ τροφοδοτοῦνται σὲ ξύλον, ὥστε οὔτε τμήματα μικρὰ νὰ παραμείνουν ἀνυλστόμητα, οὔτε ἡ διανομὴ τοῦ ξύλου νὰ πέσῃ ἄνισος καὶ νὰ ὑπάρξουν ἄλλοῦ μεγάλου καὶ ἄλλοῦ μικροῦ καμίνια. Τὸ καμίνι ἔχει τὴν τεχνικὴ του καὶ θέλει κοντά του τὸν ἀρχιμάστορα, ἀλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει εἰς τὸ ἔργον ἀνταποκρίνονται καὶ μαστόροι τῆς σειρᾶς. Οἱ πολλοὶ ὅμως ἐργάτες ἀσχολοῦνται με τὴν ὑλοτομίαν, διότι κατὰ βάσιν ἡ άνθρακοποιία εἶναι ὑλοτομία. Ἐν τὰ δάσος ἀποτελεῖται ἀπὸ λεπτῶν διαστάσεων δένδρα ἐργάζονται μόνον με τσεκούρια. Ἐν ἀποτελεῖται ἀπὸ δένδρα μεγάλων διαστάσεων ἐργάζονται με κόφτρες καὶ τσεκούρια. Τὰ καταρριπτόμενα δένδρα τεμαγίζονται καὶ τὰ τεμάχια μεταφέρονται εἰς τὴν θέσιν τοῦ καμινάλωνου ὅπου συγκεντροῦται ἰκανὴ ποσότης διὰ τὴν ἴδρυσιν καμίνου.

Ἀνθρακοκαμίνων ὑπάρχουν δυὸ εἶδη. Τὰ ὄρθια καὶ τὰ πλαγιαστά. Εἰς τὰ ὄρθια καμίνια τὰ ξύλα τὰ ὁποῖα κόβονται εἰς τεμάχια ἀπὸ 80 πόντους ὡς ἕνα μέτρο ἢ ἕνα καὶ εἴκοσι, τοποθετοῦνται ὄρθια καὶ σχηματίζουν δύο ἢ τρεῖς ἐπαλλήλους στοιβάδας πέριξ τοῦ γέντους τοῦ καμινάλωνου. Τὸ καμινάλωνο ἔχει σχῆμα κύκλου, συνηθέστερα ὅμως ἑλλείψεως, ὥστε τὸ σχηματιζόμενον μετὰ τὸ κτίσιμον στερεόν, τ ο υ λ ῖ, καλούμενον, ἔχει σχῆμα μισοῦ παραβολοειδοῦς. Εἰς τὰ πλαγιαστά καμίνια τὰ ξύλα τοποθετοῦνται ὀριζοντίως, παραλλήλως πρὸς τὸ ἔδαιρας.

Ἐς παρακολουθήσωμεν τώρα τὸ κτίσιμο τοῦ καρβουννακάμινου, κατὰ τὴν ἀφήγησιν παλαιοῦ άνθρακοποιοῦ Μανροθαλασσίτη, ὅπως ἐγένετο ἡ άνθρακοποίησις κατὰ τὸ διάστημα πρὸ τοῦ μεσοπολέμου ἄνευ δασοτεχνικῆς - ὑπηρεσιακῆς ἐπεμβάσεως.

«— Παλαιότερα πού δέν ἦντουσαν οἱ Δασικοί, ὑπῆρχε τὸ σέβας τῆς δουλειᾶς (ἐπαγγελματικὸς αὐτοσεβασμὸς καὶ εὐσυνειδησία στὴν παραγωγὴν ἢ κατασκευὴν). Πααίναμεν στὸ λόγγο καὶ κόφταμεν τὰ ξύλα, ἀπὸ τοῦ Ἄη Δημήτρη ἴσαμε τοῦ Ἄη Γιώργη γιὰ νὰ στοαγγίσουν (τῶσα εὐθύς με τὸ κόψιμο, στὸ καμίνι). Μετὰ ἀπὸ τ' Ἄη Γιώργη βάσαμε φωτιά. Πρῶτα ἀνοίγαμε τὸ καρβουνάλωνο, ἢ βάση εἶχε μᾶκρος 42 - 45 πόδια (ὁ μέγας ἄξων τῆς ἑλλείψεως) ἀνάλογα με τὴ

χωρητικότητα τοῦ καμινιοῦ. Στὴν καρδιά (κέντρον) τοῦ καμινιοῦ μῆγαμε ἓνα χοντρὸ ξύλο ὄρθιο πὸν ἔχει μᾶκρος 2 μὲ 3 πόγια καὶ γύρω τριγύρω στοιβάζονται τὰ ξύλα ὄρθια ἢ πλάγια. Τὰ ξύλα ἔχουν μᾶκρος ἐνάμισυ πῆχυ. Κατὰ γῆς βάζουμε ἓνα μακρὸ ξύλο (ἐφαπτομένως πρὸς τὸ ἔδαφος) πὸν ἢ μιά του ἄκρη ἀκουμπάει στὸ ξύλο τῆς καρδιᾶς καὶ ἡ ἄλλη ἐξέχει λίγο ἀπὸ τὸ γῦρο (περιφέρεια) τοῦ καμινιοῦ. Ἀφοῦ χτιστῆ τὸ καμίνι τὸ σκεπάζουμε μὲ φύλλα δένδρου (μεσέ, δρυός) ὄξυᾶς, ὄ.τι. (Στὴν Κύπρο μὲ νύχουρς δηλ. πευκοβελόνες). Στὸ τέλος τὸ τουρλούκι (τὸ ὄλον κατασκευάσμα) σκεπάζεται μὲ γῶμα. Τότε βγάζουν τὰ δυὸ ξύλα ἐκεῖνο τῆς καρδιᾶς καὶ τὸ ἄλλο τὸ πλαγιαστὸ κατάχαμα καὶ βάζουν φωτιά. Ἡ φωτιά υπαίνει ἀπὸ τὴν κάτω τρύπα (ἢ ὁποία μένει μετὰ τὴν ἀφαίρεση τοῦ ὀριζόντιου ξύλου) μὲ μιὰ βέργα πὸν στὴν ἄκρια τῆς εἶναι δεμένο ἓνα πανὶ βρομμένο μὲ πετρέλαιο. Ἄμα τύχη καὶ δὲν πιάσουν τὰ ξύλα, ρίχτουν ἀναμένα κάρβουνα ἀπὸ τὴν τρύπα τοῦ ξύλου τῆς καρδιᾶς ἢ ξερόκλαδα. Αὐτὸ τὸ λένε ντολμάς δηλ. παραγέμισμα. «Ὅταν τὰ ξύλα πιάσουν γιὰ καλὰ κλείνουμε τὴν τρύπα τῆς καρδιᾶς καὶ κутτάζουμε τὸν καπνὸ πὸν βγαίνει ἀπὸ τὶς τρύπες πὸν ἔχουν ἀφήσει ἐξεπίτηδες γύρω τριγύρω στὴν πεδιά τοῦ καμινιοῦ σὲ ἀπόστασες. Ἄμα βλέπουμε νὰ βγαίνει πολὺς καπνὸς κλείνουμε εἰς τρύπες αὐτὲς μὲ γῶμα γιὰ νὰ μὴ χωνέψη τὸ ξύλο. Ὅσο βγαίνει μαῦρος καπνὸς εἶναι σημάδι ὅτι τὸ κάψιμο βαστάει. Ἄμα ἀρχίσει καὶ βγαίνει ἄσπρος καπνὸς σὰν ἀτμὸς εἶναι σημάδι ὅτι ψήθηκε τὸ ξύλο καὶ ἔγινε κάρβουνο.» Τότε ἀνοίγεται τὸ καμίνι δηλ. ἀφαιρεῖται τὸ ἐπικάλυμμα καὶ καταβρέχεται τὸ θερμὸν κάρβουνο μὲ ἄφθονο νερό, πολὺ νερό γιὰ νὰ σβῆση ἢ φωτιά πὸν μπορεῖ νὰ κρυφοκαίει μέσα στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ κάρβουνου πὸν ἀπειλεῖ μὲ αἰφνηθῖα ἀνάφλεξη ὀλόκληρον τὸ ἐκκαμινευθὲν προῖόν.

Τὸ κάψιμο διαρκεῖ 4 - 8 ἡμέρες ἀναλόγως μὲ τὸ μέγεθος τοῦ καμινιοῦ. Εἰς ὄλο αὐτὸ τὸ διάστημα ἢ λειτουργία τῆς καμίνου παρακολουθεῖται ἀγρυπνα νύχτα - μέρα ἀπὸ τοὺς καρβουνιάρους οἱ ὁποῖοι ἐπεμβαίνουν κλείνοντας τὰ στόμια τοῦ περιγυρου γιὰ νὰ μὴ χωνέψη τὸ ξύλον. Τὸ μὴ καλῶς ψηθὲν ὑλικὸν ὀνομάζεται ξυλοκάρβουνο εἰς τὴν κατανάλωσιν. Ἀπὸ τὸν σωρὸν τῶν ξυλανθράκων πάντοτε ἀνασύρονται ξύλα τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν ἀνθρακοποιηθῆ, ἀλλὰ ἔχουν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ἀποξηρανθῆ ὥστε καίονται σὰν δαδί. Ὄνομάζονται τσιραλίκια (τουρκ.) ἢ ἀπόδαυλα, ἀπόδαλα, ἀπόδουλα.

Τὰ μόνια ἐργαλεῖα τοῦ ἀνθρακοποιῦ, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ὑλοτομικά, εἶναι ἓνα καρνόφτυρο, μιὰ ξύλινη τσουγκράνα καὶ μιὰ μικρὴ ξύλινη σκαλίτσα, μὲ τὴν ὁποία ἀνέρχεται ἐπὶ τῆς καμίνου ὅταν εἶναι πολὺ μεγάλη, ὁ ἀνθρακοποιός.

Τὰ δασοπονικὰ εἶδη πὸν ἔχουν ξύλο κατάλληλο γιὰ κάρβουνο εἶναι ὅλα τὰ πλατύφυλλα, φυλλοβόλα καὶ ἀειθαλῆ. Τὸ κάρβουνο τῶν εἰδῶν αὐτῶν, εἶναι τὸ κυρίως κάρβουνο θερμάνσεως κν μαγαγανίσιο, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ γυφτοκάρβουνο (σιδηρουργίας) γιὰ τὸ ὁποῖο θὰ μιλήσουμε πιὸ κάτω.

Οἱ ξυλάνθρακες θερμάνσεως διακρίνονται σὲ μαλακοὺς καὶ σκληροὺς. Ἡ διαφορὰ εἶναι ἀνάλογος α) πρὸς τὸ δασοπονικὸν εἶδος καὶ β) πρὸς τὸ μέρος τοῦ δένδρου ἀπὸ τὸ ὁποῖον προέρχεται ὁ ξυλάνθραξ.

Ὁ ποῖνος, ἡ ἀριά, ὁ σῖνος, ἡ ἀγριοελαία, ἡ ἀγραπιδέα (γκορτσιά), τὸ φιλύκι κ. ἄ. δίδουν σκληρὸ κάρβουνο, τὸ ὁποῖον κοινῶς λέγεται ἄγριο κάρβουνο. Ἡ δρυς, ἡ ὄξυᾶ, ὁ γαῦρος, ἡ ὀστράκ κ.ἄ. δίδουν ἡμίσκληρο κάρβουνο. Ἡ καστανιά, ἡ ἰτιά, τὸ πεῦκο κ.λ. δίδουν μαλακὸ κάρβουνο. Οἱ γονδρο κορμοὶ τῶν δένδρων ὄπως καὶ οἱ χονδροὶ κλάδοι, δίδουν μαλακὸ κάρβουνο. Οἱ λεπτεῖ κορμοὶ καὶ οἱ ρίζες ἄγριο κάρβουνο. Τὸ προεργόμενον ἀπὸ λεπτοὺς κορμοὺς δένδρων, ὡς εἶναι τὰ προενοβλαστήματα ὄξυᾶς, δρυός, κλπ. ὀνομάζεται μασουῶτο κάρβουνο ὡς ἐκ τοῦ σχήματος αὐτοῦ καὶ κατατάσσεται εἰς τὸ ποιοτικῶς καλὸν κάρβουνο.

Κατὰ τὴν περίοδον τοῦ μεσοπολέμου ἢ Ἑλλάς παρήγγε περὶ τὰ 80 ἑκατομύρια ὀκάδας κάρβουνο διὰ τὰς ἀνάγκας θερμάνσεως τοῦ πληθυσμοῦ. Μεταπολε-

μικῶς ἢ παραγωγή ἔπεσε εἰς 8.500.000 ὄκ. κατὰ τὴν 4ετίαν 1962 - 1965 διότι χάρις εἰς τὴν διάνοξιν ὁδῶν μεταφορᾶς ἠνυπόθη οἰκονομικῶς ἢ μεταφορὰ καὶ χρησιμοποίησις αὐτουσίου καυσοξύλου, ἢ δὲ συνεχιζομένη διάδοσις τοῦ πετρελαίου καὶ τῶν ὑγρῶν καυσίμων, ἐκτοπίζει τὸ ξύλον ὡς θερμομαντικὴν ὕλην. Ἡ ἐξέλιξις αὕτη εἶναι εὐχάριστος διὰ τὴν δασοπονίαν διότι θὰ ἀπαλλάξη τὰ ἑλληνικὰ δάση ἀπὸ τὴν τεραστίαν ἀφαιμαξίαν τὴν ὅποσαν ἀντεπροσώπευε ἡ καυσοξύλευσις. Ἡ διάδοσις ἐκτὸς εἰς τὰ χωρία τῶν κλειστῶν θερμοαστρῶν (μασίνας) καὶ ἡ ἐγκατάληψις τῶν ἀνοικτῶν (τζάκια) εἶναι μία ἄλλη πλευρὰ τῆς εὐχαρίστου ταύτης ἐξελίξεως διότι περιορίζει τὴν κατανάλωσιν τοῦ καυσοξύλου εἰς τὰ χωρία, εἰς τὰ ὅποια θὰ βραδύνη ἀκόμη ἢ διάδοσις τῶν ἄλλων θερμομαντικῶν μέσων. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ αἱ σχετικαὶ πρὸς τὸ κάρβουνο παροιμίαι τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ θὰ καταστοῦν ἀκατανόητοι καὶ θὰ ἀχρηστευθοῦν, διασωζόμενοι μόνον ὡς μνημεῖα τοῦ λόγου.

Παροιμίαι. «Κάθεται στὰ κάρβουνα». (Ἄνυπομονεῖ). Φυσικὰ πρόκειται γιὰ ἀναμμένα κάρβουνα.

«Κάλλιο πέντε κάρβουνα πέρα γίλια πρόβατα». (γνωστὴ ἔννοια).

«Θὰ σὲ μάθω κάρβουρα νὰ πηδᾶς στὰ κάρβουνα». Ἄλλὰ κατὰ τοὺς γαστρονόμους τὸ ψήσιμο στὰ κάρβουνα δὲν δύναται νὰ ἀντιτασταθῇ μὲ σύγχρονου τρόπου ψήσιμον δι' ὃ προβλέπεται ὅτι ἢ χοῆσις τοῦ κάρβουνο εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις θὰ ἐξακολουθήσει.

«Κλαίει ἀπ' τοῦ λίκου ὁ τσοπάνης, κλαίει κι' ὁ καρβουνιάρης». (βλ. τοῦ γύφτου).

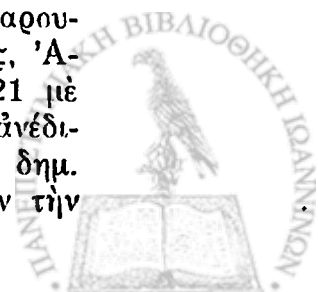
Τοπωνύμια. Καρβουνολεπενίτσα. Κοινότης εἰς τὸν Ν. Τρικάλων. Λεπενίτσα χωριὸ τοῦ ὁποίου οἱ κάτοικοι ἐπηγγέλοντο τὸν καρβουνιάρην.

Κάρβουνο σιδηρουργίας ἢ γυφτοκάρβουνο ἢ γυφτόκαρνο, βλ. Γύφτος Ἡπ. Ἐστία τευχ. 201 - 202 σ. 53 - 56. Ὅπως λέγομεν ἐκεῖ τὸ γυφτοκάρβουνο οἱ ἴδιοι οἱ γύφτοι (σιδηράδες - χαλκιάδες) τὸ κατασκευάζουν γιὰ τὰς ἐπαγγελματικὰς τῶν ἀνάγκας. Εἰς τὰς μεγάλας πόλεις ὅμως, ὅπως Κωνσταντινούπολιν, Σμύρνην, Ἀδριανούπολιν, Θεσπλονικὴν κλπ. ὅπου ἐλειτουργοῦσαν ἀπὸ παλαιότητος ἐποχῆς (Ρωμαϊκῆς, Βυζαντινῆς, Τουρκοκρατίας, μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰῶνος μας) μεγάλα σιδηρουργία καὶ χαλκουργία μᾶλλον ἐργοστάσια παρὰ βιοτεχνίαις (βλ. εἰς τὰς Ἀθήνας τὴν ὁδὸν Ἡραίου) οἱ σιδηρουργοὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ κατασκευάζουν μόνον τῶν τὰ γυφτοκάρβουνα. Τὰ ἠγόραζον ἀπὸ τὸ μικροπόριον τὸ ὁποῖον ἤσκειτο ὑπὸ χωρικῶν τῶν περὶ τὰς πόλεις χωρίων. Οὗτοι κατεσκεύαζον τὰ γυφτοκάρβουνα καὶ τὰ μετέφερον δι' ὄνων εἰς τὰς πόλεις ὅπου τὰ ἐπωλοῦσαν εἰς τοὺς σιδηρουργούς. Εἰς τὸν «Πουλολόγον» ὅπου τὰ πτηνὰ ὑποκαθιστοῦν τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὰς ἐπαγγελματικὰς καὶ κοινωνικὰς ἀσχολίας τῶν μᾶς δίδεται μία εἰκὼν τῶν μεταξὺ παραγωγῶν γυφτοκάρβουνο καὶ ἐργαστηριαρέων σιδηρουργῶν - χαλκουργῶν, σγέσεων διὰ τῶν ἐπομένων στίγων:

Εἶχετε τάχα κι' ὄνικόν, ἐκουβάλειε τὰ κάρβουνα
εἰς τ' ἐργαστήρι τοῦ χαλκιᾶ καὶ σὺ ἐπαρηκολούθεις.

Τὴν ἀνάπτυξιν τῆς εἰκόνης τὴν ὁποίαν μᾶς δίδουν οἱ στίχοι αὐτοί, βλ. εἰς τὴν πραγματείαν μου «Πραγματικὴς παρατηρήσεις εἰς τὸν Πουλολόγον» ἐν Byzantinisch - Neugriechische Jahrbucher τοῦ Νίκου Βέη (Bees) Ἀθήναι 1960.

Κάρβουνο πυριτιδοποιίας. Κατεσκευάζεται παλαιότερον ἀπὸ μαλακὰ ξύλα Ἰτιᾶς, Σκλήθρου καὶ κληματόβεογες. Ἐχρησιμοποιεῖτο στοὺς μαρματόμυλους πρὸς κατασκευὴν τῆς μαρμαούτης. Τὰ μαρματάδικα τῆς Δημητσάνας, Ἀγροφῶν καὶ λοιπῶν περιοχῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 21 μὲ τέτοιο κάρβουνο εἰργάζοντο καὶ διὰ τοῦτο τὰ ὄπλα μὲ τὴν ἐκτυροσφοδότησιν ἀνέδιδον πυκνὸν μαῦρον καπνόν, ὁ ὁποῖος ἠμπόδιζε τὴν θέαν κατὰ τὰς μάγας. Τὸ δημητραγοῦδι κάμνει μνεῖαν τοῦ καπνοῦ ὁ ὁποῖος μετὰ τοῦ κονιορτοῦ ἐλάττωναν τὴν ὁρατότητα.

Κεραμοκάμινο. Άσβεστοκάμινο. Οί βιοτεχνίες αὐτὲς μᾶς ἐνδιαφέρουν ἐδῶ μόνον λόγῳ τῆς καταναλώσεως καυσίμου ὕλης δασικῆς. Μὲ τὸν ὄρο «δασικὴ καύσιμος ὕλη» ἐννοοῦμεν τοὺς χωρὶς κορμὸν θάμνους, τὰ κλαριά καὶ τὰ φρύγανα. Ἡ ὕλη αὐτὴ ἀπαντᾷ εἴτε εἰς τὰ προεμφορῆ δάση τῶν ἀειθαλῶν πλατυφύλων, εἴτε ὡς ὑπόροφος τῶν μέσων δασῶν τῆς ζοῆς τῶν ἀειθαλῶν πλατυφύλων. Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν θάμνων καὶ φρυγάνων τούτων εἶναι ἐπιθυμητὴ, διότι κυρίως τροφοδοτεῖ τὰς δασικὰς πυρκαϊὰς. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως πού οἱ θάμνοι αὐτοὶ ἀποτελοῦν τὴν μόνην μορφήν καλύψεως τοῦ ἐδάφους καὶ προστασίας τοῦ ἐναντίον τῆς διαβρώσεως ἢ ὀλοσχερῆς ἀπομάκρυνσις τῆς φυτείας αὐτῆς δὲν εἶναι ἐπιθυμητὴ, ἔνεκα τῶν κινδύνων πού συνεπάγεται ἡ ἀποψίλωσις.

Τὰ κεραμοκάμινα, ἦτοι τὰ καμίγια εἰς τὰ ὁποῖα κατασκευάζονται ἐν ὑπαίθρῳ, κέραμοι, πλίνθοι καὶ πῆλινα ἀγγεῖα (ἀγγειοπλαστεῖα ἢ τσικαλαριά) καὶ τὰ ἀσβεστοκάμινα παραγωγῆς δασικῆς ἀσβέστου, ἦτοι μὴ βιομηχανικῆς, ἐργάζονται ἢ ἠργάζοντο παλαιότερον μὲ δασικὴν καύσιμον ὕλην τουτέστιν μὲ τὰ κλαριά περὶ ὧν ἀνωτέρω. Καθ' ὃν χρόνον προητοιμάζοντο τὰ πλαστικὰ ἀντικείμενα, κατασκευαζόμενα ἐκ πηλοῦ, ἢ καθ' ὃν χρόνον ἐπραγματοποιεῖτο ἡ λατόμησις τῶν ἀσβεστολίθων, ἢ μεταφορὰ των εἰς τὸ σημεῖον ἐνθα εἶχεν ἀνοίγει ἡ γούθα καὶ ἐκτίζετο τὸ ἀσβεστοκάμινον, ἐκ παραλλήλου ἄλλοι ἐνογάται προσέβαινον εἰς τὴν ὑλοτομίαν τοῦ καυσίμου ὑλικοῦ καὶ μεταφορὰν αὐτοῦ εἰς τὸ κεραμοποιεῖον ἢ τὴν ἀσβεστοκάμινον. Οὕτω συνεκεντροῦτο τὸ ὑλικὸν ἐνῶ συνεπληροῦντο αἱ σχετικαὶ ἐργασίαι διὰ τὸ ψῆσιμον τῶν ἀγγείων ἢ τῆς ἀσβεστόπετρας. Εἰς τὰ ἀγγειοπλαστεῖα λαμβάνει χώραν μία προκαμίνευσις, εἰς τὸ λεγόμενον ἐπάνω καμίγι, ἐνῶ ἡ κυρίως καμίνευσις γίνεται εἰς τὸ κάτω καμίγι. Ὅταν κλεισθοῦν τὰ ἀγγεῖα εἰς τὸ τελευταῖον, τὸ ὁποῖον μάλιστα σφραγίζεται μὲ πηλὸν καὶ λάσπη γιὰ νὰ μὴ ξεθυμαίνῃ, βάζουν σιγανὴ φωτιά μὲ χ ο ὄ σ ο υ λ α ἢ ἄλλως φλέσουρα, ἦτοι περιτοίγματα τῶν κλαριῶν τὰ ὁποῖα ἀναδίδουν πολὺν καπνὸν μέσα στὸν ὁποῖον μένουσιν τὰ ἀγγεῖα καὶ ἀποφεύγεται ὁ κίνδυνος νὰ διασραγοῦν (σκάσιμο). Ἔτσι δύο ἢ τρεῖς ὥρες μένουσιν μὲ τὸν καπνὸν καὶ ἀκολούθως δίδεται φωτιά μὲ ἓνα κλαδάκι σιγὰ σιγὰ ὡς πού νὰ πάσῃ δοῦμο, ὅπως λέγουσιν, ἢ φωτιά. Εἰς τὸ διάστημα αὐτὸ τῶν τριῶν ὥρῶν, καταναλίσκεται ποσότης ἐνὸς καὶ ἡμίσεως φορτώματος κλαδιῶν, ἐπὶ συνολικῆς ποσότητος δεκαπέντε φορτωμάτων, λ.χ. πού θὰ ἀπαιτήσῃ ἡ πλήρης ἐκκαμίνευσις. Τόσον βραδεῖα γίνεται ἐν ἀρχῇ ἢ θέρμανσις.

Εἰς τὰ ἀσβεστοκάμινα δὲν τισοῦνται τόσαι προσυλλάξεις, ἀν καὶ ἐδῶ ἐπίσης ὑπάρχει μέγας κίνδυνος νὰ ἐξαντληθῇ ὀλόκληρος ἡ ποσότης τῆς καυσίμου ὕλης καὶ ἡ πέτρα νὰ μείνῃ ἀψητη. Εἰς τὸ ἀσβεστοκάμινον ἡ καύσιμος ὕλη (καὶ μάλιστα τὰ φρύγανα) συνκτίζεται μὲ τὴν πέτρα, τροφοδοτεῖται ὁμοίως ἢ φωτιά κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκκαμίνευσεως. Ἡ φωτιά κυρίως ἀνάβει μέσα εἰς τὴν γούθῃν ἢ δὲ τροφοδότησις γίνεται διὰ τῆς θυρίδος ἢ ὁποῖα ἀφίεται εἰς τὴν βάση τῆς καμίνου κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους. Ἡ κορυφὴ τῆς ἀσβεστοκαμίνου κλείνεται μὲ σωρὸν μικροτέρων λίθων εἰς σχῆμα κώνου.

Ἡδη ἡ κεραμοποιία, πλινθοποιία, ἀγγειοπλαστικὴ καὶ ἀσβεστοποιία κατὰ τὸν παλαιὸν ἐγγώριον τύπον τείνει νὰ ἐκλείψῃ, ἀντικαθισταμένη διὰ τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς τῶν εἰδῶν αὐτῆς. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ὅπου ἐξακολουθεῖ ὑφισταμένη ἢ καύσιμος ὕλη ἔχει ἀντικατασταθῆ ὑπὸ ὑγῶν καυσίμων (πετρελαίου) καὶ συνεπῶς ἐξαφανίζεται τὸ δασικὸν ἐνδιαφέρον τῶν βιοτεχνιῶν αὐτῶν.

Κατασράκτης (δ). Ἐξάρτημα τοῦ Νεροπρίονου (βλ. λ.) ἦτοι κινητὸν πλαίσιον ξύλινον, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου φέρονται σταθερῶς ἠροσιμένα λάμες πρίονος, τρεῖς ἢ τέσσαρες, συννὰ ὁμοίως καὶ μία μόνη. Τὸ πλαίσιον τοῦτο κινεῖται δι' ὑδροπνευματικῆς δυνάμεως κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς κατακορύφου πρὸς ποῖσιν τοῦ πρὸς τὸ πλαίσιον βραδέως καὶ κατὰ ὀριζόντιον ἔννοιαν κινουμένου κορμοτεμαχίου. Ἐννοεῖ-

ται ὅτι αἱ κινήσεις, τὸσον τοῦ πρίονος ὅσον καὶ τοῦ κορμοτεμαχίου, εἶναι συγχρονισμένα.

Κατούνα καὶ **Κατούνιτσα** (ή). Τπν. διαδεδομένον καθ' ὅλην τὴν Πίνδον, τὰ Ἄγραφα καὶ ἄλλας περιοχάς. Εἰς τὸν Ἄθω, γνωστὰ τὰ ἐρημητήρια, τὰ λεγόμενα κατουνάκια.

Κατσούλα (ή). Ἡ ὀμίχλη κν ἀντάρα, ἡ ἐπικαθημένη ἐπὶ τῶν βουνοκορυφῶν δίκην κατσούλας ἦτοι κοκκοῦλας, καλύμματος τῆς κεφαλῆς. Ἡ ὀμίχλη μετακινεῖται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἀνερχομένη μὲ τὴν πρόοδον τῆς ἡμέρας ἀπὸ τὰς πεδιάδας καὶ τὰς κοιλάδας πρὸς τὰς κλιτῦς καὶ τὰς βουνοκορυφάς.

Συνήθως κατὰ τὰς μετακινήσεις αὐτὰς προτιμᾷ νὰ ἀκολουθεῖ τὰς μισογαγκείας τῶν ρευμάτων, ἀκόμη καὶ τῶν λεπτοτέρων παρακλαδίων των ὑπὸ τὰς κορυφάς, μέχρις οὗ ἀνέλθῃ ἐπ' αὐτῶν, καὶ τοῦτο λόγῳ τῆς διαφορᾶς θερμοκρασίας. Αἱ μισγάγκειαι, ὡς γνωστὸν εἶναι ψυχρότεραι, καθ' ὃ ὑγρότεραι.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ὀμίχλη ἢ ἀντάρα συνήθως ἔχει χρῶμα λευκὸν ἢ ὑπόλευκον παρομοιάζεται πρὸς λευκόμαλλον προβατῖναν. Ἐντεῦθεν αἰνιγμα.

—Μιὰ πρατίνα ροῦντα ροῦντα, ὄλο τὸ χαλιὰ πηγαίνει
καὶ λιθάρι δὲ σαλεύει. Τί εἶναι;

Καψάλα (ή) κ. **Καψαλιά** κ. **Κάψαλος** (ὀ) κ. **Καψάλι** (τό). Ἐκτασις δασική ἢ θαμνώδης (κτηνοτροφική) ἢ ἀγροτική (καλαμιές) κεκαυμένη. Ἐπὶ ἐνὸς μόνου κεκαυμένου δένδρου, λέγεται «τὸ κάψαλο».

Ἐίπε ὁ δημ. τραγ. γιὰ τὴν πέρδικα ποῦ ἔχασε τὸ περδικόπουλό της,

«ὀπῶβρη μαύρη καψαλιά θὰ κάτση νὰ βοσκῆση.» (Πολ. Ἐκλ. 182)

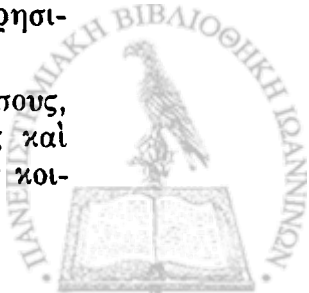
ρ. **καψαλιάζω**, **βάζω φωτιά** γιὰ νὰ καοῦν οἱ καλαμιές πρὸ τοῦ νέου ὀργώματος. **Καψαλισμένος** ὁ πυρκαυστός.

Αἱ καψάλαι δημιουργοῦνται διὰ τῶν δασικῶν πυρκαϊῶν. Ἡ φυσικὴ ἐξέλιξις τῆς καψάλας εἶναι ἡ ἀναδάσωσις διὰ τῆς φυσικῆς ἢ τεχνητῆς ὁδοῦ, ἡ ἢ ὀριστικὴ ἀπογύμνωσις λόγῳ παρεμποδίσεως τῆς ἀναδασώσεως διὰ τῆς βοσκῆς. Ὅλαι αἱ γυμναὶ ἐκτάσεις τῶν βουνῶν μας, ὅσαι κεῖνται κάτω τοῦ ὀρίου τῆς δασικῆς βλαστῆσεως, ὅσαι δηλ. δὲν εἶναι φύσει ὑπαλπικαί, εἶναι καψάλαι τῶν ὀποίων ἡ τύχη ἐκρίθη ὑπὸ τῆς βοσκῆς (βλ. λαθροβοσκῆ).

Κέδρος (ὀ) **Κεδρίτσα** (ή) κ. **κέντρος**. Τὸ δασοβοτανικὸν εἶδος *Juniperus oxycedrus* L. Γενικῶς ὅμως ὅλα τὰ εἶδη τῆς Ἀρκεύθου, ἂν καὶ διακρίνονται καὶ μὲ ἰδιαιτέρα ὀνόματα, ὡς Βένιο, Φίδα. Μαλόκεδρο (βλ. λ.). Ὁ δξύκεδρος κέδρος, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ κυρίως κέδρος ἀπαντᾷ εἰς ὅλας τὰς κλιματικὰς ζώνας τῆς βλαστῆσεως, ἀπὸ τῆς παραλίας μέχρι τῆς ὑπαλπικῆς. Μ' ὄλον ὅτι δὲν σχηματίζει δάση καὶ μ' ὄλον ὅτι τὰ κέδρα ἔχουν μικρῶν διαστάσεων κορμούς, τὸ ξύλον των, χαρακτηριζόμενον ἀπὸ εὐωδίαν, εἶναι πολύτιμον εἰς λεπτοξυλουργικὰς κατασκευάς. Ἐξ αὐτοῦ κατασκευάζονται μικροσκοπικῆς δόξης διὰ τῶν ὀποίων γίνονται βαγενάκια, βαρέλλες, καρδάρες, βεδουρίτσες καὶ ἄλλα κομποτεχνήματα τῆς λαϊκῆς τέχνης. Ὀνομαστώτερα εἶναι τὰ ἐν Βυτίνῃ τῆς Γορτυνίας καὶ ἐν Ἰωαννίνοις καὶ Μετσόβω κατασκευαζόμενα.

Τὰ κερδόξυλα εἰς τὴν ἐστίαν ἀναδίδουν λάμπιν (λάμπαδο) καὶ εὐχάριστον ὄσμήν, ὅπως λέγει καὶ ὁ Ὀμηρος διὰ τὸ σπήλαιον τῆς Καλυψοῦς —«ὀδμή δὲ κέδριος ἀνά νῆσον ὀδώκειν». Ὁ καρπὸς τοῦ κέδρου κν **κεδρόσπορος**, χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν λαϊκὴν ἰατρικὴν.

Κελαινιάς (ὀ) ὁ μαυρολογῶν, ὁ σκοτεινός. Συνήθως ἐπὶ ἐλατοδάσους, ἀντὶ μαυρόλογγος, λόγῳ τοῦ σκοτεινοπρασίνου χρώματος τῆς ἐλατίνης κόμης καὶ τῆς ἐκ τῆς πυκνότητος προσερχομένης βαθείας σκιάς. Ἐν Εὐρυτανία, παρὰ τὴν κοινότητα Μολόχας, δάσος Κελαινιάς, ἐξ Ἐλάτης.

Κελάνι (τὸ) Δρύς ἢ ἐπιφυῆς *Quercus sessiliflora* Salish. Λέγεται καὶ Ροτσόκι, θεωρούμενον σλανϊκόν. Ἐν Μακεδονία (Σιντική) καὶ ἀλλαγῶν εἰς τὴν Β. Ἑλλάδα, Πίκρο (βλ. λ.).

Κεραμαριό (τὸ) κ. κεραμιδαριό κ. κεραμοκάμινο ἢ κεραμιδοκάμινο. βλ. καμίρι.

Τὸ προϊόν τῆς ἐκκαμινεύσεως κεραμίδι, ἐνίοτε καὶ κέραμος (δ). Πρω. «Ὁ πηλὸς ἂν δὲν δαρθῆ, κέραμος δὲν γένεται.» (Ἀραβαν. 920).

Κεράνι (τὸ) κ. μποτίνοι (οἱ) ὁ μεταξὺ τῶν μαδεριῶν τῆς ἀταβάνωτης σκέπης καὶ τῶν κεράμων, χῶρος εἰς τὰ κεραμιδοσκεπῆ σπίτια τῶν χωριῶν. **Κερασιά** ζω, τοποθετῶ εἰς τὸ κεράνι. Συνήθως ἐτοποθετοῦντο ἐκεῖ τεχνόξυλα πρὸς ἀποξήρανσιν, μάλιστα τῇ βοήθειᾳ τοῦ ἐκ τῆς ἀνοικτῆς ἐστίας (τζάκι) τῆς οἰκίας καπνοῦ. Πράγματι δὲ ἢ οὕτω καπνιστὴ γενομένη ξυλεία ἀπέβαινε ἀσαπεστάτη, «κερεστὲς ἀναιώνιος» κατὰ τὴν τοπικὴν ἔκφρασιν.

Κερασιά (ἡ) τὸ καρποφόρον δένδρον *Prunus avium* L. εἶδος τῆς ὄρεινῆς ζώνης. Οἱ καρποὶ **κεράσια** (τὸ κεράσι). Αἱ ράβδοι ἐκτιμῶνται διὰ τὴν ἀντοχὴν καὶ τὴν ἐλαστικότητα. Αἱ ἐξ αὐτῶν βακτηρίαι εἶναι βαρεῖς.

Ποικιλ. κερασιῶν. Λιανοκέρασα, ρωμαίϊκα, μελοῦτα (ἀσπροουδερά) γκαίλικα, γαλανά, πετροκέρασα, Καψώτικα (ἀπὸ τὸ Κάψι Ἐξουτανίας) κλπ.

Τπν. καθ' ὅλην τὴν χώραν, ὡς Κερασιά, Κεράσοβον, Κερασοῦς, Κερασσών.

Πρω. «Ὅπου ἀκοῦς πολλὰ κεράσια θάστα καὶ μικρὰ καλάδια.» (Πανελ. γνωστὴ ἢ ἔννοια. Παρὰ Ἀραβαν. 964).

Κινάρι (τὸ) πλ. κινάρια. Κατὰ τὴν πρῶσιν τῶν κορμοτεμαχιῶν (κουτούρων) καὶ τὴν μεταβολὴν τῆς στοργγύλης ξυλείας εἰς πριστὴν, εἴτε διὰ χειροπριόνων, εἴτε διὰ νεροπριόνων ἢ μηχανικῶν πριόνων, λαμβάνονται πρῶτον (ἐκ τῆς περιφερειακῆς ἐπιφανείας) αἱ ἀκροσανίδες ἢ τὰ ἀκροσανίδα ἢ ἀπλῶς ἄκρες (βλ. σανίς). Αὐταὶ ἔχουν τὴν μίαν ἐπιφάνειαν ἐπίπεδον καὶ τὴν ἄλλην ἡμικυκλικήν. Μετὰ τὰς ἀκροσανίδας λαμβάνονται τὰ κινάρια, ἄλλως καὶ **μασχαλίδες** λεγόμεναι (βλ. λ.). Αὐταὶ εἶναι σανίδες ἔχουσαι καὶ τὰς δύο ὄψεις ἐπίπεδους ἀλλὰ τὰ ἄκρα κυρτά, καθ' ὅτι λαμβάνονται ἐκ τοῦ μὴ ὀρθογωνισμένου πρίσματος τοῦ κορμοτεμαχίου. Αἱ κανονικαί, ὀρθογωνισμέναι σανίδες λαμβάνονται μετὰ τὰ κινάρια (βλ. πλιέσιμο).

Κίσσα (ἡ). Εἶδος πτηνοῦ ἀπὸ τὰ κορακοειδῆ. Τὸ ὄνομα ἀπαντᾷ εἰς ὅλην τὴν χώραν, ἀλλὰ ἀποδίδεται σὲ διάφορα εἶδη καὶ μάλιστα σὲ δύο διάφορα γένη. Κατὰ τὸν Π. Ζέρβα, τέως προϊστάμενο τῆς Θήρας στὸ ἴπ. Γεωργίας, μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ εἶναι γνωστὰ δύο διάφορα εἶδη, ἧτοι ἡ *Cornus* ἢ *pica pica* καὶ ἡ *Cornulus glandarius*. Ἡ πρώτη εἶναι γνωστὴ καὶ μὲ τὸ ὄνομα **καρακάξα**, ἡ δευτέρα, μὲ τὸ ὄνομα **καλιακούδα**. Στὴν Ἡπειρο, ἢ τουλάχιστον Νομὸ Ἰωαννίνων, μὲ τὸ ὄνομα **γκαίλα**. Διακρίνον ὁμοῦς τὸ ἄρρεν μὲ τὸ ὄνομα **κοῦρνος** καὶ τὸ θῆλυ, **γκαίλομάννα**. Ἡ γκαίλα συλλαμβανομένη εἰς τρυφεράν ἡλικίαν ἐξημερώνεται καὶ περιφέρεται ἐλευθέρως ὡς κατοικίδιον πτηνόν, μᾶλλον δὲ ὡς περιστέρω. Διότι ἵπταται καὶ πηγαίνει εἰς βοσκήν μὲ ἄλλας ὁμοίας, ἀλλὰ ἐπανέρχεται εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ μακαρίτης Εὐάγ. Μπόγκας, ὁ ὁποῖος πολλὰ ἔχει γράψει περὶ γκαίλας, ἀναφέρει ὅτι ἡ γκαίλα γίνεται πιστὸς φύλαξ τοῦ σπιτιοῦ, ὅτι ἀναγνωρίζει τὸν κύριόν της καὶ ὅτι ἠμπορεῖ νὰ ἐκμάθῃ ὀλίγας λέξεις.

Τὰ παιδιὰ παλαιότερα, ἐσυνήθιζαν παίζοντα, νὰ κρεμοῦν στ' αὐτιά τῶν γκαϊλόπουλων ψεύτικα μικρὰ νομίσματα, τὰ ὁποῖα ἐν Ἰωαννίνοις ὠνομάζοντο «φλουγαζέτες», ἐν εἴδει σκουλαρίγια, καὶ εἰς τὰ πόδια τοὺς περνοῦσαν μικρὰ ἐλαφρὰ κουδουνάκια, τὰ «ντρουγκανέλια». (βλ. Εὐάγ. Μπόγκα «Τὰ ζῶα καὶ τὰ πουλιὰ στοὺς ἠπειρωτικούς θρόλους» Ἰωάν. 1956 καὶ Παν. Ζέρβα «Τὰ κυνήγια στὴν Ἑλλάδα»

Ἰθ. 1947).

Κισσός (ό) τὸ γνωστὸν ἀναρριχητικὸν ποῶδες φυτὸν τοῦ δασικοῦ ὑπο-
 ρόφου: *Hedera helix* L. Ἀπαντᾷ καὶ μὲ τὰς ἐπωνυμίας μπλούσανος καὶ μπλιουρσάνι
 (Χαλκιδική) καὶ ὡς σκατόξυλο εἰς τὴν παρμ. φράσιν, —«τὸ σκατόξυλο, τὸ
 σκατοπούλι, ὁ σκατάνθρωπος.» Σκατόξυλο ὁ κισσός, ὡς στηριζόμενος διὰ τὴν ἄ-
 νοδὸν του ἐπάνω εἰς ξένα σώματα, ὡς εἰς τοίχους ἢ ἄλλα παρακείμενα δένδρα κ.τ.τ.
 ὅπως εἶπε ὁ Δροσίνης

Δὲ θέλω τοῦ κισσοῦ τὸ πλᾶνο ψήλωμα
 σὲ ξένα ἀναστηλώματα δεμένον.

Εἶπε καὶ ὁ Ὅμηρος Μπεκές.

—«Καὶ γίνε ὁ ἀνήμπορος κισσός, ποὺ ζεῖ γιατί ἀγκαλιάζει.»

Σκατοπούλι εἶναι ὁ κούκκος γιατί βάζει τὰ αὐγά του πρὸς ἐκκόλαψιν εἰς
 ξένας φωλέας. Σκατάνθρωπος δὲ ὁ σώγαμπρος. Πανταχοῦ τῆς χώρας οἱ σώγαμ-
 βροὶ τυγχάνουν κακῆς ὑποδοχῆς. Τὸ ἀντίθετον συμβαίνει μὲ τὰς γυναῖκας αἱ ὁποῖ-
 αι εὐλογοῦνται διὰ τὰ προσκολλῶνται τοῖς ἰδίους ἀνδράσι. Κατὰ γαμήλιον ἔθιμον
 νεάνιδες φίλαι τῆς νύμφης, ράπτουν εἰς τὸν παστὸν βᾶτον καὶ κλωνάρι κισσοῦ,
 συμβολίζοντα τὴν προσκόλλησιν τῆς γυναικὸς εἰς τὸν ἄνδρα.

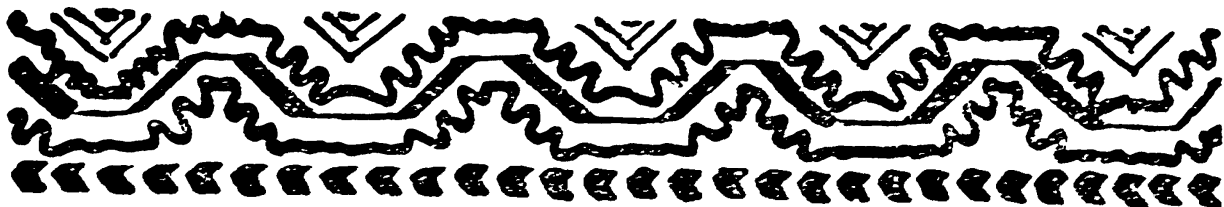
Σὰν τὸν κισσοῦ ὁποῦ κολλᾷ στὸ δέντρο καὶ ξαπλώνει
 τὰ σμίξη ἢ νύμφη τὸ γαμπρὸ καὶ τὰ ριζοσκελώνη.

(Πολ. Ἐκλ. 146)

Κλάδα (ή) πληθ. κλάδες. Κορμίδια μήκους 4-5 μ. μεγ. διαμ. 0,15-
 02 καὶ ἐλαχ. 0,10 μ. χρησιμοποιούμενα εἰς τοὺς ξυλοδρομοὺς ἢ κλαδο-
 δρομοὺς (βλ. λ.). Κατὰ τὸ χονδρότερον ἄκρον των κλαποῦνται ἤτοι
 διὰ πελεκήματος ὑφίστανται ἐγκαρσίως ἐγκοπὴν σχήματος Π. Ἡ ἐγκοπή δύνα-
 ται νὰ φθάσῃ μέχρι τοῦ μέσου τοῦ πύχους των. Τὸ πλάτος τῆς ἐντομῆς εἶναι ὀ-
 λίγον μεγαλύτερον τοῦ πλάτους τοῦ φαλαγγίου (βλ. λ.) ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ
 προσαρμοσθῇ ἡ κλάδα. Τοποθετοῦνται δὲ οἱ κλάδες κατὰ διαδρομὴν κάθετον πρὸς
 τὰ φαλάγγια ὅπως τοποθετοῦνται αἱ σιδηροτροχιαὶ πρὸς τοὺς στρωτήρας. Ἡ ἄνω
 ἐπιφάνεια τῶν κλάδων πελεκᾶται καθ' ὅλον τὸ μήκος της ὥστε νὰ γίνῃ ἐπίπεδος.
 Ἡ τοποθέτησις τῶν κλαδῶν γίνεται κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε τὰ ἄκρα των νὰ
 κείνται ἐναλλάξ ἐσωτερικῶς ἢ ἐξωτερικῶς σχετικῶς πρὸς τὰ ἄκρα τῶν κλαδῶν
 ποὺ προηγούνται. Τὸ ἄνοιγμα ἔτσι τῆς ξυλοτροχιάς παραμένει σταθερῶς 1,0 -
 1,20 μ.

(Συνεχίζεται)

ΣΩΚΡΑΤΗ Δ. ΓΕΩΡΓΟΥΛΑ

Δημ)λου

ΣΠΛΑΝΤΖΑ - ΣΠΙΑΓΓΙΑ - ΑΜΜΟΥΔΙΑ*

ΗΘΗ — ΕΘΙΜΑ — ΠΡΟΛΗΨΕΙΣ

Ἅγιος Βασίλειος

Τὴν παραμονὴν τῆς πρωτοχρονιάς κατὰ τὸ σούρουπον, οἱ ἡλικιωμένοι ἄρρενες συγκεντρώνονται εἰς οἰκίαν φύλου ἢ συγγενοῦς των καὶ ἐπιδίδονται εἰς δλονύκτιον χαρτοπαιξίαν, διὰ τὴν ἀποδειχθῆ ὁ «τυχερός». Πολλὰ βαλιάντια δμως τὴν πρωίαν κενὰ περιεχομένου ἀκολουθοῦν τοὺς κατηφείς καὶ μετημελημένους κυρίους των. Ὁ Ἄη - Βασύλης ξάγρυπνος καὶ γρήγορος, ὡς ἀστρατὴ, ἀσφυστικῶς περιπληγμένος εἰς τὴν μακρίαν του κάταν περιερχόμενος τὸ χωρίον ἐξαναγκάζει τοὺς κακοὺς δαίμονες («τὶς παγανιές») νὰ ριφθοῦν εἰς τὴν θάλασσαν ἢ νὰ ἀποχρονθοῦν εἰς τὰ ἀβυσσαίεα βάραθρα τῆς ἀπορσίτου διὰ τὴν ἐποχὴν ἐξείνην παρὰ τὴν περὶ τὸν ἄνθρωπον. Οἱ μητέρες ἀφυπνίζονται ἐνωρίς καὶ περιμένουν νὰ ἐξυπνήσουν τὰ τέκνα των, ἐποὺ πρέπει νὰ ἴδοῦν πρῶτα τὸ θουνοὶ γὰ νὰ γίνων γερὰ σάν κι αὐτὸ καὶ δεῦτερον ὑγιὲς ἄτομον, «γιὰ νὰ χροῦν τὴν ὑγεία τους ὅλο τὸ χροῖον». Ὁ πρῶτος ξένος, ὡς πρὸς τὴν οἰκογένεια, ποὺ θὰ ἐμπῆ στο σπίτι θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἐχορίτσι. Ἐτσι τὰ ἴφα θὰ ἀποκτήσουν θήρα. Ἐπειδὴ ὁμως ὁ φθόνος τῆς γειτόνισσας ἢμπορεῖ νὰ δλιάψη τὴν οἰκογένειαν, εἰσάγουν, μάλιστα ἐκ τῆς προηγουμένης καὶ διανυκτερεύει ἐκεῖ, κόρη συγγενοῦς των καὶ ἔτσι ὅλα ἀτοβαίνουν κατ' εὐχὴν.

Μετὰ τὴν θεϊαν λειτουργίαν διανεμὸν τὰ «δῶρα» τῶν παιδιῶν. Τὰ ἄρρενα λαμβάνουν δῶρα καὶ παρὰ τῶν συγγενῶν των. Τὴν πρωίαν τῆς ἰδίας ἡμέρας, τὰ ἄρρενα, περιέρχονται τὰς οἰκίας τοῦ χωρίου καὶ ψάλλουν τὰ κάλαντα, ὁμοια τῶν ψαλλομένων ἐν Πρεβέζῃ. Τὴν πρωίαν ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας διανέμει τὴν «πίττα». Ὁ τυχερὸς τοῦ ἔτους εἰς τὸ μεριδίον του θὰ εὑρῆ τὸ «φιλονορί». Τὸ ἀπόγειμα ἐσημαδεύουν, δηλαδὴ ὀνομάζουν τὰ ἴφα ποὺ συνεπλήρωσαν τὸ πρῶτο ἔτος τῆς ἡλικίας των. Τὴν ἐσπέραν γίνεται ἡ διανομὴ τοῦ «Σταυροῦ», ὁ ὁποῖος κατεσκευάσθη ἐκ ξύλης καὶ μέλιτος, περιέχει δὲ ἐντὸς του καὶ «φιλονορί». Τοιοῦτοτρόπως συμβαίνει, συνήθως, νὰ χαροῦν δύο ἄτομα τῆς αὐτῆς, πολυμελῆς κατὰ τὸ πλεῖστον, οἰκογενείας. Ἐκτὸς τῆς εὐχῆς «Χρόνια πολλά», ἢ ὁποία εἶναι κοινὴ δι' ὅλας τὰς ἐορτάς, τὴν ἡμέραν αὐτὴν λέγεται καὶ ἡ εὐχὴ «καλὴ χρονιά».

Θεοφάνεια

Μετὰ τὸ σβήσιμο τῶν ἄστρον τὰ χορίτσια κατηφορίζουν νὰ πάρουν «νερό στο λαγῆνι» (πλήριν ἰδροδοχεῖον - στάμνα), ἀπὸ τὸ ποτάμι. Πρὶν ἐξυπνήσουν τοποθετοῦν ἐντὸς τῆς στάμνας κλώνον ἐλαίας πολυφύλλον, ὁ ὁποῖος συμβολίζει τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Πλύνουν ἐπιμελῶς διὰ τοῦ ἕδατος αὐτοῦ «τὸ εἰκόνημα» καὶ ξεκινοῦν διὰ τὴν θεϊαν λειτουργίαν, ἀφοῦ πάρουν μαζί των τὸ εἰκόνημα καὶ τὸ λαγῆνι. Τὸ εἰκόνημα, πρὸς ἀγιασμόν, παραμένει εἰς τὸν Ναὸν τεσσαράζοντα ἡμέρας. Τὸ λαγῆνι γεμίζουν δι' ἀγιάσματος καὶ ἀφοῦ ἐπιστρέψουν εἰς τὰς οἰκίας

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τόμου, σελ. 558.

των, ραίνουν δι' αὐτοῦ τὸ «βιός τους, γιὰ νὰ προκόψῃ». Ὁ κλῶνος καίγεται ἀμέσως μετὰ τὸ ράντισμα. Τὸ ὑπόλοιπον τοῦ ἀγιάσματος φυλάσσεται ἐπὶ τοῦ εἰκονοστασίου ἐν ἔτος δι' ἐκτάκτους τῆς οἰκογενείας ἀνάγκας.

Πρώτη Μαρτίου

Δένουν «στὰ χέρια τῶν παιδιῶν γιὰ νὰ μὴν μαυρίσουν τὸ μαρτίτσι» (ψέλιον ἐκ νημάτων λευκοῦ καὶ κοκκίνου). «Μαρτίτσι» ἐπίσης δένουν ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ τῶν μοσχαριῶν «γιὰ νὰ μὴν πάρουν μάτι». Ἐπὶ τῆς θύρας τοῦ αὐλογύρου των κρεμοῦν τὸ ἀγριοκρέμμυδο («τὴ μπότσκα»), «γιὰ νὰ φέρουν τὰ ζῶα γάλα». Τὰ «φυλαχτὰ» μέ τὴν ἐμφάνισιν τῶν χελιδόνων, ρίπτουν ἐντὸς βάτων, ἀφοῦ προσδέσουν ἐπ' αὐτῶν δεκάλεπτον ἢ σιδεροῦν ἀντικείμενον «γιὰ νὰ τὰ πάρουν τὰ χελιδόνια γιὰ τὴν φωλιά τους».

Εὐαγγελισμὸς

Τὴν ὥραν τοῦ ἑσπερινοῦ τὰ ἄρρενα (κάτω τῶν 15 ἐτῶν), συγκεντρώνονται εἰς θέσιν «Ξέρα», ἀφοῦ πάρουν μαζί των ἐν «ταψίον» καὶ ἐν τεμάχιον ξύλου «τὸν δάρτη». Ἐκεῖ γεμίζουν τὰ ταψιά των με ἄμμο καὶ ἀφοῦ τὰ γυρίσουν κάνουν «τὰ ψωμιὰ τῶν νεκρῶν». Ἐν συνεχείᾳ δὲ κτυποῦν διὰ τοῦ ξύλου τὰ ταψιά ρυθμικά, ἐνῶ συγχρόνως λέγουν: «Φευγάστε φίδια καὶ γκοταρέλια (σαῦρες), γιὰτ' ἔρχετ' ὁ Βαγγελισμὸς με τσαπιά καὶ φκνάρια, νὰ σᾶς κόψῃ τὰ κεφάλια, θὰ τὰ ρίξῃ στο ποτάμι, θὰ τὰ φᾶν οἱ καλογέροι τὸ χειμῶνα καλοκαίρι». Εἰς τὸ τέλος τῆς περιουδείας των, ἀπορρίπτουν τὰ ξύλον ἐντὸς βάτου, «νὰ γίνῃ φίδι».

Πρώτη Ἀπριλίου

Προσπαθοῦν νὰ «γελάσουν» χάριν ἀστειότητος, κυρίως τοὺς συγγενεῖς των.

Πρώτη Μαΐου

Οἱ μικροὶ στολίζουν τὴν εἰκόνα τοῦ προστάτου ἀγίου διὰ στεφάνου ἐκ χαμαιμήλου, ἐνῶ κρεμοῦν ταυτοχρόνως στέφανον ἐκ διαφόρων ἀνθῶν ἐπὶ τῆς θύρας τῆς οἰκίας των. Οἱ μητέρες παραλλήλως ἐτοιμάζουν τὸ «ψωμί» τῆς ἡμέρας ζυμωμένο με γάλα.

21η Μαΐου

Μὲ τὸ πέρασ τῆς θείας λειτουργίας, ἡ ὁποία τελεῖται εἰς τὴν Μονὴν Ἀγίας Ἐλένης, εἰς εἰδικὴν τελετὴν, τελουμένην ὑπὸ τοῦ ἱερέως, τὰ ἀγόρια γίνονται «θλάμηδες», τὰ κορίτσια γίνονται «φιλενάδες» (μότρες). Οἱ θλάμηδες καὶ οἱ φιλενάδες τοῦ προηγουμένου ἔτους ἀνταλλάσσουν δῶρα εἰς ἔνδειξιν τῆς ὑφισταμένης μεταξύ των συνδέσεως. Τῶν μικρῶν, οἱ ὁποῖοι ἐορτάζουν τὴν ὀνομαστικὴν των ἑορτὴν, τραβοῦν ἐλαφρῶς «τὸ αὐτί» καὶ τοῦ εὔχονται «χρόνια πολλά». Δὲν ἐορτάζουν τὰ γενέθλιά των.

15 Αὐγούστου

Παλαιότερα ἐτελεῖτο ἡ ἐκκλησιαστικὴ πανήγυρις. Κατ' αὐτὴν οἱ ἐορτάζοντες ἐλάμβανον μέρος εἰς κοινὸν συμπόσιον. Τὰ ἔξοδα τοῦ συμποσίου κατεβάλλοντο ἐξ ὀλοκλήρου ὑπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπιτροπῆς. Πρὸς τοὺς προεστοὺς τῶν χωριῶν, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι ἐκαλοῦντο εἰς τὴν πανήγυριν, ἀπεστέλετο τὸ «κουλούρι» (ἔνζυμος ἄρτος ἐκ σίτου), πρὸ ἑξ ἡμερῶν, ἐξ οὗ καὶ ἡ λαϊκὴ παροιμία «δὲν σοῦ ἔταξα κουλούρι».

Τὴν ἐποχὴν τῆς εἰς τοὺς ἀγροὺς ἐργασίας, τρώγουν ἀφοῦ συναθροισθοῦν πολλοὶ γείτονες μαζί.

Παλαιότερον ἐκρέμουν ἐκ τῶν ὀροφῶν τῶν οἰκιῶν των καρπούς καὶ μάλιστα τοὺς ὠραιότερους τοῦ εἶδους τῆς παραγωγῆς των, πρὸς στολισμὸν καὶ ἐπίδειξιν.

21η Νοεμβρίου

Βράζουν τὴν ἐσπέραν τῆς παραμονῆς «τις μπόλιες» ἢ ἄλλως «πολυσπόρια» (ἀραβόσιτος ἀνάμεικτος μετ' ἄλλων ὀσπρίων). Τὰ ἐξημερώματα τρέχει ἐν ἄτομον τῆς οἰκογενείας καὶ ρίπτει ὀλίγα «πολυσπόρια» ἐντὸς τῆς θαλάσσης λέγοντα: «Ὅσο τὸ νερὸ τῆς θαλάσσης τόσα καὶ τὰ πλούτη τοῦ σπιτιοῦ».

Χριστούγεννα (μικρὸ Πάσχα)

Τὴν παραμονή, 24 Δεκεμβρίου, σφάζεται «τὸ γουρούνη» παρουσίᾳ γειτόνων καὶ συγγενῶν, οἱ ὅποιοι ρίπτουν «ἀλάτι» εἰς τὸ μέρος πού θὰ σφαγῆ τὸ γουρούνη καὶ λένε: «Νὰ τὸ φᾶς, μέ' γειά». Οἱ οἰκοκυρὲς ἐτοιμάζουν «τὰ χριστόψωμα» ἐνζυμα καὶ στολισμένα μετ' ἀνθῆ ἐκ ζύμης. Ἄργα τὴν ἐσπέραν «παντρεύουν τὴ φωτιά» τοποθετοῦντες εἰς τὸ παραγῶνι τεμάχιον ξύλου τῶν δένδρων τῶν ὁποίων ἐπιθυμοῦν τὴν καρποφορίαν. Μετ' τὸ δυνάμωμα τῆς φωτιᾶς «τὰ παιδιὰ» χοροπηδῶντας λένε «ἄρνιά, κατσικία, τρυφερὰ μουσχάρια». Ἔτσι τὰ μὲν δένδρα θὰ δώσουν πολλοὺς καρπούς, τὰ δὲ ζῶα πολλὰ μικρά. Ὀλίγον πρὸ τῆς κατακλίσεως τοποθετοῦν στὴ «βάτρα» (τζάκι), «τὸ πέταλο καὶ τὸ κέρατο» ν' ἀποφύγουν «τις παγανιές», πού προσπαθοῦν ν' ἀνακαλύψουν «τὸ σπίτι πού δὲν ἔχει φυλαχτά», διὰ νὰ προξενήσουν κακὸν εἰς τοὺς ἐνοίκους του. Σὰν ξημερώση ἡ ἡμέρα τῶν Χριστουγέννων σαρώνουν ἐπιμελῶς τὴν οἰκία καὶ τὸ τζάκι. Τὰ σκουπίδια καὶ ἡ στάχτη φυλάσσονται ἐντὸς τῆς οἰκίας ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, διότι «οἱ παγανιές» περιφέρονται ἀκόμη καὶ θὰ περιφέρωνται ὡς τὰ Θεοφάνεια πλησίον τῶν ἀνθρώπων, ἐκτὸς θεβαίως τῆς νύκτας τοῦ Ἁγίου Βασιλείου. Οἱ οἰκοκυρὲς διὰ νὰ ἀποφύγουν δυσάρεστα λαμβάνουν καὶ ἄλλα προφυλακτικὰ μέτρα, ὅπως τὰ ἀκόλουθα: Δὲν γνέθουν, δὲν ὀμιλοῦν εἰς ἄτομα εὐρισκόμενα ἔξω τῶν οἰκιῶν των. Κλείνουν ἐπιμελῶς τὰς οἰκίας των καὶ δὲν ἐγκαταλείπουν εἶδη ἱματισμοῦ εἰς τὸ ὑπαιθρον μετὰ τὸ «ἠλιόγευμα». Ἄν δὲ ἐξ ἀπροσεξίας παραμείνη κάτι ἐκτὸς τῆς οἰκίας των, τὸ περνοῦν πάνω ἀπὸ φωτιά, στὴν ὁποία προσθέτουν ἄλας, πυρίτιδα, θυμίαμα καὶ ἐπὶ πλέον λέγουν τρεῖς φορές «ἡ φωτιά νὰ κάηγῃ τὸ κακό».

Ἄποκριές

Μασκαρεύονται μόνον οἱ ἄρρενες, φορῶντες αὐτοσχεδίους ἀμφιέσεις, οἱ ὁποῖες προκαλοῦν τὸν γέλωτα. Οἱ μασκαρεμένοι λέγονται «μπασιάκοι». Περιερχόμενοι τὰς οἰκίας τοῦ χωρίου μαζεύουν αὐγά. Οἱ γυναῖκες συγκεντροῦνται εἰς θέσιν «Ξέρα» καὶ παίζουσι διάφορα παιχνίδια, ὡς τὰ ἀκόλουθα:

1. Τὸ σχοινάκι.
2. Τὴν τυφλόμυγα (πτοῦ, πτοῦ, καρτελούμ).
3. Τὸ πιπέρι: Εἰς σχῆμα χοροῦ συνδυάζουν τὸ τραγούδι μετ' ἀνάλογους κινήσεις:

Πῶς τὸ τρίβουν τὸ πιπέρι
οἱ σαϊτανοκαλογέροι;
Σηκωθῆτε παλληκάρια
μετ' σπαθιά καὶ μετ' χαντζάρια.
Μετ' τὴ μύτη τρίβεται
σκόρδο, σκορδαλίζεται.

(Σημ. ὀνομάζουν ἀντὶ «μύτη» ἕτερον μέλος τοῦ σώματος καὶ ἐπαναλαμβάνουν τοὺς

δύο τελευταίους στίχους). Τέλος λένουν:

Ἄ! πιπέρι, πιπέρι
σατανοκαλογέροι.

4. Ὁ μπουφός (ταίου - ταίου): Μία γυναίκα παριστᾷ τὸν «μπουφός», ἄλλη δὲ τὴν «κλῶσσα». Τὴν κλῶσσα ἀκολουθοῦν τὰ «πουλάκια». Ἡ κλῶσσα ἀρχίζει «κλὸν - κλὸν» καὶ τὰ πουλάκια «ταίου - ταίου». Κλῶσσα καὶ πουλάκια πλησιάζουν τὴν ψεύτικη καλύβη τοῦ μπουφού εἰς στιγμὴν ἀπουσίας του καὶ τὴν καταστρέφουν. Ἐπιστρέφων ὁ μπουφός καὶ θυμωμένος γιὰ ὅ,τι ἀντικρούζει ἐρωτᾷ:

— Ποιὸς μοῦ χάλασε τὸ καλύβι μου;

— Ἐγὼ λέει ἡ κλῶσσα (ἀφοῦ προηγουμένως προβάλλει πολλὰς δικαιολογίας) καὶ ὁ μπουφός κλαίγοντας λέει:

— Ἐγὼ θὰ πάω στὴ μάνα μου καὶ φεύγει.

Φεύγει τότε καὶ ἡ κλῶσσα ἐγκαταλείποντας προσωρινῶς τὰ πουλάκια της. Ξαφνικὰ ὅμως ἐπιστρέφει ὁ μπουφός καὶ γκρεμίζει στὴν ἄμμο ὅλα τὰ «πουλάκια» (συνήθως ἐπάνω ἀπὸ τριάκοντα καλοφορεμένες καὶ γεροδεμένες χωριατοπούλες). Γυρίζει ἡ κλῶσσα καὶ λέει κλαίγοντας:

— Ποιὸς σᾶς ἔφαγε πουλάκια; (Τὰ πουλάκια ἀπαντοῦν):

— Τὸ σκυλὶ τοῦ παπᾶ.

Τότε κλῶσσα καὶ πουλάκια ὁρμοῦν κατὰ τοῦ μπουφού. Κατόπιν συντόμου πάλης καὶ κυνηγητοῦ ρίχνουν τὸν «μπουφός» εἰς τὴν ἄμμο καὶ γίνεται πραγματικὴ γυναικοστιβιάδα. Οἱ πλέον ἡλικιωμένες παρακολουθοῦν τὸ θέμα ἢ μᾶλλον φρουροῦν ἀγρύπνως τὴν περιοχὴν «μὴν τύχη καὶ πατήση ἀνδρὸς ποδάρι».

Οἱ ὡς ἄνω ἐκδηλώσεις ἐπαναλαμβάνονται καὶ τὴν Τυρινήν. Τὴν ἐσπέραν τῆς Τυρινῆς, μετὰ τὸ πλούσιον δεῖπνον παίζεται μετὰ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας «ὁ χάσκαρης». Ἐνα αὐγὸ θρασμένο προσδέεται εἰς τὸν «πετρογύρην» (τὸ πιτόξυλο) καὶ ἐνῶ τὸ αὐγὸ κινεῖται ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς οἰκογενείας, τὰ λοιπὰ μέλη προσπαθοῦν διὰ τοῦ στόματός των, νὰ συλλάβουν τὸ αὐγὸ. Ἐν συνεχείᾳ γεμίζουν ἀβαθεῖς πινάκιον δι' ὕδατος καὶ ρίπτουν εἰς αὐτὸ τὸ «φλουρί», τὸ ὁποῖον προσπαθοῦν νὰ συλλάβουν διὰ τῶν χειλέων των «τὰ παιδιά», ἔχοντα τὰς χεῖρας των ὀπισθεν ἐπὶ τοῦ κορμοῦ.

Καθαρὰ Δευτέρα

Γενικὴ καθαριότης οἰκιῶν καὶ λοιπῶν χώρων διὰ νὰ ἀπομακρυνθοῦν οἱ ψύλλοι.

Τὸ τρίμερον

Οἱ γέροντες, «διὰ νὰ σώσουν τὴν ψυχὴν των» νηστεύουν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἤτοι: Καθαρὰν Δευτέραν, Τρίτην καὶ Τετάρτην. Καὶ τὰς τρεῖς ἡμέρας πίνουν ὕδρον ὕδωρ.

Τοῦ Λαζάρου

Τὴν παραμονὴν τοῦ Λαζάρου περὶ ὥραν 5ην μετὰ μεσημβρίαν «Οἱ Λάζαροι» (τὰ ἄτομα ποὺ ψάλλουν τὸν Λάζαρον) περιφέρονται εἰς τὰς οἰκίας τοῦ χωρίου καὶ ἀφοῦ ψάλλουν τὸν Λάζαρον λαμβάνουν, ὡς ἀμοιβὴν των μικρὰ χρηματικὰ ποσά, αὐγὰ ἢ κουλουράκια. Ὁ ἀρχηγὸς ἐκάστης πυρέας κρούει διαδοχικῶς τὰς θύρας τῶν οἰκιῶν καὶ ἐρωτᾷ:

— Ἀγαπᾶτε Λάζαρο;

— Ἀγαπᾶμε.

Τότε ἀκοῦμε ἀναλόγως τῆς ἡλικίας τῶν «Λαζάρων»:

1. ἼΑτομα ἡλικίας 4 ἕως 7 ἐτῶν

Λάζαρος στήν πόρτα σου
 νά γεννήσ' ἡ κότα σου
 πίσ' ἀπό τήν πόρτα σου,
 νά μοῦ δώσης τὸ αὐγὸ.
 Ἄν δὲν μ' δώσης τὸ αὐγὸ
 νά ψοφήσ' ἡ κότα σου
 πίσω' ἀπό τήν πόρτα σου.

Ἐν συνεχείᾳ λένε: «χρόνια πολλὰ καὶ τοῦ χρόνου νάμαστε ὅλοι καλά».

2. ἼΑτομα ἡλικίας 7 ἕως 20 ἐτῶν

Βλέπε εἰς συλλογὴν (ἡ περιφέρεια Ἀνατολικοῦ Ξεροβουνίου) ἄσματα 1, 2, 6.

3. ἼΑτομα ἡλικίας 20 ἐτῶν καὶ ἄνω

(Ἡ ἐκδήλωση αὐτὴ ἐγίνετο παλαιότερον ὁπότε «στὸ χωριὸ βασίλευε, πέρα ὡς πέρα, ὁμόνοια καὶ ἀγάπη»).

Ἐδῶ ἐπέρασ' ὁ Χριστὸς μὲ δώδεκ' ἀποστόλους,
 καὶ πάλι ξαναπέρασε μὲ δώδεκα ἀγγέλους.
 Ἀφέντη ἀφεντάκη μας δέκα φορές ἀφέντη,
 γιὰ βγάλει τὸ πλουκάκι' σου καὶ βάλε τὸ χεράκι.
 Ἄν ἔχης «γρόσια» δῶσε μας, ἄς εἶναι καὶ «παράδες».
 Σὰν ἔχεις καὶ γλυκὸ κρασί, θὰ πιοῦνε οἱ λαζάρου.

Ἐν συνεχείᾳ δὲ ἐτίθετο εἰς ἐφαρμογὴν ὁ τελευταῖος στίχος τοῦ Λαζάρου. Ὁ Λάζαρος δὲν συνοδεύεται μὲ ὄργανα ἢ κουδούνια.

Τὸ σούρουπο πηγαίνουν τὰ «φωτίκια», ἧτοι πλήρη στολὴν, δῶρο τοῦ ἀναδόχου πρὸς τὸν ἀναδεξιμὸν, διδόμενον ἐφ' ἅπαξ, ὅταν ὁ δεῦτερος ἔχη ἡλικίαν 8 ἕως 10 ἐτῶν. Ὁ νουνὸς λαμβάνει καὶ αὐτὸς δῶρον συνήθως ἕναν ἀμνόν. Τὴν ἰδίαν ἡμέραν κάθε «νιόνυφη» ὑποχρεοῦται νά φέρη εἰς τὸν Ναὸν τὴν «βάγια», δέμα ἐκ δάφνης.

Μ. Πέμπτη

Οἱ οἰκοκυρὲς «θάφουν» κόκκινα τ' αὐγά, συνήθως δὲ κάμνουν καὶ ἀσβεστόχρισιν τῶν οἰκιῶν των καὶ «ἀλείφουν» τὰ καλυδόσπιτά των μὲ χῶμα τοῦ βουνοῦ.

Μ. Παρασκευὴ

Τὸ ἀπόγευμα ἐνῶ τὰ κορίτσια στολίζουν τὸν ἐπιτάφιο, τὰ ἀγόρια περιφέρονται τὸ χωριὸν, ὡς καὶ κατὰ τὸν Λάζαρον καὶ ψάλλουν τὸν μεγάλο Λάζαρο ἢ τὰ «πάθια τοῦ Χριστοῦ».

Βλέπε: «Ἡ ζωὴ στήν περιφέρεια τοῦ Ἀνατολικοῦ Ξεροβουνίου τῆς Ἡπείρου» στίχος 5ος καὶ ἐκείθεν).

Κατὰ τὴν περιφορὰν τοῦ ἐπιταφίου, τρεῖς πέριξ τοῦ ναοῦ, τὸ ἐκκλησίασμα ὑπὸ τὸ φῶς μαύρων λαμπάδων ἀναφωνεῖ συνεχῶς «Κυριελέησον». Τὸ ὑπόλοιπον τῆς λαμπάδας μετὰ τὴν τρίτην περιφορὰν τοποθετεῖται ἐπὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ τάφου.

Μ. Σάββατον

Κάνουν κουλουράκια «τὰ κουλιάτσια» ἐντὸς τῶν ὁποίων τοποθετοῦν βαμμέ-

1. Πορτοφῶλι.

να αὐγά. Στέλλουν ἐπίσης δῶρα στοὺς ἀναδεκτοὺς των οἱ νουνοὶ καὶ οἱ μεμνηστευμένοι εἰς τὰς μελλούσας συζύγους των.

Ἀνάστασις

Τσουγκρίζουν κόκκινα αὐγά.

Ἐπισκέψεις

Καθ' ὅλας τὰς ἑορτὰς ἀνταλλάσσουν ἐπισκέψεις πάντες, πλὴν τῶν πενθούτων. Κατὰ τὰς «ὀνομασίας» παρατίθενται πολλὰκις καὶ γεύματα. Ὅποιος «δέχεται» ἔχει τὴν θύραν του ἀπὸ πρωΐας ἀνοικτὴν καὶ πηγαίνει «στὴν ἐκκλησίαν τὸ ὕψωμα». Τὴν πρωΐαν κάμνουν τὴν ἐπίσκεψίν των οἱ ἄρρενες, τὸ δειλινὸν οἱ γυναῖκες, ἀνεξαιρέτως συγγενείας καὶ ἡλικίας.

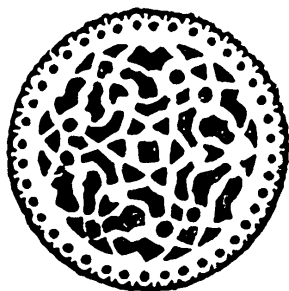
Ξενητιὰ

Τὴν ἑσπέραν τῆς παραμονῆς τῆς ἀναχωρήσεως δίδεται εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀναχωροῦντος δεξίωσις, ἡ ὁποία προσλαμβάνει πανηγυρικὸν χαρακτῆρα. Συνηθέστεροι εὐχαί: «Καλὸ ταξίδι». «Νὰ σὲ καλοδεχτοῦμε». «Καλὲς δουλειές». Ἡ σύζυγος τοῦ ξενητεμένου μαυροντύνεται καὶ παραμελεῖ κατὰ τι τὴν ἐμφάνισίν της. Δὲν δέχεται ἐπισκέψεις ἀρρένων, μὴ συγγενῶν καὶ δέχεται τὴν κηδεμονίαν συγγενοῦς τοῦ συζύγου της. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τούτου, μετὰ δύο ἢ συνήθως ἓν ἔτος, δίδεται καὶ πάλιν παρομοία τῆς ἀναχωρήσεως δεξίωσις. Τὴν ὑποδοχὴν συνοδεύουν χειραψίαι, φιλιὰ καὶ εὐχαί.

Φιλοξενία

Παλαιότερον καὶ σήμερον ἀποδίδεται μεγάλη σημασία εἰς τὴν ἀξίαν τῆς φιλοξενίας, ἡ ὁποία θεωρεῖται εὐγενὴς καὶ θεάρεστος πράξις. Ὁ «μουσαφίρης» εὕρισκει εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ φιλοξενουόντος, ἀνάπαυσιν, στέγην καὶ τροφήν. Ὅταν ὁ «μουσαφίρης» πλησιάσῃ εἰς τὴν οἰκίαν τὰ μέλη τῆς οικογενείας, κατὰ τὴν σειρὰν τῶν πρωτείων, ὑποδέχονται αὐτὸν πρὸ τῆς εἰσόδου. Ἀνταλλάσσονται χειραψίαι καὶ χεῖμαρρος εὐχῶν. Ἐν συνεχείᾳ ὁδηγεῖται ὁ μουσαφίρης εἰς τὸ δωμάτιο ὑποδοχῆς, τοῦ ὁποίου ἡ θύρα τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἶναι ὀλάνοικτος. Τὰ ἀνήλικα μέλη τῆς οικογενείας, παλαιότερον καὶ οἱ γυναῖκες συγκεντροῦνται εἰς ἄλλον δωμάτιον τῆς οἰκίας των. Εἰς τὸ δεῖπνον καλοῦνται καὶ πρόσωπα τῆς ἀρεσκειᾶς τοῦ φιλοξενουμένου. Κατὰ τὴν ἀναχώρησίν του προπέμπουν αὐτὸν ἀφοῦ προηγουμένως τοῦ προσφέρουν δῶρα.

(Συνεχίζεται)

ΣΠΥΡΟΥ ΜΟΥΣΣΕΣΙΜΗ

Τ Ο Π Ο Π Ο Β Ο *

Ν

Νὰ ζήσεις σὰν ὁ κοῦκος (κατάρρα).
Νὰ ζήσεις σὰν ὁ κόρακας (κατάρρα).
Νᾶημουν γάτα τὸ χειμῶνα καὶ σκυλι τὸ καλοκαίρι.
Νᾶκαναν ὅλες οἱ μυῖγες μέλι ἔτρωγα κι' ἐγὼ ἡ καημένη.
(ἢ ἔτρωγαν κι' οἱ γύφτοι)
Νὰ κάνει ἡ μάνα δώδεκα νὰ θάφτει δέκα τρία.
Νὰ μείνεις σὰν ὁ κοῦκος.
Νὰ μὲ λὲν κοτσαμπασίνα κι' ἄς ψοφᾶω ἀπὸ τὴν πείνα.
Νὰ σκιάζονταν ὁ λύκος τὴ βροχὴ ἔφνιανε κατσιούλα.
Νὰ σοῦχαν εἰς κουτοὶ (ἢ οἱ ζουρολοὶ) τὴ γνώση.
ἑκατὸ καὶ πεντακόσοι.
Ν' ἄσπρι(σ)εἰς κι' ἄσπρα πουλιὰ νὰ βγάλεις.
(εὐχὴ στὶς νύφες).
Νᾶστραφτ' ὁ κῶλος νὰ βάρειε τὸ κεφάλι.
Νὰ φτύσω ἀπάνου φτυῶ τὰ μούτρα μου,
νὰ φτύσω κάτου φτυῶ τὰ γένεια μου.
Νᾶχαμαν γάλα τρίβαμαν, ἀλλὰ δὲν ἔχομε ψωμί.
(γιὰ κείνους ποὺ τοὺς λείπονται ὅλα).
Νᾶχας ὁ, κι' ὁ τᾶχας (εἶναι) πρῶτα ξαδέρφια.
Νᾶχα τὸ Μάη νᾶτρωγα κι' ἀπόπασχα νὰ ντυόμουν.
Νερὸ τρεχοῦμενο, κοιλιὰ σπασμένη.
Νηστικὸ ἄρκοῦδι δὲ χορεύει.
Νιου τοῦ, πρέπουν τὰ νιᾶτα καὶ τοῦ γέρου ἡ ἄρμάτα.
Νίψου κι' ἀποφάγαμαν.
Νοικοκύρης ὁ, βγάζει τὸ γομάρι ἀπὸ τὴ λάσπη.
Ντουφέκι καὶ γυναίκα μὴν ἀπολᾶς σὲ ξένα χέρια.
Ντροπὴ τὴν, τὴν ἔχει φάει μὲ τὸ ψωμί.
Νύφη ἡ, μας ἦταν κουτσὴ, τὰ δόντια σὰν παλούκια.
Νύφη ἡ, κάνει ὅλα τὰ στραβὰ καρβέλια.
Νύφη ἡ, ὄξω πὸ τὸ χορὸ πολλὰ τραγοῦδια ξέρει.

≡

Ξαστεριά ἡ, ν' ἀποβραδὶς εἶναι ποιμπὴ τῆς μέρας.
Ξαστεριά ἡ, τῆς νύχτας εἶναι σὰν ἡ χαρὰ τῆς χήρας.
Ξαστεριά ἡ, τῆς νύχτας τρεγάλα τῆς γριᾶς.
Ξένα τά, παῖνε τα, καὶ μὴ τὰ πολυδέσεις.
Ξένα ροῦχα ντύνεσαι; γλήγορα θὰ τὰ βγάλεις.

* Συνέχεια ἐκ. τοῦ προηγουμένου τόμου, σελ. 570.

Ξένες ἔννοιες γέρασαν τὸ σκύλο.
 Ξένο βιὸ καλολογάριστο.
 Ξένο τό, ἄλογο στὸ δρόμο τρώει ὁ λύκος.
 Ξένο ψωμί, δικὰ σου δόντια.
 Ξεραγκινὸ γομάρι ξεπατωμὸς στ' ἄχερα.
 Ξέρει ἢ κάκω (θειὰ) μαναχὴ της.
 Ξέρει ἢ μάνα καὶ φκιάνει μικρὲς κοιλοῦρες
 ἀλλὰ ξέρει κι' ὁ τάταξ καὶ τρώει ἀπὸ δυό.
 Ξέρει ὁ βλάχος τί εἶν' ὁ σπόγγος.
 Ξέρει ὁ μοῦργκος σαρακοστή.
 Ξέρω νὰ κλέψω ἀλλὰ δὲν ξέρω νὰ κρύψω.
 Ξομολογημένη ἁμαρτία, κρίμα δὲν ἔχει.
 Ξύλο τό, κι' ἡ βρисиὰ δὲ βγαίνουν στὴν πλυσιά.
 Ξύγγι τό, τὸ γουρούνη ἐκεῖ ποῦ τὸ θάνει ἐκεῖ τ' ἀφήνει.

“Ολα εἶναι τῆς γνώμης κι' ἡ παντρεία τῆς τύχης.
 “Ολα καλὰ καὶ τὸ μέλι γλυκό.
 “Ολα παρασάνταλα κι' ὁ γάμος τὴν τετράδη.
 “Ολα τὰ γουρούνια τὴν ἴδια μύτη ἔχουν.
 “Ολ' ἢ θάλασσα ἀρμυρὴ εἶναι.
 “Ολοένα ἐγὼ στὸ μύλο καλὰ μῶκαμε κι' ὁ μυλωνᾶς.
 “Ολίγο βόηθιο, μεγάλη σωτηρία.
 “Ολοι μὲ τὰ τρόχαλα κι' αὐτὸς μὲ τὰ λιθάρια.
 “Ολοι οἱ γύφτοι μιὰ γενιά.
 “Ολοι παίνουν κι' ἔρχονται κι' ἡ κακαῖδοι στὸν τόπο.
 “Ολοι πῆγαν καὶ δὲν ἔγυραν καὶ σὺ πῆγες (ἄντρα) καὶ γύρισες.
 “Ολοι τὴν ἀντράλα τους κι' ὁ μυλωνᾶς τ' αἰλάκι.
 “Ολοι τρῶν κι' αὐτὸς παχαίνει.
 “Ολο τὸν κόσμον ρώτα κι' ἀπὸ τὸ νοῦ σου μὴ βγαίνεις.
 “Ομοιος τὸν ὅμοιον ἀγαπᾷ κι' ἡ κοπριά τὰ λάχανα.
 “Ομόνοια ἢ, σπῖτι χτίζει κι' ἡ διχόνοια τὸ γκρεμίζει.
 “Οντας βγάξει τὸ μερμίγκι φτερὰ χάνεται.
 “Οντας γένει' ἢ θάλασσα μέλι χάν' ὁ φτωχὸς τὸ χουλιάρι.
 “Οντας γεράζ' ὁ λύκος τὸν περγελᾶν καὶ τὰ σκυλιά.
 “Οντας δεῖς τ' αὐτί σου. (θὰ γίνει αὐτὸ ποῦ λές).
 “Οντας δὲν εἶχα δὲ μοῦ χάλευες, τώρα πῶχω δὲ σοῦ δίνω.
 “Οντας ἐθερίζαμαν «Βασίλη καὶ Βασίλη»
 κι' ὄντας ἀποθερίσαμαν «φεύγα μωρε Γκατζίλη.»
 “Οντας κινάει, κινάει, γεννάει κι' ὁ πέτος (ἢ καὶ τὸ βόϊ).
 “Οντας κλωτσοῦνται τ' ἄλογα ἄλλοιὰ πὸ τὰ γομάρια.
 “Οντας μαζεύει τ' αὐγὸ τὴν κότα τότε γυρεύει φωλιά.
 “Οντας παίρεις καὶ δὲ θάνεις γρήγορα τὸν πάτο φτάνεις.
 “Οντας σὲ βλέπω κουμπάρε σὲ θυμᾶμαι.
 “Οξω ἀπὸ τὸ σπῖτι μου ἄς εἶν' καὶ τ' ἀδερφοῦ μου.
 “Οξω κούκλα, μέσα πανοῦκλα.
 “Οξω λίλι, μέσα κάκα.
 “Οποια ἔχει ἄντρα καὶ παιδὶ στὸ χορὸ μὴ κατηβεῖ.
 “Οποιοσ βγαίνει καὶ γυρίζει κάτι βρίσκει καὶ τρώει,

- κι' ὅποιος κάθεται μέσα κάτι πηγαίνει καὶ τὸν τρώει.
- Ἔοποιος βουλιέτ' ἀπὸ βραδὶς στὴ στάχτη ξημερώνει.
- Ἔοποιος βρίσκει καὶ πορεύεται ποτέ του δὲν παντρεύεται.
- Ἔοποιος γεννιέται μελανὸς σκοτάδι πεθαινίσκει.
- Ἔοποιος δὲ θέλει νὰ ζυμώσει ὅλη τὴ μέρα κοσκινάει.
- Ἔοποιος δὲν ἔχει γαμπρὸ δὲν ἔχει γομάρι σπίτι του.
- Ἔοποιος δὲν ἔχει γνώση ἔχει ποδάρια.
- Ἔοποιος δὲν παινέσει τὸ σπίτι του πέφτει καὶ τὸν πλακώνει.
- Ἔοποιος δέρνει στὴν ἀρχὴ μακελλεύεται στὴν πάτο.
- Ἔοποιος δουλείει μωσχοβολάει κι' ὅποιος κάθεται βρωμάει.
- Ἔοποιος ἔχει, ἐκεῖνος γάνει.
- Ἔοποιος ἔχει μέλι ἀλείφει καὶ τὸν κῶλο.
- Ἔοποιος ἔφαε μὲ σκοτοχούλιαρο πιστεύει καὶ τὸν ἄλλο.
- Ἔοποιος ἔφαε θὰ ματαφάει.
- Ἔοποιος ἔφαε σκόρδο βρωμάει.
- Ἔοποιος ἔχει μαχαίρει τρώει πεπόνι.
- Ἔοποιος ἔχει ξένο ἄλογο στὸ δρόμο ξεππεύει.
- Ἔοποιος ἔχει πιπέρι ρίνει καὶ στὰ λάχανα.
- Ἔοποιος κακὰ φουρνίζει στραβὰ καρβέλια βγάζει.
- Ἔοποιος κήκε στὸ ζεστὸ φυσάει καὶ τὸ κρῦο.
- Ἔοποιος κοιμάται μὲ γκαλιούρη θὰ γκαλιουρίσει.
- Ἔοποιος κλάνει ποτέ γιατρὸ δὲ βάνει.
- Ἔοποιος κυνηγάει δυὸ λαγούς τοὺς χάνει καὶ τοὺς δυό.
- Ἔοποιος λέει δὲν ἔχω ποτέ δὲν τοῦ λείπει.
- Ἔοποιος μαγειρεύει ψέματα στὸ πιάτο του τὰ βρίσκει.
- Ἔοποιος παίζει καὶ χορεύει ποτέ δὲν πεθαινίσκει.
- Ἔοποιος παίζει μὲ τὰ γάτες γρατσουνίζεται.
- Ἔοποιος παίρνει τὸ δρόμο ποτέ δὲ χάνεται.
- Ἔοποιος παίρνει φτηνὸ κριάσι γάνει καὶ τὸ ζουμί.
- Ἔοποιος πολυτεντώνεται τοῦ κόβεται κριάσι.
- Ἔοποιος πονηρεύεται στὸ τέλος ξολοθρεύεται.
- Ἔοποιος προλάβει τὸν Κύριο εἶδε.
- Ἔοποιος στραβὰ πατάει πέφτει καὶ γκορεμίζεται.
- Ἔοποιος τ' ἄσπειρε ἄς τὰ θερίσει.
- Ἔοποιος τησάει τὰ ξένα γάνει καὶ τὰ δικά του.
- Ἔοποιος χέζει στὴ θάλασσα τὰ τρώει ἀλάτι στὴ στεριά.
- Ἔοπου ἀγαπάει ἀνταμώνει.
- Ἔοπου γάμος καὶ χαρὰ, γιὰ κι' ὁ Γιάννος ἀμπροστά.
- Ἔοπου δεῖς ξύλο (νὰ δέρον) διάβαινε, καὶ φάει (ὅπου τρῶνε) κάτσε φάει.
- Ἔοπου δὲ φτάνει τὸ χέρι σου μὴ κρεμᾷς τὸ καλάθι σου.
- Ἔοπου εἶναι μικρὰ παιδιὰ δὲν χοιιάζονται διαλόγι.
- Ἔοπου πηδάει ἢ γίδα φτάνουν ὄλ' οἱ τράγοι.
- Ἔοπου ὑπάρχει φωτιά βγαίνει καπνός.
- Ἔοπου φτωχὸς κι' ἡ μοίρα του.
- Ἔοπως ἤθρες νύφη κάμε κι' ὄχι ὅπως ἤξερες.
- Ἔορσε γαμπρὸ κουφέτα.
- Ἔορκος κι' ὄνομα.
- Ἔορνιο πάει μπουῦφος ἤρθε.
- Ἔοσα ξέρ' ὁ νοικοκύρης δὲν τὰ ξέρ' ὁ μουσαφίρης.
- Ἔοσα πέφτουν (ὀπωρικά) ὄλα δὲν τρῶνται.

- "Όσο βοηθάει ἡ νύχτα κι' ἡ αὐγή
 οὔτε μάνα οὔτ' ἀδερφή.
 "Όσο γένηται τὸ κολοκύθι ἀγγεῖο γένηται κι' ὁ βλάχος φίλος.
 "Όσο εἶν' ὁ κοράκης στὴν αὐλή δὲ βλέπει σπίτι τὸ παιδί.
 "Όσοι φουῖροι καπνίζουν ὅλοι πίττες δὲν ψένουν.
 "Όσο θέλεις δούλεψε κι' ὅσο θέλει (ὁ Θεὸς) θὰ σοῦ δώσει.
 "Όσο νὰ γένη τὸ δαμάλι πεθαίν' ὁ νοικοκύρης.
 "Όσο νὰ γένη τοῦ πλούσιου ἡ ὄρεξη βγαίνει τοῦ φτωχοῦ ἡ ψυχὴ.
 "Όσο νὰ εἰποῦμε «δόξα σοι ὁ Θεὸς» λέμε «Παναγιὰ βοήθα».
 "Όσο νὰ ποδέσω τόνα (τσαρούχι) βῆκ' ὁ ἥλιος πάει γιόμα, ὅσο νὰ ποδέσω
 τ' ἄλλο πᾶν τὰ πρόβατα στὸ στάλο.
 "Όσο νὰ σκεφθεῖ ὁ φρόνιμος περνᾷ ὁ ζουρλὸς τὸν καιρὸ του.
 "Όσο ὁ νοῦς μου στὸ χωράφι τόσο νὰ βρεθοῦν τὰ θόϊδια.
 "Όταν κινᾶω νᾶρθω χιόνια καὶ βροχὲς
 κι' ὅταν γυρίζω πίσω ἥλιος ξαστεριά
 (λέει ὁ ξενιτεμένος)
 "Όταν κινᾶει τὸ λιθάρι τὸν κατήφορο φτάνει στὸν πάτο.
 "Όταν ἔρχονται οἱ μαστόροι (νὰ χτίσουν τὸ σπίτι) φαίνονται σὰν ἄγγελοι
 κι' ὅταν φέουν σὰ διαβόλοι.
 "Όταν οἱ ἄλλοι κούρευαν ἐγὼ κολοκούρευα.
 "Όταν ἔγει τὸ μαναστήρι ξύλα βρῖσκειται τσεκούρι νὰ τὰ κόψει.
 "Ό,τι βρέξει κατηβάσει.
 "Όταν σ' εἶχα στὴ σεντούκα
 δὲ μοῦ τ' ἄλεγεσ ἐτοῦτα.
 "Ό,τι δὲν μπορεῖ νὰ κάμει ὁ διάολος τὸ κάνει ἡ γυναίκα.
 "Ό,τι ἔκανε ἡ γίδα στὸ πουρνάρι, κάνει τὸ πουρνάρι στὴ γίδα.
 "Ό,τι κάμεις, πάθεις, καρδιά μὴ σὲ πονέσει.
 "Ό,τι κάνει τὸ κεφάλι δὲν τὸ κάνει ὁ κόσμος ἄλλος.
 "Ό,τι κλειεῖ ἡ πόρτα σου (κοίταξε).
 "Ό,τι μικρομάθεις γέρος δὲν τ' ἀφήνεις.
 "Ό,τι ὁ μάστορας κι' ὁ κάλφας.
 "Ό,τι φκιάν' ἡ νύχτα τὸ βλέπει ἡ μέρα καὶ γελάει.
 "Ό,τι φορᾶω κλέφτει δὲ φοβάω.
 Οὔθε κάθεται ὁ παπᾶς στὸ μεσάλι ἀπ' ἐκεῖ εἶν' ἡ κορ'φή.
 Οὔτε εἶγ' ὁ παπᾶς γουρουνία οὔτε νᾶχει.
 Οὔτε κότες ἔχω, οὔτε μὲ τὴν ἀλουποῦ μαλλώνω.
 Οὔτε στὸν ἥλιο οὔτε στὸν ἥσκιο.
 Οὔτε τὸ διάλογο νὰ πιάνεις (μὲ τὸ στόμα)
 οὔτε τὸ σταυρὸ νὰ κάνεις.
 "Όψιμα τά, (πρόβατα) κάνουν ἀπὸ δυὸ (ἀρνιά) καὶ τὰ πρώϊμα ἀπὸ ἓνα.

Π

- Παζάρι τό, (ἡ συμφωνία) εἶναι γλυκὸ σὰ μέλι.
 Πᾶη (χάθηκε) σὰν τὸ σκυλὶ στ' ἀμπέλι.
 Πάει γιὰ μαλλὶ κι' ἔγυρε κουρεμένος.
 Παιδιά τά, εἶναι τὸ κλίμα καὶ τ' ἀγγόνια τὸ σταφύλι.
 Παιδιά, (εἶναι) παιδέματα.
 Παιδιά τά, τρῶν τὰ μῆλα, τῶν γερόντων μουδιάζουν τὰ δόντια.
 Παιδὶ τό, (τέκνο) εἶναι παιδὶ ὡς ὅπου θὰ παντρευθεῖ,

τὸ κορίτσι εἶναι παιδί κι' ὅταν θὰ νὰ παντρευθεῖ.
 Παιδιοῦ τοῦ, τὸ παιδί δυὸ φορές τῶχω παιδί.
 Παινεμένε μου παρὰ, κάνεις ἴσια τὰ στραβά καὶ τὰ ψέματα σωστά.
 Παίρει ὁ θεὸς τὸ βιό, παίρει καὶ τὸ μυαλό.
 Παλιά μου ἦ, τέχνη κόσκινα.
 Παλιά τά, τὰ κονίσματα τὰ θάνουν στὸ γυναῖκο.
 Παλιὸ γομάρι καινούργια περπατησιὰ δὲ βγάξει.
 Παλιὸ μου κοσκινάκι μου ποῦ νὰ σὲ πρωτοκρύψω.
 Πάλι ὁ Ἄλῃ πασᾶς, πασᾶς κι' ἐμεῖς ντερβεναγάδες.
 Παλιὸ πηγάδι κρούο νερό.
 Παλιὸς σκύλος πιάνει λαγό.
 Παλληκᾶρι τσῆ φακῆς καὶ γαιπρὸς τσῆ γάτας.
 Πᾶν τ' αὐτὰ ὄλο μὲ τὸ καλάθι.
 Παπᾶ τοῦ, ἡ κοιλιὰ εἶν' ἀμπάρι
     θέλει νὰ φάει καὶ νὰ πάρει.
 Παπᾶ παιδί, διαόλου ἀγγόνι.
 Παπᾶς ὁ, ἀπὸ τὴν Πόλη, ἡ Παπαδιὰ μολόγαε.
 Παπᾶς δεμένος γράφει καὶ ξεγράφει.
 Παπᾶς ὁ, τ' ἄλογο κι' ὁ κόκορας τῶχουν σ(η)κωμένο τὸ κεφάλι.
 Παρὰς ὁ, βγάξει τὸν παρὰ.
 Παρὰς ὁ, κι' ὁ βήχας δὲν κρύβονται.
 Πάρε νύφη ἀπὸ σοῖ καὶ σκύλο ἀπὸ κοπάδι.
 Πάρτε τον καὶ στὸ γάμο γιὰ νὰ σᾶς πεῖ «χρόνια πολλά».
 Πᾶσα χώρα καὶ ζακόνι, πᾶσα μαχαλὰς καὶ τάξη.
 Πάτησε τ' αὐτὸ κι' ἔφταξε στὸν οὐρανό.
 Πέθαν' ἡ βαβούλα μου, πλάτην' ἡ ἀγγονούλα μου.
 Πεινᾶς ἀράπη; Ἡ καρδιά μου ξέρει.
 Πείσμα τό, βγάξει προῖσμα καὶ τὸ γινάτι μάτι.
 Πέντε θόϊδια δυὸ ζευγάρια.
 Πέντε παράδες ὁ κυνηγὸς καὶ δέκα τὸ σκυλί.
 Πέρας' ἡ τετραδίτσα, πάει ἡ βδομαδίτσα.
 Πέρας' ὁ πεζὸς τὸν καβαλάρη.
 Περγελασμένο μου παιδί καὶ πρῶτος νοικοκύρης.
 Περηφάνεια δίχως ἔχη, τύφλα νᾶχει ποιὸς τὴν ἔχει.
 Πέσε μῆλο νὰ σὲ φάω.
 Πές μου ποιὸς σὲ θάρσεσε γιὰ νὰ σοῦ εἰπῶ πόσες ἔφαες.
 Πετάζεται σὰν ἡ πορδὴ ἀπὸ τὸ βρακί.
 Πῆγα γιὰ λαγὸ κι' ἔβγαλα ἀρκούδα.
 Πῆγαμαν γιὰ μαμές καὶ γυρίσαμεν λεχῶνες.
 Πῆρε ἡ κοίτα του νερό.
 Πιάσε Ποποβίτη φίλο, βάσταξε καὶ γερὸ ξύλο.
 Πικρορωϊδιᾶς τῆς, τὰ ρωϊδια ὅλα πικρορωϊδα θᾶειναι,
 Πίστεψε λαγό, καρτέρησε κομπάρο.
 Πνιγμένος ὁ, ἀπὸ τὰ μαλλιά του πιάνεται.
 Ποιὸς ἀφήνει τὸν γάμο νὰ πάει γιὰ πουρνάρια.
 Ποιὸς εἶδε πράσινο ἄλογο καὶ δάσκαλο μὲ γνώση.
 Ποιὸς εἶδε σάβατο χωρὶς ἥλιο καὶ γυναῖκα χωρὶς φίλο;
 Ποιὸς ρωτάει τὴ Φατιμὲ πότε γένεται ρεμεζάνι;
 Ποιὸς σὲ ρωτάει γιὰ γνέματα καὶ λές γιὰ τὰ κοιβάρια.
 Ποιὸς σοῦβγαλε τὸ μάτι; —ὁ ἀδερφός.
     γι' αὐτὸ τῶβγαλε πολὺ βαθιά;

Πολλά καλά στὸν ἔρμο ξύλα καὶ λιθάρια.

Πολλά μαλλιά καὶ λίγη γνώση (λέν γιὰ τὶς γυναῖκες).

Πολλά τάζουν τῇ νόφης καὶ τῇ δίνουν τὰ φουρφουρίδια τοῦ γαμπροῦ.

Πολλοὶ οἱ, κάνουν καλὰ τὸν ἔνα.

Πονᾶς ἀράπη; — ἡ καρδιά μου ξέρει.

Πονηριές τὶς, τὶς τούρκικες τ' ἔχω μεζερισμένες.

Πόσοι νεκροὶ στολίζουνε στ' ἀρώστου τὸ κεφάλι.

Ποτάμι τό, στὰ Τζουμέρκα ἐμεῖς θγάζομε τὶς κάλτσες.

• Ποτήρι τό, φέρει γύρα.

Ποῦθε εἶσαι γυιέκα μου; — Ἄπ' ἔκει ποῦειν' ἡ γυναῖκα μου.

Πουλᾶω μέρα γιὰ νύχτα.

Ποῦ πᾶς ἔρμο θιό; — Πᾶω νὰ ρημάξω κι' ἄλλους.

Ποῦ πᾶς κακοτυγιά; — Στὸν κινηγὸ καὶ τὸν ψαρά.

Ποῦ πᾶς καπάκι; — πᾶω νὰ θρῶ τὴν τέντζερη.

Ποῦ πᾶς ξυλόλυτος στ' ἀγκάθια;

Πουτᾶνα ἦ, μὲ τὰ κλιάματα κι' ὁ πούστης μὲ τοὺς ὄρκους.

Πρίτς μάρτη μου, τ' ἄβγαλα ἐγὼ τὰ ὄρνοκάτσικά μου.

Πρόβατο τό, γουρούνι δὲ γένεται.

Προίκα ἦ, παίνει κι' ἔρχεται κι' ἡ κακαῖδου στὸν τόπο.

Προκομένης τῇ, πλύστρας πουκάμισο δὲ λείπει.

Πρώϊμο τό, πουλὶ πετάει καὶ λαλεῖ.

Πρώτη τὴν, γνώμη τοῦ ρωμιοῦ νὰ τὴν ἔχει τ' ἄλογό μου καὶ τὴν δεύτε-

ρη ἐγὼ (λέει ὁ τούρκος).

Πρώτη ἦ, γυναῖκα σκλάβα, ἡ δεύτερη κυρά.

Πρώτο τό, εἶναι τ' ἀτζαμῆ, τὸ δεύτερο τοῦ μάστορα.

Πρώτο τό, λάθος δύσκαλος γιὰ τ' ἄλλα.

Πρωτοπαπαδίτες γκούπηδες.

Πῶς πᾶν τὰ παιδιὰ σου κόρακα;

— Πέρσι περπάταγαν κι' ἐφέτο μπουσιουλᾶν.

(Συνεχίζεται)

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

(Faculté des Lettres et Sciences Humaines Univ. de Lyon)

ΔΗΜ. ΠΑΝΤΕΛΟΔΗΜΟΥ

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΠΕΥΚΟΣ ΟΡΕΙΝΟΣ (ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ)

*Πουλάκι και τραγούδησε
σ' ένα κλωνι τ' Απρίλη
τίς όμορφιές τής άνοιξης
του Μάη τα λουλούδια.*

*Πουλάκι και ξεφύχησε
θλιμένο κάποιο δειλι,
στ' άγκάθια επάνω μιās βατλιās
και τώφαγαν τα ζούδια.*

Πέτρος Μάγνης

«Με το πρώτο ψυχομάχημα τών φύλλων τών δένδρων, επέταξε χθές πρὸς τὸ ἄπειρον ἢ ὠραιοπαθῆς ψυχὴ ἐνὸς νεαροῦ λάτρου τοῦ ὠραίου, τοῦ Διαμάντη Παπαγιάννη, γνωστοῦ εἰς τὸν φιλολογικὸν κόσμον ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον «Πέτρος Ὀρεινός». Ἡ ψυχὴ του μανιωδῶς λατρεύουσα πᾶν ὅ,τι ὠραῖον καὶ ἰδανικὸν εἰς τὴν φύσιν, ἐτόνισεν ὠραίας στροφὰς ποὺ δείχνουν ὅλον τὸ βάθος τῶν αἰσθημάτων της. Ἄς εἶναι ἐλαφρὸν τὸ κῶμα ποὺ θὰ σκεπάσῃ τὸν πολύκλαυστον νέον ποὺ τόσο ἐνωρὶς ἀπαίσια ἀρρώστεια τὸν ἐθέρισε»¹.

Διὰ τοῦ ἀνωτέρω ἐπιγραμματικοῦ σημειώματος τοῦ συνεργάτου αὐτῆς Π. ἡ ἐφημερὶς τοῦ Βόλου «Ἡ Θεσσαλία» τῆς 4ης Ὀκτωβρίου 1909 ἀνήγγειλε τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ Πεύκου καὶ οὐχὶ Πέτρου Ὀρεινοῦ. Ἡ βραχύτης τοῦ σημειώματος ἀνταποκρίνεται πλήρως πρὸς τὴν διάρκειαν τοῦ βίου τοῦ «πολυκλαύστου νέου», ἐνῶ τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ εἶναι ἰκανὸν νὰ χαρακτηρίσῃ κατὰ τρόπον εὔστοχον τὴν ποιητικὴν δημιουργίαν τοῦ Πεύκου Ὀρεινοῦ, ὁ ὁποῖος ὕμνησε τὴν ἰδανικὴν μορφήν τοῦ ὠραίου, τὸ ἀπόλυτον κάλλος.

Ὁ Διαμάντης Παπαγιάννης ἐγεννήθη εἰς Πογδόριανην —σήμερον κοινὴ νότης Παρακαλάμου τοῦ Νομοῦ Ἰωαννίνων— τῆς Ἠπείρου τῷ 1885. Ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ὁμοῦς ἡλικίας ἐγκατεστάθη εἰς Βόλον πλησίον τοῦ πάππου αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος ἦτο ἱερεὺς εἰς τὴν ἐν λόγῳ πόλιν τῆς Θεσσαλίας. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας τοῦ ποιητοῦ διεδραματίσθησαν ἀξιόλογα γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἔθεσαν τὴν σφραγίδα των εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ χαρακτήρος του. Τὰ καταστρεπτικὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἀτυχοῦς ἑλληνο - τουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1897 ἔθραυσαν τὰς πτέρυγας τῶν ὁπαδῶν τῆς Μεγάλης Ἰδέας. Ἡ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν προσαρτηθεῖσα εἰς τὸ Ἑλληνικὸν κράτος Θεσσαλία κατελήφθη ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Ἐτέμ Πασᾶ καὶ τὸ φάσμα τῆς μοσητικῆς

δουλείας καὶ τοῦ καταστρεπτικοῦ τουρκικοῦ δεσποτισμοῦ ἐπλανᾶτο διαρκῶς εἰς τὰς καρδίας τῶν καιοίκων της. Τὰ δυσχερῆ προβλήματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους κατὰ τὴν περίοδον ταύτην δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴ συγκινήσουν ἐν-τόνως τὴν νεολαίαν, ἡ ὁποία πλήρης πατριωτικῶν συναισθημάτων ἐπιθυμεῖ νὰ συμβάλῃ ἐνεργῶς εἰς τὴν ἀνύψωσιν τοῦ καταπεσόντος ἔθνικοῦ φρονήματος καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑποδούλων ἑλληνικῶν ἑδαφῶν. Εἰς τὰς Ἀθήνας συγκροτεῖται ὁ «Κεντρικὸς Μορφωτικὸς Σύλλογος», ὁ ὁποῖος ἔχει ὡς σκοπὸν τὴν μόρφωσιν τῆς σπουδαζούσης νεότητος συμφώνως πρὸς τὰ ἔθνη καὶ ἰδεώδη, τὴν ἀναζωπύρωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος, τὴν πνευματικὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῆς δούλης Ἑλλάδος, τὴν σύσφιξιν τῶν σχέσεων καὶ τὴν παροχὴν βοήθειας εἰς τοὺς σπουδαστὰς τῶν ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν διατελούντων περιοχῶν. Ὁ Διαμάντης Παπαγιάννης δὲν θὰ μείνῃ ἀμέτοχος τῶν ἔθνικῶν ἀγῶνων τῆς πατρίδος του, ἀλλὰ θὰ πολεμήσῃ ὡς ἐθελοντῆς κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος.

Παραλλήλως πρὸς τοὺς ἔθνικοὺς ἀγῶνας συνήπιετο ἡ μάχη διὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς δημοτικῆς γλώσσης. Καὶ εἰς τὴν φιλολογικὴν ταύτην διαμάχην ὁ Πεῦκος Ὁρεινὸς ἔδωκεν ἐνωρὶς τὸ παρίον. Ἦδη ἀπὸ τῶν μαθητικῶν θρανίων ἐγένετο ἐνθερμος ὑποστηρικτῆς τῆς δημοτικῆς γλώσσης, ταχθεὶς ἐναντίον τῆς καθαρευούσης καὶ τοῦ σχολαστικισμοῦ τῶν καθηγητῶν του. Συμμαθητῆς καὶ ὁμοιδεάτης τοῦ ποιητοῦ Τάκη Σαρακινῶ — ψευδώνυμον τοῦ δημοσιογράφου Τάκη Οἰκονομάκη — εἰς τὰς γλωσσικὰς θεωρίας, ἀνήκεν εἰς τὸν κύκλον τῶν νέων τοῦ Βόλου, οἱ ὁποῖοι εἶχον γνωρίσει τὴν «γλωσσικὴν ἀλήθειαν», κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ προαναφερθέντος ποιητοῦ καὶ δημοσιογράφου καὶ εἶχον θέσει ὡς σκοπὸν τῶν λογοτεχνικῶν τῶν ἀνησυχιῶν τὴν διὰ τῶν ποιημάτων αὐτῶν ἀπόδειξιν τῆς ὑπεροχῆς τῆς «ζωντανῆς γλώσσης» τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἔναντι τῆς «ψυχρῆς, κούφιας καὶ μπαλσαμωμένης»² γλώσσης τῶν διδασκάλων. Ἡ ὁμάς τῶν ἐνθουσιωδῶν αὐτῶν νέων θὰ προετοιμάσῃ τὸ ἔδαφος διὰ τὴν κατὰ τὸ ἔτος 1908 ἴδρυσιν τοῦ Ἀνωτέρου Παρθεναγωγείου εἰς τὸν Βόλον, τὸ ὁποῖον ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ πρὸς ὀλίγου ἐπιστρέψαντος ἐκ Γερμανίας Ἀλεξάνδρου Δελμούζου υἱοθέτησεν ἐπισημῶς τὴν χρῆσιν τῆς δημοτικῆς γλώσσης εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν καθηγητῶν καὶ τὰς ἐργασίας τῶν μαθητῶν.

Περατώσας τὰς ἐγκυκλίους σπουδὰς αὐτοῦ εἰς Βόλον, ὁ Διαμάντης Παπαγιάννης ἐγγράφεται εἰς τὴν Νομικὴν Σχολήν. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος ἡ ἐν Ἑλλάδι κατάστασις ἦτο ἀπελπιστική. Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἀτυχοῦς ἑλληνο - τουρκικοῦ πολέμου ἔθιγον ὑλικῶς τὸ ἑλληνικὸν κράτος διὰ τῆς καταβολῆς πολεμικῆς ἀποζημιώσεως εἰς τὴν Τουρκίαν, περισσότερον ὅμως ἐπέφερον βαρύτερον πλῆγμα ἐναντίον τῆς φιλοτιμίας καὶ τοῦ μεγαλοϊδεατισμοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Εἰς τὸ φλέγον Κρητικὸν ζήτημα ἐδίδοτο λύσις προσωρινὴ διὰ τῆς ἀναγνώσεως τῆς αὐτονομίας τῆς μεγαλονήσου ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ πρίγκιπος Γεωργίου. Ἡ ἡττημένη Ἑλλάς δὲν ἠδύνατο νὰ προβάλλῃ ἀπαιτήσεις διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑποδούλων μακεδονικῶν ἑδαφῶν. Ἐπὶ πλέον ἐνεφανίζοντο νέοι διεκδικηταὶ τῶν ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν διατελούντων βορείων ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν. Πρόκειται περὶ τῶν Βουλγάρων, οἱ ὁποῖοι ἐπεδίωκον παντὶ τρόπῳ τὴν ἀπόκτησιν διεξόδου εἰς τὸν Θερμαϊκόν. Ἡ δεινὴ αὕτη θέσις τῆς Ἑλλάδος ἐξηγεῖ τὴν κυβερνητικὴν ἀστάθειαν καὶ τὴν πολιτικὴν ἐξαθλίωσιν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, ἡ ὁποία δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς μεταβατικὴ, διότι ἀπὸ τοῦ ἑλληνο - τουρκικοῦ πολέμου καθίστατο πασιφανὲς ὅτι αἱ παλαιαὶ πολιτικαὶ ду-

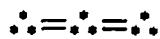
νάμεις, υπεύθυνοι διὰ τὴν ἥτταν τοῦ 1897, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀποτελέσουν σημαντικὸν παράγοντα τοῦ μέλλοντος τῆς χώρας. Ἡ στρατιωτικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1909 θέτει τέρμα εἰς τὴν μεταβατικὴν ταύτην περίοδον, ἣ ὁποία ἐμείωσε τὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ τὴν αἰσιοδοξίαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, συγχρόνως ὅμως ὑπεχρέωσε τὴν κοινὴν γνώμην νὰ ἀντικρύσῃ τὴν ἱστορικὴν πραγματικότητα, νὰ προσγειωθῇ καὶ νὰ ἐργασθῇ διὰ τὴν ἀνόρθωσιν τῶν κακῶς κειμένων καὶ τὴν ἐπὶ νέων βάσεων, ἀνταποκρινόμενων πρὸς τὰς μεταπολεμικὰς συνθήκας, ὀργάνωσιν τοῦ πολιτικοῦ βίου τῆς Ἑλλάδος πρὸς ἐπίτευξιν τῶν προσδοκιῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἡ ἀνθυγιεινὴ ἀτμόσφαιρα τοῦ τυπογραφείου εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐφθειρε σωματικῶς τὸν ποιητὴν τοῦ βουνοῦ καὶ τῆς σπάνης Κρυστάλλην· ἡ διαφθορὰ τοῦ πολιτικοῦ καὶ ἡ κατὰπτωσις τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος τῶν Ἀθηνῶν ἐξησθένησε ψυχικῶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος ἕτερον φιλόμουσον τέκνον τῆς Ἠπείρου, τὸν ποιητὴν Πεῦκον Ὀρεινόν, ὁ ὁποῖος ἐδείκνυε μέγα ἐνδιαφέρον διὰ τὴν τύχην τῆς πατρίδος του. Ὡς προσωπικὴν διέξοδον ἐκ τῆς δεινῆς καταστάσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐθεώρησε τὴν ἔκρηξιν τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος καὶ ἔσπευσε, ἀμέσως μετὰ τὴν λήψιν τοῦ πτυχίου του, νὰ προσφέρῃ ἐκουσίως τὰς ὑπηρεσίας του. Δυστυχῶς ὅμως ἡ ἀπόφασίς του ἦτο μεγαλυτέρα τῶν δυνάμεών του καὶ μετὰ περιπέτειαν τριῶν ἐβδομάδων ἐπέστρεψε καταβεβλημένος σωματικῶς, ἐνισχυμένος ὅμως ἠθικῶς, διότι ἐξεπλήρωσε τὸ καθῆκον του ἐναντι τῆς προσφιλοῦς του πατρίδος. Τὰ συμπτώματα τῆς φυματιώσεως δὲν ἤργησαν νὰ ἐκδηλωθῶν καὶ μετὰ μαρτυρικὴν ἐπὶ τῆς κλίνης ἀσθένειαν ἐνὸς ὀλοκλήρου ἔτους ὁ βάρδος τοῦ ὠραίου ἐγκατέλειπε τὰ ἐγκόσμημα εἰς ἡλικίαν μόλις εἰκοσιτεσσάρων ἐτῶν τὸ πρῶτον Σάββατον τοῦ Ὀκτωβρίου 1909 εἰς τὸν Βόλον, διὰ νὰ ὀδεύσῃ πρὸς τὸν ἀνεξερεύνητον κόσμον τοῦ Ἀπείρου, πρὸς τὸ «οὐράνιο δῶμα», πρὸς τὸ ὁποῖον εἶχεν ἤδη φτερουγίσει ἀπὸ τοῦ 1904 ἡ ψυχὴ τοῦ μοναδικοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ποιητοῦ.

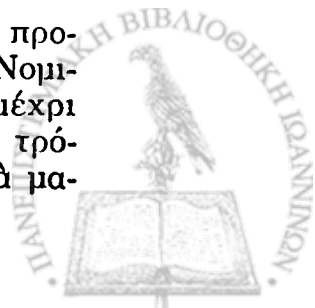
Ὁ Πεῦκος Ὀρεινὸς ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων συνεργατῶν τοῦ δισεβδομαδιαίου κατ' ἀρχὰς καὶ ἐβδομαδιαίου κατόπιν «Νουμᾶ», ἰδρυθέντος ὑπὸ τοῦ Δ. Π. Ταγκοπούλου καὶ κυκλοφορήσαντος διὰ πρώτην φοράν τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1903. Ἡ ὕλη τοῦ πρώτου φύλλου ἦτο πολιτικὴ καὶ σατιρικὴ, ἀναφερομένη εἰς τὴν γνωστὴν ὑπόθεσιν τῶν «Εὐαγγελικῶν», τὰ ὁποῖα ὠδήγησαν εἰς αἱματηρὰς συγκρούσεις καὶ ἐξηνάγκασαν εἰς παραίτησιν τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν Προκόπιον καὶ τὸν πρωθυπουργὸν Γεώργιον Θεοτόκην τὸν Νοέμβριον τοῦ 1901. Ἀπὸ τοῦ Μαΐου 1904 ὁ «Νουμᾶς» μετεβλήθη εἰς λογοτεχνικὸν ἔντυπον, τοῦ ὁποῖου βασικὸν πρόγραμμα καὶ ἐπαδίωξις ἦτο ἡ ἐπικράτησις τῆς δημοτικῆς γλώσσης. Ἡ συνεργασία τοῦ δημοτικιστοῦ Πεύκου Ὀρεινοῦ εἰς τὸν «Νουμᾶν» ἐμφανίζεται διὰ πρώτην φοράν εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 45 φύλλον τῆς 8ης Ἰουνίου 1903 καὶ περιλαμβάνει ἐννέα ποιήματα μέχρι τῆς 10ης Ὀκτωβρίου τοῦ ἐπομένου ἔτους, ὅτε ὁ ποιητὴς διήλυσε τὴν πρώτην περίοδον τῆς φοιτήσεώς του εἰς τὴν Νομικὴν Σχολὴν τῶν Ἀθηνῶν. Ἦτο γνωστὸς εἰς τοὺς κύκλους τοῦ «Νουμᾶ», ὡς δὲ μᾶς πληροφορεῖ ὁ Δ. Νησιώτης, ὁ νεαρὸς ποιητὴς δὲν περιωρίζετο μόνον εἰς τὴν διὰ τῶν ποιητικῶν του δημιουργημάτων ἐξυπηρέτησιν τῆς ἰδέας τοῦ δημοτικισμοῦ: «ἤρθε γιομάτος ἀγάπη γιὰ τὴν Ἰδέαν, μαζὶ μὲ ἄλλα παλληκάρια, ποὺ ἀποτελοῦσαν «τὸ μελισσολοῖ τοῦ Νουμᾶ καὶ ἐβομβοῦσε κάτου ἀπὸ τὴς ὄνειρεμένες λευκὰς τῆς πλατείας Στουρνάρα», καθὼς ἔγραφε κάποτε στὸ «Ἄστυ» ὁ Παπαντωνίου, κ' ἐρχόντουσαν κάθε Παρασκευὴ δειλινὸ ταχτικὰ στὸ γραφεῖο, βοηθώντας στὸ ὀπλωμα τοῦ φύλλου»³.

Βραδύτερον ὁ ποιητὴς θὰ δημοσιεύσῃ εἰς τὸ τρίτον τεύχος τοῦ περιοδικοῦ «Σεράπιον» τῆς Ἀλεξανδρείας τοὺς «Καημοὺς καὶ Στοχασμοὺς». ἄφιερωμένους εἰς τὸν Π. Γεροντόπουλον. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ τὸ ἴδιον περιοδικὸν ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ τεύχος τοῦ Δεκεμβρίου 1909 τρία ἀνέκδοτα ποιήματα τοῦ Πεύκου Ὁρεινοῦ. Τὸ «Σεράπιον» ἰδρύθη ὑπὸ ὁμάδος νέων Ἑλλήνων λογοτεχνῶν τῆς Ἀλεξανδρείας, ἴτοι τοῦ Πέτρου Μάγνη, Χρίστου Ζερβοῦ, Κ. Τσαγκαράδα, Δ. Χρυσάνθου, Πηλίου Ζάγγρα, Ἀρίστου Μαξούρη καὶ Ν. Νικολαΐδου μετὰ τὴν ἱστορικὴν Γενικὴν Συνέλευσιν τῶν μελῶν τῆς «Νέας Ζωῆς» τὴν 21)4 Δεκεμβρίου 1908, κατὰ τὴν ὁποίαν ὠρίσθη ὡς γλῶσσα τῆς συντάξεως τοῦ ὁμωνύμου περιοδικοῦ ἡ ζωσα δημοτικὴ μὴ ἀποκλίνουσα οὔτε πρὸς τὴν καθαρεύουσαν οὔτε πρὸς τὴν χυδαῖζουσαν. Πρόγραμμα τῆς συντάξεως τοῦ «Σεραπίου», τοῦ ὁποῦ ἡ ἔκδοσις ἐχαιρετίσθη μετ' ἐνθουσιασμοῦ ὑπὸ τοῦ «Νουμᾶ»⁴ ἦτο ἰὸ «ξελευτέρωμα τῆς σκέψεως» καὶ «ἡ ἐπικράτησις τῆς ζωντανῆς μας γλώσσας». Δὲν νομίζομεν ὅτι ὁ Πεύκος Ὁρεινὸς εἶχεν ἔλθει εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν μετὰ τῶν ἐκδοτῶν τοῦ «Σεραπίου», ἂν καὶ ὁ κύριος συντελεστὴς τῆς ὅλης κινήσεως Πέτρος Μάγνης κατήγειτο ἐκ τῆς Ζαγοράς τοῦ Πηλίου καὶ εἶχε φοιτήσῃ εἰς τὸ Γυμνάσιον τοῦ Βόλου, συνδεθεὶς διὰ φιλίας μετὰ τοῦ ποιητοῦ Τάκη Σαρακινοῦ. Προφανῶς κατὰ τὴν τελευταίαν κρίσιμον περίοδον τῆς ὀσθενείας τοῦ νεαροῦ ποιητοῦ ἀνέλαβεν ὁ προαναφερθεὶς Τ. Σαρακινὸς τὴν ἀποστολὴν τῶν «Καημῶν καὶ Στοχασμῶν» εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν. Οὐδεμίαν ἀντιθέτως ἀμφιβολία ὑπάρχει προκειμένου περὶ τῶν ἀνεκδότων ποιημάτων, ἅτινα ἐδημοσιεύθησαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πεύκου Ὁρεινοῦ, διότι ταῦτα ἔπονται ἄρθρου τοῦ Τ. Σαρακινοῦ περὶ τοῦ ποιητοῦ τῶν «Ροδοκρίνων».

Ὁ «Νουμᾶς» καὶ τὸ «Σεράπιον» ἀπέτισαν τὸν ὀφειλόμενον φόρον τιμῆς πρὸς τὸν νεαρὸν συνεργάτην διὰ τῆς δημοσιεύσεως νεκρολογιῶν τοῦ Δ. Νησιώτη καὶ Τ. Σαρακινοῦ. Ἐκτοτε τὸ ἔργον τοῦ Ὁρεινοῦ δὲν ἀπησχόλησε τοὺς μελετητὰς καὶ τοὺς ἱστορικοὺς τῆς Νεωπύρας Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας. Εἰς τοῦτο προφανῶς συνετέλεσεν ἀφ' ἑνὸς ἡ ἔλλειψις ἐκδόσεως ἀπάντων τῶν ποιημάτων αὐτοῦ —τὰ τεύχη τοῦ «Σεραπίου» εἶναι σήμερον δυσεύρετα—, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ποσότης τῆς λογοτεχνικῆς δημιουργίας τοῦ ἐν λόγῳ ποιητοῦ. Προβαίνομεν εἰς τὴν ἀναδημοσίευσιν τῶν δεκατριῶν γνωστῶν ποιημάτων —ἴσως ὑπάρχουν καὶ ἄλλα χειρόγραφα—, ἐπειδὴ πιστεύομεν ὅτι ἡ ἀξιολόγησις τοῦ ἔργου τῶν λογοτεχνῶν δὲν πρέπει νὰ βασίζεται μόνον εἰς τὸν ὄγκον τῆς πνευματικῆς τῶν παραγωγῆς. Εἰδικώτερον περὶ τοῦ Πεύκου Ὁρεινοῦ, νομίζομεν ὅτι πρέπει νὰ μελετηθῇ ἡ ποιήσις αὐτοῦ μόνον ἐν συναρτήσῃ πρὸς τὴν διάρκειαν τοῦ βίου αὐτοῦ. Χωρὶς νὰ ἐπιδιώκηται ἡ ἐλαχίστη σύγκρισις, ἀναφέρομεν ὅτι ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς εἰς ἡλικίαν εἰκοσιτεσσάρων ἐτῶν οὐδεμίαν εἶχε δημοσιεύσει ποιητικὴν συλλογὴν καὶ ὅτι ὁ Κ. Καβάφης κατὰ τὴν αὐτὴν ἡλικίαν εἶχε δημοσιεύσει μόνον τρία ποιήματα εἰς τὸν «Ἐσπερον» τῆς Λειψίας καὶ μάλιστα οὐδὲν μεταξὺ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἐξησφάλισαν εἰς αὐτὸν ἐκλεκτὴν θέσιν εἰς τὸν Νεοελληνικὸν Παρνασσόν.

Τὰ «Ροδόκρινα», πρῶται ποιητικαὶ συνθέσεις τοῦ Πεύκου Ὁρεινοῦ, προμηνύουσαι τὸ ρόδινον ποιητικὸν μέλλον τοῦ νεαροῦ σπουδαστοῦ τῆς Νομικῆς Σχολῆς, ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸν «Νουμᾶν» ἀπὸ τῆς 8ης Ἰουνίου μέχρι τῆς 8ης Φεβρουαρίου 1904. Εἰς τὰ ἐν λόγῳ ποιήματα ἐκφράζεται κατὰ τρόπον λυρικὸν ὁ ἐσωτερικὸς κόσμος τοῦ ποιητοῦ, ὁ ὁποῖος ἐγκαταλείπει τὰ μα-

θητικά θρανία διὰ νὰ λάβῃ ἐνεργὸν θέσιν εἰς τὸ κοινωνικὸν τοῦ περιβάλλοντος πρὸς ἀρμονικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ψυχοσωματικῶν τοῦ ἰδιοτήτων καὶ προσωπικῆν συμβολὴν εἰς τὴν εὐρυθμον λειτουργίαν τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Εἰς τὸ πρῶτον ποίημα διαφαίνεται ὁ ἰδεαλισμὸς τοῦ ποιητοῦ, ὁ ὁποῖος λατρεύει τὸ ἀπολύτως ὡραῖον καὶ ἠθικὸν εἰς τὴν φύσιν. Ἔρχεται «σὰν τὸ λούλουδο» εἰς τὴν ζωὴν διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὸν ὑψηλὸν σκοπὸν, τὸν ὁποῖον ἔχει τάξει εἰς τὸν ἑαυτὸν του. Αἱ συνθήκαι ὅμως τῆς ζωῆς δὲν εἶναι πάντοτε κατάλληλοι διὰ νὰ ριζώσῃ ἀμέσως καὶ νὰ ἀναπτυχθῇ ὁμαλῶς τὸ ἄνθος τοῦ καλοῦ. Εἰς τὸ δευτέρον ποίημα κυριαρχεῖ ἡ ἀπαισιοδοξία, ὀφειλομένη εἰς τὴν πρώτην προσωπικὴν πείραν τοῦ ποιητοῦ:

Στὰ βάσανα ἀρμενίζουμε
Καὶ μὲς στὶς πίκρες πλέμε.
Τῆ νύχτα ἀναστενάζουμε
καὶ τὴν ἡμέρα κλαίμε
Κ' εἶναι γραφτό μας, λέμε,
Παντοτεινὰ στὰ βάσανα
Καὶ στοὺς καῦμούς νὰ πλέμε.

Σπανίως ἢ δόκιμος ποιητὴς κατῴρθωσε νὰ περιγράψῃ κατὰ τοιοῦτον ἔντονον τρόπον τὰς πακρίας τοῦ βίου, τὴν ἀπελπισίαν καὶ τὴν στωϊκὴν ἐγκαρτέρησιν τοῦ ποιητοῦ πρὸ τῆς τραγικῆς Μοίρας αὐτοῦ.

Ἡ Ξενιτεία ὑπῆρξε διὰ τὸν Ἕλληνα πάντοτε μαύρη καὶ πηγὴ μεγάλης δυστυχίας καὶ συμφορῶν. Γὰρ δημοτικὰ μας τραγούδια περιγράφουν συνεχῶς τὰς ταλαιπωρίας καὶ τὴν δυστυχίαν τῶν ταξιδευόντων καὶ ἐγκαθισταμένων εἰς τὴν ξένην Ἑλλάδων, οἱ ὁποῖοι οὐδέποτε ἄνευ σοβυρᾶς αἰτίας ἐγκαταλείπουν τὸ πατριὸν ἔδαφος. Ἀνάλογα συναισθήματα κατέχουν τὴν καρδίαν τοῦ Πεύκου Ὁρεινοῦ, ὁ ὁποῖος εἰς μικρὰν ἡλικίαν ἀπεμακρύνθη ἐκ τῆς προσφιλοῦς τοῦ ἰδιαίτερας πατρίδος. Εἶναι μάλιστα χαρακτηριστικὸν ὅτι οὗτος δὲν μετέβη εἰς ξένην χώραν, ἀλλὰ ἐγκατέλειψε τὴν Ἡπειρον διὰ νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς τὸν Βόλον, ἐντὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου καὶ πλησίον συγγενοῦς του. Ἐν τούτοις ὁ νέος τόπος διαμονῆς του χαρακτηρίζεται ὡς «μαῦρα ξένα» καὶ ὡς «μαύρη ξενιτιά», ἐπειδὴ ἡ ἐστία του καὶ τὰ πλέον προσφιλῆ του πρόσωπα εὐρίσκονται εἰς τουρκακρατομένην περιοχὴν τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἐπίδρασις τῆς περὶ ξενιτείας δημοτικῆς ποιήσεως εἶναι καταφανὴς εἰς τὰς δύο τελευταίας στροφὰς τοῦ δευτέρου ποιήματος. Ὁ εὐρισκόμενος εἰς ξένην χώραν εἶναι «ἔρμος», θρηνεῖ, κλαίει καὶ στενάζει συνεχῶς. Οὐδεὶς ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν τύχην του, οὐδεὶς καταδέχεται νὰ τοῦ ὁμιλήσῃ. Ὁ ἐσωτερικὸς σπαραγμὸς εἶναι πάντοτε μόνιμος συνοδὸς του. Τέσσαρες μόνον στίχοι τῆς δημοτικῆς μας ποιήσεως εἶναι ἱκανοὶ νὰ ἀποκαλύψουν τὰς ἀντιλήψεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ περὶ τῆς ξενιτείας:

Τὴν ξενιτιά, τὴν ἀρφανιά, τὴν πίκρα, τὴν ἀγάπη,
τὰ τέσσερα τὰ ζύγιασαν, βαρύτερα εἶν' τὰ ξένα.
Ὁ ξένος εἰς τὴν ξενιτιά πρέπει νὰ βάνει μαῦρα,
γιὰ νὰ ταιριάζει ἢ φορεσιά μετ' τῆς καρδιάς τῆ λάβρα.

Μοναδικὸν καταφύγιον τοῦ ποιητοῦ εἶναι ἡ Τέχνη, ἡ ὁποία θὰ τοῦ δώσῃ τὰ φτερὰ διὰ νὰ πετάξῃ «εἰς τὸ ὄνειρευτὸ παλάτι», νὰ ὑμνήσῃ τὴν ἐξιδανικευμένην μορφὴν γυναικὸς καὶ νὰ ζήσῃ πρῶτος εἰς τὸν κόσμον, τὸν ὁποῖον ἐνσαρκώνουν ὑψηλαὶ ἰδέαι. Ἡ λυρικὴ ὅμως μελαγχολία καὶ ἡ ἀπαισιοδοξία ἐνατένισις τῆς πραγματικότητος τοῦ ἀφαιροῦν τὴν αἰσθητικὴν ἀπόλαυ-

σιν καὶ τοῦ ὑπενθυμίζουν διαρκῶς ὅτι εἶναι «πόθων καὶ ὄνειρων ναυαγός».

Τὰ «Ροδόκρινα» παρουσιάζουν ἐνδιαφέρον καὶ ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως. Ἔχουν συντεθῆ εἰς ἑπταστίχους στροφάς, ἔξαιρέσει τῶν δύο τελευταίων στροφῶν τοῦ δευτέρου ποιήματος, αἱ ὁποῖαι εἶναι βραχύτεραι κατὰ ἓνα στίχον. Ἐκάστη στροφή ὑπενθυμίζει τοὺς ἑπτὰ πρῶτους στίχους τοῦ ροντέλου, εἰς τὸ ὁποῖον ἔχουν τὴν ἰδίαν ὁμοιοκαταληξίαν οἱ στίχοι 1, 4, 5, καὶ 7 καὶ δευτέραν ὁμοιοκαταληξίαν οἱ στίχοι 2, 3 καὶ 6. Ἐπὶ πλέον οἱ δύο πρῶτοι στίχοι ἐπαναλαμβάνονται ὡς ἑβδομος καὶ ὄγδοος ἀντιστοίχως. Εἰς τὰς ἑπταστίχους στροφάς τοῦ Πεύκου Ὁρεινοῦ ὁμοιοκαταληκτοῦν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον πάντοτε ὁ δεύτερος, ὁ τέταρτος, ὁ πέμπτος καὶ ὁ ἑβδομος στίχος, ἐνίοτε δὲ ὁ πρῶτος μετὰ τοῦ ἕκτου, ἐνῶ ὁ τρίτος στίχος ἢ παραμένει ἐλεύθερος ἢ ὁμοιοκαταληκεῖ μετὰ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης ομάδος στίχων Ἐπὶ πλέον εἰς τὰ δύο πρῶτα ποιήματα, ἔξαιρέσει τῶν ἑξαστίχων στροφῶν, καὶ εἰς τὴν πρώτην στροφήν τοῦ τρίτου ποιήματος οἱ δύο πρῶτοι στίχοι ἐπαναλαμβάνονται ὡς ἕκτος καὶ ἑβδομος ἀντιστοίχως, συνήθως ὅμως τὸ νόημά των εἶναι βαθύτερον καὶ γενικώτερον ἕνεκα τῆς ἐξελικτικῆς πορείας τοῦ ποιήματος ἀπὸ τοῦ πρώτου μέχρι τοῦ τελευταίου στίχου. Τοῦτο εἶναι ὡσαύτως ἰδιαίτερον γνώρισμα τοῦ τελείου ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως δεκατριστίχου ροντέλου.

Διατὶ ὅμως ὁ Πεύκος Ὁρεινός δὲν ἐχρησιμοποίησε τὴν αὐτὴν τεχνικὴν εἰς ἀπάσας τὰς στροφάς τῶν «Ροδοκρίνων»; Πιστεύομεν ἔτι ἡ ἐνέργεια αὕτη τοῦ νεαροῦ ποιητοῦ δὲν ὀφείλεται εἰς στιχουργικὴν ἀδυναμίαν, ἀλλὰ εἰς τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ ἀντιδράσῃ ἐναντίον τοῦ περιορισμοῦ τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν νοημάτων πρὸς διατήρησιν τῆς προκαθορισμένης μορφῆς τῶν ποιημάτων. Ὁ ποιητὴς ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ μορφή τοῦ ποιήματος, ἤτοι ὁ στίχος, ἡ ὁμοιοκαταληξία καὶ ἡ στροφή ὀφείλουν νὰ ἐξυπηρετοῦν τὴν ἐξέλιξιν τοῦ νοήματος καὶ ὄχι νὰ περιορίζουν ταύτην. Ἡ ἐλευθερία τοῦ Ὁρεινοῦ καταφαίνεται ὄχι μόνον εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν στίχων τῶν στροφῶν καὶ εἰς τὸν τρόπον ὁμοιοκαταληξίας τούτων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν συλλαβῶν τῶν στίχων. Οὕτω τὰ «Ροδόκρινα» δὲν ἔχουν γραφῆ εἰς τὸ αὐτὸ μέτρον, ἀλλὰ ὑπάρχουν στροφαί, συγκείμεναι ἐξ ὀκτασυλλάβων στίχων καὶ στροφαί, περιέχουσαι μόνον δεκασυλλάβους στίχους.

ΡΟΔΟΚΡΙΝΑ

I

Ἐρχεσαι σὰν τὸ λούλουδο
Γιὰ μιὰ στιγμή νὰ ζήσης
Μὲ τὸ λιοπύρι θὰ χαθῆς,
Μὲ τὸ βοριά θὰ σβύσης
Κ' ἓνα σημάδι δὲ θ' ἀφήσης·
Κ' ἔρχεσαι σὰν τὸ λούλουδο
Γιὰ μιὰ στιγμή νὰ ζήσης.

II

Παντοτεινὰ ἐσὺ χαίρεσαι
Καὶ μόνον στῶνειρο λυπάσαι,
Ξυπνᾶς καὶ βλέπεις γύρω σου
Κι' οὐδὲ τὴ λύπη σου θυμάσαι,
Μὲ τὴ χαρὰ ξανακοιμάσαι
Καὶ χαίρεσαι παντοτεινὰ
Καὶ πιά οὐδὲ στῶνειρο λυπάσαι.

III

Εἶσαι λουλούδι ἀπάρθενο
 Μὲ κάλλη ἀνέγγιχτα καὶ μῦρα,
 Μελίσσι δὲν τὰ πάτησε,
 Σκιὰ δὲν πέταξε τριγύρα·
 Χαρὰ στον ποῦ τοῦ γράφει ἡ μοῖρα
 Νὰ κόψη τὸ παρθένο λούλουδο
 Καὶ νὰ τριγῆση του τὰ μῦρα.

Βόλος.

ΡΟΔΟΚΡΙΝΑ

IY

“Ὀλη μου βρίσκεται ἡ χαρὰ
 Στὰ ὄνειρατα θαμμένη
 Γοργοπερνοῦν τὰ ὄνειρατα
 Κι αὐτὴ μαζὺ τους σβένει
 —“Ἄχ! μόνο ἡ λύπη δὲ διαβαίνει—
 Κι ὅλη μου βρίσκεται ἡ χαρὰ
 Στὰ ὄνειρατα θαμμένη...

Y

Στὰ βάσανα ἀρμενίζουμε
 Καὶ μὲς στὶς πίκρες πλέμε.
 Τὴ νύχτα ἀναστενάζουμε
 Καὶ τὴν ἡμέρα κλαίμε
 Κ' εἶναι γραφτό μας, λέμε,
 Παντοτεινὰ στὰ βάσανα
 Καὶ στοὺς καῦμούς νὰ πλέμε.

YI

Κλαίς στὴν πατρίδα μοναχὴ
 Κ' ἔρμος θρηνώ στὰ μαῦρα ξένα,
 Στενάξεις μὲς ἀφ' τὴν ψυχὴ,
 Κι ἀναστενάζω πικραμένα
 Ποιὰ μέρα, ποιὰ, χαρᾶς βροχὴ
 Θὰ βγῆ ἀφ' τὰ μάτια τὰ θλιμμένα;

YII

Γυρνῶ, γυρνῶ στὴ μαύρη ξηνητιά
 Καὶ μιὰ ματιὰ γιὰ μένα δὲ δακρῦζει
 Καὶ δὲ χτυπᾷ γιὰ μένα μιὰ καρδιά
 Καὶ νὰ κυττάξῃ με ἕνας δὲ γυρίζει.
 Πούσαι, ἄχ! πούσαι μάνα μου γλυκιὰ
 Ποῦ τὰ βουνὰ ἢ ἀγάπη σου ραγίζει;

Βόλος

ΡΟΔΟΚΡΙΝΑ

I

Τ' ἀστέρια μὲ τὴ λάμψη της
 Σβύνει ἡ Σελήνη σὰν προβάλη,
 Σβύνεις καὶ σὺ κάθε ὁμορφιά
 Καὶ κάθε γύρω λάμψη ἄλλη
 Μὲ τὰ παρθενικά σου κάλλη,
 Καθὼς τ' ἀστέρια μὲ τὴ λάμψη της
 Σβύνει ἡ Σελήνη σὰν προβάλη!

2

Είναι τὸ σῶμα μου βαρὺ
 Κι' ὠϊμὲ δὲν ἔχει τὰ φτερά σου,
 Τ' ἄπειρο χάος γιὰ νὰ διαβῆ
 Ν' ἀράξη μὲς στὴν ἀγκαλιά σου
 Καὶ νὰ χορτάση τὰ φιλιὰ σου·
 Μὰ ὁ λογισμὸς μου οὐδὲ στιγμὴ
 Μπορεῖ νὰ φύγη ἀπὸ κοντά σου!

3

Ἄπὸ τὴ νύχτα στὴ δουλιὰ
 Καὶ στὴ δουλιὰ βραδυάζεις
 Γοργή, γοργή χωρὶς μιλιὰ
 Τὸ κάθε τι ποὺ ἐτοιμάζεις·
 Κι' ἂν σοῦ ζητήσω δυὸ φιλιὰ,
 Ξανθομαλλοῦσα κοπελιά,
 Μοῦ λὲς πὼς δὲν ἀδειάζεις.

1903

ΡΟΔΟΚΡΙΝΑ

1

Τρίσβαθη γύρω μου νυχτιὰ
 Καὶ δὲ μπορῶ νὰ κλείσω μάτι,
 Κάτι βαρένει στὴν καρδιά,
 Καὶ μὲς στὸ νοῦ βαρένει κάτι
 Στ' ἀλίμενα ἀρμενίζω πλάτη
 Πόθων καὶ ὀνείρων ναυαγός,
 Καὶ δὲ μπορῶ νὰ κλείσω μάτι.

2

Ὅχι! φτωχὴ δὲν εἶσαι σὺ
 Ἔχεις ἀτίμητα στολίδια
 Τὴν παρθενιά σου τὴ χρυσῆ,
 Μάτια, μαλλιά, χειλάκια, φρύδια
 Σὰ δυὸ ζευγαρωμένα φίδια,
 Καὶ καλωσύνη περισσή,
 Ποῦνε σου ἀτίμητα στολίδια!

Βόλος

Τὸ ἐπόμενο ποίημα ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἀτέλειωτη εἶναι ἡ στράτα» ἐγράφη εἰς τὸν Βόλον καὶ ἐδημοσιεύθη εἰς τὸν «Νουμῶν» τῆς τετάρτης Ἀπριλίου 1904 (ἀριθ. 90, σ. 6η, 1η στήλη). Ὁ ποιητὴς ἐγκαταλείπει τὴν μορφὴν τῆς πρώτης τοῦ ποιητικῆς συνθέσεως καὶ υἱοθετεῖ τὰς τετραστίχους στροφάς, ἐκτὸς τῆς τελευταίας, ἡ ὁποία εἶναι πεντάστιχος, καὶ τὴν ἰλεκτὴν ὁμοιοκαταληξίαν. Χαρακτηριστικὸν ἐπίσης εἶναι ὅτι ὁ πρῶτος στίχος τῶν τεσσάρων στροφῶν τοῦ ποιήματος εἶναι ὁ ἴδιος, καὶ ὅτι ἐκτὸς τῆς ὁμοιοκαταληξίας ἐπιτυγχάνεται καὶ δευτέρα ἀρμονία μετρικὴ, καθ' ὅσον οἱ ἀκραῖοι στίχοι ἐκάστης στροφῆς εἶναι βραχύτεροι τῶν δύο μεσαίων. Οὕτως ἀποφεύγεται ἡ μονοτονία τοῦ μακροσκελοῦς δεκαπεντασυσλλάβου καὶ ἐπιτυγχάνεται ἐναρμόνισις τοῦ μέτρου τοῦ ποιήματος πρὸς τοὺς ἀνίσους ἐκ τῆς συγκινήσεως παλμοὺς τῆς καρδίας τοῦ ποιητοῦ.

Εἰς τὸ ποίημα τοῦτο ἐκφράζεται τὸ αἰσθητικὸν καὶ ἠθικὸν πιστεύω τοῦ Πεύκου Ὁρεινοῦ. Ὁ νεαρὸς ποιητὴς βλέπει ὅτι ἡ ὁδός, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησεν, εἶναι δυσχερὴς καὶ ὅτι δὲν εἶναι βέβαιον ὅτι θὰ φθάσῃ εἰς τὸ τέλος. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ νομισθῇ ὅτι ὁ Ὁρεινὸς κατέχεται ὑπὸ τῆς ἠττοπαθείας ἢ ὅτι δὲν ἔχει διάθεσιν νὰ ἀγωνισθῇ διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὸν σκοπὸν του. Ἀντιθέτως εἶναι πεπεισμένος ὅτι δὲν πρόκειται, ἐὰν κουρασθῇ, νὰ σταματήσῃ εἰς τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ, τὴν ὁποίαν «οκεπάζουν ἀγκαθιὲς κι' ἄγριοι τὴν πνίγουν βάτοι». Ἐκφράζει μόνον τὴν λύπην του, διότι τὸν δύσκολον ὁρόμον τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ἀνυψώσεως μετατρέπει εἰς Γολγοθᾶν «τοῦ κόσμου ἢ καταφρόνια». Ἐν τούτοις ὁ ποιητὴς οὐδὲ πρὸς στιγμὴν σκέπτεται νὰ παρεκλίνῃ τῆς πορείας του, ἂν καὶ ὑπάρχουν πολυάριθμοι εὐκολώτεροι ὁδοί.

Εἰς τὴν ὠδὴν «Εἰς τὸν Ἱερὸν Λόχον» ὁ Α. Κάλβος λέγει ὅτι τὸ «οὐράνιον βλέμμα» ἐφάνέρωσεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους «μνήματα μύρια»

Πολλὰ μὲν σκοτεινά·
φέγγει ἐπ' ὀλίγα τ' ἄστρον
τὸ τῆς ἀθανασίας·
τὴν ἐκλογὴν ἐλεύθερον
δίδει τὸ θεῖον⁵.

Ὁ Θεὸς παρέχει τὸ δικαίωμα τῆς ἐλευθέρως ἐκλογῆς μεταξὺ σκοτεινοῦ καὶ ἐνδόξου θανάτου. Οἱ Ἕλληνες προτιμοῦν πάντοτε τὸν δεύτερον θάνατον, ὁ ὁποῖος προσφέρει τὴν ἀθανασίαν. Ἀνάλογος εἶναι καὶ ἡ στράτα τοῦ Πεύκου Ὁρεινοῦ. Μόνος ὁ ποιητὴς ἐξέλεξε ταύτην καὶ παρ' ὅσας τὰς παρεμβλλομένας δυσχερείας εἶναι ἔτοιμος νὰ ἀναφωνήσῃ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ὡς οἱ ἥρωες τοῦ Κορνηλίου:

Je le ferais encor, si j' avais à le faire⁶.

ΑΤΕΛΕΙΩΤΗ ΕΙΝΑΙ Η ΣΤΡΑΤΑ

Ἄτελειωτ' εἶναι ἡ στράτα, ποὺ ἀκλουθῶ,
Καὶ τὴ σκεπάζουν ἀγκαθιὲς κι' ἄγριοι τὴν πνίγουν βάτοι·
Ποιὸς ξέρει, ἂν δὲ θὰ κουραστῶ στὴν ἄκρηα πρὶ βρεθῶ
Καὶ πρὶν ἰδῶ τὸ ὄνειρευτὸ παλάτι!

Ἄτελειωτ' εἶναι ἡ στράτα, ποὺ ἀκολουθῶ,
Ἄτελειωτες καὶ οἱ συμφορὲς καὶ τὰ παθήματά μου·
Τ' ἀγκάθια, ποὺ τὰ πόδια μου τρυποῦν, ἄχ! τὰ γροικῶ
Νὰ σκίζουν, νὰ ματώνουν τὴν καρδιά μου!

Ἄτελειωτ' εἶναι ἡ στράτα, ποὺ ἀκλουθῶ
Μὲ βλέπει ὁ κόσμος καὶ γελάει καὶ μοῦ μιλάει μὲ εἰρωνία
Καμμιά πληγὴ δὲν φέρνει τόση λύπη καὶ καημό,
Σὰν τὰ σκληρὰ τοῦ κόσμου καταφρόνια.

Ἄτελειωτ' εἶναι ἡ στράτα, ποὺ ἀκλουθῶ
Καὶ τὴ σκεπάζουν ἀγκαθιὲς κι' ἄγριοι τὴν πνίγουν βάτοι
Μπορεῖ στὴν ἄκρηα πρὶ βρεθῶ νὰ κουραστῶ καὶ νὰ χαθῶ,
Ὅμως πρὶν σβύσῃ μου ἡ πνοὴ καὶ μοῦ κλειστῇ τὸ μάτι
Ἄλλο δὲν παίρνω μονοπάτι!...

Βόλος, 1904.

Τὰ ποιήματα «Ἐλα τὴ νύχτα» καὶ «Θρήνος σὲ νιὸ νεκρὸ»⁷ ἐκφράζουν τὴν ὀδύνην τοῦ Πεύκου Ὁρεινοῦ διὰ τὸν πρόωρον θάνατον τοῦ προσφιλοῦς ἀδελφοῦ του. Διὰ τὸ πρῶτον οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὸ τραγικὸν τοῦτο γεγονός, ἐφ' ὅσον ἀφιερῶται εἰς τὴν σκιὰν τοῦ ἀδελφοῦ του. Ἐσωτερικὰ στοιχεῖα τοῦ δευτέρου, ὡς καὶ ἡ σύγχρονος σχεδὸν σύνθεσις ἀμφοτέρων τῶν ποιημάτων τούτων ἄγουν εἰς τὸ ἀσφαλὲς συμπέρασμα ὅτι ὁ «νεκρὸς νιὸς» τοῦ θρήνου εἶναι ὁ ἀδελφὸς τοῦ ποιητοῦ, ἂν καὶ ὁ τελευταῖος ἐπέτυχε νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἀναφορὰν εἰς ὠρισμένον πρόσωπον. Εἰς τὸ πρῶτον ποίημα, συγκεῖμενον ἐκ τριῶν κλαυσικῶν ἐξαστίχων στροφῶν⁸, εἶναι καταφανὴς ἡ ἐπίδρασις τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ, ὁ ὁποῖος πρὸ ἕξ ἀκριβῶς ἐτῶν εἶχεν οἰκοδομήσει τὸν ποιητικὸν τάφον τοῦ υἱοῦ του. Εἰς τὴν πρώτην στροφὴν ὁ ποιητὴς, ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν κατοικοῦντα εἰς τὸ «οὐράνιον δῶμα» ἀδελφόν του, παρακαλεῖ τοῦτον νὰ ἐπιστρέψῃ διὰ νὰ εἴπουν χίλια γλυκόλογα καὶ νὰ φιληθοῦν «ἐγκαρδιακά». Εἰς τὸν «Τάφον» ὁ Παλαμᾶς ἀναμένει τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Ἄλκη:

κι ὅπως εἶσαι ἀνάλαφρο,
μικρό, σὰ χελιδόνι,
.....
γλίστρησε σιγὰ κρυφὰ
καὶ πέταξ' ἐδῶ πάνω,

καὶ στὸ σπίτι τ' ἄραχνο
γυρνώντας, ὦ ἀκριβέ μας,
γίνε ἀεροφύσημα
καὶ γλυκοφίλησέ μας⁹.

«Ἀνάλαφρος» χαρακτηρίζεται καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ὁρεινοῦ εἰς τὴν τρίτην στροφὴν. Ἀμφότεροι οἱ ποιηταὶ χρησιμοποιοῦν τὴν προστακτικὴν «πέταξε» καὶ εἰς τὰς δύο, τέλος, περιπτώσεις διακαῶς ἐπιθυμοῦν τὰ «φιλιὰ» τῆς προσφιλοῦς σκιᾶς. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ νομισθῇ ὅτι ὁ νεαρὸς ποιητὴς ἀντιγράφει στίχους τοῦ Παλαμᾶ. Ἄλλωστε ὁ ποιητὴς τοῦ «Τάφου» ἔχει πλήρως ἐξαντλήσει τὸ ἀνωτέρω θέμα, εἰς τρόπον ὥστε νὰ παρουσιάζωνται ὁμοιότητες εἰς στιχουργήματα μεταγενεστέρων ποιητῶν, οἱ ὁποῖοι ὑπέστησαν τὴν αὐτὴν συμφορὰν καὶ ἐζήτησαν τὸ βάλσαμον τῆς τέχνης.

Τὸ δεύτερον ποίημα εἶναι ἐφάμιλλον τῶν θρήνων τῆς δημοτικῆς ποιήσεως. Ἡ μὴ διάκρισις τοῦ ποιήματος εἰς στροφὰς εἶναι ἐπιτυχεστάτη, διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐκφράζεται ἐντονώτερον ὁ πόνος, ἡ θλίψις καὶ τὰ συναισθήματα φρίκης καὶ ἀπελπισίας, τὰ ὁποῖα συνεχῶς δημιουργεῖ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ποιητοῦ ἡ ἀστείρευτος πηγὴ τῆς δεινῆς συμφορᾶς. Καὶ ἡ ἀπώλεια εἶναι πλὴρον τραγικὴ, ἐπειδὴ πραγματοποιεῖται κατὰ τὴν ὠραιότεραν ἐποχὴν τοῦ ἔτους, τὴν ἀνοιξιν, ἡ ὁποία εἶναι πηγὴ ζωῆς, χαρᾶς καὶ ἔρωτος· ὀργαστιῶς ἐρωτικὸς παρατηρεῖται εἰς τὴν φύσιν. «Ἐστησ' ὁ Ἔρωτας χορὸν μὲ τὸν ξανθὸν Ἀπρίλη» θὰ τραγουδήσῃ ὁ Σολωμὸς. Εὐτυχεῖς ὅσοι δύνανται νὰ λάβουν μέρος εἰς τὸν χορὸν τῆς ζωῆς, εἰς τὴν ἐορτὴν τῆς φύσεως. Ὁ «Ἀπριλομάης» εἶναι κατὰ τὸν Μάγνην ἀνάβρυσμα

ζωῆς ποῦ ἀργοκυλάει,
κι' ἄλλοῦ ξυπνᾶ τὸν ἔρωτα,
κι' ἄλλοῦ γεννᾶ τὸ δράμα¹⁰.

Είναι μαρτυρική η "Ανοιξις διὰ τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι δὲν δύνανται νὰ ἀνταποκριθοῦν εἰς τὸ προσκλητήριόν της. Ἡ ἀντίθεσις εἶναι τραγική· ἐπανειλημιένως δὲ συναντᾶται εἰς τὴν Δημοτικὴν ποίησιν — ἄρκει νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὸν θάνατον τοῦ Διάκου ποίημα— καὶ ἐκφράζεται κατὰ τρόπον μοναδικὸν εἰς τὰ δύο τελευταῖα σχεδιάσματα τῶν Ἐλευθέρων Πολιορκημένων καὶ ἰδιαίτερος εἰς τὸν ἐπιγραμματικὸν στίχον:

"Οποῖος πεθάνῃ σήμερα χίλιες φορὲς πεθαίνει.

Ἡ «ἀνοιξιάτικη αὐγὴ» ἢ θεία λαλιὰ τῶν ἀηδονιῶν καὶ ἡ «ἀναστημένη γῆ» τοῦ Πεύκου Ὁρεινοῦ δὲν εἶναι μόνον πραγματική, ἀλλὰ συγχρόνως εἶναι καὶ συμβολική, ἐφ' ὅσον ὁ θρῆνος ἀπευθύνεται εἰς νεκρὸν, ὁ ὅποιος διήνυε τὴν ἀνοιξιν τῆς ἡλικίας του. Τὰ σύμβολα εἶναι ἐλάχιστα εἰς τὰ ὀλιγάριθμα ποιήματα τοῦ Ὁρεινοῦ. Εἰς τὴν προκειμένην ὅμως περίπτωσιν ὁ ποιητὴς δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀποφύγῃ τὰς συμπίψεις τῆς τραγικῆς πραγματικότητος. Ἄλλωστε εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ ποιήματος ὁ θρῆνος εἶναι πηναῖος, ἀπλός, σαφὴς καὶ εἰλικρινής, ἱκανὸς νὰ δηλώσῃ τὴν ἔντασιν τοῦ ψυχικοῦ σπαραγμοῦ τοῦ ποιητοῦ.

ΕΛΑ ΤΗ ΝΥΧΤΑ

Στὴ σκιὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου.

"Ερημο ἀφήσαμε, ἀδερφέ μου,
Κ' ἐσὺ κ' ἐγὼ τὸ σπιτικό μας.
"Ελα τὴ νύχτα, ἔλα, καλέ μου,
Νὰ συντροφέψουμε τὰ δυό μας,
Χίλια γλυκόλογα νὰ εἰπούμε
Κ' ἐγκαρδιακὰ νὰ φιληθοῦμε.

Τὰ μαγεμένα ὀνειράτά μας,
Τ' ἀποσβυσμένα, τὰ χαμένα,
Κάθε λαχτάρα ποῦ ἡ καρδιά μας
Εἶχε στὰ βάθια της, ὠημένα!
Ν' ἀναστηθοῦν ξανά καὶ πάλι
Στὸ φτωχικό μου προσκεφάλι.

Κ' ὕστερα ἀνάλαφρος, ὡς εἶσαι,
Στὴ μαύρη πέταξε μαννούλα
Καὶ μὲ φιλιὰ τὴ λαύρα σβύσε,
Ποῦ τῆς φλογίζει τὴν καρδούλα.
Καὶ πρὶ νὰ ξημερώσῃ ἀκόμα
Στὸ οὐράνιο φτερουγίζεις δῶμα.

Βόλος, 1904.

ΘΡΗΝΟΣ ΣΕ ΝΙΟ ΝΕΚΡΟ

Μιὰν ἀνοιξιάτικην αὐγὴ
Μέσα σὲ χίλιες εὐωδιές κι' ἀνθῶν πλημμύρα
Καὶ μὲς στῶν ἀηδονιῶν τὴ θεία λαλιά,
Στὰ χίλια μέσα χάδια καὶ φιλιὰ,
Ποῦ δίνει ὀλόχαρη ἢ ζωὴ στὴ γῆ

Ἄναστημένη κι ἀπλωμένη γύρα,
 Ἔσβυσεν, ἄχαρε, ἡ πνοή σου.
 Ἄδάκρυτο δὲν ἔμεινε ἓνα μάτι,
 Θρηνοῦν ἀπαρηγόρητα οἱ δικοί σου
 Χαμένη νιότην, ὦϊμέ, καὶ λεβεντιά,
 Δείχτει ἡ ματιὰ τοῦ καθενοῦ δάκρυα γεμάτη
 Τί πόνο αἰσθάνεται ἡ καρδιά.
 Τὸ μήνυμα τὸ θλιβερόν, ὅπου κι ἂν φθάσῃ
 Κι ὅποια κι ἂν κρούσῃ παλατιοῦ ἢ καλυβιοῦ θύρα,
 Βρίσκει καρδιὲς παντοῦ νὰ συγκινηῖ,
 Στους κάμπους πέρα, στὰ βουνά, στὰ δάση,
 Μακρὰ στὴ χώρα, στὰ χωριά τριγύρα
 Κάποιος γιὰ σένα θὰ θρηνῇ.
 Καὶ ποιὸς νὰ μὴ σὲ κλάψῃ, παλληκάρι,
 Καὶ δάκρυ ποιοῦ νὰ μὴ χυθῇ ματιοῦ,
 Καὶ ποιά καρδιά νὰ μὴ ραγίσῃς, πόνε.
 Ὡ τοῦ χωριοῦ περίχαρο φεγγάρι
 Κι ὀλόαμπρε ἦλιε τοῦ σπιτιοῦ
 Καὶ στύλε μόνε;

Εἰς τὸ ἀφιερωμένον εἰς τὸν Βουτιερίδην Ποίημα ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν
 «Στὴ Δύση ἑνὸς Ὀνειροῦ» εἶναι καταφανὴς ἡ λυρική ἀπαισιοδοξία τοῦ Πεύ-
 κου Ὀρεινοῦ. Ἄλλωστε τὸ ἐν λόγῳ ποίημα ἐγράφη εἰς τὸν Βόλον κατὰ τὴν
 περίοδον τῆς βαθείας ἐπιδράσεως, τὴν ὁποίαν ἤσκησεν ἐπὶ τοῦ ποιητοῦ ὁ θά-
 νατος τοῦ ἀδελφοῦ του. Τὰ «μαγεμένα, ἀποσβυσιμένα καὶ χαμένα» ὄνειρα τῶν
 θρήνων συνεχίζουν νὰ εὐρίσκωνται εἰς τὴν δύσιν των καὶ εἰς τὸ νέον ποίημα
 τοῦ Ὀρεινοῦ, τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 101 φύλλον τοῦ «Νουμᾶ»
 τῆς 20ῆς Ἰουνίου 1904. Ἀντιθέτως, τὸ «Τραγουδάκι»¹¹, τελευταία συνεργασία
 τοῦ Ὀρεινοῦ εἰς τὸ φύλλον τοῦ Ταγκοπούλου, ἀποτελεῖ ὕμνον πρὸς τὰ κάλλι
 τῆς ὡραίας νέας, ἡ ὁποία συγκινεῖ ἰδιαίτερος τὰς αἰσθήσεις τοῦ ποιητοῦ. Εἶ-
 ναι ἀξιοσημείωτον ὅτι εἰς τὸ ἐν λόγῳ ποίημα ἡ γυναικεία μορφή ἀποβάλλει
 τὴν ἐξιδανικευμένην, μεταφυσικὴν καὶ ὀρησκειτικὴν ὑπόστασιν διὰ νὰ μετα-
 βληθῇ εἰς ἀντικείμενον αἰσθητικόν, ὕλικόν. Εἰς τὰ «Ροδόκρινα» προβάλλεται
 κυρίως ἡ ψυχικὴ καὶ συναισθηματικὴ ἀπεικόνισις τῆς γυναικός, ἐνῶ εἰς τὸ
 «Τραγουδάκι» προεξάρχει ἡ σαρκικὴ ἀπόλαυσις. Ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ
 νομίσῃ τις ὅτι θὰ εὔρη περιγραφὰς ἐρωτισμοῦ καὶ σωματικῆς ἡδονῆς. Ἀπλῶς
 θὰ συναντήσῃ τὴν ἔκστασιν τοῦ ποιητοῦ πρὸ τῆς σωματικῆς ὡραιότητος.

ΣΤΗ ΔΥΣΗ ΕΝΟΣ ΟΝΕΙΡΟΥ
 Τοῦ Βουτιερίδη.

Εἶδα σβυσμένο τ' ὄνειρό μας
 Μὲ τὸ σκληρὸ τὸ χωρισμό μας
 Καὶ δάκρυα ἔχυσα πικρά,
 Μὰ μὲς στὸ στήθος τὸ θλιμμένο
 Καὶ μιὰ κρυφὴ ἔνοιωσα χαρὰ
 Γιὰ τὸνειρό μας τὸ χαμένο!

Ὅλα νεκρὰ τὰ αἰσθήματά μου
 Στὸ φλογερὸ εἶταν ἔρωτά μου
 Κ' οἱ πόθοι καὶ τὰ ἰδανικά

Πέρνουν φτερά, τώρα, κι' άγέρα
Κ' έλεύτερα στα μαγικά
Παλάτια ύψόνονται του αίθερα...

Κ' έτσι, στα χάη πετώ του άπείρου
Κλαίοντας και δύση ένος όνειρου!

Βόλος 1904.

ΤΡΑΓΟΥΔΑΚΙ

Με τα ώρηγάλανά σου μάτια
Και τα χρυσόξανθα μαλλιά,
Που κυματούν στα νωμοπλάτια,
Πανέμορφή μου κοπελιά,
Μου κάνεις την καρδιά κομμάτια
Κι' άλοιά μου, άλοιά και τρισαλοιά...

Με τα ροδοβαμμένα χείλια,
Πούναι πλασμένα για φιλιά,
Που μάγια άλαφροχύνουν χίλια,
—Πόθων πηγή, όνειρων φωλιά,—
Μου έμπνέεις, σαν τα θωρώ, μιá δείλια,
Που συνεπαίρνει τη λαλιά...

Με το μαρμάρινο λαιμό σου,
Και το κορμάκι σου το άβρό,
Με τα δυò κίτρα τώ στηθώ σου
Νεράϊδα μπρός μου σε θαρώ
Και σκλάβος, γένουμαι πιστός σου,
Κόρη μου ώραία, να σε χαρώ!

Βόλος 1904.

Η συνεργασία του Πεύκου Όρεινού εις τον «Νουμάν» διακόπτεται άποτόμως κατά τον Όκτώβριον του 1904. Εις την πραγματικότητα ούδέν ποίημα δημοσιεύει ούτος εις περιοδικά ή έφημερίδας πρό της έμφάνισης του «Σεραπίου» εις τα Άλεξανδρινά Γράμματα. Υπάσχει επίσης κενόν και εις την συγγραφην ποιημάτων κατά τα έτη 1906 και 1907. Είναι προφανές ότι κατά την χρονικήν ταύτην περίοδον ό ποιητής, προετοιμάζιον τας πτυχιακάς του εξετάσεις εις την Νομικήν Σχολήν και ύποβαλλόμενος έν συνεχεία εις την γνωστήν περιπέτειαν κατά τον Μακεδονικόν άγώνα, δέν είχε τον άναγκαϊον χρόνον και την κατάλληλον ψυχικήν διάθεσιν δια να κρούση τας χορδάς της ποιητικῆς του λύρας.

Υπό τον γενικόν τίτλον «Καημοί και Στοχασμοί» έδημοσιεύθησαν εις το τρίτον τεύχος του «Σεραπίου»¹² δέκα τετράστιχοι στροφαιί, έκάστη των όποιων φέρει ιδιαίτεραν έπιγραφην. Τα έν λόγω τετράστιχα άποτελούν το κύκνειον ύσμα του ποιητού και φέρουν καταφανή την επίδρασιν της μαρτυρικής άσθενείας αύτου. Εις το πρώτον ήδη ό άσθενής ποιητής δέν άκούει την όμιλίαν των ανθρώπων. Έχει πλέον άρχισει να όδεύη πρός τον άγνωστον κόσμον της άιωνιότητος. Ιδιαίτερος σημαντική είναι ή τρίτη στροφή, ή όποία ύπό την έπιγραφην «Τò κρινάκι», περιγράφει κατά τρόπον σαρκαστικόν την

τραγικήν μοῖραν τοῦ ἐκλεκτοῦ ἀσκητοῦ, τοῦ ἐμπνευσμένου ποιητοῦ, τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος, κατὰ τὴν γνώμην τῶν πολλῶν, συντρίβεται ὑπὸ τῆς δυνάμεως τῆς ὕλης, τοῦ πλοῦτου καὶ τῶν ἀντιφατικῶν τάσεων τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Διὰ τὸν ποιητὴν ὅμως τὸ κρίνακι, καὶ ἂν ἀκόμη μαραθῆ καὶ πατηθῆ, ἀποτελεῖ τὸν νικητὴν τῆς ζωῆς. Τὴν ιδέαν τοῦ τετραστίχου τούτου ἀνέπτυξε μετὰ εἰκοσιτέσσαρα περίου ἔτη ὁ ἰδρυτὴς τοῦ «Σεραπίου» Πέτρος Μάγνης εἰς τὴν συλλογὴν του «Λαγανιές κι' Ἐρείκια» καὶ συγκεκριμένως εἰς τὸ ποίημα «Φύτρωσ' ἓνα κρίνο», τὸ ὁποῖον ὅμως πλημμυρίζει ἢ ἀπαισιοδοξία.

Φύτρωσ' ἓνα κρίνο στοῦ βουνοῦ τῆ ράχη
καὶ σκορπῶ περίσσεια τῆ βωδιὰ τριγύρω.
Συντροφιά του μόνη ἐρεικιές καὶ βράχοι
καὶ τ' ἀρνιά πού βόσκουν κάπου ἐκεῖ ἓνα γύρω.

Φύτρωσ' ἓνα κρίνο στοῦ βουνοῦ τῆ ράχη,
πού δὲν ἔχει ταίρι σ' ὀμορφιά καὶ χάρι.
Τί τὸ κέρδος ὅμως; Πέρασαν οἱ βλάχοι
καὶ τὸ πῆρε σβάρνα τοῦ βοσκού ποδάρι¹³.

Ἡ ἀνάμνησις παρελθουσῶν ἐπιθυμητῶν καταστάσεων καὶ ψυχικῶν διαθέσεων παρέχει συνήθως τὴν δυνατότητα ἀνακουφίσεως καὶ λυτρώσεως ἐκ τῆς κυριαρχίας τῆς ἀπαισιοδοξίας καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ σπαραγμοῦ. Διὰ τὸν ἀσθενοῦντα ὅμως ποιητὴν ἡ ἀνάμνησις μεταβάλλεται εἰς μαρτυρικὴν δοκιμασίαν, διότι μετὰ τῶν εὐαρέστων συναισθηματικῶν καταστάσεων τοῦ παρελθόντος καὶ τῆς δεινῆς πραγματικότητος τοῦ παρόντος παρεμβάλλεται τὸ ἀγεφύρωτον χάσμα τῆς ἀδυναμίας καὶ τοῦ «χαλασμοῦ». Ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ ἀναφερθῶμεν εἰς τὸ τετράστιχον «Σὲ κάποιους ἄρρωστους», διότι ἐκφράζει τὸ αἰσθητικὸν καὶ φιλοσοφικὸν πιστεύω τοῦ Πεύκου Ὁρεινοῦ. Ὁ Ἕλληνας ὑπῆρξε πάντοτε ἀπόλυτος εἰς τὰ συναισθήματα καὶ εἰς τὰς κρίσεις του. Ἰδιαιτέρως ὅμως ὑπῆρξεν ἀπόλυτος εἰς τὸ ζήτημα τῆς σωματικῆς ἀκεραιότητος καὶ τοῦ ὠραίου. Ἀπόδειξις τούτου ὁ Καιάδας τῆς ἀρχαίας Σπάρτης. Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ὑγείας καὶ τῆς σωματικῆς ἀκεραιότητος ὁ ἥρωας τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ εἰς τὸν «Θάνατον τοῦ παλληκαριοῦ» εἶναι κατηγορηματικὸς:

Κάλλιο θάνατος παρὰ νὰ περπατῶ μ' ἓνα πόδι¹⁴.

Ὁ Πεύκος Ὁρεινὸς ὡς ἐθελοντὴς στρατιώτης κατὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα θὰ εἶχεν ὡς ἔμβλημα τὴν ἰαχὴν τῶν προγόνων του κατὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλληνικῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ 1821 «Ἐλευθερία ἢ Θάνατος». Ἐπὶ τῆς κλίνης ὀντως τοῦ πόνου τὸ ἔμβλημα αὐτοῦ διαφοροποιεῖται καὶ λαμβάνει εἰς τὸ προαναφερθὲν τετράστιχον τὴν μορφήν «Υγεία ἢ Θάνατος».

Τὰ ποιήματα «Εἶναι ἡ χαρά...», «Ἄλλοι...» καὶ «Λαχτάρεις καὶ Πάθη» ἐδημοσιεύθησαν, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ εἰς τὸ «Σεράπιον» τοῦ Δεκεμβρίου 1909¹⁵. Χαρακτηριστικὸν τῶν γνώρισμα ἢ μελαγχολία καὶ ἡ ἀπαισιοδοξία, ὀφειλομένη εἰς τὴν προσωπικὴν ἐμπειρίαν τοῦ ποιητοῦ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ τόσον συντόμου βίου του.

ΚΑΗΜΟΙ ΚΑΙ ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ

Τοῦ φίλου Π. Γερωντοπούλου
μὲ ἀγάπη

Τὰ μεσάνυχτα

Μεσάνυχτα βαθιά, βουβά, καὶ σὰ μαρμαρωμένα,

Φύλλο δὲ σείεται, δὲν ἀκοῦς ψιθύρισμα κανένα·
Ψηλά στὸ θόλο τ' οὐρανοῦ τ' ὀλόγιμο φεγγάρι
Λὲς καὶ μὲ μάγια τὴ μιλιὰ τοῦ κόσμου κ' ἔχει πάρη. .

Τὸ στρατι

Στρατι πὺ ξευλιγέσαι πὰ στοῦ βουνοῦ τὸ φρύδι
Καὶ δείχνεσαι στὰ μάτια μου γιγαντωμένο φίδι,
"Ὅχι, δὲν εἶσαι φίδι ἐσύ, μὰ ὁ Χάρος πὺ σκοτώνει,
Στὸν τόπο πὺ ριζώθηκες χορτάρι δὲ φυτρώνει. . .

Τὸ κρινάκι

Στὸ μονοπάτι τ' ἄδροσο καὶ τ' ἄχλωρο δρομάκι
'Απὸ τὸ Χάρο γλύτωσες, θάμα τὸ πῶς, κρινάκι·
Τί κι' ἄ σὲ λίγο μαραθῆς κι' ἄν πατηθῆς σὲ λίγο;
'Εγὼ σὲ σένα τῆς Ζωῆς τὸ νικητὴ ξανοίγω.

Τὰ παλιὰ λημέρια

Τί μου θυμίζετε, παλιὰ κι' ἀξέχαστα λημέρια,
Σὰ δίκωπα τὰ σωθικά μου σχίζετε μαχαίρια. . .
'Εδῶ πρωτοδοκίμασα τὴ χαρὰ καὶ τὴ λύπη,
Κι' ἄλλου, τοῦ πόθου τοῦ τρανοῦ τὸ πρῶτο καρδιοχτύπι.

Σὲ κάποιους ἄρρωστους

'Αρρωστημένα πλάσματα, πὺ ἡ συμφορὰ σὰς δέρνει
Καὶ πὺ ἡ Ζωὴ σὰς παρατῆ κι' ὁ Χάρος δὲ σὰς παίρνει,
Δὲ σὰς λυπούμαι σὰς μισῶ καὶ νάμουνα μονάχα
'Ὁ χαλαστής κι' ὁ πνίχτης σας τρανὴ χαρὰ πὺ θάχα.

Τὸ χάλασμα

'Απὸ τὸ σπίτι πέρασα τὸ ρειπιωμένο πάλι·
Μάταια προσμένω τὸ ξανθὸ κεφάλι νὰ προβάλῃ·
Κι' ὦ, τόση πένθιμη ἀσκημιὰ τὸ χάλασμα εἶχε πάρη
"Ὅση προτῆτερα χαρὰν ἐσκόρπιζε καὶ χάρη.

'Η μάγισσα

"ὦ σύ, τίς νύχτες πὺ μιλάς, γδυτὴ, μὲ τὸ φεγγάρι
Στὸ ρέμμα, μάγια πλέκοντας γιὰ κάποιον παλληκάρη,
Τρελλή, τὰ μάγια σου ἄφησε καὶ πέτα ἐδῶ στὰ πλάγια
Μαζὶ μας ὄλα νὰ γευτῆς τῆς ἡδονῆς τὰ μάγια. . .

Φλόγες

Βαθὺ σκοτάδι κι' ἄστραφαν τὰ δυὸ σου μάνια ἐμπρὸς μου,
Σὺ τῆς ζωῆς μου τύραννε κι' ἀποθυμιὰ μου μόνῃ·
Σὲ λίγο φλόγες ἔγιναν καὶ φώλιασαν ἐντὸς μου,
"ὦ χαλασμοὶ κι' ὦ σπαραγμοὶ κι' ὦ ἀμολόητοι πόνοι.

Χαλασμός

Δὲν εἶνε μῆτε ἀπὸ σπαθὶ καὶ μῆτε ἀπὸ ντουφέκι
'Ὁ χολασμὸς πὺ αἰσθάνομαι στὰ σωθικά μου, ὠίμενα,
Μόν' εἶνε ἀπὸ σεισμὸ βαρὺ, σεισμὸ κι' ἀστροπελέκι·
Δυὸ μαῦρα μάτια ἀγάπησα γιὰ πάντα πιά χαμένα. . .

Κρυφός καημός

Συμφερισμένο ένα πρωί μου τόπε μιὰ γριούλα
 Πώς τὰ πρεκιά σου έτοιμάσαν και δέσαν τὰ μπαγούλα
 Και πώς μᾶς φεύγεις τὸ ταχὺ και χάνω σέ για πάντα·
 Βάστα καημένη μου καρδιά, φτωχή καρδιά, νταγιάντα.
 1908 - 1909

ΕΙΝΑΙ Η ΧΑΡΑ...

Είναι ή χαρά για τὸ παιδί
 Κάτι μελλούμενο, πὸν ζή
 Στὰ όνειράτα, πὸν ό νους του πλάττει.
 Και για τὸν άντρα, πὸν μπορεί
 Κάτι να έλπίζει ακόμα, κάτι
 Πὸν σε μελλούμενες στιγμές θα βρή.

“Όμως τὸν γέροντα άσπρομάλλη,
 Πὸν οί πόνοι - χρόνοι τὸν χιονίσαν τὸ κεφάλι
 Και τίποτε άλλο δέν τὸν μινήσκει
 Ἐπὸ τὸ μνήμα έδῶ στη γή
 Ἐλλοῦ ή χαρά του κατοικεί.
 Στὰ περασμένα τήνε βρίσκει
 Στὶς θύμησές του ξαναζή...

Κ' είναι ή χαρά κάτι σαν όνειρον
 Ἐσκίος πὸν μάταια κυνηγᾶς,
 Πὸν νιός, ποτές σου δέν τή γροίκησες
 Γέρος στὰ νιάτα τή ζητᾶς...
 1905

ΑΛΛΟΙ!...

Τή θάλασσα ή αγάπη μοιάζει
 Μὲ τή γητέφτρα της γαλήνη ξελογιάζει
 Κάθε άνερώτεφτη καρδιά.
 — “Έλα τής λέει, στην άγκαλιά μου
 Μέσα στὰ ρόδινα φιλιὰ μου
 Τής ζωής να νοιώσης τήν λαχτάρα τή χαρά.

Μα όπως ή θάλασσα - άδερφή της
 Μὲς στη μανία και τήν άκράτητη όρμή της
 Τὶς γαληνές στιγμές ξεχνᾶ,
 Και κάθε πὸν βρεθῆ μπροστά της
 Σαρώνει με τὰ κύματά της
 Και μύρια άνσίγει μνήματα συντρίμματα σκορπᾶ.

Ἐτσι κ' ή αγάπη, πὸν τής μοιάζει
 Συχνὰ άγριέβει, άφρίζει και μανιάζει,
 Κι' άλλοι στην άπραγη καρδιά,
 Πὸν στάνοιχτὰ ξεπλανεμένη
 Δέν ξέρει πὸς τήν περιμένη
 Μνήμα στοῦ μάγου της πελάου τήν έπιστη άγκαλιά.
 1904

ΛΑΧΤΑΡΕΣ ΚΑΙ ΠΑΘΗ

Τῆς γαλήνης τ' ἅγια δῶρα
 Ἄλλοι ἄς χαίρονται σ' ἐμέ
 Πόση χύνεις γλύκα τώρα
 ὦ λαχτάρα καὶ καῦμέ.

Τῆ χαρὰ ποτὲ δὲν εἶδα
 Νὰ γλυκοχαμογελᾷ
 Καὶ δὲν εἶδα μιὰν ἀχτίδα
 Τῆς ματιᾶς της μιὰ βολά.

Μὰ ἡ δακρυοπνιμένη λύπη
 Μὲ τὴν κέρινη ὁμορφιά
 Ποὺ ποτὲς δὲν μ' ἀπολείπει
 Ἡ πιστὴ της συντροφιά.

Μοῦ ἔχει τόση ἀγάπη χύσει
 Στὴν καρδιά μου ποὺ θαρρῶ
 Πῶς ἡ ζήση μου θὰ σβύση
 Σὰν ἀφίσω τὸ σταυρό.

1908

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ἐντὶ τῆς περισπωμένης τῆς ἐφημερίδος, τίθεται βαρεῖα εἰς τὸ ἀναφορικὸν πού.
2. Τάκη Σαρακινού: Πεῦκος Ὀρεινός, «Σεράπιον» Ἀλεξανδρείας, 1909, ἀρ. 12, σ. 366.
 Ἡ τρισέλιδος αὕτη νεκρολογία περικλείει ἐλάχιστα βιογραφικὰ στοιχεῖα τοῦ Διαμάντη Παπαγιάννη.
3. Λήμου Νησιώτη: Πεῦκος Ὀρεινός, «Ὁ Νουμᾶς», 18 Ὀκτωβρίου 1909, ἀρ. 362, σσ. 7-8.
4. 6 Σεπτεμβρίου 1909, ἀρ. 356, σ. 8.
5. Ὁ Rodrigue εἰς τὴν ἡρωϊκὴν κωμῶδιαν Le Cid (πρῶξις τρίτη, σκηνὴ τετάρτη) καὶ ὁ Πολύενκος εἰς τὴν οἰωνοῦ τραγωδίαν (πρῶξις πέμπτη, σκηνὴ τρίτη).
6. Εἰς τὸν Ἱερὸν Λόγον, στροφὴ ἡ'. Εἰς τὸ ποίημα «Ἄλλοι...» ὁ Ὀρεινός λαμβάνει ἐκ τοῦ Κάλβου τὴν εἰκόνα τοῦ τελευταίου στίχου τῆς δευτέρας στροφῆς: «Καὶ μύρια ἀνοίγει μνήματα συντρίμματα σκορπᾷ».
7. Ἀμφότερα ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸν «Νουμᾶν». Τὸ πρῶτον εἰς τὸ τεῦχος τῆς 31ης Μαΐου 1904, ἀρ. 98, σ. 6η, στήλη 1η καὶ τὸ δεύτερον τὴν 11ην Ἰουλίου, ἀρ. 104, σ. 2α, στήλη 2α.
8. Κλασσικὴ χαρακτηρίζεται ἡ ἐξάστιχος στροφὴ, τῆς ὁποίας ὁ πρῶτος στίχος ὁμοιοκαταληκτεῖ μετὰ τοῦ τρίτου, ὁ δεύτερος μετὰ τοῦ τετάρτου καὶ ὁ πέμπτος μετὰ τοῦ ἕκτου. Τὴν στροφὴν ταύτην (sestina), ἡ ὁποία ἔχει τὸν τύπον αβαβγγ, ἐχρησιμοποίησαν πρῶτοι οἱ παλαιοὶ Ἱταλοὶ ποιηταί· οἱ νεώτεροι ποιηταὶ θεωροῦν ταύτην ὡς τὴν πλέον ὀρθὴν ἐξάστιχον στροφὴν.
9. Κ. Παλαμᾶ: Ἄπαντα, ἔκδοσις Γνωβόστη, τόμος Α', σ. 398.
10. Πέτρου Μάγνη: Τὰ Ἄπαντα, Ἀλεξάνδρεια, 1957, τόμος Α', σ. 103.
11. «Ὁ Νουμᾶς», χρ. Β', ἀρ. 117, σ. 12ης, στήλη 2α.
12. «Σεράπιον», ἔτος Α', ἀρ. 3, Μάρτιος 1909, σσ. 80-81.
13. Π. Μάγνη: Τὰ Ἄπαντα, ἐνθ' ἄν. σ. 77.
14. Κ. Παλαμᾶ: Ἄπαντα, ἐνθ' ἄν. τόμος Δ', σ. 26. Τὴν ἰδίαν γνώμην εἶχεν ἐκφράσει ποιητικῶς καὶ ὁ Δημήτριος Παπαρηγόπουλος εἰς «Τὸ ἄγαλμα τῆς Παρθένου»:

ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΖΙΤΣΑΙΑΣ

“ ΑΣΠΡΟ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟ ΚΡΑΤΩ ”

(Σαλονίκη - Γιάννινα. Λυρικό ὄδοιπορικό).

« Ἄσπρο τριαντάφυλλο κρατῶ, μὲρ' Γιαννιωτοπούλα μου... »

Μ' αὐτὸ τὸ τραγούδι καὶ μὲ τ' ἀνάλαφρα τσακίσματα τοῦ σκοποῦ του, ξεκίνησε αὐγὴν, αὐγὴ, τὸ λεωφορεῖο γιὰ τὰ παινεμένα Γιάννινα, τὴν ἀγαπημένη μας Πατρίδα. Ἄσπρο τριαντάφυλλο... ναί, σὰν καὶ τὴ χαρὰ τὴν ἑκατόφυλλη πού κρατούσαμε στὰ χέρια μας, ἐκεῖνες τὶς στιγμές, καὶ τὸ μεθυστικὸ ἄρωμά της, πλημμύριζε τὴν καρδιά μας καὶ τὴν ἔκανε νὰ σκιρτάη, καὶ νὰ χορεύη ἀνάλαφρα μαζί μὲ τὸ γλυκὸ ρυθμὸ τοῦ τραγουδιοῦ. Σταματοῦσαν τὰ λόγια κι ἄρχιζε τὸ κλαρίνο παθητικά, λιγνιστικά, κι ἀνέβαζε τὴν ψυχὴ μας, σκαλί, σκαλί, νότα τὴ νότα, στὴ μαγικὴ σκάλα του, ὡς τὸν ἕβδομο οὐρανὸ τῆς νοσταλγίας.

Ἄχνοροδίζαν τὰ βουνά, μαζί μὲ τῆς ἐπιστροφῆς τ' ὄνειρο καὶ τὸ φῶς τὸ τριανταφυλλί, ἀγκάλιαζε ὅλη τὴν πλάση, μὲ τὰ βουνὰ καὶ τοὺς κάμπους, κι ὅλη τὴ ζωὴ μὲ τὶς χαρὲς καὶ τὶς πίκρες της. Τίποτε ἄλλο δὲν ὑπῆρχε τώρα μέσα μας, τίποτε δὲν χωροῦσε, παρὰ μονάχα τοῦτο τὸ συναίσθημα τῆς γλυκειᾶς ἐπιστροφῆς, σὰν ἓνα μυρωμένο ἄσπρο τριαντάφυλλο.

Κάποιος πίσω μας, πῆρε τὸ σχοπὸ παθιασμένα. Μιὰ δροσερὴ νεανικὴ φωνὴ ἀκούστηκε, σὰν γάργαρο νερὸ κρυσταλλοπηγῆς τῆς Πίνδου, κι ὕστερα χαρούμενα παλαμάκια ἀπ' ὅλο τὸ λεωφορεῖο, ἀνακατόνηκαν μὲ τῆς μηχανῆς τὸ θόρυβο. Κάποιος νιὸς Ἑπειρώτης, τὸ δίχως ἄλλο, μερακλώθηκε ἀπὸ τὰ λόγια καὶ τὸ κλαρίνο, κι ἄρχισε κι αὐτὸς νὰ τὸ λέει μὲ κέφι, γλυκά, γλυκά. Γύρισα τὸ κεφάλι νὰ τὸν καμαρώσω τὸ λεβέντη. Μπά, γελάστηκα μωρὲ μάτια μου. Ἄσπρομάλλης ἦταν τοῦτος ὁ τραγουδιστής, μὲ πρόσωπο βασανισμένο, ἀπὸ τὸ χρόνο, τὴ δούλεψη, τὴν ξενητειά, κάποιος παλιὸς μὰ ἀγέραςτος στὴν ψυχὴ, πού ξαφνικά ξανάνιωσε κι ἔγινε εικοσάχρονο παλληκάρι. Τὸν καμαρώσα διπλὰ καὶ δυὸ φορές τὸν χάρηκα.

Πορακινήθηκαν κι αἴλοι καὶ τὸν συντρόφεψαν. Λίγο, λίγο, γέμισαν οἱ τόποι, χωράφια, δέντρα, ποτάμια, χωριά, ἀπ' ὅπου κι ἂν περνούσαμε, ἀπὸ κάτασπρα τριαντάφυλλα. Τάπαιρναν οἱ ἀχτίδες τοῦ ἡλιοῦ καὶ τάπλεκαν στεφάνι, γύρω ἀπὸ τὸ κεφάλι τῆς ὁμορφῆς Γιαννιωτοπούλας πού θὰ μᾶς περίμενε στὴν ἄκρη τῆς

Καλλίτερον δὲν ἀγαπῶ οὐτίδας εἰς τὸ κάλλος,
δὲν ἀγαπῶ ἐρείπια καὶ ὄγκον συντριμμάτων
γλυκύτερος ὁ θάνατος ἢ τῶν ἐτῶν ὁ σάλος
ἀργὰ ροφῶν τὴν ὑπαρξιν καὶ ράκη ἀναπλάτων.

.....
ἀκμαῖον τὸ ἀπῆλασαν, τὸ ἔχασαν ἀκμαῖον
καὶ μένει ζῶσα ἡ εἰκὼν τῆς καλλονῆς του μόνον.

(«Τὰ Ἄπαντα τοῦ Παπαρηγοπούλου», ἐν Ἀθήναις, ἐκδοτικὸν κατάστημα Φέξη, 1897, σ. 125).

15. «Σεράπιον», ἔτος Α', ἀρ. 12, Δεκέμβριος 1909, σσ. 368 - 369.

λίμνης.

«Τὸ κρατῶ καὶ τὸ κνττάζω, λουλουδάκι μου γαλάζιο...»

— Τράβα γρήγορα, φωνάζει ὁ γεροτραγουδιστής, στὸν ὁδηγό, νὰ προφτάσω τ' αὐτοκίνητο, γιὰ τὴ Βύσσανη καὶ θέλω αὔριο νάμαι στὸ πανηγύρι. Γι' αὐτὸ ξεκίνησα...

Γέλασαν ὅλοι κι ἀνάσαναν βαθειά, σὰν νὰ προσπαθοῦσαν νὰ σπρώξουν κάπως τ' αὐτοκίνητο, νὰ φτάση στὴν ὥρα του.

— Ἔννοια σου, λέει ὁ ὁδηγός, θὰ προφτάσης καὶ πῆρε καινούργια φόρα μὲ τὴν «Βυσσανιώτισσα». Τὴν ξακουστὴ «Μικρούλα Βυσσανιώτισσα», τὴν «κοντούλα λεῖμονιὰ μὲ τὰ πολλὰ λεμόνια», ποὺ θὰ χορεύει αὔριο στὴ ρούγα, κάτω ἀπὸ τὰ ἰσκερὰ πλατάνια. Ἡ φαντασία μας ζωντανεῦει τώρα τὸ χορὸ, μὲ τὶς λυγρὲς ἀσπρομαντηλοῦσες, σὰν κρῖνα ψηλόκορμα, χεροπιασμένες σὲ διπλὸ κύκλο, κι ὁ ἀέρας νὰ τρικυμίζει ἀπὸ τοὺς ἤχους τοῦ βιολιοῦ καὶ τοῦ κλαρίνου. Εἶναι παραμονὴ τῆς Παναγιάς, δεκαπενταύγουστος.

Τὰ πανηγύρια δίνουν καὶ παίρνουν στὸν τόπο μας. Ἄλλοῦ κρατοῦν δυὸ καὶ τρεῖς μέρες, μὲ τὸ ἴδιο κέφι. Μαζεύονται κι ἀπὸ τὰ γύρω χωριά, τὰ κοντινά κι ἀπὸ τὰ μακρυνά. Γιὰ τῆς Παναγιάς τὴ χάρη, γιὰ τὴ χαρὰ τοῦ πανηγυριοῦ. Σμιγμένα, ἀξεδιάλυτα, συνταιριασμένα ἀρμονικά, ἀπαράβαρα, ἱερά. Λιτανεῖες καὶ προσευχές, παρακλήσεις, ταξίματα, θαύματα τῆς χάρης Τῆς, καὶ μαζὶ τραπέζια, χοροί, γλέντια, ξεφαντώματα, λεβεντιά. Ἄ, ὄχι δὲν τ' ἄφησαν οἱ Ἠπειρώτας τὰ παλιά τους συνήθεια. Εἶναι δεμένα μὲ τὴν ψυχὴ τους καὶ τὸν τόπο τους. Πιστοὶ στὶς παραδόσεις, χαίρουνται τὰ πανηγύρια τους, κι οἱ ξενητεμένοι, ξεκινοῦν αἰώνιοι νοσταλγοί, ἀπ' ὅπου κι ἂν βρίσκονται, νὰ βρεθοῦν τὴ μέρα ἐκείνη στὸ μικρὸ χωριό, ἀνάμεσα σ' ἀγαπημένα πρόσωπα. Κι ὅταν ἀκόμα δὲν εἶναι βολετὸ νὰ πραγματοποιήσουν τὸν φλογερὸ πόθο τους, ἀφίνουν τὴ σκέψη νὰ ταξιδεύη πρὸς τὰ ἐκεῖ καὶ νὰ ζωντανεῦη ὅσα μικροὶ ἔζησαν, ὅσα κρατοῦν μέσα τους σὰν φυλαχτό, ποὺ δὲν τ' ἀποχωρίζονται, καὶ ποὺ κανένας τόπος καὶ κανένας χρόνος, δὲν μπορεῖ νὰ σβύση. —Εἶστε πολλοί... γιὰ τὰ πανηγύρια; ρωτᾷει χαριτωλογώντας ὁ Γιαννιώτης σωφὲρ. —Ναί, κι ἄλλοι πάλι φώναξαν —καὶ γιὰ τὴ Δωδώνη καὶ γιὰ τὴ Δωδώνη. Πανηγύρι κι αὐτό, δικό μας Πανηπειρωτικό, ἀπὸ τὰ πιὸ παλιά, τὰ πιὸ μεγάλα. Πνευματικό, θρησκευτικό, πανόραχο.

«Ὅσοι πιστοὶ προσέλθετε». Αὐτὸ εἶναι τὸ κήρυγμα, σὰν ἓνα βροντερὸ σάλπισμα ἀπὸ τὰ βάθη τῶν αἰώνων. Εἶναι ἡ διθυραμβικὴ φωνὴ τῆς ἱστορικῆς μνήμης, ποὺ δὲν ἔσβυσε ποτὲ καὶ οὔτε ξεχάστηκε, ὅσο κι ἂν τὴν καταχώνιασαν στὸ πικρὸ διάβα τους δίσεχτα χρόνια. Ξεκινήμενη ἀπὸ τὸ ἱερὸ τῶν Ἑλλῶν, τῆς πανόραχαις αὐτῆς ρίζας τῆς φυλῆς, τὴν παίρνουν πάλι οἱ Πέλλειες στὰ φτερά τους καὶ τὴν σκορπίζουν παντοῦ. Φτάνει ὡς τῆς καρδιάς μας τὰ βάθη. Μᾶς καλεῖ ἐκεῖ στὴ μεγαλόπρεπη κοιλάδα, κάτω ἀπὸ τὴ σκιὰ τοῦ περὶφανοῦ Τόμαρου, ν' ἀκούσουμε τὸν ὠραῖο, τὸν ἀρράγιστο λόγο, ἀθανάτων ποιητῶν, νὰ βαπτιστοῦμε στὴν καθάρια πηγὴ του, καὶ νὰ πάροῦμε ἀπὸ τὴ μαντικὴ Δροῦ τοὺς εὐοίωνους χρησμούς. Νὰ φτάση στ' αὐτιά μας ὁ ἀπόηχος τῆς προσευχῆς τοῦ Ἀχιλλέα, ποὺ θὰ τὸν ψιθυρίζουν μελωδικά, οἱ πέτρες, τὸ χῶμα, ὁ ἀέρας. «Ζεῦ Ἄνα Δωδωναῖε Πελασγικέ». Ναί, ὅσοι πιστοὶ προσέλθετε. Κι ὅλοι εἶναι οἱ πιστοὶ κι ὅλοι προσέρχονται, προσκυνητὲς χιλιάδες κάθε φορὰ, ἀπ' ὅλες τὶς γωνιές. Ἀπὸ τὴ μεγαλειότερη πολιτεία ὡς τὸ μικρότερο χωριουδάκι. Ἐπιστήμονες, ἀγρότες, κληρικοί, βοσκοί, νέοι, γέροι, παιδιά. Ξεκινοῦν ὅπως τότε Πελασγοί, Μολοσσοί, Ἴωνες, Πανέλληνες. (Κι ὁ Δωδωναῖος Ζεὺς χαμογελάει).

Ἐφέτος εἶναι τὰ Ἡ' Δωδωναῖα. Ἐκεῖ πᾶμε κι ἐμεῖς, πιστοὶ νὰ λειτουργηθοῦμε. Ἐφευγε τ' αὐτοκίνητο κι ἔφευγαν πίσω μας βιαστικά οἱ τόποι, κορδέλλα ποὺ ξετυλίγονταν σὲ ποικίλες εἰκόνες. Χωράφια, δέντρα, ποτάμια, πόλεις καὶ χωριά. Φύση εἰδυλλιακὴ, μὲ πράσινα λειβάδια, μ' ἀγρότες, μὲ ζωντανά, μ' ἀπέραντες

καλλιεργημένες εκτάσεις. Πλούσια τούτη ή Μακεδονική Γῆ, με τὸ παχὺ χῶμα καὶ τὰ πλατεῖα ποτάμια. Καπνός, ρύζι, βαμπάκι, σιτηρά, περιβόλια φορτωμένα με χρυσούς καὶ κόκκινους καρπούς. "Όλα γλωρὰ δροσερά, χαρὰ τῶν ματιῶν, εὐλογία Θεοῦ. Ἐδῶ δὲν κρομοῦν οἱ ἄνθρωποι τὸ βίός τους ἀποκλειστικά καὶ μόνο στ' οὐρανοῦ τὴ βοῦλήση. Δὲν ξεροσταλιάζουν στὴν κάψα τοῦ καλοκαιριοῦ περιμένοντας μ' ἀγωνία νὰ ἰδοῦν κανένα μαῦρο σίννεφο νὰ πλανιέται στὰ ὕψη του. Κι ὡς περὶ νὰ τὸ σταμπάρουν τοῦτο τὸ μικρὸ ἐλπιδοφόρο σημάδι κι ὡς πού νὰ πυκνώσῃ αὐτό, νὰ γεμίσῃ τὸν καταγάλανο οὐράνιο θόλο κι ὕστερα νὰ πέσῃ βροχὴ εὐεργετική. στὴ φρυγμένη γῆ μοροῦν νὰ καοῦν ὀλότελα οἱ φυτεῖς κι ὄλοι οἱ μόχθοι ν' ἀφανιστοῦν. Ἐδῶ δὲν γνοιάζονται καὶ πολὺ γιὰ τέτοια.

«Ἄς μὴ ἁρέξει ποτὲ τὸ σίννεφο κι ὁ ἄνεμος ψυχρὸς ἄς μὴ φυσήξει». Ἐδῶ κατοικοῦν πολλὰ νερά. Τὰ στέλνουν διαρκῶς ἀπὸ τ' ἀρχαῖα χρόνια ἀπλώχερα οἱ Ὀλύμπιοι θεοί, πού ἐκεῖ ψηλὰ στὸν ἀπάτητο θρόνο τους στραφτοκοποῦν ἀκόμα τὰ χιόνια, Αὐγουστο μῆνα. Τὰ στέλνουν κι οἱ Πιερίδες Μοῦσες ἀπὸ τὰ Πιέρια, συνοδεύοντάς τα μυστικά στὸν ὑπόγειο δρόμο τους με τὴ γλυκύμολπη λύρα τους. Τὰ παίρνουν οἱ ἀγρότες καὶ ποτίζουν τὴν εὐφορη γῆ τους. Τώρα μάλιστα πού ἡ μηχανὴ βασιλεύει καὶ κάνει θαύματα, δὲν ἔχουν παρὰ νὰ πατήσουν ἓνα μαγικὸ κουμπί, νὰ τὰ τινάζουν πρὸς τὰ ἐπάνω καὶ νὰ τ' ἀπλώσουν τεχνητὴ βροχὴ ὅπου θέλουν κι ὅσο θέλουν. Σ' ὄλο τὸ δρόμο ἔβρεχε πάνω ἀπὸ τὶς βαμπακιές κι ἡ διψασμένη γῆ χαίρονταν κι ὁ ξάστερος οὐρανός, ἔβλεπε κι ἀποροῦσε. Ἡ κορδέλλα ξετυλίγεται κι ἔσὺ προσπαθεῖς κάτι νὰ πιάσῃς, κάτι νὰ θυμηθῆς φευγαλέα, κάτι νὰ κρατήσῃς. Κάθε περιοχὴ τὰ δικὰ της γνωρίσματα, τὸ δικὸ της χρῶμα, τὴν ἱστορία, τὸ πρόσωπο. Ἐδῶ ἓνας χωματένιος λόφος μέσα σὲ καμπίσιο τόπο καὶ πιὸ πέρα ἄλλος, κι ἄλλος. Εἶναι οἱ λεγόμενες «Τοῦμπες», οἱ ἀρχαῖοι τάφοι, ἐνδόξων Μακεδόνων στρατηγῶν, πριγκήπων, ἐπισήμων, καθὼς λένε οἱ ἀρχαιολόγοι. Ἡ ἱστορία ἀφίνει τὰ χνάρια της, πάνω στοὺς τόπους κι οἱ καιροὶ παραμεορίζουν με σέβας.

Περνοῦμε τὴν Ἀλεξάνδρεια. Γιδᾶ τὴν ἔλεγαν παλαιότερα. Τὸ νέο της ὄνομα ἔχει τὸ λόγο του καὶ τὴν ὠραία του παράδοση. Στὰ μάτια μας ἔρχεται ἡ κομπή, πλοιομιστὴ φορεσιὰ τῆς Γιδιώτισσας με τὸ περιεργὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς, τέτοιο πού ἄλλοῦ δὲν τὸ συναντοῦμε. Μοιάζει με τὴν περικεφαλαία τοῦ δοξασμένου βασιλιᾶ τῆς Μακεδονίας, τοῦ Μεγαλέξανδρου. Ἀπὸ κεῖνον κρατᾶει κι ἀπὸ τὰ χρόνια του. Τῆς τὴ φόρεσε, λέει ἡ παράδοση, ὁ ἴδιος με τὰ χέρια του, ὅταν σὲ μιὰ μάχη, πού οἱ ἄντρες δειλίασαν μπροστὰ στὸν πολυάριθμο ἐγθρὸ κι ὀπισθοχώρησαν, ὠρμησαν οἱ γυναῖκες κατ' ἐπάνω τους, με τσεκούρια, ξύλα πέτρες κι ὅ,τι ἄλλο βρῆκαν μπροστὰ τους. Κι ἦταν τόση ἡ ὀρμὴ κι ἡ παλληκαριά τους, πού οἱ βάρβαροι τῶβαλαν στὰ πόδια τρομοκρατημένοι. Ὁ Ἀλέξανδρος, γιὰ νὰ τὶς τιμήσῃ καὶ νὰ τὶς ἀμείψῃ, κατὰ πὼς ἄξιζαν, τοὺς φόρεσε στὸ κεφάλι περικεφαλαία, σὰν τὴ δική του. Ἀπὸ τότε τὴ φοροῦν αἰῶνες κι αἰῶνες με πολὺ περηφάνεια. Καὶ με τὸ δίκαιο τους.

Νὰ κι ἡ Βέρεια, ἡ χαριτωμένη δροσερὴ πολιτεία, με τὰ ψηλὰ δέντρα, τὴ ρωμαντικὴ θεά καὶ τ' ἅγιο βῆμα τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἐθνῶν. Εἶναι συνδεδεμένη με κάποιες μεγάλες καὶ σημαντικὲς στιγμὲς τῆς Χριστιανωσύνης. Ἐδῶ ἤρθε καὶ κήρυξε τὸν θεῖον λόγον ὁ Ἀπόστολος Παῦλος. Τὴ νῆσο θρησκεία τῆς ἀγάπης καὶ τῆς καλωσύνης. Ὁ λόγος του ἔπεσε σὲ γόνιμη γῆ. Ρίζωσε στὶς ψυχές, βλάστησε κι ἔδωσε ἀγλαοὺς καρπούς. (Πολλοὶ ἐπίστευσαν, ἐβαπτίσθησαν καὶ ἐνωτίσθησαν τὸν θεῖον λόγον). Ἀκόμα σώζεται ἡ ἱστορικὴ πέτρα πάνω στὴν ὁποία πάτησε καὶ μίλησε στὰ πλήθη. Ἀκόμα πλανιέται τὸ μῦρο τῆς ὀδηγημένης ἀπὸ ἅγιον φῶς, ψυχῆς του.

Πέρα κι ἀπὸ μιᾶς κορφῆς τὸ ψῆλωμα, ἓνας Πύργος βιγλίζει τὴν περιοχὴ σὲ μεγάλη ἀκτίνα. Βιγλίζει τοῦ καιροῦ τὰ μάχη, τῆς ἱστορίας τὸ πέρατα. Πύργος Βυζαντινός, παραμυθένιος, τῆς «Ὠριᾶς τὸ Κάστρο». Ἐνας θρῦλος περιβάλλει τὴν

ἐρειπωμένη ὄψη του, τυλίγει τὴν ἐρημικὴ γοητεία του, μέσα στῶν αἰῶνων τὴν ἀγλύ. Λίγα περιστέρια πετοῦν γύρω του, σὰν καλὰ πνεύματα πού συντροφεύουν τὴ μοναξιά του.

Τὰ μάτια βλέπουν. ὁ νοῦς στοχάζεται κι ἡ καρδιά γεμάτη νοσταλγία ἀκολουθεῖ τοὺς μακρόσυρτους σκοποὺς τῶν Ἡπειρωτικῶν τραγουδιῶν. Τὸ ἓνα πίσω ἀπὸ τ' ἄλλο. (Γιαννιώτικα, Πολίτικα, τραγούδια Ἀνατολίτικα λυπητερά) ὅπως λέει ὁ Παλαμᾶς.

Τὸ πούλμαν εἶναι ἐφοδιασμένο, μ' ὄλο τὸ Ἡπειρωτικὸ ρεπερτόριο. «Ὁμορφη γυναίκα πῶχεις βρὲ Μενούσαγα... πού τὴν εἶδες, πού τὴν ξέρεις...». Τοῦτο τὸ δρῆμα τῆς παράφορης ζήλειας καὶ τῆς συντριπτικῆς μεταμέλειας, τῶπλεξε ὁ λαός, σὰν τρίπρακτὴ ἀρχαία τραγωδία, ἀδρά, λιτά, συγκινημένα, καὶ τῶκανε χορὸ καὶ τραγοῦδι. Μνημεῖο τραγουδιστὸ τῆς ἀδικοχαμένης Ἡπειρωτοπούλας, πού σὲ τίποτε δὲν ἔφταιξε. «Ψὲς τὴν εἶδα στὸ πηγάδι πούπαινε νερό, καὶ τῆς δῶσα τὸ μαντήλι καὶ μοῦ τῶπλυνε». Αὐτὸ ἦταν ὄλο κι ὄλο τὸ ἀμάρτημά της. Ὅμως... αὐτὸ εἰπώθηκε... Μὰ τί νὰ συνεχίσουμε τώρα, μιὰ ἄχρηξη ἐρμηνεία τοῦ ὠραίου τραγουδιοῦ —ἀταίριαστη τὴν ὥρα τούτη— ὅταν ἡ λυγρὴ φωνὴ τοῦ δίσκου, παίρνει τοὺς τελευταίους στίχους, καὶ τοὺς ὑψώνει στὴ σφαῖρα τῆς ψυχικῆς ἀνάτασης καὶ τοῦ καθαροῦ. Στὴ σφαῖρα τῆς χαρᾶς, ἐκεῖ πού ὁ χορὸς γυρίζει τοὺς κύκλους του κι ἡ πρώτη τινάζει τὸ μαντήλι μὲ νάζι, βεργολυγώντας τὸ κορμί.

Σήκω ροῦσα μ' σήκω ἀστέρι μ' κι ἔμπα στὸ χορὸ...

Φτάνουμε στὰ μαγευτικὰ Τέμπη, τὸ θαῦμα τῆς φύσης, τ' ἀποκορύφωμα τῆς ὁμορφιάς. Ἐνα ποιητικὸ, σχεδὸν θρησκευτικὸ συναίσθημα μᾶς συνεπαίρνει. Τὰ μάτια δὲ χορταίνουν νὰ βλέπουν, κι ἡ φαντασία νὰ πλάθει δράματα. Ἀρχαῖα ἱερὰ πνεύματα τριγυρίζουν στὶς ὄχθες τοῦ Πηνειοῦ. Τὰ πλατάνια θρασομανοῦν, οἱ ροδοδάφνες ἀνθίζουν, κελαρίζουν νερά, πουλιά κελαιδοῦν. Ψηλὰ οἱ βράχοι κρέμονται, μαρμαρωμένοι γίγαντες, φρουροῦν ἄγρυπνοι τὴ μεγαλόπρεπη ὁμορφιά. Ἡ πιὸ γοητευτικὴ φωνὴ τῆς μυθολογίας, τραγουδάει ἐδῶ ἀνάμεσα στὰ φύλλα τὸ γλυκὸ μυστικὸ της, κι ἡ Νύμφη Δάφνη, ἡ πανέμορφη κόρη τοῦ Πηνειοῦ, καθρεφτίζει τὰ κάλλη της μέσα στὸν πράσινο καθρέφτη τῶν νερῶν.

Κάθε ἀνγὴ κατεβαίνει ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο ὁ Ἀπόλλων μὲ τὸ χρυσὸ ἄρμα του, ἐρωτευμένος πάντα κι ἀπαρηγόρητος, καὶ γλυκοφιλεῖ τὰ πράσινα φύλλα τῆς δάφνης, πού κάποτε ἦταν τὰ ξανθὰ μαλλιά τῆς νεραΐδας. Χαϊδεύει τὰ ροῦζ λουλούδια, πού κάποτε ἦταν τὸ μυρωμένο στόμα της καὶ τόσο πολὺ εἶχε ποθήσει νὰ τὸ φιλήσει. Ψιθυρίζουμε τοὺς στίχους ἀπὸ τὴ Μπαλλάντα τοῦ Δ' Ἀνούτσιου, πρὸς τιμὴν της, λυρικὴ προσφορά, καὶ γιὰ μιὰ τρυφερὴ ἐπικοινωνία μὲ τὸ πνεῦμα της.

Ἐἴ ὠραία κόμη φύλλωμα ἔχει γίνει, γύρω ἀπ' τὴν ὄψη πού ἔχει ἀλλάξει χρῶμα. Ξανθὴ δὲν εἶναι πιά τοῦ Πηνειοῦ ἡ κόρη, μόνο τὸ στόμα κόκκινο ἀπομένει κι ἀπὸ καινούργιον ἄρωμα εὐωδιάζει...»

Ἀποχαιρετοῦμε τὴ Δάφνη μὲ τὸ μῦθο καὶ προχωροῦμε. Τὸ τραγούδι πού ἀκοῦμε πολὺ ταιριάζει στὴν περίστασι.

Ἀφήνω γειὰ στίς ὁμορφες καὶ γειὰ στίς μαυρομάτες
κι ἐγὼ πάνω στὰ Γιάννενα στοῦ Μπέη τὰ σεράγια.

Προχωροῦμε ἀνυπόμονοι μὲ τὴ σκέψη καὶ τὴν καρδιά στὴν ἀγαπημένη Πατρίδα. Ὅλα περνοῦν ἀπὸ τῆς ματιᾶς τὸ ἄστρομμα κι' ὄλα χάνονται πίσω μας, καὶ μόνον ἐκεῖνη κυριαρχεῖ μέσα μας. Ἐἴ Ἡπειρος καὶ μόνη μᾶς κυριεύει. Ἐς μᾶς ἐπιτρέψει ὁ Κάλβος, ν' ἀλλάξουμε ἐδῶ, τ' ὄνομα τῆς πατρίδος, μὲ τῆς δικῆς μας, γιὰ νὰ ἐκφράσουμε μὲ τὸ στίχο του, τὸ δυνατὸ αὐτὸ συναίσθημα πού μᾶς κατέχει, καὶ πού ἐξουσίαζε τὴν καρδιά τοῦ ποιητῆ, ἐκεῖ (εἰς τὴν ξένην γῆν), μα-

ζονά από την ώραία του Ζάκυνθο.

Περνούμε τή Λάρισα και χανόμαστε στο θεσσαλικό κάμπο. 'Απέραντος, θερισμένος, σιωπηλός. 'Εδωσε άπλώγερα τήν πλούσια σοδειά του, και τώρα αναπαύεται ήσυχος κι ευχαριστημένος. Βώδια λιάζονται νωχελικά πάνω στην άπλωσιά του, κοπάδια βόσκουν, πουλιά κατεβαίνουν να πάρουν κι αυτά τὸ μεράδι τους. Φύλαξε για ὅλα ὁ στοργικός κάμπος και τώρα τὰ φιλοδωρεῖ γενναιοφρονα.

Ἔστερα τὰ Τρίκαλα, ἡ γραφικὴ πολιτεία, μετὸ ποτάμι νὰ κυλῆ στή μέση της και τήν ὁμορφὴ λουλουδένια πλατεῖα. Κι ἐκεῖ ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ πολύχρωμα ἀνθῆ της, ἡ προτομὴ τοῦ Τρικαλινοῦ ποιητῆ Κλαύδιου Μαρκίνα (1892—1960). Ἔτος γεννήσεως, ἔτος θανάτου. Τίποτε ἄλλο. Μετὸ δυὸ χρονολογίες σημαδεύεται ἀπλὰ κι ἀδρά, τὸ φωτεινὸ πέρασμα ἀπὸ τὴν ἐφήμερὴ ζωὴ, τοῦ ἐκλεκτοῦ ποιητῆ. Ἀξέχαστε εὐγενικὲ φίλε, ἡ πατρίδα σου, σοῦ ἀνταπέδωσε τὴν τιμὴν πού ἐσὺ πρῶτα και γιὰ πάντα τῆς χάρισες μετὸν ἀληθινὴν, λεβέντικὴν ποιήσῃ σου. Σὲ κρατᾶει τώρα μαρμαρωμένο στή στοργικὴ ἀγκαλιά της. Σὰν ἓνα κόσμημα. Στὰ χεῖλη μας ἔρχονται κάποιοι στίχοι σου. Ἄπλοῖ, σοφοί, ἐπιγραμματικοί:

ἜΟλο ἀνεβαίναμε, παλεύαμε.
Δὲ φτάσαμε μὰ δὲν πειράζει.
Κάποιο καλὸ κι ἐμεῖς γυρεύαμε.
Κρυφὸ μᾶς ἔμεινε μαράζι.

Μὰ πού εἶναι τὸ ἀπόλυτο, ποιητῆ; Ποῖος φτάνει ποτὲ ὡς ἐκεῖ πού ὄνειρεύτηκε; Ἡ κορφή τῆς τέχνης δὲν ἔχει ὄρια. Ὅσο κι ἂν ἀνεβεῖς, ὄλο και ψηλότερα ἀτενίζεις. Πάλευες και (κάποιο καλὸ) ἀναζητοῦσες. Τί μεγαλειότερη ἀρετὴ, και τί περισσότερο κέρδος; «Λύτρα Ζωῆς» ὀνόμασες τὰ τραγούδια σου. Μ' αὐτὰ τὰ ώραία αἰσθηματικὰ «Λύτρα» σου, κέρδισες τὸν τίτλο τοῦ ἀληθινοῦ ποιητῆ.

Τὸ λεωφορεῖο ἀναταράχτηκε. Μάτια βούρκωσαν, καρδιὲς τρικύμησαν, κι ὁ σκοπὸς ἀπὸ στόμα σὲ στόμα, ὑψώθηκε, ξέσπασμα καῦμοῦ κι ἐλπίδας. Ἦταν ἡ «Δροπολίτισσα»

«Δροπολίτισσα μὴρ' καῦμένη
σὰν πῶς στήν ἐκκλησιά, παραπονεμένη...»

Ἄχ και πῶς νὰ πάη στήν ἐκκλησιά, μετὸν πλουμιστὴ φορεσιά της, ἡ Δροπολίτισσά μας, ἡ καῦμένη κι ἡ παραπονεμένη, ἐκεῖ στήν σκλαβωμένη Βόρειο Ἡπειρο; Μαζί μας ἦταν κι ἓνα ἀντρόγυνο, Βορειοηπειρώτες. Ἀναστέναξαν ἀπὸ τὰ κατάβαθα τῆς ψυχῆς και σκούπισαν τὰ δάκρυα. —Ποῦ πάτε; Πῶς θὰ περάσετε; —Ποιὸ εἶναι τὸ χωριὸ σας; —Τί μᾶς ρωτᾶτε, λέν, γιὰ χωριὸ και γιὰ πέρασμα; —Τὸ χωριὸ μας εἶναι «τῆς ἀστραπῆς και τῆς βροντῆς και τῆς ἀνεμοζάλης».

—Θὰ πᾶμε ὡς τὰ σύνορα, θ' ἀγναντέψουμε ἀντίκρυ τὰ χώματά μας και θὰ φωνάξουμε μ' ὄλη μας τὴ δύναμη, MANA, MANA, MANA, και θὰ ξαναφύγουμε. —Ἐκεῖ εἶναι ἡ Μάνα σας; —Ἐκεῖ ἀπόμεινε, φυλάει τὸν τόπο. —Και θ' ἀκούση; —Ἦχι, πῶς ν' ἀκούση; Μὰ τὸ ἴδιο κάνει. Και νὰ μὴν ἦταν, ἐμεῖς πάλι MANA θὰ φωνάζαμε. Σάμπως Μάνα, δὲν εἶναι ἡ Πατρίδα;

Και τ' αὐτοκίνητο προχωρεῖ πρὸς τὸ σκοπὸ του, φέρνοντας ἐπάνω του, τὴ νοσταλγία μας, τοὺς πόθους μας, τὴς ἐλπίδες μας, τὴν λεβεντιά τῶν τραγουδιῶν μας.

ἜΤ' ἔχεις μωρὲ Μαργιόλιζο κι εἶσαι βαλαντωμένο
και σέρνεις τὸ φεσάκι σου σὰν νᾶησαι μεθυμένο;...»

Τὰ μάτια μας τώρα γεμάτα δέος κι ἔκσταση ὑψώθηκαν στοὺς πανύψηλους γυμνοὺς γκρίζους βράχους, τοὺς σημαδιακοὺς, σὰν κομμένους μετὰ μαχαίρι ἀπὸ τὰ χεῖρα τοῦ Θεοῦ. Εἶναι τὰ Μετέωρα. Ἐκεῖ πάνω στίς ἀπρόσιτες κορφὲς σκαρφαλωμένα σὰν ἀετοφωλιές, δέονται πρὸς τὸν Ἕψιστο τὰ Μοναστήρια. Τὰ κτίσματα τῆς

βαθειᾶς πίστεως καὶ τῆς ἀπέραντης λατρείας. Νὰ μὴ ξέρεις τί νὰ πρωτοθαυμάσεις. Τὰ ἔργα τῆς φύσης, ἢ τῶν ἀνθρώπων τὰ ἔργα; Μετεωρίζονται ἀνάμεσα οὐρανοῦ καὶ γῆς, δοξολογώντας τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, πὺν Αὐτὸ καὶ μόνο ἦταν ἱκανὸ νὰ δώσῃ τόση δύναμις σ' ἀνθρώπινα χέρια, καὶ νὰ στήσουν, τόσο περίτεχνα καὶ τόσο ψηλὰ στοὺς ἀπότομους βράχους, χωρὶς μονοπάτι, χωρὶς δρόμο. Μόνον μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ.

Στὰ πόδια τους καὶ στὴ σκιά τους, ἡ Καλαμπάκα. Ἡ γαλήνια μικρὴ πολιτεία, δέχεται καλόκαρδα καὶ ξεπροβοδαίει ἀδιάκοπα, τὸ πλῆθος τῶν προσκυνητῶν καὶ τῶν θαυμαστῶν, δικῶν καὶ ξένων. Ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς γῆς ἔρχονται νὰ ἰδοῦν καὶ νὰ θαυμάσουν. Τώρα ἀνεβαίνουν ὡς τὸ ψηλότερο Μοναστήρι χωρὶς κόπο. Πρῶτα τοὺς ἀνέβαζαν δεμένους μὲ τὸ σκοινί, ὅπως βγάζεις τὸ νερὸ ἀπὸ τὸ πηγάδι.

Ἀπομακρυνόμαστε μὲ τὸ «Ρόβα» πὺν ξεκίναγε μὲ τὸ μεγάλο καραβάνι του, νὰ πάῃ στὴ Βλαχιά τὰ φτωχὰ Ἑπειρωτάκια, νὰ δουλέψουν καὶ νὰ καζαντίσουν. «Νύχτα σελλώνει ὁ Ρόβας τ' ἄλογα, νύχτα τὰ καλλιγώνει, γειά σου Ρόβα μου». Πόσα μερόνυχτα νᾶθελαν ὡς πὺν νὰ φτάσουν στὴ φημισμένη Βλαχιά καὶ πόσους κινδύνους ν' ἀντιμετωπίσουν; Τί δὲν τοὺς περιέμενε σ' ἐκεῖνον τὸν μακρὸ δρόμο... Κακοκαιριές, ληστές, Τοῦρκοι, ἀγρίμια... Κι ὅμως πήγαιναν καὶ πρόκοβαν, καὶ γίνονταν κι εὐεργέτες! «Γειά σου Ρόβα μου».

Τραγούδι τὸ τραγούδι καὶ σκοπὸ τὸ σκοπὸ, φτάσαμε στὴν Κατάρρα. — Ὁχι Κατάρρα, λέει τὸ παιδί τοῦ κέντρου. Ὁ κάμπος τοῦ Δεσπότη, λέγεται τὸ μέρος. Κάμπος! Ποῦ βρέθηκε ἐδῶ ὁ κάμπος; Ἐδῶ θουνά, βράχια, δάση, χαράδρες, κατοπιές. Δὲν πάει αὐτὸ τ' ὄνομα. Εὐχὴ τοῦ Δεσπότη, νὰ τὸ λέτε καλύτερα, ἂν δὲν τὸ θέλετε Κατάρρα. Ἐξ ἄλλου, εὐχὴ εἶναι τώρα ἐδῶ πάνω, στὴ δροσιά καὶ στὴν μεγαλόπρεπη ὁμορφιά, πὺν φτάνει κανεὶς τόσο ἄνετα κι ἀναπαυτικά, τραγουδώντας.

Κάποτε... ναί, τότε πὺν ὁ ἀφέντης ὁ Δεσπότης, πέρασε ἀπὸ δῶ, μέσα στὴν καρδιά τοῦ χειμῶνα, καθάλλα σὲ κανένα μουλάρι καὶ τὸν σκέπασε τὸ χιόνι κι αὐτὸν καὶ τὸ ζῶο. Τοὺς ἔθαψε ἐκεῖ ζωντανούς καὶ τοὺς σαβάνωσε, καθὼς λένε. Πῶς νὰ μὴ καταραστῆ, ὁ Δεσπότης καὶ νὰ μὴν ἀπομείνῃ ἐκεῖνος ὁ λόγος του στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων; Πέφτει βέβαια καὶ στὰ χρόνια μας χιόνι, συνέχεια γιὰ πολλές βδομάδες καὶ μῆνες, πυκνὸ, κρουστό, παγωμένο, ὅπως καὶ σ' ὅλη τὴ «δυσχείμερον» Ἑπειρό μας, μὰ τώρα ἄλλαξαν οἱ καιροί, ἄλλαξε ἡ ζωὴ. Τώρα... — τυχεροὶ ἀνθρώποι — φτάνουμε ἐδῶ πάνω, καθισμένοι σ' ἀναπαυτικὲς πολυθρόνες, κι ἀπὸ τὰ κλειστὰ τζάμια τοῦ λεωφορείου, θαυμάζουμε τὴν κατάσπρη ἀστραφτερὴ θωριά του. Καὶ εἶναι τὰ ἔλατα σὰν στολισμένα Χριστουγεννιάτικα δέντρα κι οἱ κορφές καὶ τὰ βράχια νὰ μοιάζουν μὲ μυθικοὺς βοσκούς, τυλιγμένους στὴν ἄσπρη κάπα τους. Ἄς πέφτει ὅσο χιόνι θέλει, νὰ τὸ παραμερίσουν κι ἡ «Κατάρρα» νὰ γίνῃ «Εὐχὴ». Χίλιες φορές ὅμως εἶναι εὐχὴ, αὐτὴ τὴν ἐποχὴ, μέσα στοῦ καλοκαιριοῦ τὴν κάψα, νὰ χαιρεσαι ἐδῶ πάνω τὸ δροσερὸ ἀέρα καὶ τὸ κρύο νερό. Νᾶ, ἐκεῖ κάπου, ἀνάμεσα σὲ πυκνὰ δέντρα, τραγουδαίει μιὰ κρυσταλλόβροση. Γωνιὰ παραδεισένια. Ἦπιαμε νερὸ στὴ χοῦφτα καὶ μᾶς πάγωσαν τὰ δάχτυλα. — Σ' εὐχαριστοῦμε κυρὰ θούση γιὰ τὸ κέρασμα. Δέξου κι ἀπὸ μᾶς, σὰν ἀνταπόδοση, λίγους φτωχοὺς στίχους. Τὸ μόνο πὺν μπορούμε νὰ σοῦ προσφέρουμε.

Ἐδῶ εἶναι μιὰ μικρὴ γωνιὰ στὴ φυλλωσιά κρυμμένη.

Τῆς ὁμορφιάς καὶ τῆς χαρᾶς, γωνιὰ μακαρισμένη.

Πὺν κελαιρίζει ὁ νερὸ, πὺν κελαδοῦν τ' ἀηδόνια.

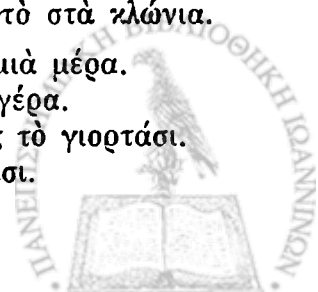
Κι οἱ ἀχτίδες τοῦ μεσημεριοῦ, παίζουν κρυφτὸ στὰ κλώνια.

Ἐδῶ θὰ μείνω μιὰ βραδυνά κι ἐδῶ θὰ ρθῶ μιὰ μέρα.

Νὰ πλύνω τὴν πιερὴ καρδιά στοὺς δροσεροὺς ἀγέρα.

Νὰ ρθῶ στοὺς σπῆτι τῶν πουλιῶν, στῆς θούσης τὸ γιορτάσι.

Νὰ μὲ κερᾶσουν τὴ χαρὰ σὲ διαμαντένιο τύσι.

Κάτω ἀπ' τὸ δρόμο μας κι ἀπ' τὶς ἀτελείωτες στροφές, σὲ πλαγιές ἀπότομες, ἀπλώνεται τὸ Μέτσοβο, τὸ ἥρωϊκὸ Μέτσοβο, μὲ τ' ἀρχοντικά του, τ, ἀνάκτορο τοῦ βαρῶνου Τοσίτσα, τὸν πολυτελέστατο ξενῶνα, καὶ μὲ τὴν μνήμη τῶν μεγάλων εὐεργετῶν, πού εἶχαν πατρίδα τους τοῦτο τὸ Μεγαλεχώρι. Πολλὰ χρωστάει τὸ Ἔθνος σὲ τοῦτον τὸν πέτρινον ἱερὸ τόπο. Μὲ πόσα καλλιμάρμαρα κτίρια δὲ στόλισαν τὴν Ἑλλάδα τὰ παιδιὰ του; Ἱερὴ συγκίνηση μᾶς πλημμυρίζει καὶ περηφάνεια μαζί. Σὰν ἀστραπὴ ἔρχεται στὸ νοῦ μας, μιὰ παλιὰ ἱστορία πού φτάνει στὰ χεῖλη μας τ' ἀγαπημένο τραγούδι της. «Νὰ στρώνη πεῦκα στρώματα κι ὄξυες προσκαφαλᾶκια, Βασίλ' ἀρχόνισσα».

—Τῶχεις μωρὲ μάτια μου τὸ τραγούδι τῆς Βασίλως; —Τοῦχαμαν ἀλλὰ τοῦ χάσαμεν, λέει ὁ σωφὲρ. —Κριμα. Τώρα δὰ πὺν θυμηθήκαμε τὴ θρυλικὴ ἐκείνη ἀρχοντοπούλα, τὴν ἀνεψιά τοῦ Ἀβέρωφ. Τὴν εἶχαν κλέψει οἱ ληστὲς καὶ ζήτηγαν κι ἐγὼ δὲν ξέρω πόσες ὀκάδες ἄσπρα καὶ κίτρινα γιὰ νὰ τὴ λευτερώσουν. Ἡ δὲ μὴ θιάστελαν τ' αὐτάκια της καὶ τὰ ματάκια της, μέσα στὸ χαρτί. Ἄχ Θε μου καὶ Κύριέ μου, πῶς θὰ βαστοῦσε ἡ καρδιά τους, ὅσο σκληρὴ κι ἂν ἦταν, νὰ τὸ πράξουν καὶ νὰ τυρανίσουν, ἐκείνη τὴν πεντάμορφη ἀρχοντοπούλα;

Ὅμως τίποτε τέτοιο δὲν ἔγινε. Τὰ πῆραν τὰ λύτρα καὶ τὴ γύρισαν πίσω ἀνέγγιχτη. Τῆς φέρθηκαν μάλιστα — καθὼς μολογοῦσαν — μὲ τὸν πιὸ εὐγενικὸ τρόπο. Τὴν τάϊζαν τοῦ πουλιοῦ τὸ γάλα καὶ τῆς ἔστρωναν κλαδιὰ καὶ χόρτα νὰ κοιμᾶται στὰ μαλακά, σὰν καλομαθημένη πού ἦταν. Καθὼς φαίνεται θὰ ἦταν κι ἱππότης ὁ ἄγριος ἐκεῖνος λήσταρχος, γιὰ τὴς πέρασε καὶ μιὰ ἀρμάδα φλουριά στὸν κρινένιο λαιμό της, νὰ τᾶχει γιὰ θύμηση. Δῶρο τοῦ «καπετάνιου». Κι ἔτσι στολισμένη σὰν νύφη τὴν ἄφησε μιὰ «Κυριακὴ καὶ μιὰ καλὴν ἡμέρα» στὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ νὰ πάη σπίτι της. Πολὺ συγκινήθηκε ὁ λαὸς ἀπὸ τὴν περιπέτειά της καὶ τῆς ἔφτιαξε τραγούδι. Χάρις σ' αὐτὸ ποτὲ δὲν ξεχάστηκε. «Βασίλω μ' Βάσω μου...».

Διασχίζουμε τὶς ὄροσειρὲς τῆς δοξασμένης Πίνδου. Πλαγιές ἀπότομες, στροφές ἀτελείωτες, ὕψος καὶ δέος. Κάτω βσθειές χαράδρες, πάνω ψηλές, περήφανες, κυματιστὲς κορυφογραμμές, μεγαλόπρεπες, ἐπιβλητικὲς. Τούτη ἡ ἄγρια ὁμορφιὰ μᾶς συνεπαίρνει. Ἡ σκέψη φτερουγίζει ψηλά, γυρίζει πίσω, ζωντανεύει, ὄραματίζεται. Κάθε κορφή κι ἀγῶνας, κι αἷμα, κι ἀφάνταστοι ἥρωισμοί. «Ἡ μάχη τῆς Πίνδου», τὸ μεγάλο Ἔπος τοῦ 40—41. Ἐδῶ στὴ θρυλικὴ Πίνδο ἐξετέλισε ἡ μικρὴ ἀλλὰ αἰώνια Ἑλλάδα τὴ μεγάλη κενόδοξη αὐτοκρατορία τοῦ Μουσολίνι. Ἀκόμα ἀντηχεῖ στὰ φαράγγια καὶ στὶς χαράδρες ἡ λέξη «ἀέρα» κι ἡ λόγχη ἀστράφτει στὸ φῶς τ' ἀνέσπερο τῆς ἥρωϊκῆς μνήμης, πού πυργώνει τὰ Ἐθνικὰ ἰδανικὰ καὶ μᾶς γεμίζει δύναμη, πίστη, σιγουριά. Ἐδῶ σκορφάλωσαν οἱ Ἡπειρώτισσες ζαλωμένες τὰ πυρομαχικά, γιὰ τ' ἄπαρτα κάστρα τῆς λευτεριάς. Σὰν ἄλλες Σουλιώτισσες «σέρνουν φουσέκια στὴν ποδιὰ τὰ βόλια στὶς μπαλάσκες».

Ἐνας ἀετὸς ζυγιάζει τὰ φτερά του, πάνω στὰ ψηλὰ βράχια. Χαμηλώνει κοντὰ μας, μᾶς παίρνει μαζί του, καὶ μᾶς τριγυρίζει ἀπὸ κορφή σὲ κορφή. Ἕναι τὸ πνεῦμα τῆς Πατρίδας πού μᾶς ἀνυψώνει, σὰν Ἕλληνες καὶ σὰν Ἡπειρώτες.

Γεῖα καὶ χαρὰ σου σταυραετὲ καὶ σύμβολο τῆς Γῆς μας.

Μαζί σου αὐτοῦ φτεροκοποῦν κι οἱ πόθοι τῆς ψυχῆς μας.

Καὶ προχωροῦμε... Ἐδῶ βαθύσκωτες ὄξυες, σγουρὰ πρυνάρια, βασιλικὲς θαλανιδιές, ἔλατα, κι ἄλλοῦ γυμνὰ βράχια, ἄγρια κοτρῶνια, ρουμάνια, διάσελα, νεροσυρμές, καὶ παντοῦ βουνά, γυμνὰ ἢ δασωμένα, ἀτέλειωτα, χεροπιστά τῶνα μὲ τᾶλλο κι οὔτε ξέρεις ἀπὸ ποῦ ἀρχίζουν καὶ ποῦ τελειώνουν αὐτὰ τὰ πέτρινα πλοκάμια. Κι ἡ κορδέλλα τοῦ κλειστοῦ ὀρίζοντα καὶ τῶν πέτρινων ὄγκων ξετυλίγεται γοργὰ σ' ἓναν μυθικὸ χορὸ γιγάντων.

Κοσκίνιζε —λέει ο μῦθος— ὁ Θεὸς τὸ χῶμα, ὅταν ἔπλασε τὴ γῆ, κι ὄλο τὸ καθαρό, καὶ παχύ, τὸν ἀφρό, τὸν ἔρριξε στὸ Θεσσαλικὸ κάμπο. Ὅσοτερα εἶδε πὼς μέσα στὸ τεράστιο οὐράνιο κόσκινο, εἶχαν ἀπομείνει μόνο πέτρες. Στενοχωρέθηκε ὁ Μεγαλοδύναμος πού δὲν τὸ γνοιόστηκε γρηγορώτερα. Μὰ ἦταν πιὰ ἀργά, τὸ χῶμα δὲν μαζεύονταν πίσω. Τί νὰ τὰ κάνει τώρα τὰ χαλίκια; Βρέθηκε σ' ἀμμηανία. Τέλος δρασκελάει μισὸ βῆμα κατὰ δῶ, στέκεται πάνω ἀπὸ τὴν Ἡπειρο, κι ἀναποδογυρίζει τὸ κόσκινο μ' ὄλα τὰ κοτρώνια. Γι' αὐτὸ ἐκεῖ εἶναι ὄλο χῶμα κι ἐδῶ ὄλο βουνά. Συναισθάνθηκε ὅμως τὴν ἀδικία καὶ γι' ἀντάλλαγμα ἔδωσε μιὰ εὐχή. Νὰ εἶστε εὐλογημένα εἶπε. Ἔσεῖς νὰ στολιζετε τοῦτον τὸν τόπο καὶ νὰ προστατεύετε τοὺς ἀνθρώπους.

Κι ἀπὸ τότε ὡς τώρα καὶ γιὰ πάντα κραταίει ἡ εὐχὴ τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ οἱ Ἡπειρώτες ἀγαποῦν τὰ βουνά τους καὶ τὰ νοσταλγοῦν.

«Πᾶρε με πάνω στὰ βουνά τί θὰ με φάη ὁ κάμπος» παρακαλεῖ τὸν ἀετό, ὁ Κρουστάλλης ὁ ποιητὴς μας. Κι ἡ κόρη τοῦ Δημοτικῆς τραγουδιοῦ πού τὴν πάντρεψαν στὸν κάμπο παραπονιέται καὶ νοσταλγεῖ τὰ ψηλῶματα.

Μάνα μὲ κακοπάντρεψες καὶ μ' ἔδωσες στὸν κάμπο
κι ἐγὼ στὸ κάμα δὲν βαστῶ καὶ χλιὸ νερὸ δὲν πίνω...
Ἐγὼ εἶμαι κόρη τοῦ βουνοῦ καὶ τσέλεγα κοπέλλα...

Γι' αὐτὸ ἀκόμα τοὺς ἀποδίδουν καὶ θεϊκὴ δύναμη, ὅπως ὁ γέρος, πού βγῆκε τὴν ἀνοιξὴ νὰ ποτίσῃ τὸ γρίβα του. Κῦτταξε ψηλὰ τὶς κορφές κι ἀναστέναξε. Τ' ἀγγαντεύει καὶ τὰ θερμοπαρακαλεῖ. «Σεῖς βουνά ψηλὰ βουνά, δὲν με ξανανιώνετε, τώρα με τὴν ἀνοιξὴ μένα καὶ τὸ γρίβα μου...».

Γι' αὐτὸ προστατεύουν πάντα τὸν τόπο. Οἱ ἀρματωλοὶ κι οἱ κλέφτες αὐτὰ εἶχαν παρηγοριά, ἐλπίδα καὶ καταφύγιο. «Θὰ πάρω δίπλα τὰ βουνά δίπλα τὰ κορφοβούνια» λέει τὸ μικρὸ κλεφτόπουλο, στὴ Μάνα του, πού βαρέθηκε νὰ ζῆ σκλάβος καὶ νὰ δουλεύει τοὺς Τούρκους. Κι ἔτσι τὰ βουνά γίνονται τὰ μεγάλα ὄχυρά. «Κάθε κορφὴ καὶ φλάμπουρο κάθε κλαρὶ καὶ κλέφτης...».

Γι' αὐτὸ οἱ Ἡπειρώτες τὰ βλέπουν ἡμερα καὶ δεμένα με τὴ ζωὴ τους.

Μιὰ φορὰ —σὰν μῦθος εἶναι καὶ τοῦτο, λησμονημένος πίσω ἀπὸ μισὸν αἰῶνα— πῆγα με τὴ Μάνα μου στὴν Ἀθήνα. Κῦτταξε ἡ Ἡπειρώτισσα τὰ βουνά τῆς Ἀττικῆς, τὰ «μενεξεδένια κι ἀπαλόγραμμα» καθὼς τὰ τραγουδαῖ ὁ Δροσίνης, καὶ σούφρωσε τὰ φρύδια. —Τί ἄγρια γυιέ μου ποῦναι τοῦτα τὰ βουνά, λέει, καὶ τί ἄξενα. Ἐνῶ τὰ δικά μας εἶναι ἡμερα, θαρρεῖς καὶ σὲ κουβεντιάζουν!

Ἐνα δραματικὸ, θρησκευτικὸ, συναίσθημα μᾶς κυριεύει. Ἐμεῖς, τὰ βουνά, κι ὁ Θεὸς μας. Οἱ στροφές διαδέχονται ἢ μιὰ τὴν ἄλλη. Δὲν ὑπάρχει σύνορο. Κάπου ἐδῶ, μπορεῖ κι ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ἢ κι ἀπὸ τὴν παράλλη, εἶναι πετρωμένη, κι ἡ γρηά, πού κοροῖδεψε τὸ Μάρτη. Με τὴ ρόκα στὰ χέρια καὶ τ' ἀρνάκια τῆς ὀλοτρόγυρα, πετρωμένο κι αὐτὰ καὶ σημαδιακά. Βγῆκε μιὰ μέρα, λένε, σὲ μιὰ πλαγιά τῆς Πίνδου νὰ τὰ βοσκήσῃ, Μάρτη μῆνα. Ὁ ἥλιος ἔλαμπε, ζεστάθηκε τὸ κόκκαλό τῆς καὶ τὴ συνεπῆρε χαρὰ κι ἀγαλλίαση. Πρὶν Μάρτη, λέει δὲ σὲ φοβᾶμαι ἐσένα, πάει πέρασε ὁ χειμῶνας. Τ' ἄκουσε ὁ Μάρτης κι ὀξύθυμος καθὼς εἶναι κι ἀλλαξόγνωμος, φουῆντωσε καὶ κόρωσε. Δὲ χάνει καιρὸ, δανεῖζεται μιὰ μέρα ἀπὸ τὸ γείτονά του τὸ Φλεβάρη, κι' ἀρχίζει νὰ χιονίζει, νὰ φυσάει, νὰ παγώνει τὴ γῆ. Τὴν κουκούλωσε ἐκεῖ με τὸ χιόνι κι ἐκεῖ ἀπόμεινε μαζί με τ' ἀρνιά τῆς γιὰ πάντα. Ὁ κακὸς ὁ Μάρτης μάλιστα δὲ γύρισε πίσω τὴ μέρα πού δανείστηκε. Ἐτσι ὁ Φλεβάρης ἀπόμεινε λειψός, με τὸ παρατσούκλι «Κουτσοφλέβαρος».

Κοντὰ στὴ γρηά, θυμηθήκαμε καὶ τὴ βρύση τῆς ξωθιάς. Κάπου σὲ μιὰ πλαγιά τῆς Πίνδου εἶναι κι αὐτή. Ἐκεῖ κατοικεῖ μιὰ νεραῖδα πού βγαίνει τὶς νύχτες με τὸ μωρὸ τῆς στὴν ἀγκαλιά καὶ κλαίει. Κάποτε, σὲ χρόνια περασμένα, στῶν παραμυθιῶν τοὺς καιροὺς, ἕνας βοσκὸς τῆς εἶχε ἀρπάξει τὸ μαντῆλι καὶ τὴν πῆρε

γυναίκα του. Ἐκανε κι ἓνα παιδί μαζί της. Μιά μέρα όμως βρήκε τὸ μαντῆλι, τὸ πήρε κι ἔφυγε ν' ἀνταμώσει πάλι με τις ἀδερφές της τις ξωθιές. Ἄλλὰ αὐτὲς δὲν τὴ δέχτηκαν στὸν κόσμο τους, τὸν μαγικό, γιατί εἶχε τὸ παιδί πού ἦταν σπορὰ ἀνθρώπινη. Ἔτσι οὔτε ξωτικό πιά οὔτε ἀνθρώπος, βγαίνει τις νύχτες ἀπὸ τὸ νερό, καὶ κλαίει. Ἄ, εἶναι μιὰ λύπηση ἢ κατῆμένη. Γι' αὐτὸ οἱ γυναῖκες ἀφίνουν πάντα στὴ βρύση ἀπὸ κανένα γλυκὸ γιὰ τὸ παιδί καὶ κανένα ρουχαλάκι.

Πολὺ μᾶς πλάνειπαν οἱ μῦθοι καὶ μᾶς τράβηξαν στὴ μαγικὴ περιοχὴ τους. Τὸ τραγούδι μᾶς ξαναφέρει στὸ κόσμο μας. Κι εἶναι τόσο διονυσιακὴ καὶ χαρούμενη τούτη ἢ στροφή, ἓνα πεταχτὸ ρεφραῖν σὲ βαρὺ λυπητερὸ τραγούδι.

«Κέρανα, κέρανα μας κρασί, με τὴν κούπα τὴ χρυσή, ἀπ' τὸ βράδυ ὡς τὸ πρωί». Τ' ἄσπρα γεράκια, ἢ χρυσὴ κούπα, τὸ κόκκινο κρασί, σπιθίζουν στὰ μάτια μας, κι ἀνάβουν τὴ χαρὰ καὶ τὸ κέφι. Ἡ «Διαμαντούλα» ἢ λυγερὴ πού κάθονταν με δυὸ παλληκάρια, κάτω στὰ πλατάνια, παίρνει καὶ δίνει. Τὴν πήραν κι οἱ λαγκαδιές καὶ τὴν ἀντηλάλησαν.

Διαμαντούλα μ' τ' εἶσαι μαύρη τ' εἶσαι κίτρινη.

«Κέρανα, κέρανα μας κρασί, με τὴν κούπα τὴ χρυσή». Ἡ φωνὴ τοῦ γεροηπειρώτη ξεχώρισε πάλι, δροσερὴ καὶ πρώτη. Παλιὸς τραγουδιστὴς θὰ μοῦ ἦταν τοῦτος ὁ Βυσοσανιώτης, τὸ δίχως ἄλλο καὶ χορευταρᾶς, ἀπὸ τοὺς καλύτερους καὶ τοὺς πρώτους. Τὰ βουνὰ ὡστόσο δὲ λένε νὰ σωθοῦν. Κάτι γωριὰ σφηνωμένα ἀνάμεσα προβάλλουν καὶ γάνονται πάλι πίσω μας. Κάποιες καλύβες βλάνικες, μαντοιά, λίγα χωράφια, τριγυρισμένα με ξφρότοιγους, κάποια σημάδια τῆς ἀνθρώπινης παρουσίας καὶ τοῦ ἀνθρώπινου μόχθου, πού ἐδῶ γίνεται σκληρός, καθὼς ἢ πέτρα.

Χωριὰ ψηλὰ στοὺς ἐγκρεμούς, ἀγρότες μου ξωμάχοι
πού με τὴ φτώγια στήνετε καὶ με τὸ χῶμα ἀμάχη...

Ἐνας βλάχος, λεβεντόβλαχος, κρατᾷ τὴν ἀγκλίτσα, σταυρωτά, πίσω στὴν πλάτη. Σηκώνει τὸ χέρι καὶ μᾶς χαιρετᾷ, κι ἢ βλάχα δίπλα γνέθει τὴν πανάρχαια ρόκα της. Κι ἐμεῖς φεύγουμε κι ὅλο φεύγουμε.

Πίσω ἀπὸ τοῦτο τὸ βουνό, εἶναι τὰ Γιάννινα, εἶπε κάποιος, κι ὅλοι ἐτοιμαστήκαμε ἀνυπόμονοι ν' ἀντικρίσουμε τ' ὄραμα, τὸ ἑξαίσιο, τῆς γοητευτικῆς πολιτείας. Ὅμως, ὄχι, δὲν ἦταν, γελάστηκε ὁ συνταξιδιώτης. Πῶς νὰ βάλῃ σημάδι σὲ τοῦτον τὸν πέτρινο ὠκεανό, καὶ πού νὰ βρῆς ἀρχὴ καὶ τέλος, ὅσες φορὲς κι ἀντὸν πέρασες; Περᾶσαμε πολλὲς πλαγιές καὶ πολλὲς στροφές ἀκόμα, καὶ τὰ Γιάννινα δὲν φαίνότανε πουθενά. Δὲν βιάζονταν νὰ μᾶς φανερώσουν ἔτσι γρήγορα κι εὐκολὰ τὴν ὁμορφιά τους. Λούζονταν στὴ γαλάζια λίμνη τους, γτενίζονταν φιλάρεσκα, καθρεφτίζονταν στῆς λίμνης τὸν καθρέφτη, φοροῦσαν γιὰ στέμμα τὸ δικέφαλο ἀετὸ τοῦ κάστρου, γιὰ νὰ προβάλλουν στὰ μάτια μας μ' ὅλη τους τὴ λάμψη. Μ' ἀκόμα βαστοῦσε ὁ πέτρινος χορός, καὶ κάποτε τέλος φτάσαμε στὸ τελευταῖο καγκλωτό του. Ἄγναντέψαμε τὸν δοξασμένο Δρῖσκο. Ὁ ἥλιος ἐκείνη τὴν ὥρα τὸν ἀγκάλιαζε με τις ἀγτίδες του, χαμήλωνε μυστικά καὶ διάβαζε, τὰ γουρὰ γοάμισσα πού ἔγραψε ἢ ἱστορία ἐκεῖ καὶ μένουν ἄσβεστα γιὰ πάντα. —1912. ΛΟΡΕΝΤΖΟΣ ΜΑΒΙΛΗΣ—. Ἐδῶ ἔπεσε ὁ Κερκυραῖος ποιητὴς, καὶ τὸν καθαγίασε με τὸ αἷμα του, πολεμώντας γιὰ τὴ λευτεριά τῶν Γιαννίνων. Ἡ ψυχὴ γονατίζει καὶ προσεύχεται κι ἢ μνήμη ζωντανεύει τις ἱστορικὲς στιγμές. Τ' ἀγέρι πάντα ψιθυρίζει τὰ λόγια του, λόγια μιᾶς Ἑλληνικῆς καὶ γενναίας ψυχῆς. «Εἶναι μεγάλη τιμὴ νὰ πεθαίνει κανεὶς γιὰ τὴν Ἑλλάδα». Ἡ Πολιτεία, γιὰ τὴ λευτεριά τῆς ὁποίας σκοτώθηκε τὸν τίμησε ὅπως τοῦ ἀξίζει. Ἔστησε τὴν προτομὴ του στὸ μῶλο τῆς Παμβώτιδας, ν' ἀγναντεύει ἀντίκρου τὸ Δρῖσκο. Τὸν κράτησε γιὰ πάντα δικόν της στὴν καρδιά της καὶ στὸ χῶμα της. Ἐκεῖ στὴν ἀερολιμνιά, μαρμαρωμένος Ἀπόλλωνας ὁ ὠραῖος ποιητὴς, ἀκούει τὸ λυρικὸ κῆμα νὰ τραγουδάει τὰ ἑξαίσια σονέτα του, καὶ νὰ τονίζει ὕμνους εὐγνωμοσύνης γιὰ τὴν ὑπέροχη θυσία του... Ἄγναντεύουμε τώρα κι ἐμεῖς τὴν

όλοπράσινη θρουλική Πολιτεία άπλωμένη πέρα, νοηλικὰ δίπλα στη γαλανή λίμνη της. Στη μέση τὸ Νησάκι, κόσμημα σμιλεμένο ἀπὸ Γιαννιώτες ἀσημουρογούς, πλέει στὰ διαμαντένια νερά. Κάτω στὰ ὑγρά παλάτια, κατοικεῖ ἡ ξωδιά της, ἡ πανέμορφη Φροσύνη, μὲ τὶς δεκάξη θεραπαινίδες της. Τὰ δάκρυά της ἔγιναν νούφαρα στὸν ἀφρὸ κι ὁ πόνος τραγούδι στοῦ λαοῦ τὸ στόμα.

«Ἄχ Φροσύνη παινεμένη μὲς στὴ λίμνη εἶσαι πνιγμένη». Τὴν ὥρα τούτη τὴ δειλινὴ ζευγαρώνουν ἐπάνω της τὰ πὺρ φωτεινά, ἐξαισία χρώματα. Τὰ Γιάννινα ζωγραφίζονται μὲ θεϊκὸ κοντύλι. Φαντάζει πανώρια, ἔτσι ὅπως τὴν τραγούδησε ὁ τρυφερός ἐραστὴς της, ὁ Γιαννιώτης ποιητὴς Γιωσέφ Ἐλιγιά.

ᾠδὴ ἐσὺ γλάνη Παμβώτιδα, χρυσὸ ἄστραμμα τοῦ ὄνειρου.

Ἡ χαρὰ — ἄσπρο τριαντάφυλλο — χορεύει μέσα μας. Πετᾷ γοργοπτεροῦνη νὰ φτάσῃ πρώτη καὶ πλέει βαρκούλα μ' ἄσπρο πανί, πάνω στὸ γαλάζιο τῆς λίμνης. Τώρα καταλαβαίνουμε καλύτερα τοῦ τραγουδιοῦ τὸ νόημα. Κι ὅπως μ' αὐτὸ ξεκινήσαμε. μ' αὐτὸ καὶ χαιρετίζουμε τὴν ἀγαπημένη Πατρίδα.

Ἄσπρο τριαντάφυλλο κρατῶ μὲς Ἐλιγιά μου.
Τὸ κρατῶ κι ἀναστενάζω λουλουδάκι μου γαλάζιο.

ΑΣΤΕΙΟ

— Ὅχι δάκρυα, ὄχι δάκρυα κύριε μάρτυ.

Τὸ νὰ μᾶς λέτε ἀπλᾶ:

«δὲν ἔχω ἄλλη ἀπόδειξη περὶ τῆς ἀθωότητός του»,
εἶναι, βέβαια, ἀνώφελο ἐν προκειμένῳ...

Ἄστεϊο...

Β. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

ΣΤΙΓΜΕΣ

Στιγμές

στιγμές περάσανε καὶ φύγαν
εἶταν ὅταν τὸ μυρωμένο ἀγέρι
φύσηξε καὶ γέμισε τὸ στῆθος μου.

Στιγμές εἶταν ποὺ γύρισα
νὰ ξανασυναντήσω τὸν παρτίσαχτο,
στιγμές γύρισα τὸ χρῶμα του νὰ δῶ
μὰ δὲν τὸν ξανασυνάντησα πιά
εἶχε χαθεῖ κι ἄς εἶταν δεξιόν.
Ἔμουν σ' ἓνα στενὸ δρομὶ
καὶ βάδιζα...

Τ. ΜΑΚΡΗΣ

Γ. Μ. ΠΟΛΙΤΑΡΧΥ

ΧΩΡΙΣ ΙΣΤΟΡΙΑ

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

Ἄνορεξία κυρίεψε διαμῆς τὸν Κανταλένη. Σὰ νὰ τοῦ ἔφυγε τὸ αἷμα καὶ νὰ ἔμεινε ἄδειο τὸ κορμὶ χωρὶς κανένα βάρος. Κάθισε στὴν παλιὰ πολυθρόνα κι ἀκούμπησε τὸ κεφάλι στὶς δυὸ παλάμες. Ἦκανε ζέστη. Κάτι, σὰν ρεῦμα ἠλεκτρικὸ, πέρασε μέσα ἀπὸ τὸ μέτωπό του, κινήθηκε σκοτεινὴ σκιά καὶ ὁ νοῦς του ξαναγύρισε στὰ παλιά, τὰ περασμένα, ποὺ νόμιζε πὼς χάθηκαν ὀλότελα πὰ γι' αὐτόν. Μπροστὰ του πῆραν θέση οἱ μουσικοί.

Φοροῦσε μαύρη, καινούργια ρεντικότα. Σήκωσε τὰ χέρια του κι οἱ μουσικοὶ του ἄρχισαν. Τρόμαξε ὁ ἄνθρωπος ὅταν ἄκουσε τὴ βουὴ ποὺ ἔκαναν τὰ ὄργανα. Λὲς καὶ ζωντάνεψαν μέσα στὴ θολὴ στιγμὴ τοῦ μυαλοῦ του τὰ βασανιστικὰ γεγονότα ποὺ κάποτε σύνθεσαν τὴν ἱστορία του καὶ τώρα πὰ δὲν ὑπῆρχαν. Τώρα ὁ Κανταλένης ζοῦσε μόνος σ' ἓνα σπίτι ποὺ τὸ δημιούργησε ὁ πόνος τοῦ ἀδερφοῦ του καὶ τῶν ἀνεπιῶν του. Νά, αὐτὸ δὲν ἤθελε νὰ θυμᾶται. Αὐτὸ τοῦ φαρμάκωνε τὶς ἡσυχες στερνὲς μέρες τῆς ζωῆς του. Δὲν ἤθελε, γιὰτὶ ἤξερε πὼς ἡ εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπου ἔχει τὴ σκληρὴ μοίρα νὰ κάθεται πάνω στὴ δυστυχία τοῦ κόσμου.

«Πουλᾶς τὸ μερτικό σου, Ἀργύρη, μὰ αὐτὸ ποὺ κάνεις εἶναι σὰ νὰ θέλεις ν' ἀφήσεις χωρὶς ψωμὶ τὰ παιδιὰ μου.»

«Δὲ θ' ἀκούσω κανέναν, Παντελῆ. Χρειάζομαι λεφτὰ καὶ θὰ τὰ πωλήσω ὅλα γιὰ νὰ πετύχω τὸ σκοπὸ μου.»

«Ἄν ζοῦσε ὁ πατέρας, θὰ σὲ σκότωνε, ἂν ζοῦσε ἡ μάνα θὰ σὲ καταριόταν. Ἐγὼ οὔτε θὰ σὲ μισήσω οὔτε θὰ σὲ καταραστῶ. Δὲν ἔχω τὴ δύναμη νὰ μισήσω γιὰτὶ ξέρω τὶς ἀδυναμίες τοῦ ἀνθρώπου. Σὲ ρωτῶ ὅμως. —Τί θὰ τὰ κάνεις τὰ λεφτὰ στὴν πολιτεία ἓνας ἄνθρωπος μόνος;»

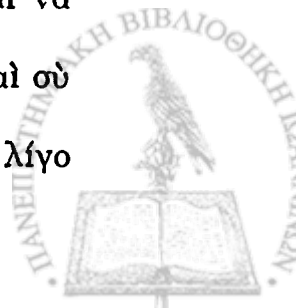
Τί θὰ τὰ ἔκανε τὰ λεφτὰ ἀλήθεια; Τί θὰ τὰ ἔκανε! Ἦταν μεγάλη καὶ ξένη ἡ πολιτεία. Ἦταν τὰ φῶτα, χρυσοὶ χεῖμαρρος καὶ κάλεσμα νὰ καθεῖς οἱ νύχια. Ἦταν δροσιμένη κι ἡ καρδιά του. Ἀσπρорόδινη ἡ σάρκα τῆς κοπέλας ποὺ ἀγαποῦσε. Ἀσίμη τὰ χυτὰ μαλλιά της. Ἄγαλμα τὸ κορμὶ της, καὶ στὰ πόδια της ἐπιθυμοῦσε νὰ ρίξει τὸ χρυσάφι, νὰ τὴ θαμπώσει.

Τί ἦταν ὁ Ἀργύρης Κανταλένης στὴν πολιτεία; Φτωχόπαιδο ποὺ κίνησε ἀπὸ τὸ χωριό, ἀνυπεράσπιστο. Πῶς νὰ χτυπηθεῖ στῆθος μὲ στῆθος μὲ τὴ ζωὴ; Μέσα στὴν καρδιά του ἀναψε φλόγα, πόθος ποὺ φούσκωνε σὰν τὸ νερὸ τοῦ ποταμοῦ καὶ γέμιζε τὸ στῆθος. τὸ κεφάλι, ζητοῦσε νὰ τὸν ρίξει χάμου, νὰ τὸν χτυπήσει καὶ νὰ τὸν κόψει στὰ δυὸ σὰν ἐκείνους τοὺς κεραυνούς, ποὺ κόβουν στὰ δυὸ τὰ γερά κορμιά τῶν ὄρθιων δέντρων.

«Τὰ θέλω τὰ λεφτὰ, Παντελῆ; Τὰ θέλω νὰ ζήσω στὴν Ἀθήνα καὶ νὰ γίνω ἄνθρωπος.»

«Ἄνθρωπος θὰ γίνεις, Ἀργύρη, ἅμα ἀγαπήσεις τοὺς ἀνθρώπους καὶ σὺ δὲν ἀγαπᾶς κανένα.»

«Κι' ἐμένα ποῖος μὲ σκέφτηκε στὰ ξένα; Ποῖος μοῦ ἔδωσε ὡς τώρα λίγο ψωμί, ἓνα ποτήρι νερό;»

«Δὲν παίρνεις ἀπὸ λόγια βλέπω. Ἔ, λοιπόν, βρὲς ἄνθρωπο καὶ πούλησε τὰ χωράφια μας. Ἐγὼ θὰ τὰ μεγαλώσω τὰ παιδιά μου, ἀλλὰ ἐσὺ δὲν θὰ κάνεις τίποτα γιατί εἶναι κλεισμένη ἡ καρδιά σου».

Ὁ Κανταλένης δὲν ἔδωσε σημασία στὰ λόγια τοῦ ἀδερφοῦ του. Τὰ χωράφια πουλήθηκαν. Ξένοι ἄνθρωποι πάτησαν τὴν πατρικὴ γῆ. Μοιράστηκαν τὰ λεφτὰ κι ὁ Ἀργύρης ἦρθε στὴν πολιτεία. Γράφτηκε στὸ Ὀδεῖο καὶ ξεσκόλησε μὲ ἄριστα. Ἐγινε ἀρχιμουσικὸς καὶ τ' ὄνομά του τὸ ἔγραψαν οἱ ἔφημερίδες καὶ κάποιο λεξικὸ ἔγραψε: Κανταλένης Ἀργύριος μουσικὸς, γεννηθεὶς ἐν Ἀρνοχωρίῳ τῷ 1882. Συνέθεσε πλῆθος μουσικῶν ἔργων καὶ τὴν ὕπεραν «Ἡ χρυσὴ Καμπάνα». Περιζήτητος στὰ κοσμικὰ σαλόνια.

Ἦταν, δὲν ἦταν τριανταπέντε χρονῶ. Μαῦρα τὰ μάτια του, ὠραῖο τὸ παρουσιαστικὸ του. Θυμόταν μιὰ διάλεξη πού ἔκανε στὴ μεγαλύτερη αἴθουσα τῆς Ἀθήνας. Κόσμος, ἡ αἴθουσα ἀσφυκτικὰ γιομάτη. Οἱ ὄρθιοι δὲν μπορούσαν νὰ μποῦνε ἀπὸ τίς πόρτες. Θέμα τῆς διάλεξης ἦταν «ἡ μουσικὴ σημασία τῆς μουσικῆς γλώσσης». Ποῦ τίς βρῆκε τίς ιδέες πού ἔκαναν τὸν κόσμο νὰ ξεσπάσει σὲ θερμὰ χειροκροτήματα. Ὁ ἀκαδημαϊκὸς ἐκεῖνος, ὁ ἐγωισμὸς δὲν τὸν ἄφησε νὰ τοῦ φιλήσει τὸ χέρι, τοῦ εἶπε νὰ τὴν τυπώσει τὴ διάλεξη αὐτὴ καὶ νὰ γράψει κι ἄλλες καὶ τοῦ ὑποσχέθηκε νὰ τὸν ποτείνει γιὰ τὴν ἀκαδημία, γιατί ἡ μουσικὴ του καὶ ὁ λόγος του ἔφερναν κάτι καινούργιο στ' ἀτάραχτα νερὰ τῆς πνευματικῆς ζωῆς.

Ὁ Κανταλένης τύπωσε τὸ βιβλίον πού τοῦ ζήτησε ὁ ἀκαδημαϊκός. Ψεῦτες οἱ τυπογράφοι. Τὸν παιδεψαν, τοῦ ἄφησαν λάθη, τοῦ μουντζούρουσαν τὰ βιβλία. Καθόταν καὶ τὰ καθάριζε μὲ τὴν κομπολόγι, βαρέθηκε νὰ τὰ διορθώνει μὲ ἐκεῖνα τὰ μικρὰ, στρογγυλὰ γράμματα πού ἔγραφε, ὀλοῖδια τυπωμένα. Τοῦτα τὰ μικρὰ στρογγυλὰ γράμματα δείχνανε χαρακτῆρα τυπικὸ, δύστροπο καὶ σφιχτό. Σὰ νὰ ἦταν φωτογραφία καὶ σ' αὐτὴν ἔβλεπε τὴν ψυχὴ του. Τότες θυμήθηκε τὸν ἀδερφό του καὶ τ' ἀνήψια του. Πῆγε στὸ χωριό. Στὸ σπίτι τοῦ ἀδερφοῦ του. Στὴν αὐλὴ παίζανε ἕνα τσοῦρμιο παιδιά μισόγυμνα καὶ ξυπόλητα. Ὁ μουσικὸς στάθηκε καὶ τὰ κοίταξε. Σὰ νὰ ἔβλεπε τὰ ἀδέρφια του. Ὅχι τὰ παιδιά εἶχε κι ὁ πατέρα του, μεγάλωναν γυμνὰ καὶ ξυπόλητα μέσα στὶς κοπριές καὶ στὴ φτώχεια. Πέθαναν τὰ ἔξη κι ἔμεινε αὐτὸς μὲ τὸν ἀδελφό του τὸν Παντελεῆ, πού τόσο τὸν πίκρανε κάμποσα χρόνια πρὶν. Δὲν ἔπρεπε νὰ πεθάνουν τώρα καὶ τὰ παιδιά τοῦ ἀδερφοῦ του, δὲν ἔπρεπε νὰ τ' ἀφήσει νὰ πεθάνουν.

«Νὰ πεθάνουν;» Ἡ σκέψη του γέμισε φόβον τὴν καρδιά. Ἐτρεξε στὰ ξένα χωράφια πού δούλευε τώρα ὁ ἀδερφός του νὰ τὸν βοεῖ καὶ νὰ πέσει στὰ πόδια του, νὰ τοῦ ζητήσῃ νὰ τὸν συγχωρέσῃ καὶ τοῦ ἔδινε πίσω τὰ λεφτὰ ν' ἀγοράσῃ πάλι τὰ χωράφια τους, νὰ τὰ πάρουν τὰ ἀνήψια του νὰ ζήσουν, νὰ μὴ χαθοῦν ὅπως χάθηκαν καὶ τὰ παιδιά τοῦ πατέρα του.

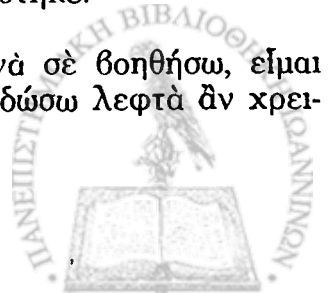
∴=∴=∴

Ἦταν ζεστὴ μέρα. Αὐγουστος μῆνας. Ὁ ἥλιος τὰ χρύσωνε ὅλα. Ὁ Παντελεῆς στάθηκε καὶ κοίταξε τὸν ἄνθρωπο πού ἔρχονταν τυλιγμένος στὴν ἀχνα καὶ στὸ θάμπος τῆς ζέστης. Συνέχισε τὴ δουλειά του ἀτάραχος. «Τί θέλει ὁ ἀδερφός μου ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια;» συλλογίστηκε.

— Ἀδερφέ μου...

— Τί θέλεις ἀπὸ ἐμένα, Ἀργύρη; Ἄν θέλεις νὰ σὲ βοηθήσω, εἶμαι πρόθυμος νὰ πουλήσω τὸ σπίτι πού μ' ἀπόμεινε νὰ σοῦ δώσω λεφτὰ ἂν χρειάζεσαι.

Ὁ Ἀργύρης τὸν κοίταξε κατάματα.

— "Οχι, δὲ θέλω νὰ μὲ βοηθήσεις, Παντελῆ. Νὰ μὲ συγχωρέσεις θέλω.

— Γιατὶ νὰ σὲ συγχωρήσω; Ποιὲ μου δὲ σὲ μίσησα.

— Σοῦ ἔκανα ἐκεῖνο τὸ μεγάλο κακὸ τότες, δὲν θυμᾶσαι;

— Δὲν πειρᾶζει. Τὰ κανόνισα. Τὰ παιδιὰ ξεπετάχτηκαν. Σὲ λίγο θὰ μὲ βοηθᾶνε καὶ θὰ τὰ βγάλω πέρα. Δὲν ἔχω πιά ἀνάγκη ἀπὸ τίποτα, Ἄργύρη, ἐνῶ ἐσὺ ἔχεις μεγάλες ἀνάγκες στὴν πολιτεία.

— Τί ἀνάγκες ἔχω;

— Ἡ δόξα σου πρέπει νὰ τρέφεται κάθε μέρα καλὰ γιατί ἅμα δὲν τὴ θρέψεις θὰ πεθάνει. Σὲ ρούφηξε μιὰ λάμια ποῦ δὲ θὰ μπορέσεις νὰ τὴν ξεφορτωθεῖς εὐκολα. Θέλω νὰ ἔρθεις στὸ σπίτι, ἀλλὰ ἴσως δὲν κάνει νὰ σὲ δοῦνε τὰ παιδιὰ καὶ θυμηθοῦνε τώρα ποῦ ἔχουν ξεκάσει. Ἔγιναν κακοαναθρεμένα κωριατάκια καὶ δὲν ξέρουν οὔτε νὰ φερθοῦν, οὔτε νὰ μιλήσουν.

— Θέλω νὰ τὰ βοηθήσω, Παντελῆ. Ἔχω λεφτὰ καὶ δὲν μοῦ χρειάζονται.

— Δὲν σοῦ χρειάζονται σήμερα, θὰ σοῦ χρειαστοῦν αὔριο. Ἐμένα δὲ θὰ μοῦ χρειαστοῦν ποτέ. Ποτέ.

Ὁ ἀρχιμουσικὸς χαμήλωσε τὸ κεφάλι κι ἔφυγε ἀπὸ τὸ χτῆμα ποῦ δούλευε ὁ ἀδερφός του. Ἦταν μόνος. Δὲν ἦταν κανένας ἄλλος μαζί του, κανένας ἀπὸ ἐκείνους ποῦ τὸν χειροκροτοῦσαν καὶ τὸν ἐσύχαιραν. Ἦθελε νὰ περάσει ξανὰ ξυστὰ στὴν αὐλὴ γιὰ νὰ δεῖ τὰ ἀνήψια του, ἀλλὰ δὲν τόλμησε. Πῆρε τὸ λεωφορεῖο καὶ γύρισε στὴν Ἀθήνα.

Θυμὸς φούσκωσε τὴν καρδιά τοῦ Κανταλένη. «Δὲν ἔπρεπε νὰ μοῦ φερθεῖ ἔτσι ὁ ἀδερφός μου. Λεπίδια τὰ λόγια του. Καλύτερα νὰ μὴν ἐρχόμουν κι ἔπρεπε νὰ τὸ ξέρω πὼς τὸ κακὸ δὲν τὸ ξεχνᾶ εὐκολα ὁ ἄνθρωπος. Κι οὔτε καταλαβαίνει τὸ καλό», σκέφτηκε μέσα στὸ ξέσπασμα τοῦ θυμοῦ του.

Ἔφτασε στὴν Ἀθήνα, καὶ σὲ λίγες μέρες ἀγόρασε σπίτι στὸ Παγκράτι. Πῆγε νὰ ζητήσει τὴν κοπέλα ποῦ ἀγαποῦσε ἀπὸ τὸν πατέρα της.

«Ὁχι. Ἀπάντησε ὁ γέρος. Ὅταν ἡ κόρη μου ἦταν τρελλὰ ἐρωτευμένη μαζί σου δὲ φοβήθηκε τὴ φτώχεια σου. Ἐσὺ ὅμως, φοβήθηκες τὴ ζωὴ. Ἔνας ἄνθρωπος ποῦ φοβᾶται τὴ ζωὴ εἶναι κακὸς κι ἐπικίνδυνος».

«Δὲν φοβήθηκε γιατί αὐτὴ εἶναι γυναῖκα καὶ δὲν καταλαβαίνει ὅσα καταλαβαίνει ἓνας ἄντρας».

»Καὶ μόνο μὲ τὰ λόγια ποῦ εἶπες, δείχνεις πὼς δὲν ἔχεις ψυχὴ. Ἄν νομίζεις πὼς ἡ γυναῖκα ποῦ ἀποφάσισες νὰ πάρεις δὲν καταλαβαίνει ὅσα καταλαβαίνεις κι ἐσύ, τότε τί ἀποφάσισες νὰ κάνεις; Ἀγοραπωλησία; Ὁχι, φίλε μου, ὄφειλες νὰ ἔρθεις σὲ μένα ποῦ εἶμαι ἄντρας καὶ καταλαβαίνω κι ἔχω περισσότερη πείρα ἀπὸ ἐσένα καὶ νὰ μοῦ εἶπεις τοὺς φόβους σου καὶ νὰ μὴν ἀποκαρδιώσεις ἓνα εὐθραυστο πλάσμα μὲ τὶς μεμψιμοιρίες σου. Τώρα ἐσὺ ἔγινες πλούσιος καὶ δὲ φοβᾶσαι τὴ ζωὴ, ἀλλὰ κι ἡ κόρη μου ἀρραβωνιάστηκε μ' ἓνα νέο ποῦ ποτὲ δὲ φοβήθηκε τὸ μέλλον, γιατί ξέρει πὼς τὸ μέλλον του ὁ ἄνθρωπος τὸ ἔχει στὰ χέρια του. Φύγε, σὲ παρακαλῶ, καὶ μὴν ξύνεις παλιὰς πληγές».

∴=∴=∴

Ὁ Ἀργύρης Κανταλένης τρόμαξε μὲ τὸ ὄραμα τῆς παλιᾶς του ζωῆς ποῦ ἐρχόταν ἔτσι ξαφνικὰ καὶ ἀπρόσκλητα νὰ τοῦ ἀναταράξει τὶς μέρες του. Πετάχτηκε ἀπὸ τὴν πολυθρόνα του, κατέβηκε τὴ σκάλα καὶ βγῆκε στὸ δρόμο.

— Πόσα χρόνια ἔχουν περάσει ἀπὸ τότες; σκέφτηκε. Χρόνια τώρα ζωῶχωρίς ἰστορία. Τίποτα πιά δὲν μπορῶ νὰ δημιουργήσω. Πρέπει νὰ κάνω κάτι γιὰ νὰ γράψω ἢ ἐγκυκλοπαιδεῖα κάποιο μικρὸ συμπλήρωμα. Κάτι ποῦ νὰ

δείχνει πώς ό Κονταλένης δέν χάθηκε. Δέν ήταν όνειρο ή «μυστική σημασία της μουσικής γλώσσας» αλλά μιá πραγματικότητα πού άκόμη μιλούσε στην καρδιά του κι άκτινοβολούσε σαν φωτιστέφανο πάνω άπό τό κεφάλι κάποιου άμαρτωλού άγιου. Ποιός θα έχει τή δύναμη νά ίδει αυτό τό φωτιστέφανο και νά φωνάξει και τούς άλλους νά τό δούν;

Όλα σταμάτησαν στο μυαλό του και στην καρδιά του. Στέρεψαν τά πάντα. Καί λιποθυμούσε ή έλπίδα νά πεθάνει κι αυτή στο κακεκτικό στήθος. Ξερό τό στόμα. Καρδιά χωρίς αισθήματα. Έκείνος ό άκαδημαϊκός του είπε πώς ή καρδιά του ήταν μιá βρύση γιομάτη αισθήματα κι αυτά ζωγράφιζε στη μουσική του όταν διεύθυνε τή μεγάλη όρχήστρα. Πού είναι αυτά τά αισθήματα; Χαίθηκαν, σαν μακρινά και άσπρα σύννεφα στο γαλάζιο ούρανό. Το ταλέντο του ήταν διαπτοντας άστέρως πού έβριζε στο μύρο χάος του άπέραντου σύμπαντος. Καταλάβαινε, πώς έφτανε τό τέλος του κι ήταν βαρύν αυτό τό τέλος, μονεμένο του χαμπούριαζε τό κορμί, και του διάλυε τήν ψυχή.

Οι ριόδιες τόν τελευταίο καιρό ήταν δυσάρεστες. Ό άδελφός του πέθανε κι ούτε τόν είδοποίησαν. Τ' άνήψια του τά πού πολλά έμειναν στο χωριό, πανγρεύτηκαν κι έκαναν παιδιά δυστυχισμένα. Ό ένας άνηψιός του έγινε δικηγόρος, ό τελευταίος, ό μικρότερος πήρε τά μάτια κι άπάνω στην άπελπισία του ξενητεύτηκε. Κανέναν δέν ήθελε νά ίδει ό Κονταλένης, κανέναν έξόν εκείνο τόν άλήτη, πού δέ φοβήθηκε τίποτε, και έφυγε στο άγνωστο νά βρει τύχη. Τί κάνει εκεί στα ξένα; Γιατί δέ γράφει; Γιατί δέν τόν λογάρισε, άφου ήταν νά ζητήσει τύχη στον άπέραντο κόσμο, στις Άμερικές ή στις Αύστραλίες; Άμερικές και Αύστραλίες ήταν αυτός, ό θεΐς του, ό Άργύριος Κονταλένης. Πώς δέν τό ήξερε;

«Μεγάλος ό κόσμος, σκέφτηκε ό άρχιμουσικός. Πού νδ δής σημάδι και πού νά στείλεις μήνυμα, όταν μέσα στην καρδιά σου πεθάνει ή έλπίδα; Κι ή έλπίδα πέθανε, ίσως και στην καρδιά του άτυχου άνηψιού μου. Στάθηκε κι' αυτός άνάξιος, άφου δέν γλύκανε τις στερνές σιγιές του περήφανου πατέρα του και πού άνάξιος άφου δέν έρχεται τώρα νά γλυκάνει και τις δικές μου. Άς έρχόταν, τέλος πάντων στο σπίτι μου νά τόν δω κι ύστερα δς πεθάνω».

Μόνος στο έρημο σπίτι του Παγκρατιού, κρυμμένος σαν τόν Κάϊν, με μόνο τό μάτι του Θεού νά τόν κοιτάζει και νά του θυμίζει τήν άμαρτία του. Τάχα δέν τόν θεωρούσαν υπεύθυνο για τή φτώχεια τους τ' άνήψια του και ξεχωρα εκείνος ό δικηγόρος; Μόνος ήταν κι όταν τόν άνάφερναν καθημερινά οί έφημερίδες. Τόν θαύμαζαν όλοι μιá κανείς δέν τόν άγαπούσε. Ούτε ή ροδομάγουλη κόρη πού τόν φίλησε στο σκοτεινό διάδρομο του σπιτιού της, ούτε αυτή τόν άγάπησε ποτέ.

Ό Άπρίλης έφερε μυρωμένο τό άγέρι της άνοιξης. Άνάσανε βαθιά και άγνάντεψε πέρα μακριά τόν ούρανό. Σύννεφα άραιά, άσπρα κουνουπίδια, ταξίδευαν κατά τά νοτιά και εκεί στην άκνα του ταξιδιάρικου ήλιου, σά νά είδε ό Κονταλένης σιόρι περιστέρια κυνηγημένα νά φεύγουν, νά φεύγουν.

— Τά χρόνια μου φτερούγησαν, μουρμιύρισε κι ένιωσε τά πόδια του νά λυγάνε. Δέ θα κρατήσω πολύ άκόμη. Θα πεθάνω κάποιο χειμώνα και δέν θα έχω κανέναν δικό μου νά μου κλείσει τά μάτια. Η κακία ζυμώθηκε μέσα στην καρδιά μου και τήν δηλητηρίασε. Το μίσος κατρίνισε τό πετό μου.

Τράβηξε τό δρόμο του γιομάτος σκέψεις.

«Άχ, νάβρισκα εκείνο τό μικρό μου άνήψι».

Μ' αυτή τήν έλπίδα πήγε στο καφενεΐο πού σΐχναζαν οί πατριώτες του, στάθηκε στην πόρτα και κοίταξε προσεχτικά σ' όλες τις γωνίες. Σά νά περίμενε κάποιον ή σαν νά τόν περίμενε κάποιος κι αυτός είχε άργήσει νδ έρθει και έτσι δέν συναντήθηκαν. Άνήσυχη πού ήταν ή καρδιά του γέρου.

Ξεκίνησε πάλι ὁ Κανταλένης καὶ χάθηκε στὸν πολύβουο δρόμο. Σὰ νὰ τοὺς γνώριζε ὅλους αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους πὺ κικλοφοροῦσαν τὴν ἡσυχὴ μέρα. «Εἶναι αὐτοὶ πὺ μὲ χειροκροτοῦσαν;» ἀναρωτήθηκε.

— Τώρα δὲν ἀκούω χειροκροτήματα. Ἡ δόξα φαίνεται πὺς εἶναι τὸ πὺ παράξενο πουλί, δὲν κήθεται πουθενά. Πὺς νὰ τὸ θρένω;

Κοίταξε πάλι τ' ἀνίσουχα σύννεφα καὶ σκέφτηκε: «Τοῦτα τ' Ἀπριλιάτικα σύννεφα προμηνοῦν εὐτυχία. Μὰ τί καλὸ μπορῶ νὰπεριμένω ἐγώ; Τώρα τὰ σύννεφα θὰ μοῦ ξαναφέρουν τὴν εὐτυχία;»

Πῆγε στὸ μεγάλο πάρκο. Τὸ συνήθιζε κι αὐτὸ τελευταῖα. Ἔβλεπε τὴν κίνηση καὶ σὰ νὰ ζωντάνευε μέσα του κάτι ἀκαθόριστο. Λογάριαζε νὰ βάλει σὲ τάξη τὰ φευγαλέα αἰσθήματα καὶ νὰ κάνει μιὰ σύνθεση πὺ θὰ τὸν ξανάφερνε πάλι κοντὰ στοὺς ἀνθρώπους. Ξέκοψε χρόνια ἀπὸ αὐτοὺς. Τοὺς ἔβλεπε πὺ μικροὺς μπροστὰ στὸν ἑαυτό του, πὺ ἦταν ὁ δημιουργὸς μουσικῶν κόσμων, ὠτακουστῆς ἐσωτερικῶν φωνῶν, αὐτῶν πὺ φέρνουν τὴ γαλήνη ἢ πὺ ξεσηκώνουν τὸ πάθος. Καὶ ἦρθε ἡ ὥρα νὰ τοὺς δεῖ ἴσους μ' αὐτόν, χωρὶς πάθη. Ἡ περηφονεία του ἔγινε ἀγάπη καὶ συγγνώμη, κι αὐτὴν τὴν ἀγάπη καὶ τὴν συγγνώμη ἤθελε νὰ τὴν κάνει μουσικὴ φωνή, ἕνα ποίημα αἰώνιο, ἕνα κοιμιάτι μιᾶς ψυχῆς συντριμμένης καὶ εὐγνωμόνης. Πότε ὅμως θὰ τὴν ἐτοίμαζε; Πότε θὰ τὴν ἔγραφε; Ποιὸς θὰ τὴν ἔπαιρνε ἀπὸ τὰ χέρισ του γιὰ νὰ τὴν πάει ἴσια στοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ τοὺς πεῖ πὺς ἦταν δική τους. Κοίταξε τὸν κόσμο μ' ἀχόρταγα μάτια. Περνοῦσε δίπλα του, ποτάμι ἀμέριμνο καὶ πολύβουο.

— Μὰ δὲ μὲ γνωρίζει κανένας ἀπ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους; Ἐγὼ τοὺς γνωρίζω. Μεγάλος καὶ ἄγνωστος ὁ κόσμος, ξανασκέφτηκε. «Πολυκύμαντος βίος», ἔγραψε ἐκεῖνος ὁ δημοσιογράφος πρὶν τριάντα χρόνια. Τί «πολυκύμαντος»; Ποῦ τὴν ἔζησα ἐγὼ τὴν ἔντονη ζωὴ καὶ ποιὸν τρανταγμὸ ἔνιωσα; Ἄν ἔγραφα τ' ἀπομνημονεύματά μου, ἔπρεπε ν' ἀρχίσω ἔτσι ἀπλά. «Ἡ ζωὴ μου κύλισε πάνω σὲ μιὰ τεντωμένη κλωστή, μιὰ εὐθεία πὺ τὴ χάραξε γιὰ μοῖρα κι ὅμως ἤθελα νὰ ζήσω ξανὰ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὴν παλιὰ ζωὴ τὴν τόσο φωτεινὴ καὶ ὠραία. Ν' ἀκούσω τὴ μυστικὴ σημασία τῆς μουσικῆς γλώσσας». Νὰ μοῦ μιλήσουν τὰ ὄργανα μὲ τὴν ἀτέρμιση προσπάθεια τῶν μουσικῶν πὺ παίρνανε τὰ νοήματά μου καὶ ζωντάνευαν στὸ κάλεσμά μου.

Ὁ Κανταλένης δὲν ἔμεινε στὸ πάρκο. Κάτι τὸν τραβῶσε νὰ γυρίσει στὸ σπίτι του. Χόρευε μέσα στὸ μυαλό του ἕνας περίεργος μουσικὸς ἦχος, κάτι σὰν κῆμα ἀνοιεμένης θάλασσας. Ἐνα νερένιο βουνὸ πὺ ξεκινάει ἀπὸ τὸ πέλαγος καὶ τυλίγεται καὶ ἀντριεύει καὶ φτάνει ἀφηνιασμένο καὶ κάτασπρο νὰ σπάσει τὸ σιῆθος του στοὺς βράχους καὶ νὰ τοὺς λούσει μὲ θυμὸ καὶ μὲ ἀφρούς. Πῆρε δύναμη ὁ ἀρχιμουσικὸς. Τίποτα ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ βαρεῖα συναισθήματα τοῦ τρύπωσαν πὺ πρὶν στὴν καρδιά του δὲν εἶχε μείνει. Τὸ σύννεφο πὺ ἔπλωσε στὸ μυαλό του σὰν προμήνυμα καλοῦ οἰωνοῦ εἶχε μιλήσει τόσο γλυκὰ καὶ τόσο μυστηριακὰ πὺ τοῦ ξανάδωσε θάρρος. τὸν ἔκανε νὰ σκεφεῖ μόνο τὴ δημιουργία.

Γιὰ μιὰ στιγμή φοβήθηκε ὁ Κανταλένης.

«Μήπως ἡ καρδιά μου ἐτοιμάζει τὸ κύκνιο ἄσμα τῆς; Μήπως αὐτοὶ οἱ ἦχοι πὺ τοὺς ἀκούω καθαρὰ σήμερα εἶναι προμήνυμα τοῦ θανάτου μου;»

Φοβερὴ σκέψη, καταστάλαγμα πυρετικοῦ καλπασμοῦ τοῦ μυαλοῦ του κυριάρχησε τελικὰ καὶ σκέπασε τὴ χαρὰ του. Χωρὶς ἐλπίδα ἀνοιξε τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ του καὶ ἔνιωσε τὴ μυρωδιὰ τῆς μούχλας πὺ ἀνάδινε ἡ ἀνήλιαξη αὐλή. Σὰ νὰ μπῆκε σὲ τάφο πὺ καμιά φωνὴ καὶ καμιά ἀχτίνα δὲν τὸν περνοῦσε.

— Κύριε Κανταλένη, ἄκουσε μιὰ φωνὴ ἀπὸ πίσω του.

— Ποιός είσαι;
 — Καλῶς τὰ δέχτηκες. Γράμμα ἀπὸ τὸ χωριό σου.
 — Γράμμα ποιανοῦ χωριανοῦ μου θλιβερό μήνυμα μοῦ φέρνεις πάλι.
 — Τόση κακία, κύριε Κανταλένη; Ἡ καρδιά σου εἶναι γεμάτη μίσος.
 Γιατί προεξοφλεῖς τὸ μήνυμα πού σοῦ φέρνει τὸ γράμμα;

Πῆρε τὸ φάκελλο ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ ταχυδρόμου καὶ τὸ ἔχωσε στὴν τσέπη του. Ἀνέβηκε στὸ δωμάτιό του, ἄνοιξε τὰ παράθυρα.

— Ὁ ἥλιος.

Κάθισε στὴν πολυθρόνα του καὶ κοίταξε πέρα μακριά. Τὸ γαλάζιο χρῶμα τοῦ οὐρανοῦ, ἔπεσε στὸν βυσινὶ ὄγκο τοῦ Ὑμητοῦ σὰν πελώριος λεκέ. Κοίταξε τὰ σπίτια. Λὲς καὶ τὰ ἔβλεπε γιὰ πρώτη φορὰ.

— Μεγάλωσε πολὺ ἡ Ἀθήνα καὶ δὲν τὸ πῆρα εἶδηση. Πόσο τὸ κατάλαβε ἐκεῖνος ὁ ποιητὴς αὐτὸ τὸ κλείσιμο. Μπορῶ νὰ πῶ πῶς μισοῦσα τὸν ἔρμητισμό του τότε πού ἤμουν νέος καὶ τώρα θαυμάζω τὴν καθαρότητά του, σὰ νὰ ξεκαθάρισαν τὸ μυαλό μου τὰ γηρατειά. Ἡ πολιτεία πού μεγάλωσε εἶναι τὰ «τείχη» πού μ' ἔκλεισαν ἔξω ἀπὸ τὴ ζωὴ.

Ἄσυνείδητα τράβηξε ἀπὸ τὴν τσέπη του τὸ γράμμα, τὸ κοίταξε καὶ διάβασε τὴ διεύθυνση, «Μουσικοφιλολογικὸς Σύλλογος Ὀρφεύς. Ἀξιότιμον Κύριον Ἀργύριον Κανταλένην, μουσικοσυνθέτην, Κύρου 37, Παγκράτι — Ἀθήνας». Ἐσκισε βιαστικὸς τὸ φάκελο καὶ διάβασε: «Τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο τοῦ Συλλόγου μας, πῆρε τὴν ἀπόφαση νὰ ἐορτάσει τὰ ἐξήντα χρόνια τῆς καλλιτεχνικῆς σας ζωῆς. Δεχθῆτε, παρακαλῶ, τὰ φιλικὰ μας αἰσθήματα καὶ γράψτετέ μας τίς ἀντιλήψεις σας. Εἶσθε γιὰ τὴ μικρὴ μας πόλη μεγάλῃ δόξῃ πού δὲ θὰ ξεχαστεῖ ποτέ. Ἄν ἡ ἀπόφασί μας σᾶς βρίσκει σύμφωνο, σᾶς παρακαλοῦμε νὰ μᾶς στείλετε πᾶν ὅ,τι σχετικὸ μὲ τὴν καλλιτεχνική σας δραστηριότητα γιὰ νὰ τὰ χρησιμοποιήσει ὡς βάση τῆς ὁμιλίας του ἐκλεκτοῦ διαβουόμενος ὁμιλητῆς. Ἄν θελήσετε νὰ μᾶς ὑποδείξετε σεῖς τὸν ὁμιλητὴν βρίσκεται ἀπολύτως σύμφωνο τὸ διοικητικὸ μας συμβούλιο. Ὁ Πρόεδρος Ἀν. Καλούσης».

Ὁ γέρος τσαλάκωσε τὸ ἔγγραφο τοῦ συλλόγου: στὴ φούχτα του.

«Ποιός εἶναι πάλι αὐτὸς ὁ Ἀν. Καλούσης, πού ἦρθε νὰ ταραξοῖ τὴν ἡσυχία μου; Πῶς μπορῶ νὰ δεχθῶ μιὰ τέτοια πρόκληση ἀπὸ ἓνα σύλλογο, πού ὅσο ξέρω, ἀπὸ τὰ ἰδρυτικὰ μέλη του εἶναι ὁ ἀνεπιός μου ὁ δικηγόρος; Αὐτὸς πού ποτὲ δὲ συγχώρησε τὸ ἀλογάριαστο φέροισμό μου; «Δόξα τῆς μικρῆς μας πόλης». Πόλη, πού τὴν παράτησα καὶ τὴν θυμήθηκα ὅταν ἦταν νὰ πουλήσω τὰ χτήματά μου καὶ νὰ ξεριζωθῶ; «Μεγάλῃ δόξῃ τῆς μικρῆς πόλης» ἐκείνης πού ἄφησα τὸν ἀδελφό μου καὶ πέθανε φτωχὸς καὶ ἀπροστάτευτος. Ποιὸν νὰ βρῶ ἂν γυρίσω πίσω, ἀφοῦ οἱ φίλοι τῶν παιδικῶν μου χρόνων πέθαναν κι οἱ δικοί μου θὰ μοῦ πειάξουν τὸ ἀνάθεμα; Ὅσοι ζοῦνε ξέρουν ποιός εἶσαι Ἀργύρη. Ἴσως νὰ τὴν ξέρει ἀκόμη κι ὁ μικρός σου ἀνεπιός κι αὐτὸς θὰ εἶναι ὁ λόγος πού δὲ σὲ θυμήθηκε ποτὲ καὶ προτίμησε νὰ καθεῖ παρὰ νὰ σοῦ ζητήσῃ βοήθεια. Δὲν ἔχεις πιά πατρίδα, Ἀργύρη Κανταλένη, ὅπως δὲν ἔχεις καὶ ἱστορία».

Σκέφτηκε νὰ γράψει γράμμα καὶ νὰ δηλώνει καθαρὰ πῶς ἀρνιέται ὅπωςδήποτε τούτῃ τῇ γιορτῇ. Δὲν ἦταν διατεθειμένος νὰ γίνῃ γέφυρα γιὰ νὰ προβληθοῦν οἱ τύποι τοῦ μουσικοφιλολογικοῦ. Ἄν θέλουν νὰ γίνῃ λόγος γιὰ τ' ὀνοματάκι τους ἄς ζητήσουν ἄλλην ἀφορμὴ. Αὐτὸς εἶχε ξεφλήσει πρὸ πολλοῦ καὶ δὲν εἶχε καμμιάν ἀνάγκη νὰ θυμῆσαι στοὺς πατριώτες του πῶς ζοῦσε ξεχασμένος σ' ἓνα ἔρημο σπίτι τῆς Ἀθήνας καὶ βρίσκεται τώρα στὰ στερνά του.

— Ὅχι, τούτῃ ἡ γιορτὴ δὲ θὰ γίνῃ, φώναξε.

Σηκώθηκε, έσκισε τὸ φάκελλο καὶ τὸ ὄραμμα καὶ πέταξε τὰ κομματάκια ἔξω ἀπὸ τὸ παράθυρο. Κουρασμένος ἔπεσε στὸ κρεβάτι του. "Ἐτρεμε σύγκορμος. Σὰ νὰ λύγισε ἡ καρδιά του κι ἔφερεν τρεμούλιασμα πὸ τοῦ παράυε τὸ κορμί. "Ἐσφιξε, κλεισιά, τὰ μάτια καὶ δὲν σκεφτόταν πιά τίποτα. Ἄτοκοιμήθηκε ὁ Κανταλένης κι ἀκούστηκε τ' ἀπαλὸ ροχαλητό του.

Ἐύπνησε πολὺ ἀργὰ κι ἀμέσως ὁ νοῦς του πῆγε στὸ γράμμα τοῦ φιολογικοῦ.

— Γιατὶ νὰ τὸ σκίσω, σκέφτηκε. Γιατὶ νὰ μὴ δεχτῶ. Ὁρίστε ξεχάστηκα ὀλότελα καὶ νὰ τώρα οἱ καλοὶ αὐτοὶ ἄνθρωποι μὲ θυμήθηκαν. Πρέπει νὰ οὐς γράψω, νὰ τοὺς εὐχαριστήσω γιὰ τὴν προθυμία τους. Δὲ μ' ἐνδιαφέρει τοιὸς εἶναι αὐτὸς ὁ Ἄν. Καλούσης καὶ ποιοὶ λόγοι τὸν σπρώχνουν νὰ ἀναάβει τέτοια πρωτοβουλία.

Κάθισε στὸ γραφεῖο του κι ἔγραψε: «Ἀξιότιμη κύριε Πρόεδρε, δέχοιαι τὴν εὐγενική σας πρόσκληση καὶ σᾶς εὐχαριστῶ γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον σας ἰρὸς τὸ πρόσωπό μου καὶ τὸ ταπεινὸ ἔργο μου. Α. Κανταλένης». Ὑστερα ἔνιαιξε τὰ καθέκαστα πὸ συνθεσαν τὴ σταδιοδρομία του. «Γεννήθηκα στὸ Λογοχώσι τὸ 1882 ἀπὸ πατέρα γεωργό. Ἐκεῖ τελείωσα τὸ γυμνάσιο. Ἦρθα τὴν Ἀθήνα. Δούλεψα ὑπάλληλος σὲ ἐστιατόριο, σὲ ἐργοστάσιο ὑφαντουρίας, θερμαστής σὶδὸ καράβι «Κορνῆλια Στόρμ» καὶ λουτρόμος στὸ μόντορσιπ Ἰριαμβευτής». Ἄκουσα τίς φωνῆς τῆς θάλασσας καὶ μέσα μου ἔνιωσα νὰ ἔνεται χείμαρρος ἢ μουσική. Μπῆκα στὸ Ὀδεῖο καὶ τελείωσα μὲ ἄριστα. Ἐδῶσα συναυλίες στὴν Ἀθήνα, στὴν Ἀλεξάνδρεια, στὸ Παρίσι, στὸ Βεολίνο κι ἄλλοῦ». Ἐδῶ σταμάτησε. Θέλησε νὰ γράψει πὼς ἀδίκησε τὸν ἀελοφό του, τ' ἀνήψια του μὰ δὲν τόλμησε. Πὼς μπορούσε νὰ γυμνώσει τὴν ψυχὴ του καὶ νὰ φανερώσει στοὺς ἀνθρώπους τίς τύψεις καὶ τὰ μυστικά οὐ ἦταν κατακωνιασμένα πάνω ἀπὸ μισὸν αἰῶνα ἐκεῖ μέσα; Πὼς νὰ τοὺς λεγε πὼς ἔχει συγγενεῖς πὸ δὲν θέλουν ν' ἀκουσουν τὸ ὄνομά του ἐπειδὴ ἔν θεωροῦσαν ὑπεύθυνο γιὰ τίς καταστροφῆς ὅσες πέρασαν πάνω ἀπὸ τίς λάτες τους. Ἄν τὴν ἡμέρα ἐκείνη μαζί μὲ τὰ χειροκροτήματα ἀκουστεῖ ἡ ψωνὴ τοῦ δικηγόρου σ' ἓνα ἀμείλιχτο κατηγορῶ; Πὼς νὰ γράψει πὼς ποτὲ ἔουλλογίστηκε τοὺς ἀνθρώπους καὶ δὲ βοήθησε κανέναν κι' ὅταν τοῦ ζήτησαν τὴ βοήθειά του. Ὅποιος δὲ βοηθᾷ τὸν ἀδερφό του εἶναι κουφὸς τὸν πόνο τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἀρχιμουσικὸς τὰ ἔβλεπε ὅλα σκεπασμένα μὲ αὐρὴ κουρτίνα, ἀμαρτωλὴ πορεία μιᾶς ζωῆς πὸ σβῆνει σὰν καντήλι πὸ μεινε μὲ ἐλάχιστο λάδι.

— Φτάνουν αὐτὰ ποῖ τοὺς ἔγραψα. Αὐτὰ εἶναι ὅλα κι ὅλα. Ἄς σκετεῖ κι ὁ ὀμιλητὴς ἔν ἔχει λίγη φαντασία. Οἱ ἄνθρωποι δὲ θέλουνε τὴν ἀλήεια καὶ κάνω πολὺ καλὰ πὸ τὴν κρύβω. Τὴν ἀλήθεια ἄς τὴν μάθουν ἀπὸ ἄλλον. Φτάνουν αὐτὰ γιὰ σήμερα, γέρο Κανταλένη, εἶναι ἄρκετά.

Τὴν ὥρα πὸ πῆγε νὰ κλείσει τὸ φάκελλο θυμήθηκε κάτι ἀκόμη καὶ ἔγραψε σὰν ὑστερόγραφο:

«Ὁ κύριος ὀμιλητὴς τῆς τιμητικῆς ἐκδηλώσεως ἄς πεῖ κι ὅτι ἄλλο θέει. Οἱ ἔμνοι μου καὶ ἡ ὄπερα «Χρυσὴ Καμπάνα» θὰ τοῦ μιλήσουν καλύτερα ἀπὸ τὸ δικό μου σημεῖωμα.

Ἐκλείσει τὸ φάκελλο καὶ τὸν ἔρριξε στὸ κουτὶ τοῦ ταχυδρομείου πὸ ἄν ἀπέναντι στὸ σπίτι του στὴ γωνία τοῦ φούρνου.

Οἱ μέρες περνοῦσαν καὶ τὸ καλοκαίρι ἔφυγε πολὺ γρήγορα. Ὁ Σεέμβρης ἦταν ἀκόμη ζεστός μὰ ἔφερε τὴ μελαγχολία τοῦ φθινόπωρου.

Γράμμα δὲν ἔλαβε ἀκόμη ὁ Κανταλένης ἀπὸ τὸν «Ὀρφέα». Τέσσερις μῆνες ἔφυγαν ἀφήνοντας μέσα στὴν καρδιά του γλυκεῖα προσμονὴ καὶ τώρα ὁ Σεπτέμβρης μπῆκε φορτωμένος ἀπογοήτεψη καὶ ἀπελπισία. Ὁλοφάνερο πὼς ματαιώθηκε γιὰ πάντα ἡ γιορτὴ τῶν ἐξηντάχρονων καὶ ποιὸς ξέρει γιὰ τὴν ὑποχρεώθηκε τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο νὰ παρατήσῃ τὴν ἀρχικὴν τοῦ ἰδέα.

«Οἱ ἐχθροὶ μου, σκεφτόταν ὀλοένα. Οἱ ἐχθροὶ μου». Ἡούχαζε λίγο ἡ παραγμένη του καρδιά ὅταν ἔβγαινε στὸ δρόμο. Κοντουτέκονταν λίγο στὴν πόρτα. Τὸ συνήθιζε τελευταῖα. Σὰ νὰ περίμενε κάτι ἀναπάντεχο. Ἐκεῖνο τὸ μήνυμα πὸν θὰ τὸν ἔκανε νὰ σκιρτήσῃ, νὰ ξαναζωντανέψῃ καὶ νὰ νιώσῃ πὼς ὑπάρχει ἀκόμη ἀνοιξή, φτερουγίζουν ἀκόμη καὶ γι' αὐτὸν τὰ χελιδόνια. Ἦταν σχεδὸν σίγουρος πὼς θὰ ἐρχόταν δυὸ μηνύματα· ἡ πρόσκληση τοῦ συλλόγου καὶ τὸ γράμμα τοῦ μικροῦ ἀνηψιοῦ. Ἄς ἀργοῦσαν καὶ τὰ δυὸ ὁ Κανταλένης θὰ τὰ περίμενε. Ἐέχασε τοὺς ἀνθρώπους καὶ οἱ ἀνθρωποὶ τὸν ἀπολησιόνησαν ἀκριβῶς τὴν ὥρα πὸν τοὺς εἶχε τόσην ἀνάγκη, μὰ αὐτὸ δὲν τὸν πείραζε. Ἄλλος ἦταν τώρα ὁ κόσμος του. Τὸ ὄνειρο, τὰ φτερά τῆς δόξας πὸν ὑπῆρχαν κι ὁ μικρὸς ἀνηψιὸς πὸν ζοῦσε. Ζοῦσε καὶ θὰ ἐρχόταν.

***

Περπατοῦσε στὸ δρόμο χωρὶς κανένα σκοπὸ. Τί σκοπὸ μπορεῖ νὰ ἔχει ὁ ἀνθρώπος πὸν τελείωσε τὸ ἔργο του κι ἔκλεισε ὀριστικὰ τὸ φύλλο τῆς ἱστορίας του; Ἀρχὲς τοῦ χειμῶνα κι αὐτὸς περιμενε ἀκόμη ἕναν ἐπισκέπτη πὸν ἐρχόταν ἀπὸ μακριά, ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ χρόνια, καὶ σίμωνε ἀπὸ μέρα σὲ μέρα στὸ σπιτι τῆς ὀδοῦ Κόπρου στὸ Παγκράτι κι ἦταν ὁ θάνατος ὁ ἐπισκέπτης. Πότε θὰ ἔφτανε στὸ παράθυρο νὰ κοιτάξῃ μὲ τὰ σκοτεινὰ του μάτια τὸ ἡρεμὸ πρόσωπό του δὲν μποροῦσε νὰ τὸ ξέρει κι οὔτε μποροῦσε κάποιος νὰ τὸν εἰδοποιήσῃ νὰ κρυφτεῖ.

Περιπλανήθηκε ὁ Κανταλένης, ἀπόγευμα ὥρα, ὀδηγημένος ἀπὸ θλιβερὰς σκέψεις κι ἄδηλες φωνὰς πὸν ἀνέβαιναν ἀπὸ μέσα του καὶ καταστάλαζαν στὸ νοῦ του. Κουράστηκε. Τὰ πόδια του πόνεσαν. Μπῆκε στὸ καφενεῖο πὸν σύχναζαν οἱ συμπατριῶτες του. Στὸ βάθος σὰ νὰ εἶδε κάποιον πὸν τὸν κοίταζε.

Ὁ γέρος κάθισε σ' ἕνα ἀπόμερο τραπέζι καὶ κοίταζε τὸν ἀνθρώπο πὸν σηκώθηκε καὶ προχώρησε πρὸς τὸ μέρος του.

— Θεῖε μου!

Ὁ Κανταλένης τὸν κοίταξε κατάματα.

— Ποὸς εἶσαι, μωρέ. Ὁ Δημήτρης εἶσαι;

— Ὁ Δημήτρης.

— Στὴν ἀρχὴ ὁ ἀρχιμουσικὸς σκέφτηκε νὰ μὴ δώσει συνέχεια σὲ ἔκεῖνο τὸ ἀπρόοπτο συναπάντημα βλέποντας τὸ μικρὸ του ἀνεπιὸ κακοτυμένον καὶ ἀδυνατισμένον. «Ποῦ ἦταν χαμένο τὸ παλιόπαιδο τόσα χρόνια καὶ παρουσιάστηκε ξαφνικὰ μπροστά του ὅμοιος ἀλήτης;» Ὅμως ὁ θυμὸς τοῦ ἔφυγε ἀμέσως καὶ ἡ συμπόνοια καὶ ἡ σιτοργὴ γέμισε τὸ στήθος του. Ἡ λέξι «ἀλήτης» ἀπλώθηκε τώρα σ' ὅλο του τὸ εἶναι. «Ἀλήτης ἤμουν κι ἐγώ, ὅταν μὲ ὀδηγοῦσαν τὰ ὑήματά μου μακριὰ ἀπὸ τοὺς δικούς μου».

Κοίταξε καλὰ στὰ μάτια τὸν Δημήτρη καὶ ὕστερα σηκώθηκε ἀπάνω, τὸν ἀγκάλιασε καὶ τὸν φίλησε στὰ δυὸ μάγουλα.

— Λιγνὸς εἶσαι, βρὲ ἀλήτη, ξαναεῖπε. Δὲν τὸν σκέφτηκες ποτὲ τὸ θεῖο σου;

— Ὅλους σὰς σκέφτηκα, θεῖε, μὰ ὁ κόσμος εἶναι πολὺ μεγάλος καὶ χωρεῖ πολλοὺς ἀνθρώπους καὶ δὲ σ' ἀφήνει νὰ σκεφτεῖς τοὺς δικούς σου.

— Ποιους ανθρώπους; Τὸν πατέρα σου, τ' ἀδέλφια σου, τὸ θεῖο σου. Δὲν τοὺς θυμήθηκες στὸν μεγάλο κόσμο;

— Ἔ, λοιπόν, ὁ πατέρας μου καὶ τ' ἀδέλφια μου οὔτε μοῦ ἔγραψαν. Πού θὰ πεῖ δὲν τοὺς ἔλειψα. Ἀφοῦ μὲ ξέχασε ὁ πατέρας μου θὰ μὲ θυμώσουν ἐσύ;

— Καημένε μου, ἂν νομίζεις πὼς ὁ πατέρας σου σὲ ξέχασε πάει νὰ πεῖ πὼς εἶσαι κουτὸς καὶ κουτὸς δὲν εἶσαι. Μ' ἄς τ' ἀφήσουμε αὐτὰ νὰ ξεχαστοῦν. Πές μου τώρα ποῦ γυρίζεις.

— Εἶμαι μιὰ ἐβδομάδα στὴν Ἀθήνα.

— Μιὰ ἐβδομάδα καὶ δὲν ἦρθες στὸ σπίτι νὰ μὲ δεῖς!

— Τὸ σκέφτηκα, οἱ μέρες ὅμως φεύγουν γλήγορα. Τὸ πρωὶ λέω: «οἴμερα θὰ πάω στὸ θεῖο μου» μὰ ὕστερα τὸ ξεχνᾶω ὁλότελα γιὰ νὰ τὸ θυμηθῶ τὸ ἄλλο πρωὶ καὶ νὰ τὸ ξεχάσω σὲ λίγο.

— Πᾶμε σπίτι, μωρέ. Πᾶμε.

Σχεδὸν τὸν τραβοῦσε ἀπὸ τὸ χέρι. Περιπάτησαν στὸν ἥσυχο δρόμο σιωπηλοί. Ὁ γέρος προχωροῦσε καὶ ὁ νέος ἀκολουθοῦσε. Ἦταν μετανοιωμένος πού ἀκολούθησε τὸ θεῖο του. «Τί ἔχω νὰ πῶ μὲ τὸ γέρο; Κι αὐτὸς σὰν κι ἐμένα χαμένος εἶναι».

Ὁ γέρος γύρισε τὸ κεφάλι.

— Τί συλλογιέσαι; Ἔχεις λεφτά;

Ὁ Δημήτρης ἀπάντησε χωρὶς νὰ συλλογιστεῖ. Ἔχωσε τὰ χέρια στὶς τσέπες ἀδιάφορα.

— Ἔχω ὅσα μοῦ χρειάζονται γιὰ νὰ γλεντήσω μερικὲς μέρες στὴν Ἀθήνα. Ὑστερα πάγω στὸ χωριό. Πιστεύω νὰ μὴ μὲ ἀποκλήρωσε ὁ πατέρας μου.

Ὁ μουσικὸς ἄνοιξε ἀκόμη τὸ βῆμα. Ἔκανε πὼς δὲν ἄκουσε τὰ λόγια τοῦ ἀνηψιοῦ του, πού ἦταν σκληρὰ καὶ ἀδιάφορα. Μετάνοιωσε γιὰ ἄλλα. Ἡ συνάντηση αὐτὴ τοῦ ἔκοψε ἐκείνη τὴν προσμονὴ πού ἐρχόταν σὰ γλυκὸ τραγούδι καὶ ἀπίθωνε πάνω στὴν καρδιά του χρυσόσκονη καὶ φῶς πυγολαμπίδας, τ' ἀνοιγοκλείσιμο ματιοῦ, τὴν ἐλπίδα.

— Θὰ πᾶς στὸ χωριό; ρώτησε διώχνοντας τὴν ἀπελπισία του.

— Ναί!

— Ἔχω νὰ σοῦ ἀναθέσω μιὰ δουλειά.

— Θὰ κοιτάξω νὰ σοῦ τὴν τελειώσω αὐτὴ τὴ δουλειά σου.

Φτάσανε στὸ σπίτι. Ὁ γέρος ἔβγαλε τὸ κλειδί κι ἄνοιξε τὴν ἐξώπορτα. Ἀνέβηκαν τὴ σκάλα καὶ μπῆκαν στὴ μεγάλη αἴθουσα, πού ὁ Κανταλένης εἶχε τὸ μαῦρο πιάνο.

— Ἔχεις κόρη, θεῖε;

— Τί κόρη;

— Ποιὸς παίζει στὸ πιάνο;

— Ἐγώ!

— Εἶσαι μουσικὸς;

— Νὰ τὸ δίπλωμά μου.

Ὁ Δημήτρης διάβασε προσεχτικὰ τὸ δίπλωμα πού κρέμονταν κορνιζαρισμένο στὸν τοῖχο καὶ μερικὲς φωτογραφίες πού ἔδειχναν τὸν θεῖο του νὰ διευθύνει ὀρχήστρα.

— Δὲν τὸ ἤξερα, εἶπε.

— Πῆρα τὸ δίπλωμα μὲ ἄριστα καὶ μὲ τὰ συγχαρητήρια τῶν μεγάλων δασκάλων τῆς ἐποχῆς. Καὶ ὑπῆρχαν τότες μεγάλοι. Μὰ τώρα χάθηκαν ὅλοι καὶ ἐγὼ πού νόμιζα τὸν ἑαυτό μου μεγάλο κατάλαβα πὼς δὲν ἔμουν τίποτα.

Ὁ νέος ἐξακολούθησε νὰ κοιτάζει τὸ κορνιζαρισμένο δίπλωμα.

— Καὶ γὼ ἔχω καλὴ φωνὴ καὶ τραγούδησα κάμποσα βράδια σὲ κέντρα τοῦ Σικάγου. Ἔγραψες τραγούδια, θεῖε;

— Ἔγραψα. Μὰ τώρα πιά δὲ γράφω. Τώρα ὁ κόσμος θέλει ἄλλα κι ἐγὼ δὲν μπορῶ νὰ γράψω τέτοια.

Ὁ ἀνηψιὸς κοίταξε τὶς ἄλλες φωτογραφίες στὸν τοῖχο.

— Ἦσουν μαέστρος;

— Ναί.

— Μεγάλη θέση. Μὰ τί μοῦ εἶπες πρὶν; Μοῦ μίλησες γιὰ μιὰ ὑπόθεσή σου στὸ χωριό. Τί δουλειὰ ἔχεις ἐσὺ μαέστρος μὲ τὸ χωριό;

— Τίποτα. Πρὶν κάμποσο καιρὸ μοῦ ἔγραψαν ἀπὸ ἓνα μουσικοφιλολογικὸ σὺλλογὸ τους πὼς θέλουν νὰ κάνουν μιὰ γιορτὴ. Νὰ γιορτάσουν τὴν ἐπέτειο τῆς μουσικῆς μου ζωῆς.

— Ἐγίνε αὐτὴ ἡ γιορτὴ;

— Δὲν ἔγινε. Καὶ γι' αὐτὸ θὰ σοῦ ἔλεγα, ὅταν πᾶς στὸ χωριὸ πετάξου ἓνα ἀπόγευμα νὰ μάθεις γιατί ματαίωσαν τὴ γιορτὴ αὐτὴ. Τοὺς ἔστειλα ὅσα στοιχεῖα μοῦ ζήτησαν.

— Αὐτὸ εἶναι ἀπλό. Θὰ τὸ τακτοποιήσω. Εἶχα σκοπὸ νὰ μείνω μερικὲς μέρες στὴν Ἀθήνα, ἀλλὰ δὲ θὰ μείνω. Θὰ φύγω ἀπόψε.

— Τὸ τέλος μου, κοντοζυγώνει Δημήτρη καὶ ἤθελα πολὺ μιὰ τέτοια γιορτὴ, πού θὰ θύμιζε στοὺς ἀνθρώπους τὸ πέρασιά μου. Ὅλοι μὲ ξέχασαν. Δὲ βλέπω κανέναν πιά καὶ κανένας δὲ θέλησε νὰ γλυκάνει τὶς στερνές μου μέρες μιλώντας μου γιὰ τὰ χρόνια ἐκεῖνα, γιὰ τὴ μουσικὴ μου.

— Πείνασα.

— Σὲ κούρασα, καημένο παιδί. Ἄνοιξε τὸ ψυγεῖο καὶ φάγε ὅ,τι θέλεις. Ἐμένα ν' ἀφήσεις μόνο τὸ γιαιούρτι. Δὲν ἔχω καθόλου ὄρεξη.

Ἡ ὥρα περνοῦσε καὶ οἱ δυὸ ἀνθρώποι δὲ μιλοῦσαν. Ὁ Δημήτρης πῆρε τὸν τόμο τῆς ἐγκυκλοπαιδείας καὶ τὸν φιλομέτρησε.

— Γράφει γιὰ σένα, θεῖε;

— Γράφει.

Ὁ Δημήτρης σταμάτησε στὴ λέξη Κανταλένης Ἀργύριος. Πόθος καὶ ἐπιθυμία γεννήθηκε διαμιᾶς στὸ στήθος του. Ἦθελε νὰ μάθει περισσότερα γιὰ τὸ θεῖο του πού τραβοῦσε ἀσταμάτητα στὸ πυκνὸ σκοτάδι τοῦ τάφου καὶ τῆς λησμονιάς. Γιατὶ νὰ τὸν ἄφηγε ἂν κάποι περνοῦσε ἀπὸ τὸ χέρι του; Διάβασε τὶς λίγες σειρὲς τῆς ἐγκυκλοπαιδείας κι ὕστερα ἔκλεισε τὸ βιβλίο μὲ πάταγο.

— Θὰ κάνω ὅπως μοῦ εἶπες, θεῖε. Ἄν μπορέσω κι ἀπόψε θὰ φύγω γιὰ τὸ χωριό.

— Μὴ φύγεις ἀπόψε. Μείνε μαζί μου. Τώρα πού ἤμαστε δυὸ ἡ ζωὴ θὰ εἶναι πρὸ εὐκόλη.

— Θὰ γυρίσω σὲ λίγες μέρες καὶ θὰ μείνω μαζί σου.

— Ἐγὼ δὲ σὲ στέλνω πουθενά, ἄς μὴ γίνε ποτὲς τούτη ἡ γιορτὴ. Θέλω καὶ δὲ θέλω.

— Καλά, καλὰ ξέρω ἐγὼ. Ἄντιό, θεῖε.

— Ἄντιό.

Ἐκλείσε τὴν πόρτα καὶ κατέβηκε τρέχοντας τὶς σκάλες. Ἐμεινε πάλι μόνος ὁ Κανταλένης. Πλησίασε τὸ πιάνο καὶ σκούπισε τὶς σκόνες πού ἦταν καθισμένες στὸ σκέπασμα. Ὑστερα ἄνοιξε καὶ πάτησε τὰ πλήκτρα μὲ τὶς ἄκρες τῶν δακτύλων τοῦ ἀριστεροῦ χεριοῦ. Ξαφνιάστηκε. Σὰν νὰ μὴν περίμενε αὐτὲς τὶς ἀνισες φωνές πού βγῆκαν τόσο σιγανὰ καὶ ἀνεπαίσθητα. Ἦταν τρομαγμένα πουλιὰ πού, ἔφυγαν καὶ σκόρπισαν στὸν ἀέρα.

Κάθισε στο σκαμνί κι έπαιξε λίγο, μα ύστερα τὸ παράτησε, έκλεισε τὸ πιάνο καὶ ούρθηκε ὡς τὴν πολυθρόνα του.

— Αὐτὲς οἱ φωνὲς οὐ νὰ βγήκανε ἀπὸ κουρασμένη ψυχὴ. Ἄκούρντιστο ἔμεινε κι αὐτό. Πρέπει νὰ τὸ ἐτοιμάσω. Ἄς εἶναι πάντα ἔτοιμο ποιὸς ξέρει. Θέλω νὰ γράψω αὐτὴ τὴ σύνθεση ποὺ ἔχω στὸ νοῦ μου. «Τῆς θάλασσης, τῆς Γῆς καὶ τοῦ Οὐρανοῦ». Φωνές, φωνές ποὺ ἀνεβαίνουν καὶ κατεβαίνουν καὶ γεμίζουν τὸν κύκλο τῆς ζωῆς. Φωνές καὶ χρώματα καὶ κύματα καὶ ἀέρας.

Τὰ πόδια καὶ τὰ χέρια τοῦ πονοῦσαν. Ἐνα πικρὸ χαμόγελο ζωγραφίστηκε στὰ χεῖλη του. Ἐγειρε τὸ κεφάλι κι ἀποκοιμήθηκε.

∴=∴=∴

Ἡ μεγάλη αἴθουσα ἦταν γιοιᾶτη κόρη.

Τὰ φῶτα ἀναμένα. Ὁ Ἀργύρης Κανταλένης φοροῦσε μαῦρο κοστούμι τῆς ὥρας. Ἐρίξε μιὰ τελευταία ματιὰ στὸν καθρέφτη. Τὸ πρόσωπό του ζώηρεψε. Τὰ μάτια του ἔλαμψαν. Κοίταξε τὴν βυσοινόχρωμη αὐλαία ποὺ ἀνοιγε ἀργὰ κι ἄκουσε τὰ χειροκροτήματα. Οἱ μουσικοὶ κάθονταν μπροστὰ στ' ἀναλόγια τους καὶ περίμεναν. Τὸ πόντιουμ ἄδειο. Ἀνέβηκε μὲ δύναμη καὶ ἀξιοπρέπεια. Ὅταν εἶδαν τὰ φῶτα κι ὅλα ἠσούχασαν ἄπλωσε τὰ χέρια καὶ κατέβασε ἀνάλαφρα τὴν μπαγκέτα. Διὰ μιᾶς τὰ ἑβδομήντα ὄργανα τῆς ὀρχήστρας ἄρχισαν νὰ ἠχοῦνε σὲ μιὰ ὀργιαστικὴ μελωδία. Ἡ πρώτη μέρα τῆς δημιουργίας. Ὁ ἦχος τῶν νερῶν ποὺ παραμερίζουν γιὰ νὰ πᾶνε στὶς αἰώνιες κοίτες τους κι ὕστερα ὁ ἦχος χαμήλωσε. Χρωματιστὸ πλῆθος ἀνθρώπων ποὺ περιμένουν στὸ ἔρημο λιμάνι νὰ κοπᾶσει ἡ τρικυμία καὶ νὰ φανεῖ τὸ καράβι ποὺ φέρνει τὴν ἐλπίδα. Ὁ ἀρχιμουσικὸς διεύθυνε μὲ χάρη καὶ εὐγένεια. Ξαφνικὰ τὰ φῶτα ἄναψαν πάλι κι ἡ μελωδία ἔσβησε κι ὅλα καθήκανε. Χαθήκανε οἱ μουσικοὶ κι ἔμεινε ἡ αἴθουσα ἄδεια κι ἦταν αὐτὴ ἡ κάμαρα τοῦ σπιτιοῦ. Ἄνοιξε τὰ μάτια ὁ Κανταλένης καὶ πετάχτηκε τρομαγμένος.

∴=∴=∴

Τρεῖς μέρες πέρασαν κι ὁ μικρὸς ἀνεψιὸς δὲ γύρισε ἀπὸ τὸ Ἄρνωχώρι. Ὁ Κανταλένης δὲν ἀνησύχησε. «Κάπου θὰ γυρίζει ὁ ἀλήτης» σκέφτηκε καὶ «εἶμαι βέβαιος πὼς θὰ τὰ καταφέρει». «Θὰ πᾶω κι ἐγὼ στὸ Ἄρνω...». Ἐνιωσε πόνον στὴν καρδιά, τὸ κορμί του λύγισε, έκλεισε τὰ μάτια καὶ ψαχουλωτὰ ἄγγισε τὴν πολυθρόνα του καὶ σωριάστηκε πάνω της.

Ὁ ἀνεψιὸς γύρισε τὴν τέταρτη μέρα. Δὲν ἔκανε τίποτα ἀπολύτως. Ὁ πρόεδρος τοῦ μουσικοφιλολογικοῦ τοῦ εἶπε τὰ καθέκαστα γιὰ τὴν ματαίωση τῆς γιορτῆς.

— Ὁ ἀδερφός σου φταίει γιὰ ὅλα. Ἀπειλῆσε πὼς θὰ ὑποβάλλει τὴν παραίτησή του ἂν γίνονταν αὐτὴ ἡ ἐκδήλωση. Ἄφοῦ, λοιπόν, δὲν τιμοῦσε τὸ θεῖο του ὁ ἀνεψιός, σὲ μᾶς τοὺς ξένους τί ἀπόμεινε; Καὶ ὁ σύμβουλος ποὺ ἤρσθηκε γιὰ ὀμιλητὴς εἶπε πὼς μελετώντας τὴ μουσικὴ τοῦ Κανταλένη, βρήκε πὼς δὲν ἄξιζε καὶ πολλὰ πράγματα. Εἶναι κάτι ξεπερασμένο, αὐτοσχέδιο κατασκευάσμα χωρὶς φαντασία κι ἀποροῦσε μάλιστα μὲ τὴν κριτικὴ τοῦ καιροῦ ποὺ γελᾶστηκε τόσο πολύ. Θὲς νὰ τὰ ἰδεῖς ὅλα αὐτὰ στὰ πρακτικά;

— Τί νὰ τὰ κάνω τὰ πρακτικά; Ἡ μουσικὴ τοῦ θεῖο μου εἶναι πολὺ μεγάλη καὶ πολὺ φωτεινὴ γιὰ τὰ μυωπικὰ μάτια σας. Ἐχετε τὸ σύλλογο γιὰ νὰ ἀλληλολιβανίζεστε. Ὁ θεῖος μου καὶ χτὲς καὶ σήμερα καὶ αὔριο εἶναι μουσικὴ προσωπικότητα πρώτου μεγέθους.

— Συνεννοήσου με τὸν ἀδελφό σου τὸν δικηγόρο. Ἐγὼ δὲν ξέρω τίποτε.

— Εἶστε καὶ οἱ δυὸ ἀπὸ τὴν ἴδια φάρα τῶν μικρόψυχων, τῶν ὑπολογιστῶν καὶ τῶν ματαιόδοξων. Χαίρετε, κύριε. Κι ἂν θέλετε νὰ τὰ ἔχετε καλὰ μετὰ τὴ συνείδησή σας νὰ πᾶτε νὰ πνιγῆτε.

Γύρισε στὴν Ἀθήνα πολὺ λυπημένος καὶ γερασμένος. Δὲ θὰ ἔλεγε τίποτα σὺν θεῷ του. Καλύτερα νὰ τοῦ ἔλεγε κάποιο ψέμα κι ἂς περνοῦσε τὸν λίγο καιρὸ ποῦ τοῦ ἔμενε μέσα στὴ θαλπωρὴ τῆς ἀναμονῆς. Ἡ ἀλήθεια θὰ τοῦ ἔκοβε τὰ φτερά, θὰ τοῦ κολόβωνε τὴν ψυχὴ.

Ἦταν βράδι. Πῆγε σὺν σπῆτι τοῦ Παγκρατίου καὶ χτύπησε τὴν πόρτα. Καμιά ἀπάντηση. Ἀφουγκράστηκε ν' ἀκούσει βήματα σὺν μέσα μέρος τῆς αὐλῆς. Δὲν ἄκουσε οὔτε ἄχνα καὶ ξαναχτύπησε. «Ποῦ πῆγε ὁ γέρος τέτοια ὥρα;»

— Μέρες ἔχει νὰ φανεῖ ὁ Κανταλένης, εἶπε κάποιος γείτονας ὅταν εἶδε τὸ νέο νὰ χτυπάει τὴν πόρτα.

— Μέρες;

— Δυὸ τρεῖς μέρες.

— Καλὰ δὲ φροντίσατε νὰ δῆτε τί ἔγινε αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος;

— Αὐτὸ τὸ κάνει συχνά. Ἐσεῖς ποῖος εἶστε;

— Ὁ ἀνεψιὸς του.

— Πολλὲς φορὲς μᾶς μιλοῦσε γιὰ σᾶς. Εἶστε ὁ ξενητεμένος;

— Μάλιστα.

— Χτυπῆστε πῶς δυνατά. Ἴσως νὰ κοιμᾶται ὁ θεῖος σας.

Ὁ Δημήτρης χτύπησε ἀκόμη πῶς δυνατά. Μαζεύτηκε κόσμος καὶ κάποιος κοντρὸς γείτονας ἔσπρωξε μετὰ δύναμη τὴν πόρτα καὶ τὴν ἀνοίξε. Ἀνεβήκανε πάνω καὶ σταθήκανε ἔξω ἀπὸ τὸ δωμάτιο. Ἰδέες γέμισε τὸ κεφάλι τοῦ Δημήτρη. Στάθηκε μπροστὰ στὴν πόρτα γιὰ νὰ μὴ μπεῖ μέσα τὸ πλῆθος. Κοίταξε ὀλόγυρα. Ὁ ἀρχιμουσικὸς κοιτόταν σὺν πάτωμα πεθαμένος.

— Πεθαμένος; Τηλεφωνῆστε στὴν ἀστυνομία. Πάρτε τὸ ἑκατό.

Ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Κανταλένη γύρισε τρεῖς φορὲς τὰ νούμερα σὺν τηλεφῶνο.

— Θεέ μου, ἐλάτε, πέθανε ὁ μουσικὸς Κανταλένης.

— Τί ἱστορία εἶναι πάλι τούτη, ἀκούστηκε ἀπὸ τὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ οὐράτου.

— Ἱστορία; Πέθανε χωρὶς ἱστορία, μουρμούρισε ὁ Δημήτρης κι ἔκλεισε τὸ τηλεφῶνο.

Ἐλεγε τὴν ἀλήθεια. Ἡ ἱστορία τοῦ ἀρχιμουσικοῦ Ἀργύρη Κανταλένη ἔμεινε σὺν σκονισμένα φύλλα τῆς ἐγκυκλοπαιδείας.

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΝ ΕΤΑΙΡΕΙΑΝ

Ἡ Φιλεκπαιδευτικὴ Ἐταιρεία, συνεχίζουσα μίαν παράδοσιν διὰ τὴν ἀποθησαύρισιν, τὴν διαφύλαξιν καὶ τὴν ἀξιοποίησιν τῶν ἐθνικῶν ἀξιών πού συνιστοῦν τὴν πνευματικὴν φυσιογνωμίαν τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος, ἐχρηματοδότησε καὶ ἐφέτος τὴν ἔκδοσιν τοῦ παρόντος τεύχους τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας», διαθέσασα πρὸς τοῦτο εἴκοσι χιλιάδας (20.000) δραχμάς.

Ἡ πρῶξις αὐτῆ τῆς γεραρᾶς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἐταιρείας, εἰς τοὺς ἀπαστράπτοντας τούτους καιροὺς τῆς ἀντικατοπτρίσεως τῶν ὀθνείων εἰδώλων τῆς τεχνικῆς ἀναπτύξεως, ἀποτελεῖ πράγματι μίαν μεγάλην ἐνθάρρυνσιν καὶ μίαν πολύτιμον βοήθειαν. Διότι, ἡ ἄρριζος ἐξέλιξις τῆς ἐποχῆς τοῦ ἔπους τῶν ἐπιστημονικῶν ἐπιτεύξεων, πού διανύει ὁ ἄνθρωπος τοῦ παραγμένου αἰῶνος μας, ἰδίως διὰ τὴν φυλὴν καὶ τὸ ἔθνος μας, εἶναι ἀνάγκη νὰ διαστρωθῆ, ὅσον γίνεται βαθύτερον, μὲ τὴν ἱστορικὴν μνήμην τοῦ Γένους καὶ μὲ τὴν πνευματικὴν παράδοσιν τῶν ἑλληνοχριστιανικῶν αἰῶνων, πού ἔδωσαν τὴν Νεωτέραν Ἑλλάδα. Οὕτω, ἡ ἐνίσχυσις, πού παρέχει ἡ Φιλεκπαιδευτικὴ Ἐταιρεία πρὸς τὴν «Ἡπειρωτικὴν Ἑστίαν», ἐντεταγμένη ἐντὸς τῶν εὐρυτάτων ὀρίων τῆς ὄντως ἱερᾶς προσφορᾶς τοῦ μεγίστου αὐτοῦ Ἰδρύματος τῶν Εὐεργετῶν, δὲν συντελεῖ μόνον εἰς τὴν συνέχισιν τῆς προσπάθειας διὰ τὴν διατήρησιν τῶν Ἡπειρωτικῶν Γραμμάτων, ἀλλὰ καὶ συμβάλλει —πρὸ παντός—, εἰς τὴν δημιουργίαν συνειδήσεως εὐθύνης, ἔναντι τῆς ἱστορίας, τῆς παραδόσεως καί, γενικώτερον, τῶν πνευματικῶν ἀξιών, πού συνιστοῦν αὐτὴν τὴν ἰδίαν ὄντοτητα τῆς Μιάς καὶ Ἀδιεραΐτου Ἡπείρου.

Ἐπὶ τὸ πρῖσμα τῆς ἀνωτέρω θεωρήσεως, ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» εὐχαριστεῖ τὴν Φιλεκπαιδευτικὴν Ἐταιρείαν καί, πάντοτε εὐγνώμων, καταχωρεῖ τὴν ἀρωγὴν ταύτην ὡς ἱστορικὴν μαρτυρίαν. Μάλιστα, ἡ εὐρύτης ἀντιλήψεως καὶ ἡ ἀναγνώρισις καθήκοντος, πού περικλείει ἡ ἔκφρασις τῆς χορηγίας αὐτῆς πρὸς τὴν «Ἡπειρωτικὴν Ἑστίαν», ἀναδεικνύει τὴν Φιλεκπαιδευτικὴν Ἐταιρείαν ὡς ἀπαρασαλεύτως πιστὴν καὶ ἀξίαν τῆς μεγάλης ἀποστολῆς, τὴν ὁποίαν τῆς ἐνεπιστεύθησαν οἱ Μεγαλοὶ Ἐθνικοὶ Εὐεργεταί, μαζί μὲ τὸν ἀχνίζοντα ἰδρώτα τοῦ προσώπου των καὶ μὲ τὸ φωτεινὸν ὄραμα τῆς πνευματικῆς παλιγγενεσίας.

«ἩΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ»

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἡ ἀνάγκη νὰ ἰδρυθῆ Λαογραφικὸ Μουσεῖο στὰ Γιόννινα εἶναι ἀπ' τὰ ἐθνικὰ ἐκεῖνα αἰτήματα —μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς—, πού θὰ ἔπρεπε, ἀπὸ πολὺν καιρὸ, νὰ εἶχαν ἱκανοποιηθῆ. Γιατί, δὲν εἶναι μονάχα ἡ ἐντονη λαογραφικὴ ἰδιορρυθμία, πού ξεχωρίζει τὴν Ἡπειρο σ' ὀλόκληρην τὴν νεοελληνικὴν ἱστορία, πρὸ παντός, καὶ τὸ μητροπολιτικὸ ἢ, πῶς σωστά, τὸ πανελλήνιο ἱστορικὸ τῆς ὑπόστρωμα, πού ἔδωκε στοὺς τελευταίους αἰῶνες γιὰ τὴν Νεώτερη Ἑλλάδα. Ἀκόμα, πρέπει ἐδῶ νὰ προσθέσουμε καὶ τὴν ἀνάγκη, τὴν ὁποία θὰ καλύψῃ ἕνα τέτοιο ἴδρυμα, γιὰ τὴν ἱστορία καὶ τὴν λαογραφικὴ ἀποθησαύριση τῆς Βορείου Ἡπείρου. Ἐτσι, τὸ Λαογραφικὸ Μουσεῖο Ἰωαννίνων, πού θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε γίνῃ πρὶν ἀπὸ χρόνια, τώρα, πού στὸ μεταξύ ἔχουν προγραμματισθῆ τὰ Λαογραφικὰ Μουσεῖα Ξάνθης καὶ Κομοτινῆς, ἔρχεται ὡς ἕνα ἐπιτακτικὸ ἐθνικὸ αἶτημα,

πού δὲν ἀφήνει περιθώρια γιὰ ἀναβολή. Καί, ὄν λάβουμε ὑπ' ὄψει μας τὴν εὐρύτητα καὶ τὸν ἰδιάζοντα χαρακτήρα, πού ἔχει ἡ παράδοση καὶ ἡ ἱστορία τῆς Ἠπειροῦ στὴν γενικώτερη νεοελληνικὴ φυσιογνωμία, τὸ Λαογραφικὸ Μουσεῖο, πού θὰ πρέπει νὰ γίνεῖ ἐδῶ, ἴσως ἐπιβάλλεται νὰ πάρει τὴν μορφή καὶ τὴν ἔκταση ἀπόνα ἔθνολογικὸ ἴδρυμα. Νὰ γίνῃ, δηλαδή, κάτι καὶ σὰν ἓνα ἰνστιτούτο λαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ σὰν ἓνα κέντρο γιὰ τὴν ὑποβοήθηση τῆς λαϊκῆς Τέχνης. Διότι, ἡ παρουσία τῆς Ἠπειροῦ, γενικώτερα, εἴτε σὰν ἐπίδραση, εἴτε σὰν κύριο συστατικὸ, εἶναι ἀπλωμένη σὲ ὁλόκληρη τὴν ἐθνικὴ μας λαϊκὴ Τέχνη.

Γιὰ τὴν δημιουργία Λαογραφικοῦ Μουσείου στὰ Γιάννινα, μάλιστα, ὑπάρχουν, περισσότερο ἀπὸ ὅπουδήποτε ἄλλου, καὶ οἱ πιὸ καλὲς προϋποθέσεις. Γιατί, ἐκτὸς ἀπ' τὴν ἀξιοποίηση καὶ τὴν ἀποθησαύριση τῆς λαογραφικῆς φυσιογνωμίας) μιὰ μεγάλη μοναδικὴ βιβλιογραφία, ἡ ὁποία καλύπτει ὅλη τὴν ἐνιαίαν παράδοση τῆς Ἠπειροῦ καὶ ἡ ὁποία, στὰ τελευταῖα χρόνια, χάρη στὴν «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία», βρίσκεται σὲ ἐνθαρρυντικὴ ἔξαρση), ὑπάρχει ἀκόμα κι' ἓνα βασικὸ κεφάλαιο, συλλογῆς ἀπὸ ἀντικείμενα, πού ἔχουν κάνει τὸ Δημοτικὸ Μουσεῖο Ἰωαννίνων, ἡ Ἑταιρεία Ἠπειρωτικῶν Μελετῶν, καθὼς καὶ εἰδικὰ ἐργαστήρια καὶ σπουδαστήρια Λαϊκῆς τέχνης, πού ἔχουν εἴτε ἰδιώτες καλλιτέχνες (ὅπως ὁ γλύπτης Παῦλος Βρέλλης) εἴτε ἄλλα σωματεία. Στὴν ὑποδομὴ αὐτῆ, εἰδικώτερα, πρέπει νὰ προστεθῇ ἀκόμα καὶ ἡ ζωντανὴ παράδοση τῆς λαϊκῆς τέχνης, ὡς βιώσιμη παραγωγικὴ ἀνάπτυξη, ἡ ὁποία, ὅπως γράψαμε καὶ σὲ προηγούμενα ἄρθρα, εἶναι ἡ πιὸ εὐρωστὴ κι' ἡ πιὸ ἀνθηρὴ σ' ὁλόκληρη τὴν χώρα μας. Αὐτὸ τὸ δυναμικὸ, μὲ τὴν μορφή τῆς ἐμπορίας τῆς Λαϊκῆς Τέχνης, εἶναι ἄσφαλτος νὰ πάρει ἀκόμα πιὸ μεγάλες διαστάσεις καί, πρὸ παντός, νὰ πλουτισθῇ μὲ καθαρὴ καὶ πιὸ ὑπεύθυνη θεματογραφία γιὰ τὴν δημιουργία καινούργιων μορφῶν. Ἡ προοπτικὴ, πού παρουσιάζει αὐτὸς ὁ τομέας, εἶναι σχεδὸν ἰδανικὴ. Ἡ ἀργυροχοΐα διαθέτει κάπου 180 ἐργαστήρια, ἡ ξυλογλυπτικὴ, ἐπίσης, ἔχει κάπου 20—25 ἐργαστήρια, ἡ ὑφαντικὴ, 10 ἐργαστήρια καὶ μιὰ ὑποσχετικὴ ταπητουργία, ἡ μεταλλοτεχνία μὲ 45—50 καταστήματα κι' ἡ κεραμικὴ μὲ δυὸ ἀξιόλογες μονάδες. Ὅλα αὐτὰ, θὰ ἀποτελέσουν ἓνα ιδεώδες κεφάλαιο γιὰ τὴν διεύρυνση τῆς ἀποστολῆς καὶ γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ Λαογραφικοῦ Μουσείου Ἰωαννίνων, πού ζητᾶμε νὰ ἰδρυθῇ. Κι' αὐτό, πρέπει νὰ σημειώσουμε, δίνει καὶ τὴν δυνατότητα, ὥστε τὸ ἴδρυμα νὰ μὴν εἶναι μονάχα ἓνα Μουσεῖο ξεκομμένο ἀπ' τὴν ἐξέλιξη τῆς ζωῆς, ἀλλὰ μιὰ κάλυψη τῆς πορείας τῆς, ὀργανωμένη μὲ κύρος καὶ ἐπιστημονικὴν ὑπευθυνότητα. Γι' αὐτό, τὸ Λαογραφικὸ Μουσεῖο Ἰωαννίνων, πρέπει νὰ ξεκινήσει πάνω στὶς βάσεις ἐκεῖνες, πού θὰ τὸ κάνουν νὰ εἶναι μαζί κι' ἓνα ἔθνολογικὸ τοπικὸ ἴδρυμα σπουδῆς καὶ μελέτης, πού νὰ καλύπτει τὴν παράδοση ὁλόκληρης τῆς Ἠπειροῦ (Βορείου καὶ Νοτίου), μὲ κατατοπιστικούς χάρτες γιὰ τὴν πλήρη ἐνδειξη τῆς ἱστορίας, τῆς παραδόσεως, τῆς βιοτεχνίας καὶ τῆς μορφῆς τῆς ζωῆς ὡς τὴν ἐποχὴ μας. Στὸ Μουσεῖο αὐτό, θὰ πρέπει νὰ συγκεντρωθῇ ὅ,τι ὑπάρχει ἀπ' τὴν φυσιογνωμία τοῦ λαϊκοῦ βίου, γιὰ νὰ μελετηθοῦν καὶ γιὰ νὰ ἀναλυθοῦν, ὡς στοιχεῖα καὶ ὡς μαρτυρία ἱστορικῆς ἀξίας. Καί, γιὰ νὰ ἀνταποκριθῇ σὲ μιὰ τόσο μεγάλη ἀποστολὴ καὶ σ' ἓναν τόσο ἐκτεταμένο τομέα ἐρευνῶν, θὰ πρέπει νὰ γίνεῖ ἓνα πρωτότυπο (τοῦλάχιστον γιὰ τὴν χώρα μας) Μουσεῖο, πού νὰ περιλαμβάνει εἰδικὰ τμήματα γιὰ προσαρμογὴ στὰ σύγχρονα δεδομένα τῆς λαϊκῆς τέχνης, εἰδικὴ βιβλιοθήκη, εἰδικὸ σπουδαστήριον πού νὰ ἔχει ὡς ἀντικείμενο τὰ δημοτικὰ τραγούδια καί, ἐν γένει, τὸν τρόπο ζωῆς τῶν νεοελλήνων, πού κράτησαν ἐδῶ τὴν μεταβυζαντινὴ συνέχεια τῆς Φυλῆς. Αὐτὲς τὶς ἀξίες, πού συνιστοῦν κύριο συστατικὸ στὴν νεώτερη ἐθνικὴ πνευματικὴ κοινωνικὴ ἀνασύσταση τοῦ Γένους, θὰ πρέπει — κατὰ τὴν γνώμη μας — νὰ συγκεντρώσει, νὰ μελετήσῃ καὶ νὰ ἀξιοποιήσῃ, κατόπιν, ἓνα Λαογραφικὸ Μουσεῖο στὴν πόλη τῶν Ἰωαννίνων. Καί, γι' αὐτό, ἀκριβῶς, ἐπιβάλλεται νὰ ἰδρυθῇ, ὅσον γίνεται πιὸ σύντομα, πρὶν νὰ μᾶς ὑπερκεράσει ἡ στίλβουσα καὶ ἀποχρωματισμένη ἄρριξη ἐποχῆ τῆς τεχνικῆς ἀναπτύξεως. Τώρα, ὅπως τονίσαμε στὴν ἀρχή, ὑπάρχουν περίπου ιδεώδεις προϋποθέσεις. Ἀκόμα, ὑπάρχουν καὶ ἄνθρωποι (κι' αὐτὸ εἶναι ἴσως τὸ πιὸ

σπουδαίο στις προϋποθέσεις) ίκανοί να αναλάβουν την οργάνωσή του. Αναφέρουμε, ενδεικτικά, τὸν καθηγητὴ καὶ γλύπτη Παῦλο Βρέλλη, μοναδικὸν καλλιτέχνη καὶ θεωρητικὸ τῆς Ἑπειρωτικῆς Λαϊκῆς Τέχνης, πού, ἐπὶ χρόνια δλόκληρα, ἔχει μελετήσει εἰδικὰ αὐτὸ τὸ θέμα καὶ πού, ἀπὸ μόνος του, εἶχεν ἐνδιαφερθῆ γιὰ τὴν δημιουργία ἐνὸς παρομοίου ιδρύματος ἔθνελογικῆς τοπικῆς μορφῆς. Νομίζομε πὼς εἶναι καιρὸς νὰ ξεκινήσομε γιὰ σύσταση τοῦ Λαογραφικοῦ Μουσείου Ἑπείρου (Ἰωαννίνων). Οἱ ἀρμόδιοι, ἀπὸ δῶ καὶ πέρα, ἄς κυττάξουν τὸ ζήτημα.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Φ. Οἶκονόμου: Ἡ Ἐκκλησία ἐν Βορείῳ Ἑπείρῳ» (Ἀθήναι, 1969, σελ. 147).

Τὸ ἐν λόγῳ βιβλίον μοῦ ἐδόθη εὐκαιρία τὸ γνωρίσω καὶ ὡς δοκίμιον. Ἡ ἀσχολία ἄλλωστε μὲ πᾶν τὸ Βορειοηπειρωτικὸν μοῦ εἶναι λίαν προσφιλέως.

Ἡ κατὰ τὴν τελευταίαν 50ετίαν περίου ὑπὸ τῆς Διεθνoῦς Διπλωματίας συμβατικῶς ζολευμένη «Βόρειος Ἑπειρος» οὐδέποτε, ὡς γνωστὸν, ἀπετέλει ἰδίαν Γεωγραφικὴν, φυλετικὴν, πολιτικὴν ἢ πολιτιστικὴν περιοχὴν. Ἦτο ἀνέκαθεν ἀναπόσπαστον τμῆμα τῆς Ἑνισίας Ἑπείρου, τῆς ἀρχαιοτάτης αὐτῆς κοιτίδος τῶν σημαντικωτέρων Ἑλληνικῶν φυλῶν.

Ἐθνολογικῶς λοιπὸν καὶ Ἱστορικῶς ἀλλὰ καὶ Ἐκκλησιαστικῶς ἀποτελεῖ ἀρχαιοῦθεν τὸ ἀκρότατον ΒΔ τμῆμα τοῦ Ἑλλαδικoῦ χώρου καὶ τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Ὁρθ. Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὡς καὶ ἡ λοιπὴ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος. Τοῦτο μαρτυροῦν καὶ αἱ ἱστορικαὶ πηγαί, τὰ κειράσπαρατα ἐκεῖ μνημεῖα καὶ τὰ λοιπὰ στοιχεῖα τῆς Ἐπιστήμης, ὡς ὁμολογοῦν καὶ αὐτὸ οἱ ὄλως ἀναιτίως δημιουργήσαντες καὶ ἐγκληματικῶς διαιωνίζοντες τὸ καλούμενον «Βορειοηπειρωτικὸν Ζήτημα».

Ἡ μεγάλη ὁμως Ἰδέα τῶν Πανελλήνων εἰς τὸν τομέα αὐτὸν οὐδέποτε θὰ πραγματοποιηθῆ ἀπὸ τοῦ νὰ ἐπιδιώξη νὰ ἐκκληρώσῃ εἰς τὸ ἀκέραιο τὸ ὄνειρον καὶ εἰς τὴν Ἱερὰν αὐτὴν Γῆν των. Τὸ ἐγγυῶνται οἱ ἄχροι τοῦδε διὰ τὴν Ἐλευθερίαν Ἀγῶνες των.

Μέσα εἰς τὰ πλαίσια τοῦ Ἀγῶνος αὐτοῦ ἐκκληροῖ ἀσφαλῶς σημαντικὴν ἀποστολὴν καὶ τὸ ἐν θέατι βιβλίον, τὸ ὅποσον ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἐπεκτείνεται καὶ εἰς ἄλλως διαφωτιστικὰ διὰ τὸ Ἐθνικὸν τοῦτο ζήτημα θέματα. Καὶ εὐκαιρῶς. Οἱ καιροὶ οὐ μενεταί...

Διὰ τῆς μεθοδικῆς, συστηματικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς του ἐμβριθείας ἀποκαθιστᾶ ὁ κ. Φ. Οἶκ. ἐνταῦθα καὶ πολλὰ ἡμαρτημένα — ἐκουσίως ἢ ἀκουσίως — μέχρι τοῦδε περὶ τὰ Ἐκκλησιαστικὰ ἰδία θέματα τῆς Β.Η. καὶ φέρει εἰς φῶς πολλὰ ἐπίσης ἄγνωστα

ἢ ἤδη λησμονηθέντα τοιαῦτα τῆς περιοχῆς αὐτῆς.

Ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ διὰ τῶν πλουσίων καὶ ἀναμφισβητήτων πηγῶν ἀποδεικνύει, ὅτι τὰ φυσικὰ ὄρια τῆς Ἑπείρου φθάνουν τὸν ποταμὸν Σκοῦμπι (Γενοῦσον). Χαρακτηριστικὸν μεταξὺ τῶν ἄλλων εἶναι καὶ τὸ ὅτι ἐν τῷ συνόλῳ των σχεδὸν τὰ τοπωνύμια — τὰ ὁποῖα διδάσκουν καὶ αὐτὰ ἀδιαψεύστως Ἱστορίαν — εἶναι Ἑλληνικά.

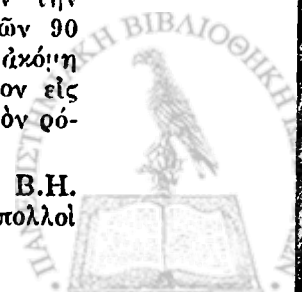
Κατώρθωσε μάλιστα ὁ συγγρ. — εἰσδύσας νοερῶς διὰ τῶν σχετικῶν πηγῶν καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ παλμοῦ του εἰς τὰ Ἅγια ἐκεῖνα χόματα τῆς μαρτυρικῆς Β.Η. — νὰ παραδώσῃ εἰς τὴν μνήμην τοῦ Ἐθνους μας καὶ τὸ Ἐργαστήριον τῆς Ἐπιστήμης τὰ τυχαῖα ἀπομείναντα εἰσέτι ἀλλὰ καὶ πολλὰ ὑποκείμενα εἰς τοὺς Βανδάλους των καὶ τὸν χρόνον μνημεῖα, ὅχι ἀπλῶς πρὸς «Μουσειακὴν ἀποθησαύρισιν περασμένων μεγαλείων», ἀλλὰ καὶ πρὸς Ἐθνικὴν Ἀναγέννησιν καὶ περαιτέρω ἀφύπνισιν τοῦ Χοροῦ τοῦ Γένους πρὸς συνέχισιν καὶ ἐκπλήρωσιν τῆς πρὸς τὰ πραγματικὰ πρὸς τὰ ΒΔ σύνορα τῆς Πατρίδος μας Μ. Ἰδέας.

Τὰ Α' Μέρος ἀναφέρεται εἰς τὴν οργάνωσιν καὶ ἐξέλιξιν τῆς ἐν Β.Η. Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Λίαν ἐνημερωτικὸν εἶναι τὸ α' κεφ. αὐτοῦ ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν 8 Ἐπισκόπων καὶ Μητροπόλεων τῆς καὶ τὴν δρᾶσιν τῶν κυριωτέρων Ἐκκλησιαστικῶς καὶ Ἐθνικῶς διαλαμπάντων Ἱεραρχῶν.

Ἀξιοπρόσεκτον ἀκόμη εἶναι καὶ τὸ κεφ. περὶ τῆς ἀντικανονικῆς ἀνακηρύξεως ὡς Ἀυτοκεφάλου τῆς ἐν Ἀλβανίᾳ Ἐκκλησίας (1923), τὴν ὁποίαν τελικῶς (1937) ἠαγκάσθη νὰ ἀναγνωρίσῃ καὶ τὸ Οἰκουμ. Πατριαρχεῖον.

Ἀλλὰ καὶ αἱ Μοναί, αἱ κίβωτοι αὐταὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν ὧραις κινδύνου, ἀλλὰ καὶ ἐργαστήρια ἀναπτύξεως ἐν ὧραις ἀκμῆς ἐπέσυρον τὴν προσοχὴν τοῦ κ. Οἶκ. Πολλὰ ἐκ τῶν 90 περίπου ἀναγραφόμενων, ἀναγόμενα ἀκόμη καὶ εἰς τὸν Κ. Πρωγωνάτον, γνώριμον εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν, ἔπαιξαν σημαντικὸν ρόλον.

Διὰ τοῦ κεφαλαίου περὶ τῶν ἐν Β.Η. χριστιανικῶν μνημείων παρελαύνουν πολλοὶ

ιδία Χριστιανικοί Ναοί, σημαντικά μνημεία Τεχνης, αλλά λίαν αμφίβολον να ἐπέζησαν τῆς σημερινῆς ἐκεῖ θυέλλης. Τὴν αὐτὴν τύχην ἔχουν καὶ τὰ ἀξιολογώτατα μνημονεύμενα ἐν τοῖς Ναοῖς ἱερὰ Κειμήλια ἀφθάστου Θρησκευτικῆς, Καλλιτεχνικῆς καὶ Ἐπιστημονικῆς ἀξίας. Μαρτυροῦν πάντως τὴν δύναμιν τῆς Φυλῆς μας μὲ τὸ ἀκατανίκητον πνευματικὸν ὑπόστρωμα τοῦ πολιτισμοῦ τῆς καὶ εἰς τὸ Σταυροδρόμι αὐτὸ τῶν δύο Κόσμων, ἔνθα διήρχετο καὶ ἡ Ἑγνατία ὁδός.

Διὰ τὴν Μοσχόπολιν, τὰς Ἀθήνας τοῦ 17ου καὶ 18ου αἰ., θὰ ἀνεμέναμεν ἰσως περισσότερα εἰς τὴν οἰκείαν ἐνότητα.

Τὸ Βον μέρος ἀναφέρεται εἰς τοὺς κριωτέρους συντελεστὰς τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ ἀκραίφου Ἑλληνοχριστιανικοῦ Πολιτισμοῦ καὶ σκιαγραφοῦνται συνοπτικῶς αἱ διατρεπέσ, ερραι ἐκεῖσε Ἐκκλησιαστικαὶ ἐν ταυτῷ καὶ Ἐθνικαὶ Προσωπικότητες, ὡς οἱ καταγόμενοι ἢ μόνον διδάξαντες καὶ μαρτυρήσαντες ἐν Β.Η. Διδάσκαλοι τοῦ Γένους κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν, ὅτε οἱ κάτοικοι ἐκεῖ ὀπρμονώθησαν καὶ ὠδηγοῦντο πειζόμενοι παντοιοτρόπως εἰς πλήρη μαρσμον καὶ ἐκβαρβαρισμόν.

Καὶ διὰ τὸν Πολὺν Ἅγιον Κοσμᾶν, τὸν Ἐθναπόστολον, περισσότερα θὰ ἀνεμένομεν. Τὸ σημαντικὸν τοῦτο κεφάλαιον συμπληροῖ ὁ συγγρ. μὲ τὸ περὶ τῆς Ἀκτινοβολίας ἐκ Β.Η. καταγομένων Κληρικῶν καὶ δρασάντων καὶ ἐκτὸς αὐτῆς, οἵτινες ὀλοκληρώνουν τὴν στρατιάν «μορφωμένων ἱερέων, διδασκάλων, συγγραφέων, ἐπισκόπων, Μητροπολιτῶν — ἀκόμη καὶ Πατριαρχῶν — καὶ πολλῶν ἄλλων, οἱ ὅποιοι διέπρεψαν εἰς τὰ γράμματα καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ κα ἔλαβον ὑψηλὰς θέσεις ἐν τῇ Κοινωνίᾳ καὶ τῇ Ἱστορίᾳ.

Τὸ 1' Μέρος τοῦ βιβλίου τούτου ἀναφέρεται εἰς τὰς ξένας ἐπιδράσεις (ἔξισλαμισμὸν καὶ Καθολικὴν προπαγάνδαν), ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐδοκιμάσθη ἡ Β.Η.

Ὁ 17ος καὶ 18ος αἰ. ἀποτελοῦν μίαν τῶν τραγικωτέρων σκηνῶν τοῦ Δράματος τῶν Ἀκριτῶν μας ἐκείνων. Διώξεις, ἐξευτελισμοί, δημεύσεις, δελεάσματα ἦ-αν τὰ κυριώτερα μέσα πρὸς ἐξισλαμισμὸν τῶν, ὅσ-τις ὅμως, ἄνευ τοῦ Χριστιανισμοῦ, θὰ ὠδήγει ἐκεῖ εἰς παντελῆ ἀφανισμόν καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Εἰς τὴν γιγαντιαίαν αὐτὴν πάλην τῆς Φυλῆς μας — πέραν τῶν ὀλίγων ὀλιγοπίστων ἢ ἰδιοτελῶν — διακρίνομεν ἐκδηλουμένας ἀρετὰς αὐτῆς, διὰ τῶν ὁποίων ἀνθίσταται, ἀντέχει καὶ ὑπερνικᾷ τοὺς κατὰ καιροὺς ἀπειροὺς κινδύνους ἐξαφανισμοῦ τῆς, διὸ καὶ θαυματουργικῶς ἐπιζῆ.

Ἡ ἐργασία αὕτη εἶναι ἀξιόλογος Ἐθνι-

κῶς καὶ Ἐπιστημονικῶς, ἀλλὰ καὶ ὡς ἄθλος.

Ἡ Ἐθνικὴ σημασία ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι τὰ ἐν αὐτῇ ἀναπτυσσόμενα δύνανται νὰ χρησιμοποιηθοῦν καὶ ὡς ἀπαραίτητα στοιχεῖα διαφωτίσεως κατὰ τῶν ἀντιπάλων μας ἐλὶ τοῦ Μεγάλου αὐτοῦ Ἐθνικοῦ θέματος τῆς Β.Η. Ἡ Ἐπιστημονικὴ δὲ πληρότης ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἐπεστράτευσε πλουσίαν βιβλιογραφίαν καὶ ἄλλας προσιτὰς πηγὰς καὶ βοηθήματα, δι' ὧν μεθοδικῶς τεκμηριώνει τὰ ἀναγραφόμενα, καὶ ἐπαρκῶς ἀποστομῶνει πάντα καθόβουλον καὶ ἐνημερώνει πάντα καλοπροαίρετον ἐρευνητὴν.

Πάντα τὰ ἀνωτέρω δικαιώνουν καὶ τὸν φιλόμουσον, Ἐθνικὸν Ἀγωνιστὴν καὶ νῦν Ἀρχηγὸν τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ Ἀγῶνος, Σεβασμ. Μητροπολίτην Ἰωαννίνων κ. Σεραφεῖμ, «ἀναλώμασι» τοῦ ὁποῦ ἐξεδόθη καὶ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος βιβλίον, ὡς εὐγνωμῶνως ἀναγράφει ὁ συγγραφεὺς.

ΑΠ. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ
Φιλολόγος

Λ. Β ρ α ν ο ὄ σ η : Ἱστορικὰ καὶ τοπογραφικὰ τοῦ μεσαιωνικοῦ κάστρου τῶν Ἰωαννίνων, Ἀθήναι 1968 (σχ. 8ο μέγα, σελ. 88+15 πίνακες ἐκτὸς κειμένου).

Στὴν ἐργασία αὕτη ὁ συνεργάτης μας Λ. Β ρ α ν ο ὄ σ η (Διευθυντῆς τοῦ «Κένου Ἐρεῦνης τοῦ Μεσαιωνικοῦ καὶ Νέου Ἑλληνισμοῦ» τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν) συγκεντρώνει καὶ προσφέρει ἀφθονο ὑλικὸ γιὰ τὴν ἀνασυγκρότηση τῆς μορφῆς καὶ τῆς ἱστορίας τοῦ μεσαιωνικοῦ κάστρου καὶ τοῦ Δεσποτάτου τῶν Ἰωαννίνων. Ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἐστία», παρὰ τὴν ἀρχὴ τῆς, νὰ μὴν ἀναδημοσιεύη, ἐλειδή, στὴν προκειμένη περίπτωση, πρόκειται γιὰ στοιχεῖα καὶ γιὰ ἔρευνα πὸ ἀφοροῦν τὸ κάστρο Ἰωαννίνων, ἀντὶ ἄλλης ἀναλύσεως, ἀναδημοσιεύει ἀπὸ τὴν «Ἐπετηρίδα τῆς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν» (τόμ. 36 τοῦ 1968, σελ. 444—446) τὴν σχετικὴ βιβλιοκρισία πὸ ἔγραψε ὁ κ. Νικ. Τωμαδάκης, καθηγητῆς τῆς Βυζαντινῆς Φιλολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν:

Ἀντιζείμενον τῆς πραγματείας εἶναι τὸ μεσαιωνικὸν κάστρον τῶν Ἰωαννίνων, τοῦ ὁποῦ οἴημερον ἐλάχιστα μόνον ἔχρη διακρίνονται ἐνιαχοῦ, διότι τὸ ἐπεκάλυψαν τὰ κτίσματα τῆς τουρκοκρατίας καὶ κυρίως τὸ ὀγκῶδες φρούριον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ (ἀνεγερθὲν περὶ τὸ 1815). Τὴν παντελῆ ἐξαφανισιν τῶν πρὸ τῆς τουρκικῆς κατακλήσεως (1430) μνημείων καὶ τὴν ἔλειψιν ἀρχαιολογικῶν εὐρημάτων ἐσχέθη ν' ἀναπληρῶ-

ση ὁ συγγραφεὺς συλλέγων τὰς σχετικὰς πληροφορίας ἱστορικῶν καὶ ἄλλων πηγῶν, ἐκδεδομένων καὶ ἀνεκδότων.

Συστηματικὴ διαπραγματεύσει τοῦ θέματος (τῇ βοηθείᾳ παραστατικῶν χαρτῶν, σχεδιαγραμμάτων, παλαιῶν χαλκογραφιῶν καὶ ἄλλων εἰκόνων, ἀκόμη δὲ καὶ ἀεροφωτογραφιῶν) κατατοπίζει τὸν ἀναγνώστην ἐπὶ τῆς μορφολογίας τοῦ ἑδάφους (τὸ ὅποιον εἰσχωροῖν εἰς τὴν ἄποτελεῖ φυσικῶς ὄχυράν χειρσόνησον), ἔπειτα δὲ ἐπισημαίνονται αἱ δύο βραχώδεις ἀκροπόλεις, ἐκ τῶν ὁποίων τὴν σχετικῶς χθαμαλωτέραν, ἀλλ' ἐπαρκῆ δι' ἓνα στοιχειώδη οἰκισμὸν, ὁ συγγραφεὺς θεωρεῖ ὡς ἀρχικὸν πυρῆνα τοῦ κάστρου καὶ τῆς μετέπειτα πόλεως τῶν Ἰωαννίνων.

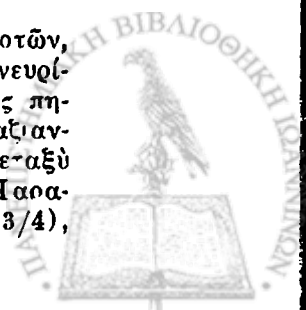
Ἀκολούθως ὁ συγγραφεὺς συγκεντρώνει καὶ παραθέτει μαρτυρίας ἐκ βυζαντινῶν ἱστορικῶν κειμένων καὶ ἐξ ἄλλων πηγῶν, τὰς ὁποίας ἀναλύει καὶ σχολιάζει ἐν σχέσει πρὸς τὴν τοπογραφίαν, τὴν ὄχυρωσιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων. Χρησιμοποιεῖ πρὸς τοῦτο τὸν Προκόπιον (σ. 10), τὴν Ἄικαν Κομνηνὴν (σ. 11), τὰ γνωστὰ αὐτοκρατορικὰ ἔγγραφα τοῦ Βασιλείου Β' Βουλγαροκτόνου ὑπὲρ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος (σ. 12), «διάγνωσιν» Ἰωάννου τοῦ Ἀποκαύκου (τοῦ ἔτους 1228), εἰς ἣν πολῦτιμοι εἰδήσεις περὶ ἐπαναποικισμού καὶ νέας ὄχυρώσεως τῶν Ἰωαννίνων εὐθὺς μετὰ τὸ 1204 (σ. 13), τὰ γνωστὰ χρυσόβουλλα τοῦ Ἀνδρονίκου Β' Παλαιολόγου (1319) καὶ 1321) ὑπὲρ τῆς μητροπόλεως τῶν Ἰωαννίνων (σ. 14—15), εἰ-α δὲ τὸ Χρονικὸν τῶν Ἰωαννίνων (προσγραφόμενον ἄλλοτε εἰς Κορινθὸν καὶ Πρόκλον, ὀνόματα προκείμενα ἐξ ἀπλῆς παραναγνώσεως, ὡς ὁ αὐτὸς Λ. Βρανούσης εἰς πηλοειότεραν ἐργασίαν του ἀπέδειξεν). Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Χρονικοῦ τούτου, ἐξιστοροῦντος γεγονότα τοῦ β' ἡμίστου τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ὁ συγγραφεὺς προβαίνει (σ. 16 ἐξ.) εἰς σειρὰν τοπογραφικῶν προσδιορισμῶν, διὰ τῶν ὁποίων ἀναπαριστᾷ ἐν πολλοῖς τὸ μεσαιωνικὸν κάστρον τῶν Ἰωαννίνων, τὰς δύο ἀκροπόλεις καὶ τὰ κυριώτερα τῶν ἐν αὐταῖς κτισμάτων. Ἐπικουρούμενος καὶ ἀπὸ τὸ ἑμμετρον Χρονικὸν τῶν Τόκκων (τοῦ ὁποίου ἀποσπάσματα μόνον ἔχει παρουσιάσει ὁ παρασκευάσας τὴν ἐκδόσιν του σινάδελφος κ. G. SCHIRO), καθὼς καὶ ἀπὸ μίαν ἐνθύμησιν τοῦ ἔτους 1472, ὁ συγγραφεὺς προσδιορίζει ποῶς ἦ-ο ὁ μνημονευόμενος εἰς τὰς πηγὰς «γουλᾶ» τοῦ κάστρου (ἐσωτερικὸν φρούριον, ὀγκώδης πύργος, κυβονεῖον καὶ κατοικία τῶν δεσποτῶν), ποῦ ἔκειτο ὁ ἐντὸς τοῦ κάστρου μητροπολιτικὸς ναὸς κ.π.ἄ. Πηγὰι παροραθεῖσαι ἢ παρερρηνηθεῖσαι, κτητορικὰ σημεῖα κωδίκων, αὐτοκρατορικὰ χρυσόβουλλα, πα-

τριαρχικὰ σιγίλλια, ἐπίσημα γράμματα δεσποτῶν, χρονογραφικὰ κείμενα, ἀνέκδοτοι ἐνθυμήσεις κτλ. ἀντιπαρατίθενται καὶ σχολιάζονται, διὰ νὰ ἀρθοῦν αἱ φαινομενικαὶ ἐνθυμήσεις κτλ. ἀντιπαρατίθενται καὶ σχολιάζονται, διὰ νὰ ἀρθοῦν αἱ φαινομενικαὶ ἀντιφάσεις των, αἱ ὁποῖαι εἶχον περιεργάζει εἰς ἀδιέξοδον τὴν τοπικὴν ἱστοριογραφίαν, ἐν σχέσει πρὸς τὸν μητροπολιτικὸν καὶ τοὺς ἄλλους ναοὺς τῆς ἐποχῆς τοῦ Δεσποτάτου, τὰς μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν τύχας των κ.π. (σ. 27—38). Ἐπὶ τῇ βάσει ἀνεκδότων ἐπίσης ἐνθυμήσεων προσδιορίζονται τὰ τῆς ἐξώσεως τῶν χριστιανῶν ἀπὸ τοῦ κάστρου (σ. 38—39) καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐκδίδεται διὰ πρώτην φοράν παλαιὰ ἀναγραφὴ τῶν μέχρι τῆς ἐξεγέρσεως τοῦ Σκυλοσόφου (1611) σωζομένων ἐντὸς τοῦ κάστρου δεκάδων ἐκκλησιῶν καὶ μονῶν, αἱ ὁποῖαι μετὰ ταῦτα παντελῶς ἐξηφανίσθησαν (σ. 39—46).

Προχωρῶν περαιτέρω ὁ συγγραφεὺς συνάγει καὶ προσκομίζει μαρτυρίας καὶ ἐνδείξεις περὶ ἄλλων κτισμάτων τοῦ μεσαιωνικοῦ κάστρου, περὶ τάφων, ἐπιτυμβίων ἐπιγραφῶν κ.π. (σ. 46—49). Ἐκδίδεται, χρονολογεῖται καὶ σχολιάζεται (σ. 49—63) ἱστορικὴ ἀφήγησις περὶ χριστιανικῶν ναῶν, κωδωνοστασίων, ἐπισήμων τάφων κ.π. ἀποκαλυφθέντων κατὰ τὰς ἐν ἔτει 1795 γενομένας ἐντὸς τοῦ κάστρου ἐκσκαφάς, κείμενον λίαν ἐνδιαφέρον, ὅπερ παρέμεινεν ἀνεκμετάλλεντον μέχρι τοῦδε, διασωζον δὲ καὶ τὴν ἐπὶ τῆς λάρνακος τοῦ δεσπότη Θωμᾶ († 1384) ἐπιγραφὴν.

Ἄλλη ἐπιγραφὴ, σωζομένη σήμερον εἰς τρία ἀσύνδετα μεταξὺ των τεμάχια καὶ ἀνέκδοτα, δημοσιεύεται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως μὲ ἐξονυχιστικὸν ὑπομνηματισμὸν, ἐπὶ τῇ βάσει δὲ ἐπιμέσων ὑπαινημῶν τοῦ συντόξαντος τὸ Χρονικὸν τοῦ ΙΔ' αἰῶνος καὶ ἄλλων ἐνδείξεων, τὰ πενιχρὰ λείψανα ὀλίγων καὶ ἀσυνδέτων λέξεων ἀποκαθίστανται εἰς δύο δωδεκμισυλλάβους στίχους. Κατὰ τὰς μέχρι τοῦδε ἐπιχειρηθείσας ἀναγνώσεις τῆς ἐπιγραφῆς, ἀνεζητήτο ἡγεμῶν ἢ ἱεράρχης φέρον τὸν (ἀνύπαρκτον) τίτλον «Ἡπείρου πάσης καὶ Ἀλβανιτίας»! Ὁ Λ. Βρανούσης πειστικῶς καταδεικνύει ὅτι εἰς τὴν ἐπιγραφὴν (προερχομένην ἀπὸ τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν τοῦ μεσαιωνικοῦ κάστρου) μνημονεύεται ὁ δεσπότης τῶν Ἰωαννίνων Θωμᾶς, «ὁ καὶ Ἀλβανιτοκτόνος ἐπιωληθεὶς»! (σ. 64—70).

Ἄλλας ἐπιγραφὰς μὲ δνόματα δεσποτῶν, σωζομένας ἄλλοτε ἐπὶ τῶν τειχῶν, ἀνευρίσκει ὁ συγγραφεὺς εἰς μεταγενεστέρως πηγὰς, ὡς ὁ γεωγράφος Μελέτιος, ὁ Ναζιανζοῦ Ἰγνάτιος κ.ἄ. (σ. 70—73). —Μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ ἐπιγραφὴ τῆς Ἀγ. Παρασκευῆς Μονοδενδρίου (τοῦ ἔτους 1413/4),

μνημονεύουσα τὸν δεσπότην τῶν Ἰωαννίνων Κάρολον τὸν Τόλλον, παρέχεται ἐν πανομοιότυπῳ καὶ ἐν μεταγραφῇ (σελ. 80 καὶ εἰς. 17).

Εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ ἐπὶ μέρους κεφάλαια τῆς πραγματείας, ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἔξονυχιστικῶν ὑπομνηματισμῶν, συνάγονται καὶ ἐνδιαφέροντα ἱστορικά συμπεράσματα. Εἶναι δύσκολον νὰ συνοψίσῃ κανεὶς πόσα νέα πράγματα προσκομίζονται, πόσα ἐπισημαίνονται, ἐπανορθοῦνται, ἐπανατοποθετοῦνται, ἐρμηνεύονται καὶ ἀποκαθίστανται ἱστορικῶς.

Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ταύτης σημαντικώταται εἶναι αἱ τελευταῖαι σελίδες τῆς πραγματείας, ὅπου ἀνασκευάζονται ἱστορικαὶ πλάναι καὶ ἐξάγεται ὁ ἱστορικὸς ρόλος τοῦ κάστρου καὶ τοῦ δεσποτάτου τῶν Ἰωαννίνων (σ. 75—83). Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πηγῶν (ἐν αἷς καὶ ἀνέκδοτοι χρονολογιακαὶ ἀναγραφαὶ ἀπὸ χειρόγραφον τῆς Ὁξφόρδης — σ. 78—79), ἀποδεικνύεται ὁ συνεχὴς βίος τοῦ δεσποτάτου καὶ ἡ διαδοχικὴ (χωρὶς κενὰ ἐνδιαμέσως) σειρά τῶν δεσποτῶν μέχρι τῆς ὑποταγῆς τῶν Ἰωαννίνων εἰς τοὺς Τούρκους (1430). Οὕτω καταρρίπτονται αἱ ἀσφαίρεται εἰσαίτια τοῦ HOPF (ἀδυσανίσως ἐπαναλαμβάνομεναι μέχρι σήμερον ὑπὸ ἡμετέρων καὶ ξένων), ὅτι δηθεν τὸ κάστρον καὶ τὸ δεσποτάτον τῶν Ἰωαννίνων εἶχον περιέσθαι, ἐπὶ σειράν ἐτῶν, εἰς χεῖρας Ἀλβανῶν φυλάρχων. Ἐκ τούτου συνάγεται ὅτι συμπληρῆς καὶ συνεχὴς Ἀλβανικὴ ἐπικράτεια ἐξικνουμένη μέχρι Ἀυθρακιστοῦ ἢ καὶ μέχρι Ναυπάκτου (ὡς αὐτὴ ἐμφανίζεται εἰς προπαγανδιστικὰς χάφτας, ἀλλὰ καὶ εἰς σοβαρὰ ἱστορικὰ συγγράμματα) οὐδέποτε ὑπῆρξεν! Ἀντιθέτως, ἀποδεικνύεται ὅτι τὸ κάστρον τῶν Ἰωαννίνων, εἰς τὸ ὅποιον ὁ πρῶτος Μιχαὴλ τῆς Ἡπείρου εἶχεν ἐγκαταστήσει, εὐθύς μετὰ τὸ 1204, μίαν ισχυρὰν βυζαντινὴν ἀριστοκρατίαν, ἀτετέλεσε τὸν ἀνθεκτικώτερον πυρῆνα τοῦ δεσποτάτου, μετασφραγίστην εἰς τὴν Ἀλβανικὴν πλημμυρίδα. Καταλήγων ὁ συγγραφεὺς ὀρθῶς ὑπολογιστικῶς ὅτι, ἂν δὲν ὑπῆρχε τὸ κάστρον καὶ τὸ δεσποτάτον τῶν Ἰωαννίνων — τὸ ὅποιον συνεχράτει τοὺς

ἀπὸ βορρᾶ κατοχομένους ἢ τοὺς ἀπέκοπτεν ἀπὸ τὰ ὀρεινήρια τῶν καὶ τοὺς ἠνάγκαζε νὰ διασκορπισθοῦν πρὸς νότον — διαφορετικὴ θὰ ἦτο ἡ τύχη καὶ ἡ ἐθνολογικὴ σύνθεσις τῆς σημερινῆς Ἡπείρου.

Ἡ μελέτη, ὡς ὅλαι αἱ ἐργασίαι τοῦ κ. Βρανούση, εἶναι πλουσίως καὶ πεισιτικώτατα τεκμηριωμένη καὶ ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀναλύσεως αὐτῆς καταφαίνεται ὁ ἐθνικὸς χαρακτὴρ τῶν νέων θέσεων τὰς ὁποίας ὑποστηρίζει.

N. B. ΤΡΩΜΑΔΑΚΗΣ]

Χαράλ. Δ. Πέτσκου: «Πρὶν ἀπ' τὸ ἡλιοδασίλεμα» (διηγήματα), Ἀθήνα, 1969.

Θὰ σταθῶμε, κυρίως, στὸ πρῶτο διήγημα, ποῦ ἔχει τὸν τίτλο: «Ρουσιέμ Ἀγάς», γιὰ νὰ ἐξιολογήσουμε τὴν πεζογραφία τοῦ Χαράλ. Πέτσκου. Γιατί, ἐκτὸς ἀπ' τὴν συντριπτικὴν διαφορὰ ποιότητος καὶ ἀμεσότητος ποῦ παρουσιάζει σὲ σύγκριση μετ' ἄλλα διηγήματα τῆς συλλογῆς, αὐτὸ δίνει καὶ τὸ σωστὸ μέτρο γιὰ τῶν ἱκανότητων τοῦ συγγραφέα. Ὁ Χαράλ. Πέτσκος, ἐδῶ παρουσιάζεται μετὰ καλλιεργημένην λορικήν ὀριμότητα καὶ μετὰ χωνευμένα διώματα, ξεκινοῦντας ἀπ' τὴν ἐμπειρία, ποῦ ὁ ἴδιος κρατᾷ ὡς τὴν πιὸ γνήσια αἰσθησιὴ τῆς ζωῆς. Ἐτσι κατορθώνει νὰ δέσει τὸν ἄνθρωπο μετὰ τὴν γῆ καὶ μετὰ τοὺς ἀνθρώπους τῆς πατρίδας του καὶ πρὸς τὸν ξεριζωμὸ, ποῦ φέρνει ἢ συμβατικὴν κρίσιν καὶ οἱ περιστάσεις, νὰ μετασυσώσει τὸν νόνο, τὴν βαθεῖα συγκίνησιν καὶ τὴν ὁμορφίαν τῆς ζωῆς, ἐνωτισμένης σ' ἓνα κλίμα γνήσιας καὶ ἀπλῆς συγκίνησιν. Πράγματι, ἐκεῖνο ποῦ ξεχωρίζει στὰ ἤθη καὶ ἀνεπιτήδευτα ζεῖμενα τοῦ συγγραφέα, εἶναι αὐτὴ ἡ ζεστὴ ἀνάσα ποῦ κάνει τὴν ἡθρογραφίαν νὰ γίνεται μὲ ζωντανὴν ἄφρησιαν στὸν καθαρὸ πνευματικὸ χῶρο. Καὶ, εἰδικᾶ, στὸ πρῶτο διήγημα, νὰ κρατᾷ ἓνα οἶγος νόστου, ποῦ τὸ μεταλλάσσει σὲ ποίησιν. Μὴ παρουσία πολὺ ἐνδιαφέρουσα

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

